T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HİÇ EVLENMEMİŞ GENÇLERİN BENLİK MODELLERİ İLE EŞ SEÇİMİNİ SINIRLANDIRICI İNANÇLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ: ANKARA, İSTANBUL, ŞANLIURFA VE MARDİN ÖRNEKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet SARAÇ

KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

ANKARA,2020

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HİÇ EVLENMEMİŞ GENÇLERİN BENLİK MODELLERİ İLE EŞ SEÇİMİNİ SINIRLANDIRICI İNANÇLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ: ANKARA, İSTANBUL, ŞANLIURFA VE MARDİN ÖRNEKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet SARAÇ

KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Kâmile Bahar AYDIN

ANKARA,2020

ONAY SAYFASI

Ahmet SARAÇ tarafından hazırlanan "HİÇ EVLENMEMİŞ GENÇLERİN BENLİK MODELLERİ İLE EŞ SEÇİMİNİ SINIRLANDIRICI İNANÇLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ: ANKARA, İSTANBUL, ŞANLIURFA VE MARDİN ÖRNEKLERİ" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvan Adı Soyadı	KURUMU	İMZA
Doç. Dr. Kâmile Bahar AYDIN	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Doç. Dr. Hüdayar Cihan	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Prof. Dr. Emine Feryal Turan	Ankara Üniversitesi	

Tez Savunma Tarihi: 10.06.2020

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. SeyfullahYıldırım

…….

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza
Adı SOYADI
Ahmet SARAÇ

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışması uzun yıllar boyunca ben ve destekçilerimce verilen emeklerin bir nihayetidir ve umuyorum ki çok daha güzel başlangıçların da öncüsü olacaktır. Bu nedenle bu tezin giriş kısmında bu nihayete katkı sağlayan ve teşekkürü hak eden bazı isimlere ve kurumlara teşekkür etmek benim için bir borçtur.

Tezimin yazılma sürecinde benden desteğini esirgemeyen ve engin bilgileri ile yolumu aydınlatan tez danışmanım Doç. Dr. Kâmile Bahar Aydın'a teşekkür ederim.

Hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini her saniye güçlü bir biçimde hissettiğim anneme, babama ve abilerime sonsuz teşekkür ederim.

Eğitim yaşantımın ilk yılından yüksek lisansımın son aşamasına kadar başta manevi olmak üzere en büyük destekçilerimden olan ve bu tezin yazılma sürecinde kaybettiğim babaanneme çok teşekkür ederim.

Tez sürecinde en büyük neşe kaynağım olan yeğenlerim Elif, İsmail Adnan ve bu tezin yazılma sürecinde dünyaya gelen Sedat'ın varlıklarına ve annelerine teşekkür ederim.

Yıllar önce hevesli bir psikoloji öğrencisi olarak kapısından adım attığım ve bana ilk olarak harika bir eğitim ile Psikolog, sonrasında da yüksek lisansımı yaparak Klinik Psikolog olabilme fırsatını tanıyan Yıldırım Beyazıt Üniversitesine ve bilhassa Psikoloji bölümünün her bir neferine ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Hiç Evlenmemiş Gençlerin Benlik Modelleri ile Eş Seçimini Sınırlandırıcı İnançları Arasındaki İlişki: Ankara, İstanbul, Şanlıurfa ve Mardin Örnekleri

Bu tez çalışmasında, hiç evlenmemiş gençlerin eş seçiminde sınırlandırıcı inançları ile benlik modelleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve bu ilişkinin bireylerin yaşamlarının çoğunu geçirdiği İstanbul, Ankara ve Şanlıurfa, Mardin şehirleri arasında karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın katılımcılarını, yaşamlarının çoğunu İstanbul, Ankara, Şanlıurfa ve Mardin illerinde geçirmiş olan 18-27 yaş aralığındaki 531 birey oluşturmuştur. Katılımcıların cinsiyet açısından 290 kadın, 240 erkek ve yaşamının çoğunu geçirdiği şehir açısından ise 188 Ankara, 122 Şanlıurfa, 117 İstanbul ve 104 Mardin şeklinde ayrıldıkları görülmüştür. Araştırmada, katılımcıların cinsiyet, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri şehir, eğitim durumu, ebeveynlerinin eğitim durumu ile ebeveyn kaybı ve boşanmasına dair bilgilerin elde edilebilmesi adına Demografik Bilgi Formu, bireylerin eş seçimini sınırlandırıcı inançlarının belirlenebilmesi amacına yönelik REST ile benlik modellerinin belirlenebilmesi adına ÖİBÖ kullanılmıştır.

Yapılan analizlere göre eş seçimini sınırlandırıcı inançlar ile özerk benlik modeli arasında negatif, ilişkisel benlik arasında ise pozitif yönde zayıf anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkeni, özerk ve ilişkisel benlik modelleri ile REST'in beraber yaşama, aşk yeterli, çaba gösterme, zıt kutuplar ve tam güven alt faktörleri üzerinde anlamlı bir etkiye ($p \leq 0,05$) sahip iken eş seçiminde sınırlandırıcı inanç toplam puanları ve Yalnız ve Tek Doğru ile İdealleştirme alt ölçekleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip bulunmamıştır ($p \geq 0,05$). Yaşanılan il açısından istatistiksel olarak anlamlı sonuç elde edilemeyen tek alt faktör idealleştirme ($p \leq 0,05$) olurken; ilişkisel benlik en fazla Mardin'de ve Özerk benlik ise İstanbul'da görülmüştür. Bireylerin eğitim durumuna göre beraber yaşama, anne eğitim durumuna göre idealleştirme ve baba eğitim durumuna göre ise idealleştirme ve zıt kutuplar alt faktörlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilememiştir ($p \leq 0,05$). Diğer tüm alt faktörlerde ise anlamlı sonuçlar ($p \geq 0,05$) elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eş Seçimi, Benlik Modelleri, Hiç Evlenmemiş, Genç, Kültürel Yapı, Sınırlandırıcı İnanç

ABSTRACT

The Relationship Between the Self-Models and Constraining Mate Selection Beliefs Of Never Married Youth: Samples Of Ankara, Istanbul, Sanlıurfa and Mardin

In this thesis, it is aimed to determine the relationship between constraining mate selection beliefs and self-models of single young people who have never married, and compare this relationship between Istanbul, Ankara and Sanliurfa, Mardin where individuals spentmost of their lives.

The participants of the study consisted of 531 individuals between the ages of 18-27 who spent most of their lives in Istanbul, Ankara, Şanlıurfa and Mardin. The participants were divided into 290 women, 240 men in terms of gender and 188 Ankara, 122 Şanlıurfa, 117 Istanbul and 104 Mardin in the city where they spent most of their lives. In order to obtain information about the participants gender, city where they spend most of their lives, education level, education level of their parents and parental loss and divorce, 'Demographic Information Form' used; determine to constraining beliefs of participants RMSA scale used and also ARS used to determine participants self-models.

According to the analyzes, there was a weak-negative relationship between constraining mate selection beliefs and autonomous self model and a weak positive relationship between relational self model. While gender variable had a significant effect ($p \geq 0,05$) on autonomous and relational self-models and RMSA's subscales which cohabitation, love is enough, ease of effort, opposites complement and complete assurance dimensions. On the contrary gender had not significant effect($p \leq 0,05$) on constraining mate selection beliefs total scores and one and only true and idealization subscales. İn terms of the province where most of the life is spent, the only subdimension is idealization what don't founded the statistically significant effect; most of the relational self was in Mardin and the autonomous self was in Istanbul.There was no statistically significant result in cohabitation according to educational status, idealization according to mother education status, idealization and opposites complement according to father education status ($p \leq 0.05$).Significant results ($p \geq 0.05$) were obtained in all other sub-dimensions.

Keywords: MateSelection, Self-Models, Never-Married, Young,Cultural Construction, Constraining Belief

İÇİNDEKİLER

ÖZET v
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ x
TABLOLAR DİZİNİ xi
ŞEKİLLER DİZİNİ xii
1. GİRİŞ 1
1.1. Kültür Yapıları ve Şehirlerin Seçimi 4
1.1.1. Bireycilik ve Toplulukçuluk 4
1.1.1.1. İstanbul 5
1.1.1.2. Ankara 6
1.1.1.3. Şanlıurfa 7
1.1.1.4. Mardin 8
1.2. Araştırmanın Konusu 9
1.3. Araştırmanın Amacı 9
1.5. Araştırmanın Önemi 9
1.6. Hipotezler 10
1.7. Tanımlar 12
2. GENEL BİLGİLER 14
2.1. Eş Seçimi ve Önemi 14
2.2. Eş Seçimi ile Kültür Bağlantısı 21
2.3. Eş Seçiminde Tutumlar 26
2.3.1. Güvenli Bağlanma 33
2.3.2. Kaygılı /Kararsız Bağlanma 33
2.3.3. Kaçıngan Bağlama 34
2.4. Eş Seçme Sürecini Etkileyen Çeşitli Faktörler 35
2.5. Eş Seçimine Yönelik Kuramlar 41
2.5.1. Homogami (Benzerlik) Kuramı 42
2.5.2. Heterogami (Zıtlık) Kuramı 42
2.5.3. Bütünleme Kuramı 43
2.5.4. Psikanalitik Kuram 44
2.5.5. Süreç ve Süzgeç Kuramı 45

2.5.6. Uyaran-Değer-Rol Kuramı 46
2.5.7. Cinsel Stratejiler Kuramı 47
2.5.8. Evrimsel Kuram 49
2.5.9. Sosyal Rol Kuramı 50
2.6. Eş Seçimi ile Ruh Sağlığı İlişkisi 51
2.7. Eş Seçimini Sınırlandırıcı İnançlar 53
2.7.1. Varsayımlar 54
2.7.2. Standartlar 55
2.7.3. Yüklemeler 56
2.7.4. Beklentiler 56
2.7.5. Mitler 57
2.8. Eş Seçimi ve Sınırlandırıcı İnançlara Yönelik Türkiye'de Yapılan Çalışmalar 58
2.9. Eş Seçimi ve Sınırlandırıcı İnançlara Yönelik Yurtdışında yapılan Çalışmalar 65
2.10. Benlik Kavramı ve İlişkili Kavramlar 71
2.11. Benlik Modelleri 74
2.11.1. Psikanalitik Kuram ve Devamındaki Benlik Modelleri 74
2.11.2. Hümanistik (insancıl) Kuram 76
2.11.3. Albert Bandura ve Sosyal Öğrenme Kuramı 77
2.11.4. Morris Rosenberg'in Kuramı 78
2.12. Toplulukçu ve Bireyci Kültür Yapıları ve Benlik ile İlişkisi 78
2.13. Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın Benlik Modeli 86
2.14. Benlik Kurgusu ile Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki 91
2.15. Benlik Modellerine Yönelik Türkiye ve Yurtdışı Çalışmaları 95
3. ARAŞTIRMA 99
3.1. Materyal ve Yöntem 99
3.1.1. Araştırmanın Modeli 99
3.1.2. Veri Toplama Araçları 100
3.1.2.1. Demografik Bilgi Formu 100
3.1.2.2. Romantizm ve Eş Seçme Tutumları Ölçeği (REST) 100
3.1.2.3. Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği (ÖİBÖ) 101
3.1.3. Verilerin Toplanma Süreci 103
3.1.4. Verilerin Analiz Süreci 103
3.1.5. Evren ve Örneklem 103
3.1.6. Etik Kurul ve Ölçek Kullanım İzinleri 104
3.2. Bulgular ve Yorum 104
3.2.1. Tez Anketinin Güvenirlik Analizi 104

3.2.2. Katılımcıların Demografik Bilgiler 105
3.2.3. ÖİBÖ ve REST Alt Faktörleri Arasındaki İlişki Yapısını Gösteren Pearson Korelasyon Analizi Tablosu 108
3.2.4. Yaşanılan İlin Eş Seçimini Sınırlandırıcı İnançlar ve Benlik Modellerine Etkisi 110
3.2.5. Katılımcıların Eğitim Durumunun Eş Seçimini Sınırlandırıcı İnançlar ve Benlik Modellerine Etkisi 111
3.2.6. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumunun Eş Seçimini Sınırlandırıcı İnançlar ve Benlik Modellerine Etkisi 112
3.2.7. Katılımcıların Babalarının Eğitim Durumunun Eş Seçimini Sınırlandırıcı İnançlar ve Benlik Modellerine Etkisi 114
3.2.8. ÖİBÖ'nün Kesme Puanlarını Belirlemek Üzere Yapılan K Ortalama Kümeleme Analizi Sonuçları 116
3.3. Tartışma 117
4. SONUÇ VE ÖNERİLER 123
4.1. Sonuçlar 123
4.2. Öneriler 124
5. KAYNAKLAR 127
6. EKLER 151
EK-1. Romantizm ve Eş Seçme Tutumları Ölçeği Kullanım İzni 151
EK-2.Özerk İlişkisel Benlik Ölçeği Kullanım İzni 152
EK-3. Etik Kurul Onayı 153
EK-4. Demografik Bilgi Formu 154
EK-5.Romantizm ve Eş Seçme Tutumları Ölçeği Örnek Maddeleri 155
EK-6.Özerk İlişkisel Benlik Ölçeği Örnek Maddeleri 156
7. ÖZGEÇMİŞ 157

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇD	: Çocuğun Değeri
ÖİBM	: Özerk İlişkisel Benlik Modeli
ÖİBÖ	: Özerk İlişkisel Benlik Ölçeği
PDR	: Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
REST	: Romantizm ve Eş Seçme Tutumları Ölçeği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UDR	: Uyaran- Değer- Rol

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Aile yaşam döngüsü 18
Tablo 2.2. Eş seçimini etkileyen faktörler 40
Tablo 3.1. Anketin genel güvenilirlik testi sonuçları 104
Tablo 3.2. Katılımcıların demografik bilgileri 105
Tablo 3.3.ÖİBÖ ve REST alt faktörlerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler 106
Tablo 3.4.ÖİBÖ ve REST alt faktörleri arası korelasyon tablosu 108
Tablo 3.5.ÖİBÖ ve REST alt faktörlerinin cinsiyetlere göre ortalamaları 109
Tablo 3.6. Cinsiyete göre mann Whitney U Testi sonuçları 109
Tablo 3.7.Yaşanılan ile göre ÖİBÖ ve REST alt faktörlerinin ortalamaları 110
Tablo 3.8. Yaşanılan ile göre kruskal Wallis Testi sonuçları 110
Tablo 3.9.Eğitim durumuna göre ÖİBÖ ve REST alt faktörleri ortalamaları 111
Tablo 3.10. Bireylerin eğitim durumlarına göre kruskal Wallis Testi sonuçları 111
Tablo 3.11. Bireylerin anne eğitim durumlarına göre ÖİBÖ ve REST alt faktörleri ortalamaları 112
Tablo 3.12.Bireylerin anne eğitim durumlarına göre kruskal Wallis Testi sonuçları 113
Tablo 3.13.Bireylerin baba eğitim durumlarına göre ÖİBÖ ve REST alt faktörleri ortalamaları 114
Tablo 3.14.Bireylerin baba eğitim durumlarına göre kruskal Wallis Testi sonuçları 115
Tablo 3.15.K-ortalama kümeleme analizi sonucu ortaya çıkan kesme puanları 116
Tablo 3.16.Kümelere atanan birey sayıları 116

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Bağlanma tutumu ve benlik yapısı 32
Şekil 2.2. Sağlıklı bağlanma örneği 34
Şekil 2.3. Bireyci, ilişkisel ve toplulukçu benlik yapıları 83
Şekil 2.4. Özerk-ilişkisel benliğe doğru iki değişik kuramsal yol..... 89
Şekil 2.5. Yetkinlik, kişiler arası mesafe ve bağlamında benlikler 89
Şekil 2.6. Bilişsel model..... 94
Şekil 3.1. Araştırma modeli..... 99

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi içerisinde, toplumun en küçük yapıtaşı olarak görülen ailenin oldukça önemli bir yere sahip olduğu ve diğer sosyal gruplara kıyasla kökleri çok daha eskiye dayanan ve nesilden nesile devam ettirilen bir tarihi olduğu belirtilmektedir (Altuntaş ve Atlı, 2015; Klein ve White, 1996, s. 17). Ailenin bu eski ve köklü tarihine bakacak olduğumuzda, aile tarihine yönelik bilimsel temelli ilk çalışmaların, 1861 yılında yayımlanan, Bachofen'in "Analık Hukuku" adlı kitabı ile başladığı ve başta Morgan tarafından yazılmış olan "Antik Toplum (Ancient Society)" eseri olmak üzere, Morgan ve Lennan tarafından yapılan çalışmalarla devam ettiğinin belirtildiği görülebilmektedir (Engels ve Somer, 1974, s.11; Can, 2013). Bu çalışmaları takip eden dönemde aile yapısında meydana gelen değişimlere bakıldığında, aile yapısındaki değişimlerin toplumun endüstriyelleşme düzeyi ile bağlantılı olarak gerçekleştiği ve endüstriyelleşen toplumlarda, bu değişimin yönünün geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına doğru olduğu düşüncesi ön plana çıkmaktadır (Yazan, 1989).

Aile yapısındaki değişimleri Türkiye özelinde ele alacak olduğumuzda ise değişimin yine 1950'li yıllarda uygulanan iktisat politikaları ve kendini iyiden iyiye hissettiren endüstriyelleşme ve modernleşmedeki hızlanma ile birlikte gerçekleştiğinin belirtildiği görülebilmektedir (Dedeoğlu, 2000, s.154). Bununla birlikte, Türkiye'de modernleşme kavramının gelenekselin reddi ve batılılaşmanın özümsenmesi şeklinde anlaşılması itibariyle toplumda çatışmalar yaşandığı ve bu çatışmaların aile ve evlilik yaşantılarını da olumsuz yönde etkilediği ifade edilmektedir (Yılmazçoban, 2011, s.179). Toplum ile böyle dinamik ve karşılıklı bir ilişki içerisinde olan aile yapısında meydana gelen değişimlerin, ailenin mensubu olan bireyleri de benlik ve kişilik gelişimi gibi çeşitli açılardan etkilediği ifade edilmektedir (Aydın ve Baran, 2010; Gardner, Gabriel ve Lee, 1999).

Ailenin temellerinin atılmasında en önemli bileşenlerden birisi evliliktir (Kalkan ve Ersanlı, 2009). Evlilik, çeşitli nedenlerle birbirlerini eş olarak seçmiş bireyler arasında yapılan bir anlaşma olarak görülürken; aile, çekirdek aile ve geniş aile gibi türleri olmakla birlikte, temelde birbirlerini eş olarak tercih eden bu bireyler tarafından başlatılan dinamik bir sistem olarak görülmektedir (Granic, Hollenstein, Dishion ve Patterson, 2003; Özgüven, 2014). Literatürde evliliğe ilişkin yapılan tanımlamalara bakıldığında

araştırmacıların evliliğin farklı işlevlerini vurgulamak suretiyle çeşitli tanımlar oluşturduğu görülebilmektedir. Bu tanımlar incelenecek olduğunda; evlilikte toplumsal onayı ve cinsel birlikteliği ön plana çıkaran (Giddens, Duneier, Appelbaum, 1996), toplumsal onay ve cinsel birliktelik ile birlikte eşlerin psikolojik ihtiyaçlarını vurgulayan (İngoldsby, 2006), evliliğin hukuki boyutu ile getirdiği haklar ve yüklediği sorumluluklar üzerinde duran (Budak, 2003), evlilik sürecinde toplumsal değerleri, gelenek ve görenekleri ön plana çıkaran (Ersanlı ve Kalkan, 2008) ve ekonomik durum, yaş vb. sosyo-demografik faktörlerin evlilik sürecindeki rolünü belirten (Yalçın, 2014) tanımlamalara ulaşılabilmektedir.

Aile yapısındaki değişimde etkili olduğundan bahsedilen endüstriyelleşme ve modern dünyaya ayak uydurma sürecinin, ailelerin kurulmasında temel oluşturduğu ifade edilen evlilik süreçlerinde de değişime neden olduğu belirtilmektedir (Aydın ve Baran, 2010, s.117). Bu doğrultuda, Türkiye'de 1980 yılından sonra evlilik oranları ve hızı yıldan yıla azalma gösterirken, evlilik ilişkisinin sonlanmasını ifade eden boşanma oranları ise artış göstermiştir (Ersanlı ve Kalkan, 2008). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nun 2017 yılı evlenme ve boşanma istatistiklerine göre; Türkiye'de evlenme oranları 2016 yılına göre % 4,2 azalırken, boşanma oranları %1,8 artış göstermiştir ve 2017 yılında ortalama evlilik yaşı erkeklerde 27,7' ye, kadınlarda ise 24,6' ya yükselmiştir. Evlilik ve boşanma oranlarındaki bu değişime il bazında bakıldığında ise kaba evlilik hızının en yüksek olduğu iller Kilis, Şanlıurfa ve Adıyaman; kaba boşanma hızının en yüksek olduğu iller ise İzmir, Antalya ve Muğla olmuştur (TÜİK, 2017). Bu istatistikten Türkiye'nin Güneydoğu bölgesindeki illerde evliliklerin, Batı bölgelerindeki illerde ise boşanmaların daha yaygın olduğu görülebilmektedir.

Toplumun temelini oluşturan ailelerin kurulması ve evliliklerin gerçekleşmesinin de bireylerin eş seçme süreçleri sonucunda meydana geldiği ifade edilmektedir (Lee ve Stone, 1980). Günümüzde, bireylerin evlilikten uzaklaşma ve tek başına yaşama yönündeki eğiliminin artması ile mutluluk düzeyi düşük evliliklerin ve boşanmaların artması ile araştırmacıların ilgisi artan bir biçimde eş seçme sürecine ve bu süreçte bireyleri etkileyen çeşitli faktörlere yönelmeye başlamıştır (Simpson, 2016; Yılmazçoban, 2011). Eş seçme süreci evlilik öncesi dönemde yürütüldüğü için de bu araştırmalar çoğunlukla genç ve bekâr bireyler üzerinde yürütülmektedir (Kasapkara ve Kasapkara, 2014). Erikson'un Psikososyal Gelişim Evreleri kuramına göre eş seçimi, bireylerin genç yetişkinlik

dönemine denk gelen " yakınlığa karşı yalıtılmışlık " döneminin görevidir ve bu dönemde yakınlık kurmayı başaramayan genç yetişkinler yalnızlığı ve yalıtılmışlığı deneyimlerler (Bacanlı ve Terzi, 2013, s.104-106; Eryılmaz ve Ercan, 2016). Eş seçme görevini de içeren genç yetişkinliğin, ergenliğin bitişine denk gelen 18 yaş civarında başlayıp, 30'lu yaşların başlarına kadar devam ettiği belirtilmektedir (Bacanlı ve Terzi, 2013, s.190). Türkiye açısından baktığımızda ise eş seçme görevinin 19- 26 yaş aralığına denk geldiği belirtilmektedir (Sumbas ve Durmuş, 2018, s.715; Özgen, Ekşi ve Kardaş, 2017, s.93).

Eş seçimi ve evlilik süreçleri söz konusu olduğunda araştırmacıların ilgisini çeken konulardan birisi bu süreçler üzerinde etkisi bulunduğu ifade edilen bilişsel yapılar ve irrasyonel inançlar olmaktadır (Aydın ve Demir, 2017, s.630). Eş seçme sürecinde bireylerin eş adaylarına, ilişkinin nasıl olması gerektiğine ve evliliğe yönelik; geçmiş yaşantılarından, yetiştikleri kültürel yapıdan ve aile yaşantısından getirdikleri bazı gerçekçi olmayan inançları olduğu ve bu inançların hem eş seçme sürecini hem de evliliklerin işlevselliğini olumsuz yönde etkileyerek boşanma oranlarının ve toplumda sağlıklı olmayan aile yapılarının artmasına neden olduğu belirtilmektedir (Larson, 1992; Cann, Mangum ve Wells, 2001). İrrasyonel inançların yanı sıra yaş, eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik seviye, kişilik ve benlik özellikleri, cinsiyet, aile, kültür vb. faktörlerin de eş seçme sürecinde etkili olduğu düşünülmekte ve araştırmalar yapılmaktadır (Ceylan, 1994, s.85; Bilen, 2004, s.51).

Bu çalışmada, eş seçme sürecinde etkili olduğu belirtilen çeşitli faktörlerden irrasyonel inançlar ve benlik özelliklerinin eş seçme sürecindeki ilişkisi ile cinsiyet, ailenin ve bireyin eğitim seviyesi, içerisinde yaşanan kültürel yapı ile de ilişkileri incelenecektir. Araştırmaya katılacak bireylerin yaş aralığının belirlenmesinde ise Erikson'un Psikososyal Gelişim Evreleri kuramında eş seçiminin denk geldiği dönem göz önünde bulundurularak katılımcıların alt yaş sınırı olarak 18 yaş belirlenirken; üst yaş sınırı olarak ise TÜİK (2017) verilerinde yer alan ortalama evlilik yaşının 27.4'e yükseldiği bilgisi göz önünde bulundurularak 27 yaş belirlenmiştir.

Belirtildiği üzere bu araştırmada eş seçimini sınırlandırıcı inançlar ile ilişkisi incelenen benlik kavramı ise bireyin bulunduğu fiziki ortam, sosyal çevresi ile olan etkileşimleri ve bu sayede edindiği deneyimleri sonucunda oluşturulan ve duyguları, değerleri kapsayan bir sistem olarak tanımlanır (Tan, 1970). Evlilik, aile ve toplum

yapısında meydana gelen tüm bu değişimler toplumun kültür yapısı ile de ilişkili görülmekte ve tüm bu değişimlerle birlikte bireylerin benlik kurgularının da değişiklik gösterdiği belirtilmektedir (Erikson, 1946). Toplulukçu kültür yapısının hâkim olduğu ve geleneksel yapının sürdürüldüğü toplumlarda bireyler ağırlıklı olarak ilişkisel benlik modeline sahipken; bireyci kültür yapısına sahip ve modernizmin etkisinin daha fazla hissedildiği toplumlarda bireylerin çoğunlukla özerk benlik modelinin özelliklerine sahip oldukları belirtilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2017). Türkiye açısından bakıldığında ise, toplulukçu kültür özelliklerinin ağır bastığı vurgulanmakla birlikte, bölgelere göre hem toplulukçu hem de bireyci kültür yapısının özelliklerinin görüldüğü ve bu doğrultuda düşünüldüğünde bireylerin de benliklerinin oluşumunda rol oynayan baskın kültür özelliklerine göre çeşitli benlik modellerine sahip olabilecekleri belirtilmektedir (Göregenli, 1997; Hofstede, 2001). Bireylerin sahip oldukları benlik modeli ile ilişkili özelliklerinin ise, bu tez çalışmasında konu edildiği üzere, bireylerin eş seçme süreçleri üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir (Botwin, Buss ve Shackelford, 1997).

1.1. Kültür Yapıları ve Şehirlerin Seçimi

1.1.1. Bireycilik ve Toplulukçuluk

Bireycilik ve toplulukçuluk sosyal bilimlerde, kültürlerarası çalışmalarda ve psikoloji biliminde oldukça önemli yere sahip olan kavramlar arasında gösterilmektedir (Oktuğ, Yıldırım ve Seray, 2013; Triandis, 1994; Schwartz, 1994). Bireycilik ve toplulukçuluğun temelde toplum içerisinde bireysel değerlerin veya toplumsal değerlerin hâkim oluşuyla ilişkili olduğu belirtilmekle birlikte iki kültürel yapı arasında çeşitli ayırıcı noktalar da ön plana çıkarılmaktadır (Triandis ve ark., 1988). Örneğin; Hofstede ve Bond (1984) bu ayrımı bireyin grupla bütünleşme durumuna, Jansz (1991) eşitlik ve özgürlük kavramlarının toplum içerisindeki geçerliliğine ve uygulanma biçimine, Hsu (1983) bireylerin öz güven, rekabetçilik, itaat etme davranışı gibi kişisel özelliklerine vurgu yapmak suretiyle bireyci ve toplulukçu kültürler arasındaki farkı açıklamaya çalışmaktadırlar (akt. Kağıtçıbaşı, 1997). Toplumda hâkim olan bu kültürel değerlerin ise toplumu oluşturan bireylerin bilişsel süreçleri, davranışları ve tutumları üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir (Çarıkçı ve Koyuncu, 2010).

Kağıtçıbaşı (2005), toplulukçu kültür yapısının hüküm sürdüğü toplumlarda bireylerin grup aidiyeti sergileme ve "biz" bilincinde olma eğilimi sergilediğini; bireyci kültürlerde ise aksine, grubun değil bireyin ön plana çıkarıldığını ve "ben" bilincinin ağır bastığını belirtmektedir. Toplumların kültürel yapılarını ve bu kültürel yapıların bireylerin tutum, davranış ve bilişleri üzerindeki etkilerini incelemek üzere yapılan çalışmalarda Hofstede (2001), Türkiye'de bireyci kültür yapısına sahip toplulukların da görülmesi ile birlikte ağırlıklı olarak toplulukçu kültür yapısının görüldüğünü ve Dünya'da Japonya, Arjantin, Pakistan vb. ülkelerle benzer bir yapı sergilendiği sonucuna ulaştıklarını bildirmiştir. Diğer bir çalışmada ise Çelik (2001), Türk toplumunun yaklaşık % 75'inde toplulukçu eğilimlerin görüldüğünü ve bunun toplulukların ya da şehirlerin tarihten bu yana sürdürdüğü geleneksel uygulamaları ile de ilişkili olabileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte; toplumların kültür yapılarının sanayileşme ve kentleşme ya da tarımsal üretimi ve kırsal yaşamı devam ettirme, imece usulü vb. sosyal yardımlaşma kültürünü sürdürme, aşiretçilik yapısını sürdürme, etnik yapıyı ve tarihi mimariyi koruma durumlarından da etkilendiği belirtilmektedir (Şahin, 2005; Tahincioğlu, 2010; Çarıkçı ve Koyuncu, 2010).

Bu çalışmada, Türkiye'de modernizmi ve bireyci kültür yapısını temsilen ülkenin metropol şehirleri Ankara ve İstanbul belirlenirken; geleneksel yapıyı ve toplulukçu kültür yapısını temsilen yaşamlarının çoğunu Şanlıurfa ve Mardin şehirlerinde geçirmiş bireyler örneklemi oluşturmuştur.

1.1.1.1. İstanbul

İstanbul'un, oldukça uzun ve köklü bir tarihi olan ve eski çağlardan bu yana Roma, Bizans ve Osmanlı gibi önemli medeniyetlere ev sahipliği yapan bir şehir olduğu belirtilmektedir. Şehrin tam olarak ne zaman kurulduğunun bilinmesinin zor olduğu vurgulanmakla birlikte Helenistik kültürün öncüsü olan Byzantion'un resmi başlangıç olarak kabul edilebileceği ve şehrin tarihte yaklaşık 135 farklı isme sahip olduğu belirtilmektedir. Osmanlı Devleti'nin fethi ile birlikte şehrin İstanbul adını almasından önce en çok bilinen isimleri Byzantion ve Konstantinopolis'tir (Kana, 2006).

İstanbul'un metropolleşme sürecini ele alan Kemeç ve Yıldızan (2018), şehrin 4. yüzyıldan bu yana ticari ve politik açıdan Dünya'nın önemli şehirlerinden birisi olduğunu belirtmektedirler. İstanbul'un Türkiye tarihindeki değişim sürecine bakacak olursak

İstanbul'un Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından ortaya çıkan yeni Türk Devleti'nin de her dönemde en önemli şehirlerinden birisi olduğu ve özellikle 1950'li yıllardan bu yana devamlı artan nüfusu, güçlenen siyasi ve ekonomik yapısı ile Türkiye'nin en büyük metropolü statüsünü kuvvetlendirerek sürdürdüğünün belirtildiği de görülebilmektedir.

1950'li yıllarda 2 milyonun altında olan İstanbul nüfusu, 2000 yılında 8 803 408'e, 2010 yılında 12 782 960'a, 2018 yılında ise 15 067 724'e yükselmiştir ve 81 ilin bulunduğu Türkiye'de nüfusun %18'i yalnızca İstanbul'da yaşamaktadır (Demir ve Çabuk, 2010; TÜİK, 2018).Bunların yanı sıra nüfusun niteliğine bakacak olduğumuzda Türkiye'nin toplam işgücünü oluşturan bireylerin yaklaşık 5 milyonunun İstanbul'da yaşadığı ve bu işgücünün %64,3 'ünün hizmet sektöründe faaliyet gösterdiği belirtilmektedir (Kemeç ve Yıldızan, 2018). Ayrıca İstanbul Sanayi Odası verilerine göre İstanbul'un Türkiye'nin toplam ihracatı içerisindeki payı %48 olarak görülmektedir. Sanayileşmenin ve hizmet alanlarının yanı sıra üniversitelerin de şehirlerin sosyoekonomik gelişimine ve şehirleşme süreçlerine önemli katkı yaptığının belirtildiğine bakılacak olursa, başta tarihinin çok eski dönemlere dayandığı belirtilen İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi olmak üzere şehirde faaliyet gösteren tüm üniversitelerin İstanbul'un şehirleşme ve modernleşme sürecine önemli katkılar yaptığı düşünülebilir (Sargın, 2007).

1.1.1.2. Ankara

Osmanlı'nın dağılma ve Türkiye'nin kurulma döneminde işgal altında bulunan İstanbul'un başkent olarak kalmasının askeri açıdan riskleri düşünülerek Bursa, İzmir, Eskişehir ve Ankara illerinden birinin başkent olması düşünülmüştür. Ankara'nın başkent oluşuna dair Mustafa Kemal Atatürk Le Temps gazetesine verdiği demeçte Türkiye'nin başkentinin Anadolu'nun merkezinde kalacağını, Doğu ve Batı'nın temsilcileri ile bu merkezde temaslar kurulacağını, ülkenin iç ve dış politikasının bu merkezden idare edileceğini belirtmiş ve özellikle Ankara'yı ön plana çıkarmıştır. Sonrasında 9 Ekim 1923 tarihinde İsmet Paşa ve arkadaşları Ankara'nın başkent olması teklifini meclise sunmuşlardır. Ankara, 13 Ekim 1923 tarihinde Osmanlı imparatorluğunun dağılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olarak ilan edilmiş ve üstlendiği siyasi misyon gereği çeşitli alanlarda (siyasi, kültürel vb.) önemli bir değişim süreci geçirmeye başlamıştır (Ertaş, 2011; Aytepe, 2004).

Ankara, Türkiye Cumhuriyeti'nin muasır medeniyetler seviyesine ulaşma ve modernleşme çalışmalarının ve değişimin en yoğun şekilde yaşandığı şehri olarak gösterilmektedir (Bayraktar, 2013). Bu değişimin en önemli bileşenlerinden birisi olarak 1923 yılında şehrin başkent ilan edilmesinin ardından şehre yoğun bir biçimde gelmeye başlayan memurlar ile bürokratlar görülmektedir. Şehre gelen bu yeni nüfus ile birlikte Ankara'da birbirinden farklı gruplar oluştuğu ve başkent oluşunun öncesinde Ankara'da yaşayan ve daha çok geleneksel tutum ve davranışlara sahip olan nüfustan; başkent oluşu sonrası modernizmin etkisinde bir yaşam biçimini benimsemiş, yeniliğe ve değişime açık ve eğitim düzeyi daha yüksek bir nüfusa doğru geçiş gerçekleştirdiği belirtilmektedir (Tanrıkulu, 1985). Bu değişimin şehrin kültürel yapısına da yansıdığı ve şehirde kültür, sanat, eğlence ve spor alanlarında başlatılan etkinlikler ve modern uygulamalara ayak uydurma çabalarının halka da yansıdığı belirtilmekte ve bu çabaların odağının ise Cumhuriyet sonrasında önemli merkezler haline gelen Ulus, Kızılay, Cebeci ve Maltepe gibi modern yaşamın hüküm sürmeye başladığı semtler olduğu vurgulanmaktadır (Bayraktar, 2013).

Türkiye'nin ikinci büyük metropolü ve başkenti olan Ankara; günümüzde sahip olduğu kültürel çeşitlilik, sosyal imkânlar, üniversiteleri ve diğer eğitim olanakları, istihdam imkânları vb. alanlarda ön plana çıkan yönleri ile hem yurt içi hem de uluslararası alanda önemli bir cazibe merkezi halini almıştır. Bu imkânlar ile hem yerli hem de göç ile gelen nüfusunun niteliksel gelişimine katkı sağlayan Ankara, Türkiye'nin modern yüzünü yansıtan şehirler arasında ön sıralarda yer edinmeye devam etmektedir.

1.1.1.3. Şanlıurfa

Türkiye'nin güneydoğusunda, "bereketli hilal" olarak bilinen Mezopotamya'da bulunan Şanlıurfa; coğrafi konumu, tarih ve kültür hafızası, dini ve politik önemi ile tarih boyunca Sümer, Pers, Babil, Akad gibi çeşitli toplulukları ve medeniyetleri ağırlamış bir şehirdir (Şahinalp, 2005). Şehrin, Nuh peygamberin tufanın ardından kurduğu şehirlerden biri olduğu belirtilmekle birlikte son yıllarda dünya tarihi açısından Mısır piramitlerinin ardından en önemli arkeolojik buluntu olarak görülen Göbeklitepe'nin şehirde on iki bin yıllık bir tarihe işaret ettiği belirtilmektedir (Kurt ve Göler, 2017). Bunlarla birlikte Şanlıurfa; Hz. İsa, Hz. Musa, Hz. Eyyüp, Hz. Şuayb, Hz. Elyesa, Hz. İshak gibi

peygamberlerin bu şehirde bulunduğunun rivayet edilmesi itibariyle "Peygamberler Şehri" olarak da anılmaktadır (Maraş, 1986).

Şanlıurfa'nın sahip olduğu birçok özelliği ile güçlü geleneksel yapıyı sürdüren şehirlerden birisi olduğu belirtilmektedir (Abuzer, 2004). Giddens (1993)'in geleneksel şehir yapısı tasvirine bakıldığında bu şehirlerin dışa kapalı ve çevresi surlarla çevrili, merkezinde ibadethaneler ve alış-veriş alanları bulunan ve ekonomisinin temelini tarımsal üretim oluşturan şehirler olduğunun belirtildiği görülmektedir (akt. Kaya, 2013). Bu tasvir ile karşılaştırılacak olduğunda Şanlıurfa'nın çevresinin de tarihî ve güçlü surlarla çevrili olması ve şehrin merkezinde Şanlıurfa Kalesi'nin bulunması itibariyle benzerlik gösterdiği düşünülebilir. Bunun yanı sıra, şehrin hala faal konumda bulunan tarihi ibadethanelerinin, hanlarının ve çarşılarının da şehir merkezinde yer alması ve Şanlıurfa'nın Türkiye'de tarımsal üretimin sürdürüldüğü önemli şehirlerden birisi olması da yine Giddens (1993)'in geleneksel şehir tasviri ile uyumlu görünmektedir. Bunların yanı sıra, Peygamberler Şehri'nin toplumsal yapısında din ve aşiret faktörlerinin oldukça önemli bir yere sahip olduğu, dini gruplar ile aşiretlerin şehirde etki düzeyinin yüksek olduğu belirtilmekte ve bunun da Şanlıurfa'nın geleneksel ve kolektivist yapısını desteklediği düşünülmektedir (Uluç ve Karasu, 2015; Kaya, 2013).

1.1.1.4. Mardin

Mardin'in, ilk uygarlıklara ev sahipliği yapmış Mezopotamya ve Anadolu arasında bir geçiş bölgesi konumunda bulunduğu ve tarihten bu yana sahip olduğu kültürel, dini ve etnik çeşitlilik ile geleneksel yapısını muhafaza eden şehirlerden birisi olduğu vurgulanmaktadır (Gürhan, 2017). Bu çeşitliliğe bakılacak olursa şehirde; Türklerin, Kürtlerin, Arapların, Süryanilerin, Yezidilerin, Ermenilerin ve Müslümanlar ile Hıristiyanların bir arada yaşadıkları görülebilmektedir (Günal, 2005). Şehrin geleneksel yapısını inceleyecek olduğumuzda Mardin'in kültür turizmi açısından Türkiye'nin önde gelen şehirlerinden birisi olduğunun vurgulandığı görülmektedir (Kaygalak, Usta ve Günlü, 2013). Mardin'in kültür turizmi açısından sahip olduğu çekiciliklere bakılacak olursa özellikle Mardin ve Midyat'ta yoğunlaşan; kentsel ve arkeolojik sit alanlarının, medrese ve kiliselerin, tarihi han ve hamamların günümüzde hala şehir açısından oldukça büyük bir öneme sahip olduğunun ve Şanlıurfa'da olduğu gibi hala aktif şekilde kullanılarak ekonomiye de katkı sağladığının belirtildiği görülebilmektedir (Günal, 2005).

Bunların yanı sıra, Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaygın olduğu vurgulanan ve Mardin'de de etkisini gösteren aşiret yapısının ve aile bağlarının, törelerin, dini yapıların da şehrin geleneksel dokusunun desteklenmesi ve sürdürülmesinin önemli bileşenlerinden olduğu belirtilmektedir (Özcoşar, 2017).

1.2. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu, hiç evlenmemiş gençlerin benlik modelleri ile eş seçimini sınırlandırıcı inançları arasındaki ilişkinin incelenmesi ve bu değişkenlerin Türkiye'de modernizmin ve bireyci kültür yapısının etkisinin daha fazla hissedildiği İstanbul ve Ankara şehirleri ile geleneksel yapının ve toplulukçu kültür yapısının görece daha fazla sürdürüldüğü Şanlıurfa ve Mardin şehirleri arasında karşılaştırılmasıdır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, yaşamlarının çoğunu İstanbul, Ankara, Şanlıurfa ve Mardin şehirlerinde geçirmiş olan genç (18-27 yaş) bireylerin benlik modelleri ile eş seçimini sınırlandırıcı inançları arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve bir karşılaştırma yapılmasıdır. Bu araştırma ile ayrıca, genç yetişkinlerin benlik modellerine ve eş seçme süreçlerine yönelik farkındalıklarının arttırılması ile daha isabetli eş seçimi yapabilmelerine katkı sağlanması, alanda eş seçimine yönelik danışmanlık faaliyetleri veren danışmanlar ile kurumlara ve eş seçimi ile benlik modellerine yönelik akademik çalışmalar yapmayı planlayan araştırmacılara da literatür taraması ve araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar ile paylaşılan öneriler aracılığıyla yardımcı olunması amaçlanmaktadır.

1.5. Araştırmanın Önemi

Literatürde, bu tez çalışmasında üzerinde durulan benlik modelleri, eş seçme tutumları ve sınırlandırıcı inançlar ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Örneğin, Başay (2015) Üniversite öğrencilerinin benlik modelleri ile eş seçiminde göz önünde bulundurdukları kriterleri incelediği bir yüksek lisans tez çalışması yapmıştır. Bilir (2016), üniversite öğrencilerinde işlevsel olmayan ilişki inançları ile ilişkisel benlik tutumlarını bağlanma kuramı çerçevesinde ele aldığı bir yüksek lisans tez çalışması yürütmüştür. Aydın ve Demir (2017) ise Lisansüstü öğrencilerinin eş seçimini sınırlandırıcı inançlarının

belirlenebilmesi adına bir araştırma yapmışlardır. Yurtdışında da bireylerin benlik modellerine ve eş seçme süreçlerine yönelik çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Larson (1992), "You are my one and only" başlıklı makalesinde eş seçimini sınırlandırıcı inançlara dikkat çekmiştir. Botwin, Buss ve Schakelford (1997), bireylerin kişilik yapıları ile eş seçme süreçlerini inceledikleri bir araştırma yapmışlardır. Gardner, Gabriel ve Lee (1999) ise toplumdaki hâkim kültürün bireylerin benlik yapıları üzerindeki etkisini açıklamaya çalıştıkları bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırmada ise önceden yapılan araştırmalardan farklı olarak, 18 ila 27 yaş aralığındaki hiç evlenmemiş genç bireylerin, Çiğdem Kağıtçıbaşı (1996b) 'nın benlik modeli çerçevesinde benlik modellerinin belirlenmesi ve benlik modelleri ile eş seçimini sınırlandırıcı inançlarının arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve ayrıca bu değişkenler açısından Türkiye'de modernizmin etkisinin daha fazla hissedildiği metropol şehirler İstanbul (Kemeç ve Yıldızan, 2018) ve Ankara (Yüksel, 2018) ile geleneksel yapının görece daha fazla korunduğu Şanlıurfa (Kaya, 2013) ve Mardin (Günal, 2005) şehirleri arasında karşılaştırma yapılması planlanmaktadır. Böylece özgün bir çalışma ortaya koyularak; literatüre, ilerleyen dönemde benlik modelleri ve eş seçme süreçleri üzerinde çalışmayı düşünen araştırmacılara ve ayrıca bireylerin benlik modelleri ile bağlantılı özelliklerine ve eş seçme süreçlerine yönelik farkındalıklarının arttırılabilmesi amacına katkı sağlanabileceği düşünülmektedir.

1.6. Hipotezler

1- Şanlıurfa ve Mardin illerinin ilişkisel benlik ortalama puanlarının özerk benlik ortalama puanlarından daha yüksek olması beklenmektedir.

2- İstanbul ve Ankara illerinde ilişkisel benlik ortalama puanının özerk benlik ortalama puanından yüksek olması ve bu illerin özerklik ortalama puanlarının Şanlıurfa ve Mardin illerine nazaran daha yüksek olması beklenmektedir.

3- Yaşamının çoğunu Şanlıurfa ve Mardin illerinde geçirmiş olan bireylerde, İstanbul ve Ankara illerinde geçirmiş olan bireylere göre eş seçimini sınırlandırıcı inanç ortalama puanlarının daha yüksek olması beklenmektedir.

4- Eş seçimini sınırlandırıcı inançlardan "aşk yeterli, beraber yaşama ve zıt kutuplar" sınırlandırıcı inançlarına, yaşamının çoğunu İstanbul ve Ankara illerinde geçirmiş olan bireylerde, Şanlıurfa ve Mardin illerinde geçirmiş olan bireylere kıyasla daha yüksek bir ortalama puan ile rastlanması beklenmektedir.

5- Eş seçimini sınırlandırıcı inançlardan " çaba göstermeme, yalnız ve tek doğru, idealleştirme ile tam güven" sınırlandırıcı inançları açısından yaşamının çoğunu Şanlıurfa ve Mardin illerinde geçirmiş olan bireylerde, İstanbul ve Ankara illerinde geçirmiş olan bireylere kıyasla daha yüksek bir ortalama puan elde edilmesi beklenmektedir.

6- Kağıtçıbaşı (1996b)'nın kuramında psikolojik açıdan sağlıklı olarak görülen tek benlik modeli olan "özerk-ilişkisel benlik modeli"ne yaşamının çoğunu metropol illerde geçirmiş olan katılımcılarda geleneksel illerde geçirmiş olanlara göre daha fazla rastlanması beklenmektedir.

7- Erkek katılımcıların eş seçimini sınırlandırıcı inanç ortalama puanlarının kadın katılımcılara göre daha yüksek olması beklenmektedir.

8- Bağımlı-Ayrık benlik modeline erkek katılımcılarda, kadınlara kıyasla daha fazla rastlanması beklenmektedir.

9- Eğitim düzeyi lise olan bireylerin eş seçimini sınırlandırıcı inançlarının lisans ve lisansüstü mezunlarına göre daha fazla olması beklenmektedir.

10- Eğitim düzeyi lisansüstü olan bireylerin ilişkisellik puan ortalamalarının lise ve lisans mezunu katılımcıların ilişkisellik puan ortalamalarından daha düşük olması; özerklik puan ortalamalarının ise lisansüstü eğitim düzeyine sahip katılımcılarda lisans ve lise düzeyinde eğitime sahip katılımcılardan daha yüksek olması beklenmektedir.

11- Annesinin eğitim düzeyi lise düzeyinde ve daha düşük olan bireylerde eş seçimini sınırlandırıcı inançlara ebeveynlerinin eğitim düzeyi lise ve üzeri olan bireylerden daha fazla rastlanması beklenmektedir.

12- Anne eğitim düzeyi açısından benlik yapıları incelenecek olursa, ilişkisel benlik yapısının anne eğitim düzeyi ‘’okuryazar değil’’ seviyesinde olan katılımcılarda; özerk benlik yapısının ise anne eğitim düzeyi ‘’lisansüstü’’ seviyesinde olan bireylerdediğer eğitim seviyelerine oranla daha yüksek ortalama ile görülmesi beklenmektedir.

13- Babasının eğitim düzeyi lise düzeyinde ve daha düşük olan bireylerde eş seçimini sınırlandırıcı inançlara ebeveynlerinin eğitim düzeyi lise ve üzeri olan bireylerden daha fazla rastlanması beklenmektedir.

14- Baba eğitim düzeyi açısından benlik yapıları incelenecek olursa, ilişkisel benlik yapısının baba eğitim düzeyi ‘’okuryazar değil’’ seviyesinde olan katılımcılarda;

özerk benlik yapısının ise baba eğitim düzeyi ‘’lisansüstü’’ seviyesinde olan bireylerde diğer eğitim seviyelerine oranla daha yüksek ortalama ile görülmesi beklenmektedir.

1.7. Tanımlar

*Eş seçimi:*Eş seçme, insanlarda ve hayvanlarda eşin belirlenmesi ile oyunda eş seçilmesi anlamında kullanılan bir kavramdır (Yıldırım, 2007). Bu tez çalışmasında eş seçimi, insanların evlilik ilişkisi kuracağı bireyi belirlemesi anlamında kullanılmaktadır. Bu süreç ise, evlilik adayı bireylerin birbirlerini görmeleri ile başlayan ve sonrasında tanışma, flört etme, sözlenme, nişan, nikâh ve düğün yapma gibi aşamaları bulunan toplumsal bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Özgüven, 1997).

*Eş seçiminde sınırlandırıcı inançlar:*Bireylerin, evliliğe ve eş seçme sürecine yönelik, gerçekliği kanıtlanmamış olmasına rağmen sahip oldukları inançlar eş seçiminde sınırlandırıcı inançlar olarak tanımlanmaktadır (Larson, 1988).

Hiç evlenmemiş bekâr: Evlilik statülerinden birisi olan bekârlık da kendi içerisinde "hiç evlenmemiş, boşanmış ve eşi ölmüş" şeklinde çeşitli statülere ayrılır (Aydın, 2016; Waldron, Weiss ve Hughes, 1997). Bu araştırma çerçevesinde, daha önce resmi veya dini nikâh yolu ile bir evlilik ilişkisi kurmamış olan kişiler "hiç evlenmemiş bekâr" statüsünde değerlendirilecektir.

Genç birey: Bu tez çalışması kapsamında, 18- 27 yaş aralığında bulunan bireyler, "genç" olarak nitelendirilmiş ve bu yaş aralığının seçilmesine temel oluşturan bilgi ve veriler tezin "Giriş" kısmında belirtilmiştir (TÜİK; 2017; Bacanlı ve Terzi, 2013, s.104-106; Eryılmaz ve Ercan, 2016).

*Benlik modelleri:*Özerk, İlişkisel Benlik Modeli (ÖİBM), Kağıtçıbaşı (1996a) tarafından Türkiye şartlarına uygunluğu gözetilerek geliştirilmiştir ve bu modelde bireylerin sahip olabileceği "özerk, ilişkisel, özerk- ilişkisel ve bağımlı-ayrık" olmak üzere 4 farklı benlik modeli tanımlanmaktadır. Yürütülen bu yüksek lisans tez çalışmasında, katılımcıların benlik modellerinin belirlenebilmesinde Kağıtçıbaşı (1996a)' nın Özerk-İlişkisel Benlik Modeli esas alınacaktır.

*Metropol:*Sanayi Devriminin ardından; ekonomik, kültürel ve toplumsal açılardan diğer şehirlerden daha geniş imkanlara sahip olan ve insanların ilgi odağı haline gelen şehirleri belirtmek üzere, ana (metro) ve şehir (Polis) kelimelerinin birleşiminden oluşan "metropol" kavramı ortaya atılmış ve bu kavram dünya genelinde benimsenip kullanılmaya başlanmıştır (Oktay, 2016). Bu konuda yapılan çalışmalara bakıldığında İstanbul, Ankara ve İzmir'in Türkiye'nin metropol şehirleri olduğunun belirtildiği görülebilmektedir (Nacak, Yağmurlu, Durgel ve Van de Vijver, 2011).

*Geleneksel şehir***:** Geçmişten günümüze çeşitli değerlerin sürdürüldüğü geleneksel şehirler sosyal bilimciler tarafından " tarım, köy veya kır " toplumu olarak da adlandırılmaktadır. Bu şehirlerin belirgin özellikleri olarak tarımsal üretimin sürdürülmesinin, gelenek- göreneklere bağlılığın, güçlü aile bağlarının sürdürülmesinin, tarihi mimariyi korumanın, sosyal yardım kültürünün devam ettirilmesinin ve özellikle ülkemizin Güneydoğu bölgesi açısından düşünüldüğünde aşiret yapısının sürdürülmesinin ön plana çıkarıldığı görülebilmektedir (Yıldırım 2007; Açıkgöz, 2007).

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Eş Seçimi ve Önemi

Evrensel bir varlık ve kurum olarak aile, pek çok kültürde rastlanan bir yapıdır. Ancak toplumlarda ailenin gösterdiği işlev, aile yapıları, coğrafyaya bağlı olarak görülen farklılıklar, sosyal ve ekonomik özellikleri gibi pek çok konuda aile olgusu tek bir tanıma sahip değildir. Aile, ifade ettiği toplumsal birim bakımından evrensel fakat zamana, topluma ve hatta aynı toplumda farklı anlamlar taşıma konularında değişkendir. Evrensel ve toplumsal bir birim olarak aile; bireylerin içerisinde büyüdüğü güven, sevgi, saygı, işbölümü, dayanışma ve yardımlaşma gibi öncül ilişkilerin bulunduğu, anne, baba ve çocuklardan oluşan yapıdır. Bu yapı, aile üyeleri ve büyük ailenin bir parçası olan diğer akrabalar vasıtasıyla çocuğun ilk sosyalleşme deneyimlerini yaşadığı yeri oluşturur. Sosyalleşmenin ilk adımı niteliğindeki bu deneyimlerin yanında aile, cinsel ve toplumsal kimliğin ilk edinildiği yapıdır. Sosyoloji biliminin üzerinde en çok ve önemle durduğu kurumlardan olan aile, bireylerin gelişimi, yetişmesi, benlik algıları, kimlikleri gibi temel hususlara şekil veren en önemli değişkenlerden biridir. Aile, kişiye ihtiyacı olan temel fizyolojik ve psikolojik desteğin sunulduğu sosyal bir ortamı ifade eder. Bireyin gelişip yetişmesi ve yaşamı bu sosyal yapının sunduğu destekle yakından ilişkilidir (Bayer, 2013, s. 102).

Aile; pek çok sosyal değişken, yapı, birim ve kurum gibi çok farklı yönleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Mülkiyet, otorite ve akrabalık ilişkileri çerçevesinde şekil alan hane halkı ve kompozisyonunu içeren aile, evrensel bir nitelikte olduğu halde zaman ve mekân açısından farklı özellikler taşır. O haldeevrensel bir toplumsal birimi ifade eden fakat zaman ve mekân anlamında farklı özellikleri içeren ilişkiler bütünü aile olarak ifade edilebilir (İçli, 1997, s. 59). İçli'nin bu aile açıklaması aile kavramını, aile yapısına şekil veren değişkenler açısından ele almıştır. Aileyi içerdiği değerler ve kurallar perspektifinden ele alan başka bir tanıma göre ise "toplumun değer yargılarının, normatif kuralların ve sosyalleşmenin en ciddi ve yoğun yaşandığı toplumsal yapıya" aile denir (Sayın, 1987, s. 80). Bu tanımın dayandığı ana düşünce, bireyi toplumla bütünleştiren, topluma uyum göstermesini sağlayan ana değerlerin aileden alınmasıdır. Ebeveynler başta olmak üzere diğer fertlerle birlikte aile, çocuğun toplumsal uyumunu ve

senkronizasyonunu sağlayacak değerleri ona öğretir. Bu yönüyle aile, toplumsal değer ve kültürel yapıya zarar verecek davranışları engeller. İçine doğduğu ve karşılaştığı ilk sosyal ortamdan belli değerleri görerek içselleştiren çocuk, ailenin yerleştirdiği değerler sayesinde toplumsal değerlere uygun hareket etme alışkanlığı kazanır. Değerler perspektifinden aile kavramı ele alındığında görülür ki ailenin neredeyse tüm toplumlarda ahlak ve toplumsal değerlerin koruyucusu olarak görülmesinin kaynağı ana değerlerin ve bireyin değerler sisteminin aile tarafından oluşturulmasındandır. Taşıdığı bu önemli ve tarihi işlev, aileyi tesadüfi bir araya gelmiş ve keyfi birliktelik yaşayan topluluklardan ayırır. Bu nedenle ailenin oluşması için kan bağı yeterli değildir ve ortak değer paylaşımı temel ön koşullardan biridir (Fındıkoğlu, 1950, s. 190).

Daha bilimsel bir aile tanımı için Birleşmiş Milletler (BM) gibi evrensel kuruluşların aile açıklamasına bakmak önemlidir. Pek çok ülkenin BM'nin aileyle ilgili yönergelerine paralel aile tanımı yaptığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler yönergelerine göre aile yalnızca anne, baba ve çocuklardan oluşan bir yapıyı ifade etmez. Çocuklara sahip olmayan evli bir çift, birden çok bekâr çocuğa sahip olan çiftler, bekâr çocuğu veya çocukları olan bekâr bir anne/baba da çekirdek ailedir. Bu BM tanımlamasına ebeveynleri olmadan yaşayan çocuklar, yeğenleriyle beraber yaşayan teyze/hala/dayı gibi kendi rızalarıyla bir arada yaşayan kan bağı grupları da dâhildir (United Nations, 1997, s. 67).

Bahsedildiği gibi ailenin kendine has toplumsal karakteristikleri ve evrensel özellikleri bulunur. Ailenin en genel özelliklerinden biri evrenselliktir. Aile evrenseldir çünkü her toplum ve her zaman diliminde kendini devam ettirmiş bir yapıdır. Samimiyet ve duygusallık ana temeline dayanan ilişkiler, ailenin birincil olarak taşıdığı ilişkilerdir. Ailede işbirliği, işbölümü ve sorumluluk alma esastır. Bu gibi görevlerle bireyin ilk sorumluluk edindiği yerdir. Bununla birlikte ferdin ilk etkileşimlerini yaşadığı yer olması bakımından bireyin sosyalleşme algısına şekil veren en önemli değişkenlerden biridir. Özelliklerinden anlaşıldığı üzere aile, rast gele oluşan bir yapı değildir. Rastgeleliğin aksine aile, sosyal, ahlaki ve hukuki kuralları belirlenmiş örgütlü bir yapıdır. Neslin devamını, çocukların eğitilmesi ve yetiştirilmesi ile topluma kazandırılmasını aile sağlar. Görüldüğü üzere aile, oldukça önemli ve kritik işlevleri yerine getirmektedir. Bu nedenlerle güvenli bir toplum ve huzurla yaşanan barış ortamı için sağlıklı ailelerin bulunması çok önemlidir (Erol ve Aloğlu, 2017, s. 82).

Ailelerin oluşumunun ilk adımı ise evliliklerdir. İki birey bir araya gelerek bir ilişki oluşturur ve aile olma yolunda ilk adımı atarlar. Bu durumda aile sağlığı doğrudan evliliklere ve isabetli bir eş seçimi yapabilmeye bağlanır. Kişiler eş seçimlerinde sağlıklı kararlar aldığında veya alamadığında evlilik ve aile de bağlantılı olarak bu karar alma sürecinden etkilenir. Eş seçiminin önemi ve sonuçlarından evvel, aile kavramından bağımsız olarak evlilik kavramına bakmak gerekir. Evlilik çok eski ve kültürel bir kurumdur. "Aşk, sevgi, cinsellik, ekonomik işbirliği ve üreme gibi ihtiyaçları gidermek amacıyla bir arada yaşamaya karar vermiş olan kişilerin birlikteliklerinin toplum tarafından onaylanması ve hukuki bağlayıcılık kazanması sonucu ortaya çıkan bir ilişkiler ağına evlilik denir (Tezcan ve Coşkun, 2004, s. 15)." En bilinen ve geleneksel yaklaşımı ile evlilik genel olarak iki karşı cins arasında gerçekleşir. Günümüzde Hollanda, İzlanda, Norveç gibi 19 dünya ülkesinde eşcinsel evlilikler de yasal olarak kabul edilmiştir (https://tr.euronews.com/2019/07/01/escinsel-evlilige-izin). Kültürel ve toplumsal düzlemde eşcinsel evlilikler evlilik kurumunun anlamı ve rolü bakımından yeterli kabul edilmemektedir. Pek çok toplumda eşcinsel evlilikler kişilerin farklı tercih yönelimleri ve kendi özgürlük alanı içerisinde yaşadıkları özel hayatları olarak kabul edilip çocuk yetiştirme, kültürel aktarım, ilk sosyalizasyonu sağlayan kurum olma gibi çeşitli aile işlevlerini yerine getirmedikleri gerekçesiyle eşcinsel evlilik toplum nezdinde çoğunlukla aile statüsünde kabul edilmemektedir (Giddens, 2012, s. 246). Evlilik, evrensel ve tarihi bir kurum olarak nesilden nesile aktarılarak gelmiştir. Çünkü evlilik pek çok toplumsal işlevin yerine getirilebilmesinde önemli bir rol oynar. Eşcinsel evliliklerin tam olarak kabul edilmeme gerekçesinin de buna bağlandığı düşünülebilir. Toplumlara göre her çağda farklı özelliklerde evlilikler vardır ve toplumun kodlarını taşıyan bu küçük birimler yine toplumun geleceğine şekil verir. Bu bağlamda evlilik, iki kişinin bir arada yaşamasından farklı bir anlam taşır. Evliliğin de tıpkı aile gibi pek çok farklı tanımı mümkündür. Bu tanımların ortak noktaları dikkate alınarak genel çerçevede bir tanım yapılacak olduğunda evlilik: "Cinsel yaşam ve akrabalık temelinde ortaya çıkan, iki yetişkin birey arasında olan ve toplumca onaylanan bir cinsel birleşimdir ve kan bağı dışında hısımlar dizisini birbirine bağlar (Giddens, 2012, s. 248)" şeklinde tanımlanabilmektedir.

Evlilik, birlikte yaşamaktan farklı anlamlarla yüklenmiştir çünkü evliliği meydana getiren kişilerin yaşam kalitelerinden yaşam tatminlerine kadar gündelik ve genel yaşantı içindeki özel ve genel tüm durumları evlilik kurumu tarafından doğrudan etkilenmektedir (Williams, 2003, s. 470-487). Eş seçimi ve diğer kriterlere bağlı olarak evlilik, kişiyi mutlu

veya mutsuz da edebilir. Sağlıklı bir eş seçiminin ardından gelen sağlıklı bir evliliğin, kişilerin genel sağlık durumlarını iyileştirdiği ve yaşam tatminlerine pozitif etkiler yaparak bireyi destekleyici rol oynadığı bilinmektedir (Hayward ve Zhang, 2006, s. 639-657). Bu bağlamda evlilik; hayatını birlikte ve bir arada yaşamaya karar vermiş iki yetişkin bireyin beraberliklerini yasal, toplumsal, kültürel ve sosyal bir beyana ve kabule tabi tutmasıdır. Günümüzde evliliğin eş seçimi sonrasında birlikte yaşam ile devam ettirilmesi ve yasal, kültürel, sosyal ve toplumsal kurallara gerek duyulmaması evlilik kurumunu değiştirmiştir. Özellikle Batı toplumlarında bireysel yaşam yüksek düzeyde önem kazanmıştır ve bu devletlerin tek ebeveynli ailelere tanıdığı sosyal hak ve destekler nikâh, tören gibi evlilik ve aile kurma sürecindeki gereklilikleri neredeyse ortadan kaldırmış durumdadır. Bu bağlamda evlilik kurumunun tarih içerisinde olduğu gibi son dönemlerde de yenilikler yaşadığı düşünülebilir. Çünkü bu bireyler sosyal, yasal, kültürel ve toplumsal öğeleri beraberliklerine tabi tutmasalar bile bir arada yaşamayı, çocuklara birlikte bakmayı ve evliliği meydana getiren daha pek çok öğeyi duygusal bağ ile birbirlerine taahhüt ederler. O nedenle fiili olarak evlilik gereklerini taşıyan ilişkiler de evlilik kapsamında ele alınabilir ancak unutulmamalıdır ki evlilik bir kurumdur ve belli gerekleri vardır. Diğer birlikteliklerden evliliği ayıran husus çiftleşmenin biyolojik, evliliğin kültürel olmasıdır (Haviland, 2002, s. 272).

Evlilik, tüm benzer yaşantılardan aile kurumunun bir sembolü olarak dini, ahlaki, hukuki ve sosyal unsurlarla belirlenmesi ve desteklenmesi bakımından ayrılır. Evliliklerde en belirleyici faktörlerden biri kültürel yapıdır. Bu nedenle evliliklerde cinsel dürtünün etkisi, önemli derecede kültürel yasaklar düzeni tarafından sınırlanır (Krich, 1995, s. 18). Bahsi geçen bu hususlar, evlilik üzerindeki kültürel etkilerdir. Evlilikten önce eş seçme üzerinde de kültür, din, gelenek gibi pek çok olgunun etkisi bulunur. Özellikle kültür, eş seçimine yön ve şekil veren çok önemli bir değişken olarak öne çıkar. Es seçiminde kültürün etkisi ve kültürel farklılıklar çalışmanın ilerleyen kısımlarında ele alınmıştır.

Tablo 2.1. Aile yaşam döngüsü

Evreler	Duygusal Geçiş	Gerekli Aile Değişimleri
Evre I: Evden ayrılma: Genç yetişkin	Kendisi için duygusal ve ekonomik sorumluluğu kabul etme	Aile merkezinden kendini ayrıştırma Yakın akran ilişkilerin gelişimi Kendini önemseme ve kendi ekonomisini kurma Evlilik sisteminin şekillenmesi Eşleri içine alan geniş aileyle ve arkadaşlarla ilişkileri düzenleme
Evre 2: Evlilikle ailenin bağlanması: Yeni çift	Yeni sistemi yorumlama	Küçük çocuk için alan yaratmak amacıyla evlilik sistemine uyum
Evre 3: Çocuklu genç aile	Sisteme yeni üyelerin kabulü	Çocuk ve ev halkı görevlerine bağlanma Büyük ebeveyn ve anne-babayı içeren genişlemiş aileyle ilişkileri düzenleme Sistem içinde ve dışında hareket etmesine izin vermek amacıyla ebeveyn-çocuk ilişkisini ayırma Kariyere evliliğe yeniden odaklanma Daha yaşlıları bakmak için bağlanmaya karşı ayrılmanın başlaması
Evre 4:Ergen Aile	Büyükanne büyükbabanın incinirliği ve çocukların bağımsızlığını içeren aile sınırlarının esnekliğinde artma	Çift olarak evlilik sistemi için yeniden görüşme * Büyüyen çocuklar ve aileler arasında yetişkin - yetişkin ilişkilerin gelişmesi
Evre 5: Kendi geçimini sağlayan, ayrılan çocuklar (Boş Yuva)	Aile sistemi içine giren ve sistemden çıkan kalabalığı kabul etme	Büyükanne -b ab anın ölümü ve yetersizlikle ilgilenme Yeni ailesel ve sosyal rolün açıklaştırılması Psikolojik gerilemeyi dikkate alarak çift olarak fonksiyon görme ve kendini sürdürme
Evre 6:Geç yaşamdaki aile	Kuşak rollerinin ayrılmasını kabul etme	Qrta kuşağın rollerini merkezden destekleme Eş, kardeş ve yaşlıların kaybıyla ilgilenme ve kendi ölümü için hazırlık

Kaynak: Hallaç ve Öz, 2014, s. 151.

Aile yaşam döngüsünü ve evliliklerin öncesini tayin eden olgu ise eş seçimidir. Evliliklerin ve ailenin geleceği çok büyük oranda eş seçme süreci sonucunda belirlenir. Eş seçimi ise oldukça kompleks ve birbirine bağlı unsurlar tarafından meydana getirilir. Eş seçiminde kişisel beklenti ve beğeniler, toplumsal, kültürel ve ekonomik göstergeler gibi pek çok unsur farklı düzeyde iç içe geçmiş biçimde etkilidir. Mutlu bir ilişkinin oluşması, beraberliğin uzun süreli olması, kişinin ilişkiden beklentilerinin doyurulması, kurulan bağların sağlam olması gibi evlilik ve aileyi etkileyecek pek çok husus eş seçiminden etkilenir. Örneğin eşler arası güç dengesizliğinin olması güçlü olan tarafa etkili olma fırsatı sağlarken diğer tarafı pasifleştirebilir ve sonunda pasif olan tarafın mutsuzluğu ortaya çıkabilir. Güç denkliği psikolojik, duygusal ve davranışsal pek çok konuda önemlidir ve eş seçiminde dikkat edilmesi gereken temel unsurlardan biri olarak görülmektedir. Bazı

araştırmalarda eşler arası güç eşitsizliğinin şiddetin artış hızına etki ettiği tespit edilmiştir. Amerikan Psikoloji Derneği de eş seçiminin kritik önemini onaylamaktadır (Hamby ve Sugarman, 1996; Straus ve diğerleri, 2009).

İnsan yaşamı boyunca pek çok farklı karar alır ve eş seçimi bunlar arasında alınan en önemli kararlardan biridir. Evliliğin uyumlu ve doyum yaratan bir niteliğe sahip olmasının temel koşulu doğru eş seçimidir. Evlilik fiziksel, ruhsal, duygusal ve beşeri ilişkileri içerir. Bu bağlamda, eşlerin ve aileyi oluşturan diğer bireylerin psikolojik ve fizyolojik sağlıkları eş seçiminin doğru yapılmasına bağlıdır (Kalkan, 2012, s. 83). Eş seçimi, kişinin toplumdaki yerini, geleceğini, yaşam biçimini şekillendiren kritik ve kompleks bir süreçtir. Çünkü eşini seçtiği anda birey, bundan sonraki yaşantısını nasıl ve kiminle sürdüreceğine de karar vermiş olur (Yıldırım, 2007, s. 12). Evlilik de eş seçimi gibi oldukça kompleks ve çok değişkenli bir süreçtir ancak büyük oranda mutlu evlilik eş seçiminin iyi yapılmasına bağlıdır (Bilen, 2004, s. 26). Eş seçiminde dikkat edilmesi gereken bir hususun güç dengesi olduğu daha önce de vurgulanmıştır. Bir diğer unsur ise romantizmdir. Romantik duygular eş seçiminde ilk ve öncelikli dikkat edilen etkenlerdir. Her çağda ve dönemde kişileri evliliğe götüren ve cezbeden faktör çoğunlukla romantik duygular olmuştur. Romantik ilişkilerle yapılan eş seçimlerinde bağlanma, ait olma, duygusal destek gibi olguların işlevsel ve sağlıklı olması insana pek çok farklı edinim sağlamaktadır. Bu romantik duygularla eş seçip evlenen ve sağlıklı romantik ilişki işlevlerine sahip olan evlilikler insan yaşamını geliştirmekte, zenginleştirmekte, fiziksel ve duygusal iyilik halini pozitif yönde etkilemektedir (Kalkan ve Yalçın, 2012, s. 73). Romantik duygularla yapılan eş seçimlerinde ilişkiler devamlı ve gönüllü etkileşime dayanabilmektedir. Her romantik ilişkide böylesi üretimlerin gerçekleşmediği ifade edilmektedir. Söz konusu fayda ve edinimler sağlıklı ve romantik ilişki işlevlerini taşıyan iletişimleri ifade etmek için kullanılmıştır (Collins, 2003, s. 11). Belli gelişim basamaklarından sonra bireylerin yakın ilişkiler kurmaları bir ihtiyaç haline gelmektedir. Aile üyeleri ve arkadaşlar gibi insanların haricinde daha yakın ilişkilere ihtiyaç duyulabilir. Romantik ilişki olarak başlayan bu süreç, özü itibariyle bir eş seçimidir ve evlilik, aile kurma gibi neticelerle sonuçlanma olasılığı bulunur. Eş seçimi ile kişi yalnızca romantik ilişki kuracağı partnerini seçmez. Bununla birlikte evleneceği ve aile kuracağı kişiyi de seçmiş olur. Yani eş seçimi yalnızca kişisel beklenti ve tatmini doyurmak için yapılmamaktadır. Eş seçimi yapan kişiler seçtikleri kişilerle evlenerek ve çocuk sahibi olarak toplumsal sonuçlar da üretirler (Ondaş, 2007, s. 7). O hâlde eş seçimi, kişisel beklentinin tatmini, yaşam kalitesi, iyi oluş, mutluluk

gibi gerek kişisel düzeyde gerekse evlilik, aile kurma, çocuk yetiştirme, sağlıklı bireyler olma ve gelecek nesli sağlıklı yetiştirme gibi toplumsal düzeyde oldukça kritik bir süreçtir.

Sosyal sınıf, statü, eğitim düzeyi, inançlar, yaşam biçimleri, aile kökenleri gibi birçok toplumsal faktör bireylerin eş seçme ve eşe ilişkin nitelikler konusundaki düşünce ve tercihlerini şartlandırmakta ve eş seçimine yön vermektedir. Bu bağlamda araştırmacılar eş seçimini farklı değişkenlerle ele alan farklı kuramlardan bahsetmiştir (Kalkan, 2012, s. 87), : Sosyal Yaklaşım, Mübadele Yaklaşımları, Gelişimsel Yaklaşımlar, Ortak/Benzer Özellikler Kuramı, İhtiyaç Tamamlama Kuramı bu yaklaşımlardan bazılarıdır. Kuramlar eş seçimine etki eden faktörleri farklı açılardan ele almaktadır. Bu bölümde konunun dağılmaması amacıyla bahsi geçen kuramlar detaylı olarak incelenmemiş olup kültür değişkeninin eş seçimine ettiği etkiler detaylı olarak sonraki bölümlerde ele alınmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumuna (2013) göre evlenen çiftlerin sayısı 2012 yılında bir önceki yılla kıyaslandığında %1,9 artarak 603 751'e, boşanan çiftlerin sayısı, bir önceki yılla kıyaslandığında %2,7 artarak 123 325'e yükselmiştir. Veriler ele alındığında boşanmaların her geçen yıl arttığı görülmektedir. 2012 yılı içinde gerçekleşen boşanmaların %39,6'sı evliliğin ilk 5 yılı içinde gerçekleşmiştir. Verilerden anlaşıldığı üzere evlilik sürecinde uyum gösterildiğinde beklentiler karşılıklı olarak doymaktadır. İstatistiklere göre ilk yıllarda evlilikler daha yüksek oranda boşanmayla sonuçlanmaktadır. Bu durumun kaynaklarından biri olarak kişilerin kendi beklenti ve ihtiyaçlarının farkında olmamaları ve yüksek beklentiye sahip olmaları gösterilebilir. Ayrıca, eş seçimine bağlı olarak geçirilen süreçte doğru bir düşünme biçiminin geliştirilememiş olması da olasıdır. İçinde yaşadığımız dönemde kişiler doğdukları ve büyüdükleri yerlerden uzakta yaşamakta ve eş seçimine nasıl yaklaşacakları konusunda kafa karışıklığı yaşamaktadırlar. İnsanlar romantik ilişki öncesinde hangi stratejilere sahip olmaları gerektiğini merak etmektedir. Romantik ilişki için fiziksel çekicilik mi, toplumsal benzerlik mi aranmalı ya da aşk her şeyi düzeltir mi?" gibi sorularla boğuşmaktadır. Hâlbuki eş seçme sürecindeki bireylerin kendilerini tanımaları ve eş seçme stratejilerini bilmeleri doğru seçimde kritik önem taşımaktadır (Altuntaş ve Atlı, 2015, s. 125). Eş seçimi yarattığı kişisel, sosyal, toplumsal ve kültürel sonuçlar bakımından oldukça önemli ve hassas bir konudur. Kompleks bir süreç olması da eş seçimi konusunu daha da önemli hale getirmektedir. O halde eş seçimine etki eden kriterlerin belirlenmesi, doğru eş seçimi ile yanlış eş seçiminin yarattığı farkların bilinmesi gibi pek çok husus önem kazanmaktadır. Eş seçimine, evliliklere ve

ailelere en çok etki eden olgulardan biri ise kültürdür. Şüphesiz kültürler, yaşam biçimimizden sevme, ait olma duygularımıza kadar pek çok konuya şekil veren değişkenlerdir.

2.2. Eş Seçimi ile Kültür Bağlantısı

Bir toplumun kültürel yapısından doğan normlar o toplum içindeki bireylerin yaşam biçimlerini, evlenme şekillerini ve aile yapılarını belirlemektedir. Hatta evlilik ve aile ile ilgili kararlar bireylerin kontrolü dışında, başkaları tarafından verilebilmekte ve uygulanabilmektedir. Ülkemizin kırsal kesimlerinde eş seçimine genellikle aile büyükleri karar verir. Evliliklerin çoğu görücü usulü ile gerçekleşir ve evlilikler çoğunlukla aynı sosyal grup içerisinde yapılır. Hatta doğduktan hemen sonra çocuğun ileride kiminle evleneceğinin belirlendiği ve aileler arası sözlerin verildiği "beşik kertmesi" bile oldukça sık karşılaşılan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Birbirlerine yakın iki aile samimiyetlerini ve sevgilerini pekiştirmek için karşı cinsten olan çocuklarını daha beşikte iken nişanlarlar. Böylece aile dostluğu akrabalığa dönüşür (Örnek, 1979, s. 203).Kentleşmenin daha fazla yaşandığı illere doğru gidildikçe sosyal çevreden kaynaklanan denetim mekanizmalarının etkisi azalır. Bu tür topluluklarda çoğu zaman kişiler evlenecekleri kişileri kendileri seçerler ve ne zaman evleneceklerine kendileri karar verirler. Görücü usulü evliliğin yerini aşk evliliği alır. Okul, iş ve arkadaş çevresinde tanışmalara ek olarak sosyal paylaşım siteleri aracılığıyla gerçekleşen evliliklerin yaygınlaşması dikkati çeken bir diğer unsurdur.Bu bölümün sonunda, burada da değinilen ve Türkiye'de rastlanan geleneksel evlilik yöntemleri de ele alınacaktır.

Görüldüğü üzere evlilik kurumu kültürel öğelere sıkı sıkıya bağlı bir kurumdur. Bu nedenle kültür evlilik, eş seçimi, eşten kişisel beklentiler, eşe yüklenen psikolojik anlamlar, rol ve sorumluluklar gibi eş seçimine ve ilişkiye yönelik her detaya doğrudan veya dolaylı etkide bulunur. Kültürün ilişki anlayışı, evlilik ve eş seçimine yaptığı etki genel olarak doğu kültürleri ve batı kültürü şeklinde bir ayrımla ele alınmaktadır. Yaşayış biçimi, kültürel miras, tarihten bu yana bu kültürlerin birbirlerinden farklı özellikler göstermesi gibi faktörler bu ayırımda etkili olabilmektedir. Fakat bu ayrımın neden yapıldığından ziyade realitede mevcut olan farklılığın bu çalışmada ele alınması daha gereklidir. Batı kültürlerinde evlilik kurumu son zamanlarda yerini birlikte yaşamaya bırakmıştır. Öyle ki kültürel öğelere bağlı ritüellerin, toplum tarafından gereksiz bir sorumluluk olarak

algılanma eğilimi oldukça fazladır. Batı toplumunda çiftler daha çok beraber yaşamaya ve evlilik ilişkisi kurulmadan çocuk sahibi olmaya sıcak bakmaktadırlar (Cohan ve Kleinbaum, 2002, s. 22).

Doğu toplumlarında ise evlilik kurumu, güncellenmiş de olsa aktif olarak etkinliğini sürdürmektedir. Özellikle Japonya, Çin gibi uzak doğu ülkeleri ile Ortadoğu ülkelerinde eş seçimi hala ağırlıklı olarak geleneksel yollarla yapılmaktadır (Şendil ve Korkut, 2012: 14). Türkiye ise bu konuda doğu-batı sentezi bir konumda bulunmaktadır. Türk kültüründe evlilik, aile, geniş aile gibi kavramlar önemli yer tutar. Ancak bugüne yaklaşıldığında evlilik kurumunun ve eş seçimlerinin Türkiye'de de değişim gösterdiği görülmektedir. Türkiye'de batı kültürü izlerine yakın eş seçimi ve birlikte yaşam son yıllarda etki alanını genişletmeye başlamıştır. Çiftlerde evlenmeden çocuk sahibi olma konusuna sıcak bakmasalar dahi evlenmeden birlikte yaşayarak eş seçmek ve ilişkiden emin olduktan sonra da evlenme yoluna gitmek konusunda yakınsamalar mevcuttur (Kalkan, 2012, s. 115). Kentleşmenin yoğun olduğu ve özellikle modern yaşam izlerinin görüldüğü toplumsal çevrelerde birlikte yaşam ve evlilik ilişkisi kurmama durumu yaygınlık kazanmış olsa da toplumun büyük çoğunluğu eş seçimlerinde klasik yolları tercih etmektedir. Evliliğin hala yaygın olduğu ve üzerinde kültürel etkilerin izlerinin yoğun olarak bulunduğu düşünülebilecektir. Eş seçimi, evlilik ve aile olma konusuna Türk toplumunda geleneksel etkiler yoğunlukla görülse de unutulmamalıdır ki değişen çağ ve yaşam biçimleriyle birlikte gelenekler ve uygulanma biçimleri değişmektedir (Yıldırım, 2019, s. 25).

Bahsi geçen unsurlarla birlikte kültürlerin eş seçimi ve evlilik üzerinde yaptıkları etkiler, bireyci ve toplumcu kültür yapısına göre de farklılık göstermektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bireyci ve toplumcu kültür yapısının birey ve benlik algısına yaptığı etkiler ele alınmıştır. Bu etkilerle birlikte kültürel yapıların farklı olmasının ne gibi kişisel sonuçlara yol açtığı da incelendiği için çalışmanın bu kısmında kültür-eş seçimi ilişkisinde bireyci-toplumcu kültür ayırımına yer verilmemiştir.

Bu bölümde de bahsedilen, Türkiye'de geleneksel eş seçimi yöntemlerine bakılacak olduğunda, başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri olmak üzere, çeşitli bölgelerde geleneksel eş seçimi metodlarına rastlanmaktadır. Aşağıda bu geleneksel eş seçme metodları ele alınacaktır.

Başlık Usulü ile Evlilik:Başlık usulü, kökleri İslamiyet öncesi döneme kadar dayanan ilkel bir evlilik yöntemidir. "Kalın" olarak da bilinen bu usulün tarihteki Türk topluluklarının neredeyse tamamında görüldüğü ve bu usulün izlerine ilk olarak Türklere ait Suçi yazıtlarında ve 5. yüzyıla ait Uygur metinlerinde rastlandığı belirtilmektedir (Turan, 1991). Bu yöntem, evlenmelerine karar verilen iki gencin evliliklerinin gerçekleşebilmesi için erkek eş adayının ailesi tarafından, kız eş adayının ailesine içerisinde bulundukları toplumun yapısına göre bedel olarak bir hediye vererek karşılığında ailenin kızını alması şeklinde ilerleyen bir yöntemdir. Bu bedel başta, önceden belirlenmiş miktarda para olmak üzere; arazi, ev, hayvan, kumaş, içki, silah, altın gibi birçok şekilde verilebilir. Başlık usulünün dünya'da geleneksel yapının sürdürüldüğü Afrika, Çin ve İslam dininin yaygın olduğu ülkelerde ve Türkiye'de ise başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri olmak üzere ülkenin birçok yerinde görüldüğü ifade edilmektedir (Fidan ve Yeşil, 2018).

*Berdel Usulü ile Evlilik:*Bu tür evlilik usulünde, evlilik çağında oğlu ve kızı bulunan aileler başlık usulü ile evliliğin getirdiği çeşitli ekonomik yükümlülükleri (başlık parası, ziynet eşyası, ev eşyaları vb.) mümkün olduğunca azaltabilmek adına, evlilik çağındaki bir erkek çocuğu diğer evlilik çağındaki erkeğin kız kardeşi ile evlendirme şeklinde bir yol izlerler (Sezen, 2005). Bu usulü temsili bir örnek ile açıklamanın faydalı olacağı düşünülmektedir: bir ailenin evlilik çağında Mehmet isminde bir oğlu ve gelinlik çağda Ayşe isminde bir kızı olduğunu; diğer ailenin ise Fatih isminde evlilik çağında bir oğlu ve Fatma adında gelinlik çağda bir kızı olduğunu düşünelim. Bu iki aile arasında Mehmet'in, Fatih' in kız kardeşi Fatma ile evlenmesi karşılığında Fatih'in de Mehmet'in kız kardeşi Ayşe ile evlendirilmesi Berdel usulü ile evliliği örneklendirebilir.

Yücel (2007), Şanlıurfa ilinde yaptığı gözlemler neticesinde yazdığı "Berdel: Evlilik İttifakı" kitabında bu evlilik türünün en çok görüldüğü Şanlıurfa, Mardin, Diyarbakır gibi Güneydoğu Anadolu illerinde "Berdel" ismiyle anıldığını, ülkenin diğer bölgelerinde ise; guherandın, kepir, değişik yapma, berder ve değiş-tokuş gibi çeşitli isimlerle anıldığını belirtmektedir. Akyüz (2018) ise, Mardin ilinde yaptığı çalışma neticesinde Berdel usulü evliliğin çeşitli temellerini ve bileşenlerini değerlendirmiştir. Bu çalışma kapsamında Akyüz (2018), berdel usulü ile evliliğin temelini toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturduğunu ve bu tür evliliklerde kadınların tamamen pasif rolde kalıp erkek kardeşinin evleneceği kişinin kardeşi ile evlenmek zorunda bırakıldığını aktarmaktadır.

Bununla birlikte Akyüz (2018)'ün üzerinde durduğu diğer bir nokta ise berdelde "eşitlik" ilkesidir. Bu ilkeye göre, berdel neticesinde evlendirilen çiftlerden birisinin sahip olduğu şartlar ve yaşadığı olaylar aynı şekilde diğer çifte de yansıtılır. Eşitlik ilkesi çerçevesinde, evliliğe hazırlık sürecinde iki çifte de ekonomik açıdan aynı şartların sunulması dikkat edilen bir husus olarak göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, bir çiftin yaşadığı sorunlar diğer çifti de etkilemektedir. Yukarıda kurduğumuz örneği düşünecek olursak, Mehmet ile Fatma'nın evliliklerinde problemler olması itibariyle Fatma baba evine geri dönecek olursa berdelde eşitlik ilkesi gereği, evliliklerinde en ufak bir problem olmasa dahi, Ayşe'nin de eşi Fatih'i bırakarak baba evine geri dönmesi gerekir.

*Kız Kaçırarak Evlenme:*Kız kaçırarak evlenme, adından da anlaşılabileceği üzere, evlenmek isteyen gençlerin başta kız tarafı olan ailenin; kızını vermek istememe veya bir başkası ile evlendirmek niyetinde olma, çok yüksek ekonomik taleplerde bulunma gibi çıkardığı zorluklar olmak üzere çeşitli nedenlerle evlenmelerinin engellenmesi sonucu gerçekleştirilir (Sezen, 2005). Aileden kaynaklı bu problemlerin yanı sıra; düğün yapmanın getireceği ekonomik yükümlülüklerden kurtulmak isteme, nişanlılık aşamasında olan gençlerin evliliğin çeşitli sebeplerle gerçekleşemeyebileceği korkusuyla düğünü bekleyememesi, kızın çeşitli vaatlerle kandırılması ve özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesi gibi kan davası vakalarının görülebildiği bölgelerde aralarında husumet bulunan ailelerin intikam alma duygusunun kız kaçırma durumlarına sebep olabildiği belirtilmektedir (Gönen, 2011). Kız kaçırma yolu ile evliliklerin sonuçlarına yönelik olarak ise özellikle aileler arasında anlaşmazlıkların çıkmaya başlaması, ailelerin gençlere karşı tavır alıp bir süre görüşmemesi, kız tarafının şikâyetçi olması durumunda erkeğin hapse girmesi gibi sonuçların üzerinde durulmaktadır (Sezen, 2005; Güven, 2016).

Güven (2016), kız kaçırarak evlenmenin kızın kaçmaya rızasının olup olmamasına göre de farklılık gösterdiğini belirtmektedir. Buna göre, erkek kız ile anlaşarak kendisini kaçırıyorsa buna "kaçışma" adı verilirken, kızın rızası olmadan erkek tarafından kaçırılması "kaçırma" olarak bilinir. Kız kaçırma sürecinin psikolojik temellerini de vurgulayan Güven (2016), aile içerisindeki problemli yaşantılar ile evde kalmaya veya istemediği birisiyle zorla evlendirilmeye yönelik korkuların kız kaçırma durumlarında önemli rol oynayabildiğini belirtmektedir.

*Beşik Kertme Evlilik:*Beşik kertme usulü ile evlilik de Doğu ve Güneydoğu'da daha yoğun olmakla birlikte, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde rastlanan geleneksel evlilik türlerinden birisidir. Bu tür evlilikte birbirleri ile komşuluk, dostluk vb. güçlü ilişkiler bulunan veya yakın akrabalık ilişkisi bulunan aileler henüz 2 yaşından küçük olan çocuklarının beşiklerine kertme adı verilen bir işaret vurarak erkek ve kız çocuğunu henüz özgür iradeleri ile karar verme becerileri gelişmeden nişanlamış olurlar. Beşik kertme evliliklerde vurgulanan diğer bazı noktalar ise; kesin bir kural olmamakla birlikte, beşik kertmesi olacak çocukların aynı gün doğmuş olabilecekleri ve erkek çocuğun kız çocuktan büyük olabileceği vurgulanmaktadır (Sezen, 2005; Çakır, 2013, s. 36-37).

*Kuma Evlilikleri:*Temelleri eşi doğurgan olmayan erkeklerin, neslin devamlılığını sağlamak adına yeniden evlenmesine dayanan bu yöntem, günümüzde yalnızca neslin devamlılığını sağlama odaklı yapılmamakta ve eşi doğurgan olmasına rağmen erkekler "kuma" olarak isimlendirilen ikinci bir kadınla evlenebilmektedir. Bu âdete göre, sonradan eve gelen kadın (kuma), ilk eşe göre daha kıymetli olmakta ve evde bir numaralı kadın konumuna gelmektedir. Gelenekte, bunu engellemek adına birinci eş, kumasını kendisi bularak evde ikinci kadın konumuna düşmek yerine "kayınvalide" veya "büyük anne" konumuna yerleşebilir. Günümüz toplum yapısında görülme sıklığı düşmüş ve alanı oldukça daralmış olan kuma evliliklerine özellikle Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin kırsal kesimlerinde görece daha sık rastlanabildiği belirtilmektedir (Sezen, 2005). Bununla birlikte, özellikle Suriye'de devam eden savaş sonucunda Türkiye'ye gelen ve Güneydoğu Anadolu'nun sınır illerinde yaşamlarını devam ettirmekte olan Suriye'li kadınların da bölgede kuma olarak tercih edildikleri ve kuma evliliklerini arttırdıkları belirtilmektedir (Yıldırım, 2001; Çelik ve Vural, 2018**).**

*Yakın Akrabalar ile Evlilik:*Aralarında kan bağı bulunan bireylerin birbirlerini eş olarak tercih edip evlilik ilişkisi kurmaları akraba evliliği olarak adlandırılır (Uskun, 2001). Bu tür evliliklerin, yakın ilişkilerin ve geniş aile yapısının sürdürüldüğü geleneksel toplumlarda ve kırsal bölgelerde daha çok görüldüğü; Türkiye'de ise özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin kırsal bölgelerinde mirasın bölünmemesi gibi sebeplerle daha fazla devam ettirildiği belirtilmektedir. Yakın akrabalar arasındaki evliliklere yönelik, bu tür evliliklerin %80'inin kardeşlerin çocukları (kuzen) arasında gerçekleştiği bilgisi de paylaşılmaktadır (Timur, 1979; Sezen, 2005).

Ölen kardeşin karısı ile evlilik (Levirat)**:** Levirat kelimesinin etimolojik kökeni incelendiğinde, Latince'de kocanın kardeşi anlamında kullanılan "levir" kökünden geldiği ve günümüz Türkçesinde ise " yenge ile evlenme" veya "kayınını alma" anlamlarında kullanıldığı görülebilmektedir (Yüksel, 2010). Kökleri tarihin eski dönemlerine dayanan ve Kırgızlar, Özbekler ve Kazaklar gibi Türk topluluklarında da farklı isimlerle görülen levirat evlilikleri, ölen kardeşin eşinin henüz bekâr olan erkek kardeşi ile evlendirilmesi veya evli olan bir erkek kardeşinin ikinci eşi olması sonucu gerçekleşir (Aynakulova, 2006; Sezen, 2005). Türkiye'de özellikle Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin bölgesinde görüldüğü belirtilen levirat evliliklerinin temelinde; ölen aile üyesinin namusunu başka bir aileye kaptırmama ile geline kalan mirasın yeni evlilik sonucu başka bir aileye geçmemesi düşüncelerinin ve ailenin, babalarını kaybetmiş olan çocukların (yeğen, torun) geleceklerine yönelik endişelerinin bulunduğu ifade edilmektedir (Yüksel, 2010).

*Para Karşılığında Evlenme:*Bu evlilik türünün, çocukluk döneminde bulunan kızların para karşılığında yaşlı veya özürlü erkeklere satılması temeline dayandığı ve Türkiye'de eğitim düzeyinin düşük olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin kırsal kesimlerinde görüldüğü belirtilmektedir (Sezen, 2005).

Yukarıda, Türkiye'de başta Şanlıurfa ve Mardin illerini de içeren Güneydoğu Anadolu bölgesi olmak üzere çeşitli bölgelerde ve kültür yapılarında görülen ve eş seçme sürecinde bireylerin özgürlüklerini kısıtlayarak; bu denli önemli görülen eş seçimi kararının bireyler adına toplumun değer yargıları göz önünde tutularak aile tarafından yapılmasını temel alan bazı geleneksel evlilik usulleri incelenmiştir. Bu usullerin yanı sıra Sezen (2005), Türkiye'de görülen evlilik biçimlerini incelediği çalışmasında; "Oturak alma evlilik, Baş örtüsü kaçırma yoluyla evlilik, Taygeldi evlilik, Kepir evliliği, Baldız ile evlilik, İçgüveyi evliliği, Yetim evliliği, Oldu bitti evlilik, Çok eşli evlilik, Anlaşmalı evlilik, Hileli evlilik, Tercihli evlilik, Farklı mezhep evliliği, Muta evliliği " gibi evlilik yöntemlerine de Türkiye'nin farklı bölgelerinde rastlandığını belirtmiştir.

2.3. Eş Seçiminde Tutumlar

Bireylerin eş seçimleri pek çok farklı ve kompleks yapıların etkisi altındadır. Bu faktörler, eş seçimine etki etmekle birlikte temel olarak kişilerin eş seçme tutumlarına da biçim vermektedir. Aile yapısı, eş seçme tutumlarına etki eden en önemli değişkenlerden

biridir. Kişinin kendi ailesinde sahip olduğu genel eş seçimi, evlilik ve aile olma tutumları, onların eş seçimine yönelik tutumlarına da etki eder. Özellikle Doğu ve Batı toplumlarının aile yapılarındaki farklılıklar kültürler arası eş seçme tutumlarında farklılığı yaratan en önemli unsurlardan biridir. Örneğin Batı toplumlarında, aile yapıları ve evlilikler zaman içerisinde fazlasıyla değişime uğramıştır. Ailenin görünümü ve merkezinde yaşanan büyük değişimler, toplumsal değişimleri de meydana getirmiş ve bugünkü Batı toplumu insanlarının eş seçimlerine yönelik tutumlarını da değiştirmiştir (Thorthon ve Young-Demarco, 2001, s. 21). Aile, toplum, kültür, gelenek, eş seçimi ve evlilik gibi olgular, iç içe geçmiş ve karmaşık halde birbirlerine ilişkili durumdadır. Modern zamanlarda değişen kadın-erkek rolleri ile kadınların çalışma hayatındaki etkinlikleri artmıştır. Kadının anne ve eş rolünün yanında birey kimliği ile çalışma yaşamının önem kazanması, aile olma ve eş seçmeye yönelik bakış açılarını iki farklı şekilde etkilemiştir. Kadınların çalışma hayatında etkin olmalarıyla birlikte bireysel kimliklerine yoğunlaşmaları çocuk sayısı ve annelik yaşına etki etmiştir. Kadınların çalışma yaşamında aktifleşmelerinin eş seçme tutumlarına bir diğer etkisi ise çalışan ebeveynlerle yetişen çocukların aile olmaya bakış açılarının değişmesidir (Cohen ve Bianchi, 1999, s. 44).

Bir ailenin evliliğe bakış açısı çocukların evlilik ve eş seçimi tutumlarında doğrudan belirleyici rol oynar. Bu konuda genel eğilim olarak aile ilişkileri kuvvetli bireylerin aile olmaya yönelik tutumlarının pozitif seyrettiği söylenebilmektedir (Willoughby, Carroll, Vitas ve Hill, 2012; Gabardi ve Rosen, 1993). Aile içi tartışmaların yoğun olduğu, iletişim kısıtlılığı yaşanan veya boşanmış ailelerin çocuklarında ise evliliğe yönelik olumsuz bir tutum oluşabilmektedir. Araştırmalar, ebeveynleri boşanmış olan çocukların evlilik, aile olmaya yönelik tutumlarının güvensiz olduğunu göstermiştir. Ailelerde geçimsizlikler, iletişimsizlikler, tartışmalar ve aile fertlerinin birbirinden uzaklaşmaları arttıkça çocuğun evliliğe yönelik olumlu tutumları da negatif etkilenmektedir (Riggio ve Weiser, 2008; Sun, 2001; Huang ve diğerleri, 2014).

Bireylerin eş seçimi tutumlarına etki eden bir diğer faktör ise eğitim unsurudur. Kişiler genellikle kendi eğitim düzeylerine denk veya yakın kişileri eş olarak seçme eğilimindedir. Ancak araştırma sonuçları bu konuda kültürel değişkenlerin etkisinde birtakım bulgular elde etmiştir. Dünyanın pek çok ülkesinde kadın-erkek algısı toplumsal cinsiyet ekseninden tam olarak çıkamadığından eğitim konusunda erkeğin daha üst derecelere sahip olmasının beklenmesi genel eğilim olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle

son dönemlere gelinmeden hemen öncesine kadar güçlü olanın erkek olmasına yönelik beklenti bireylerin eş seçimlerine yönelik tutumlarına ciddi biçimde yön vermiş ve erkeğin daha eğitimli olmasının beklenmesi gibi bir tutumu ortaya çıkarıp devam ettirmiştir (Ağdemir, 1991, s. 124). Günümüzde ise bu algı büyük ölçüde yıkılmış olsa da yerleşik bir tutum olarak dolaylı yönde etkisi sürmektedir. Evlenecek kişilerin eğitim düzeyleri eş seçimi açısından ele alınacak olursa bu konuda kişisel beklenti, ihtiyaç ve bunların doyurulması konusunda göz ardı edilemeyecek bir etkiden bahsetmek mümkündür. Eğitim, çoğu zaman kişilerin zihinsel modellerine, vizyonlarına ve hayata bakış açılarına direkt etki eden bir olgudur. Kişilerin zihinsel modelleri, çoğu zaman aldıkları eğitimlere paralel gelişim göstermektedir. Bu noktada, eşler arası eğitim düzeyinin çok farklı olmasının sorunlar yaşatma ihtimali bulunmaktadır. Arkadaşlık etme, sosyalleşme, yaşam stili, ihtiyaç ve beklentiler konusunda eğitim düzeyinin çok farklı olması uyuşmazlıklar yaratabilecektir. Eşler arası ilişki kurma, bağlılık ve ikili ilişkileri yönetme gibi konularda güçlükler yaşanabilmektedir (Özgüven, 2001, s. 31).

Evliliğin daha başarılı sürdürülmesinde eğitim düzeyinin benzerlik göstermesinin etkili olduğu bilinmektedir. Çünkü eğitim kişilerin çoğu zaman ihtiyaç, beklenti ve ilgilerine etki ederek belirleyici rol oynamaktadır. Eğitim düzeyindeki derin farklar ise bir problem olmaktan çok, kişilerin bakış açılarına, yaşam stillerine, ihtiyaç ve beklentilerine şekil veren ve farklılık yaratan bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bu farkların derin olması kişileri zamanla birbirinden uzaklaştırmakta ve uyumsuzluk sonucunu doğurmaktadır (Kalkan, 2012, s. 99). "Eğitim seviyesi, çiftler arasındaki ilişkinin kalitesini belirleyen, iletişim, sevgi gösterme biçimleri, eşler arasındaki fikir alışverişi ve birlikte zaman geçirme konularında etkin rol oynayan önemli bir kavramdır. Eğitim düzeylerindeki aşırı farklılıklar uyuşmazlıklara neden olabilmektedir (Şendil ve Korkut, 2012, s. 29)."

Eş seçme tutumlarında etkili olan bir diğer faktör gelirdir. Kadın ve erkek fark etmeksizin bireyler evliliklerinde rahat bir yaşam sürme beklentisini taşırlar (Ağdemir, 1991, s. 128). Pek çok iktisadi yaklaşımda evlilik ekonomi gücü olarak ele alınmıştır. Özellikle varlıklı ailelerde evlilik ticari ve politik bir işbirliği olarak görülebiliyorken; diğer kesimlerde ise hizmet ve işgücü birliği olarak değerlendirilmektedir (Gittins, Glazebrook ve Weber, 2011, s. 87). Eşler arası gelir düzeyi eş seçiminde yönlendirici tutumları etkilerken gelirin eş seçimine ve evliliklere yaptığı başka etkiler de vardır. Örneğin kadınların iş yaşamında etkin olmaya başlamaları, onlara maddi bağımsızlık

kazandırdığından kadınların ekonomik sebeplerle evlilik yapma ihtiyacını azaltmıştır. Bu yönüyle ekonomik faktörlerin eş seçimine yaptığı etkinin alanı daralmıştır. Aynı zamanda boşanmaların artması, evliliklerin azalması gibi sonuçlar üzerinde de bu etkinin yansımaları görülmektedir (Thornton ve Freedman, 1982, s. 97).

Beklentiler, eş seçme tutumlarına yön veren en temel unsurlar arasında yer almaktadır. Beklentiler hususunda Türk kültürü için kadınların iyi gelirli ve yüksek statülü kişileri tercih ettiği ve erkeklerin ise duygusal doyum ve gelenekselliği önde tuttukları söylenebilir (Özgüven, 2001, s. 22). Gerek kadın gerekse erkekler ekonomik bağımsızlığı önemli bulmaktadırlar (Yıldırım, 2007, s. 44). Ekonomik bağımsızlık ve sosyal statünün eş seçimi tutumlarına verdiği yön dikkate alındığında kadınlar, orta derecedeki erkeklerden ziyade üst gelir ve statüdeki erkekleri tercih etme eğilimindedir (Chu, Hardaker ve Lycett, 2007, s. 14). Kadınlar, kendilerinden daha üst statü ve gelir düzeyindeki erkeklerle, erkekler ise denk düzeydeki kadınlarla evlendiklerinde daha mutlu ve başarılı bir evlilik yaptıklarını ifade etmektedirler. Bu tutumdan yola çıkılarak ele alındığında sosyoekonomik açıdan farkın yüksek olduğu eş seçimlerinde sorun yaşama olasılığının yüksek olacağı ön görülebilir (Özgüven, 2001, s. 23). Bahsi geçen eş seçimi tutumunun tarafların aileleriyle de yakından ilintisi bulunur. Sosyoekonomik düzey açısından yakın olan eşler, ailelerinin de iyi anlaşacağını düşünerek motivasyonlarını artırmaktadırlar. Sosyoekonomik düzeyin farklılık göstermesi durumunda kadının kendisi ve ailesinden daha yukarıdan sosyoekonomik düzeyde bir eş seçmesinin toplum tarafından daha tercih edilir ve kabul edilir olduğu düşünülmektedir (Kalkan, 2012, s. 101). Tarihten bu yana sürekli vurgulanmış ve bugün özellikle altı çizilen bir konu olarak kişilerin eş seçimlerinde gelir düzeyini öncül kabul eden bir tutum geliştirmemeleridir. En eski dönemlerden beri üzerine hemfikir olunan ve çoğu kez tecrübelerle sınanmış ve onaylanmış olan bir doğru vardır ki yalnızca maddi faktörlere göre veya maddi faktör öncelikli koşul olmak üzere yapılan eş seçimleri çoğu zaman sağlıklı sonuçlanmamaktadır. Çünkü bir insanın üst statü ve gelir düzeyinde olması onu iyi bir insan ve iyi bir eş yapmamaktadır. Doğal olarak yalnızca maddi etmenler veya öncelikle maddi etmenler dikkate alınarak yapılan eş seçimlerinin sağlığı şüpheli bir konudur. Pek çok yerleşik kabule ve bilime göre de eş seçimlerinin ve evliliklerin sağlığı ve mutluluğu duygusal bağların sağlam olmasına dayanmaktadır (Tarhan, 2007, s. 27).

Modern dünyada etkisi kırılmaya başlanmış olsa bile din de eş seçimi tutumuna etki eden önemli faktörler arasında yer alır. Din, toplum ve kültürle birleşerek yerleşik tutumları meydana getirmektedir. Kişiler farkında olarak ya da olmayarak dinin yerleştirdiği bazı tutumlara göre eşlerini seçme eğiliminde olabilmektedirler. Çünkü din, psikolojik iyi oluş, aile içi rolleri düzenleme, fiziksel sağlık, vefa, sadakat gibi manevi ve duygusal bağların kurulması gibi eşler arası iletişimde düzenleyici normları bünyesinde barındırır (Waite ve Lehrer, 2003, s. 24). Bu normlar dinin eş seçimi ve evlilik üzerinde önemli bir söz hakkına sahip olması sonucunu doğurur. Bir diğer açıdan ise kişiler hangi toplumda olursa olsun belli inançlar ekseninde yetişirler. Yerel inançlar, dünyaya hâkim büyük dinler veya agnostizm, ateizm gibi bakış açıları fark etmeksizin kişiler inanca yönelik belli yaklaşımlar ekseninde büyür ve/veya bu tür konularda bir yaklaşıma sahip olurlar (Ellison, Burdette ve Bradford, 2010, s. 76). Bu tür inanca yönelik yaklaşımlar kişilerin tutumlarına yön veren etkili mekanizmalardır. Karşı cinse bakış açısı, beklentiler, rol ve sorumluluklar dini inanç tutumlarından etkilenir. Böylece din, eş seçme tutumlarından bir tanesi olarak görülebilir ve evlilik, evlilik kalitesi gibi olgulara etki eder (Booth, Johnson, Branaman ve Sica, 1995, s. 81). Kişilerin dini inançlarının farklılaşması ise yeme, içme, eğlenme gibi gündelik yaşamı oluşturan basit durumlarda dahi büyük farklılıklar yaratabilmektedir. Bu nedenle dini inançların farklı olması kişilerin eş seçme tutumlarının da çok farklı olmasına veya yaşama dair geliştirilen tutumların farklı olmasını getirebilmektedir. Din, insana dair hemen her tür olgu, fikir, davranış, bakış açısı, tutum gibi olguya etki etmesiyle eş seçimine de büyük etkiler edebilmektedir. Yeme içmelerinden eğlenme biçimlerine kadar farklı bir inançla biçimlendirilmiş olan eşlerin ise farklılığa bağlı uyuşmazlık yaşama olasılıkları oldukça artmaktadır (Özgüven, 2001, s. 57).

Kişilere göre tutumları farklılaştıran en önemli hususlardan bir diğer ise cinsiyettir. Eş seçimine yönelik tutumlar kadın ve erkelerde farklılık göstermektedir. Çeşitli araştırmalar pek çok konuda kadın veya erkek olmanın konuya yaklaşımda belirleyici olduğunu ortaya koymuştur (Lin ve Raghubir, 2005; Johnson, 2012). Cinsiyete göre evliliğe bakış açıları, beklentiler gibi pek çok husus farklılaşmaktadır. Örneğin bazı araştırma bulgularına göre kadınlar evliliğe erkeklere görece daha gerçekçi bakmaktadırlar (Edmundson, 2005; Barich ve Bielby, 1996; Larson, Benson, Wilson ve Medora, 1998). Bahsi geçen araştırmalara göre kadınlar aşk, karşılıklı çekicilik ve erkeği duygusal bir sığınak olarak görme şeklinde evlilik beklentilerine sahipken; erkekler ise kontrol odağı olmak şeklinde bir beklentiye sahiptir. İkili ilişkilerde genel eğilim olarak erkekler aşk ve

sevgi verip cinsellik yaşamak isterken; kadınlar cinsellik verip aşk ve sevgi yaşamak isteğinde olmaktadırlar Tarhan (2007, s.71). Görüldüğü gibi kadın ve erkekler cinsiyetlerine bağlı olarak farklı beklenti ve tutumlara sahiptir ve bu tutumlar eş seçimini direkt olarak yönlendirmektedir. Bu hususta bir diğer perspektif ise kadınların erkeklere görece evlilik konusunda daha olumlu tutumlara sahip olmalarıdır (Jennings vd., 1992; Willoughby vd, 2010). Başka çalışmalarda ise erkeklerin kadınlara görece evliliğe daha olumlu tutum geliştirdikleri tespit edilmiştir (Huang, Lin, Tsay, Lin ve Yoon, 2014; Köroğlu, 2013). Bu noktada; eş seçimi ve evliliklere yönelik tutumların cinsiyete göre farklılaştığı fakat cinsiyete göre daha olumlu-olumsuz bir tutum geliştirme belirlemesinin yapılamayacağı söylenebilir.

Bireysel ve ailevi olmak üzere tutumlar iki farklı biçimde yerleşir. Eş seçimine yönelik tutumlar da bu iki değişken ekseninde şekillenir. Genç yetişkinlerin eş seçmeye yönelik tutumları, ailevi ve bireysel faktörlerin yanında kadının toplumsal konumunun değişmesi, çalışma hayatından etkin olmaya başlaması gibi hususlardan da etkilenir (Amato vd., 2007, s. 84). Türkiye'de geleneksel yolla yapılan evliliklerde eş seçimi ve evlilik sürecinde karar vericiler olarak aileler etkin rol oynamaktadır. Erkeklerin, daha farklı bir seçime yönelecek ekonomik koşullarının olmayışına bağlı olarak ailelerin eş seçimine karar vermelerine razı oldukları belirtilmiştir (Tacoğlu, 2011, s. 13). Yapılan çalışmalarda gençlerin eş seçimlerine ve evliliğe kendilerinin karar vermek istedikleri ve ailenin rızasını almak fikrinde oldukları belirlenmiştir (Ceylan, 1994; Yılmaz, 2012).

Kadın ve erkeğin eş seçme tutumları ise genel olarak sevgi bağı tarafından yönlendirilir. Sevgi bağı, iki tarafı birbirine bağlayan en önemli kaynaklardan biridir. Duygusal bağ kurmak için eşin seçilmesi hususunda ise Bağlanma Tutumlarının büyük etkisi bulunur. Bağlanma teorisine göre çocukluk döneminde kurulan sevgi bağları, ilişkiler ve iletişim biçimleri yetişkinlikte kurulacak her türlü bağ ve ilişki için zemin teşkil etmektedir. Hayat boyu kurulacak bağlar, çocukluk döneminde kurulan bağlardan köklerini alır ve kişilerin kökten değişmeleri mümkün değildir (Bowlby, 1980, s. 19). Teori; "daha önce oluşturulmuş kişiler arası deneyimlerin, gelecek kişilerarası deneyimleri işlevsellik, ilişkilerde kendi ve başkaları hakkında modeller yaratma, sahiplenme ve temsiller yoluyla etkileyeceğini" ön görür. Bowlby (1977, s. 423) bağlanma teorisinin özünü şu şekilde ifade eder:

> "Bireyle ilgilenen kişi, duyarlı ve sorumluluk sahibi ise, bireyin olumlu bir öz-imaj, problemle başa çıkabilmek için kapasite ve yeti, özerklik ve diğerleriyle ilişkiler kurmaya yönelik güveni söz konusu olacaktır. Özellikle diğerleri adına güçlü bir sevgi bağı kurmak adına var olan insan eğilimi teorinin temelini teşkil eder. Bağlanma sisteminde, bireyler tehlike ya da tehdit koşulları altında kendileri ve bakıcıları arasındaki yakınlığı korumak için evrimleşmiştir".

Bowlby tarafından inşa edilen bu bağlanma teorisi zemini bugün pek çok yaklaşımın, çocuğun keşiflerine imkân tanıma ve aynı zamanda güvenlik hissi oluşturma konularına eğilmelerini sağlamıştır. Bağlanma teorisine göre sıkıntı, korku, tehlike gibi pek çok insani his bağlanma sistemini harekete geçirir. Kişiler çocuklarında ilk deneyimledikleri bağlanma stillerine göre ilişki kurmaya devam ederler (Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall, 1978; Sroufe ve Waters, 1977).

	BENLİK MODELİ (Bağımlılık)	
	Olumlu (Düşük)	Olumsuz (Yüksek)
Olumlu (Düşük)	**Hücre 1** **GÜVENLİ** Yakınlık kurma konusundarahat ve bağımsız	**Hücre 2** **SAPLANTILI** İlişkilere yönelik saplantılı
DİĞERLERİ MODELİ (Kaçınma)		
Olumsuz (Yüksek)	**Hücre 4** **KAYITSIZ** Yakınlığa yönelik kayıtsızlık ve karşıt bağımlılık	**Hücre 3** **KORKULU** Yakınlıktan korkmak sosyal ilişkilerden kaçınmak

Şekil 2.1. Bağlanma tutumu ve benlik yapısı

Kaynak: Bartholomew ve Horowitz, 1991, s. 226.

Yetişkinlere yönelik geliştirilen bağlanma teorisi ise Bowlby'nin modeli temel kabul edilerek Bartholomew ve Horowitz (1991) tarafından geliştirilmiştir. Yetişkinlere yönelik geliştirilen bağlanma teorisinde bağlanma stilleri "güvenli, saplantılı, kayıtsız ve korkulu" şeklinde kategorize edilmiştir.

2.3.1. Güvenli Bağlanma

Eşlerine zorlanmadan yaklaşabilen bu kişiler, onlara bağlı olmaktan mutludurlar. Birine yakın olmak veya karşıdakinin onlara istediğinden yakın davranması sorun teşkil etmez. Terk edilme ve ilişkinin bitmesi konusunda büyük endişe ve korkuları yoktur. Eşleriyle uzun süreli cinsellikten keyif alırlar ve çoğunlukla ilişkileri uzun süreli olur. Kendilerine ve başkalarına duydukları sevgi ve saygı çok kuvvetlidir. Stres, üzüntü gibi kötü duygusal durumlarda sosyal dayanak talebinde bulunurlar. Kendilerini başkalarına açmak ya da başkalarının kendilerine açılmasından rahatsızlık duymazlar ve bu durumdan mutlu olurlar. Kişilerarası iletişim ve ilişkilerinde hoşgörülü ve kırıcı olmayan bir tutum geliştirirler. Hastalık belirtisi ve ölüm kaygısını diğer bağlanma stiline sahip kişilere göre daha az düzeyde yaşarlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991, s. 226).

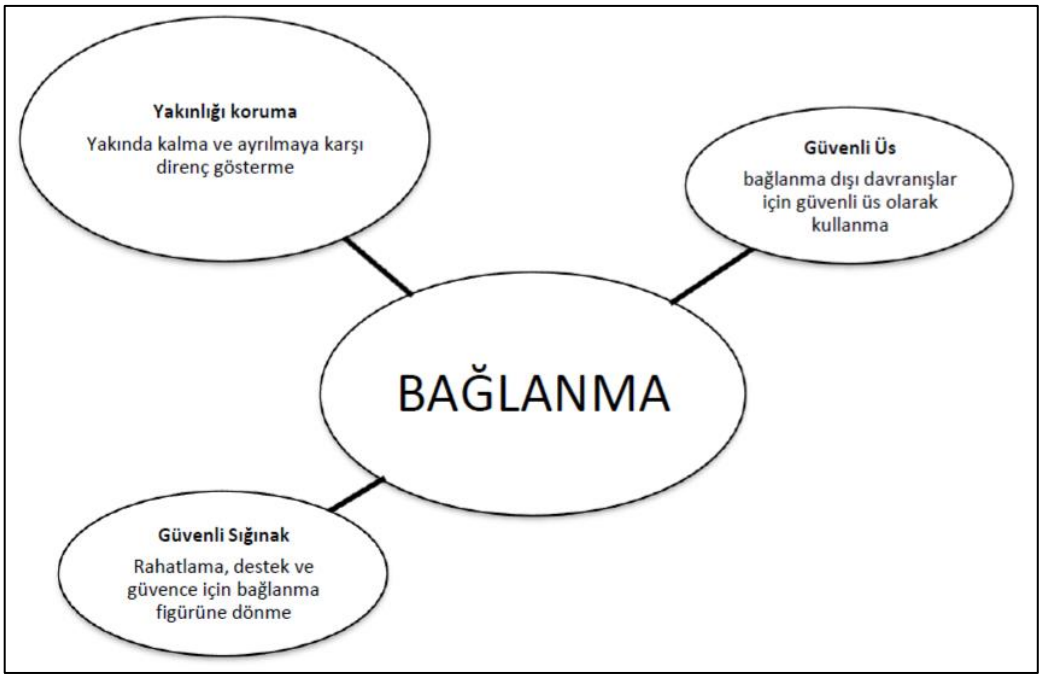
2.3.2. Kaygılı /Kararsız Bağlanma

Güvenli bağlanma stiline göre oldukça negatif unsurlar içeren bu bağlanma stilinde kişiler, karşılarındaki insanla çok fazla yakınlık kurma eğilimi gösterirler. Kendilerinin kurdukları çok yakın bağlılıklar nedeniyle de eşlerinin kendilerine yeterince yakın davranmadıklarını düşünürler. Terk edilme korkusu, bu bağlanma stilinin en belirgin niteliğidir. Bu bağlanma stilindeki kişiler, ilişkilerini kısa süreli ve çok derin biçimde yaşarlar. Çok derin yaşanan yakınlığa bağlı olarak da zaruri bir sebepten ayrılık gerçekleşmiş bile olsa çok fazla acı çektikleri görülür. Kendilerine duydukları saygı değişkenlik gösterir. Kaçıngan bağlanma stilinde olduğu kadar yüksek düzeyde olmasa da sosyal ilişkilerinde reddedilme korkusu yaşarlar. Romantik ilişkilerinde ise kıskanç ve güvensiz bir tutumları olur. Ayrılık ve ölüm korkularını baskın yaşarlar ve korkunun yoğun yaşanması sonucu ilişkilerinde öfke belirgin biçimde yaşanır. Romantik ilişkinin güvenliği hususunda yüksek endişeler barındırırlar. Baskın bir biçimde eşlerine yoğunlaşırlar ve eşlerini denetlemeye çalışmak gibi davranışları olur. İlişkinin bitmesi konusundaki hassasiyetleri çok yüksektir. İlişki içerisinde ise belirgin biçimde duygusal iniş çıkışları

mevcuttur. İlişkiden edinimlerini ve memnun oldukları şeyleri ifade etmekte zorlanırlar. İlişkileri uzun zamanlı olsa bile o ilişki içinde kendisinin neden olduğunu anlamak konusunda zayıftırlar. İlişkilerinde hoşnut olma durumları genel itibariyle düşüktür (Bartholomew ve Horowitz, 1991, s. 226).

2.3.3. Kaçıngan Bağlama

Başkalarının kendilerine bağlanmaları konusunda ciddi huzursuzluk hisseden bu stildeki kişiler eşlerine güvenmezler. Yaşanılan güvensizliğe bağlı olarak da duygusal yatırımı belli oranlarda tutarlar. Stres, üzüntü gibi yolunda gitmeyen durumlar yaşandığında eşlerini yalnız bırakarak uzaklaşma eğilimi gösterirler. Aynı şekilde kendileri yolunda olmayan durumlar yaşadıklarında da yalnız kalmayı tercih ederler. Olumsuz olaylar karşısında olayı veya kişiyi yok sayma, önemsememe veya bastırma yönünde tepki verirler. Bu insanlar sosyal ilişkilerin her türlüsünü gereksiz ve sıkıcı olarak ifade ederler ancak bu yalnızca bir görünümdür ve gerçeği yansıtmaz. Bu bağlanma stilindeki kişiler kendilerini "başkalarına ihtiyaç duymayan, güçlü, yardım istemeyen, ayakları yere sağlam basan" vs. şeklinde tanımlarlar. Bu kişiler bağlanma kişisi ile fiziksel temas isterler. Gerektiğinde bağlanma kişisine dokunabilmeleri çok önemlidir. Bu kişiler için çocukluk çağında bağlanma kişisi genel olarak anne babası, yetişkinlik çağında ise akranı ve cinsel partneri bağlanma kişisidir.

Şekil 2.2. Sağlıklı bağlanma örneği

Kaynak: Kesici, 2015, s. 20.

Bağlanma stilleri kişilerin eş seçimindeki tutumlarını yansıtan en önemli bilimsel materyallerden biridir. Kişinin eş seçimi bu bağlanma stillerine göre şekil alacak ve karara giden yolun belirleyicisi bağlanma stili olacaktır. Örneğin güvenli bağlanma stiline sahip bir kişinin eş seçiminin kaçıngan veya kaygılı/kararsız stilinde bağlanan birinden yana olma olasılığı yüksek değildir (Bartholomew ve Horowitz, 1991, s. 227).

2.4. Eş Seçme Sürecini Etkileyen Çeşitli Faktörler

Yaş, psikososyal durum ve genel maddi durum çerçevesinde eş seçmeye hazır hisseden bireylerin belli faktörlerin etkisi altında kalarak karar verdikleri bilinmektedir. Eş seçimine etki eden faktörlerden kişinin etkilenme derecesine göre eş seçme süreci de etkilenmektedir. Eş seçimine ise yaş, eğitim ve gelir düzeyi, maddi olanaklar, aile, din, akrabalık, sağlık durumu, inanç, evlenme biçimi, flört, sorumluluk, fiziksel görünüm gibi pek çok faktör etki etmektedir. Sosyal, kültürel, toplumsal ve ekonomik faktörler kişilerin eş seçimi tutumlarına yön verdikleri gibi yerleşik algı, eğilim ve tutumlar dışında da bu tür faktörler eş seçiminin kıstaslarını oluşturmaktadır. Eş seçimi tutumundan farklı olarak bu faktörler eş seçiminin belirleyicileri ve karar kriterleri olarak ortaya çıkmaktadırlar (Ceylan, 1994, s. 85).

Eş seçimine etki eden faktörler içsel ve dışsal olarak ayrıştırılarak ele alınabilmektedir ancak bu etkenler toplu olarak ve iç içe geçmiş kompleks bir biçimde bireylerin tercihlerine yön verirler. Bu bağlamda herhangi bir sınıflamaya tâbi olmadan yalnızca eş seçimine yaptığı etkiye göre ele almak çok daha anlamlı sonuçlar üretebilir. Eş seçimine yön veren en büyük faktörlerden biri sosyokültürel kaynaklardan gelen aile kurumudur. Eş seçimi doğrudan aile tarafından yapılabildiği gibi eşlerini kendileri seçen bireyler de ailelerinin onayına, rızasına ve desteğine büyük ihtiyaç duymaktadırlar. Eşlerini kendileri seçen bireylerde aile onayının yanında eş adayı ve ailesi ile kendi ailesinin uyum sağlaması önemli bir karar kriteri olarak ortaya çıkar. Özellikle Türk toplumu gibi kültürel değerlerine sadık toplumlarda aile hala eş seçimi ve evliliklere yön veren büyük bir etmendir (Efe, 2013, s. 9). Eş seçimini bireyin veya ailesinin yapmış olma durumunu araştırmış olan çalışmalarda katılımcıların büyük çoğunluğunu eş seçiminin birey tarafından yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Araştırma bulgularında ağırlıklı olarak görücü usulü evlilik bireyler tarafından onaylanmamaktadır. Kadınlarda daha fazla görülmek üzere eş seçiminin birey tarafından yapılması gerektiği fikri ağırlıklı olarak

ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte bu araştırmalarda eş seçimlerini kendisi yapan bireylerin daha az uyum sorunu yaşadıkları saptanmıştır (Demir ve Fışıloğlu, 1999; Özgüven, 2001; Soureh, 2011; Bener ve Günay, 2012; Aktaş, 2015; Akbaş ve Aydın, 2019).

Ailenin eş seçimine yön vermesinin yanında aileyle ilintili olarak ortaya çıkan fakat bağımsız bir faktör olarak eş seçimine etki eden faktörlerden bir diğeri ise akraba evliliğidir. Akraba evliliği sıkça rastlanan bir durum olarak eş seçimine etki etmektedir. Fışıloğlu (2001), araştırmasında akraba evliliği yoluyla eş seçimi gerçekleştirmiş kişilerin bu şekilde tercih yapmamış olan çiftlere göre daha fazla uyum sorunu yaşadıklarını tespit etmiştir. Bununla birlikte akraba evliliği yoluyla eş seçimi yapan kişilerde, aile içi oluşabilecek sorunlara akrabaların ve taraf ailelerin de dâhil olması ile küçük problemlerin bile fazla büyüyebildiği katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Akraba evliliğinin erken yaşlarda eş seçimi yapan bireylerce daha fazla tercih edildiği başka bir araştırmada tespit edilmiştir. Akraba evliliği yoluyla eş seçimi yapmış katılımcılardan oluşan bu araştırmada, katılımcıların bireysel eş seçimi yapmış olan çiftlere görece daha erken yaşlarda evlilik yaptıkları saptanmıştır (Acemoğlu vd., 2005). Akrabalık bağı nedeniyle bir araya gelmeleri, tanışmaları ve vakit geçirmeleri kolaylaşan kişilerin eş seçimlerinin bu bağdan etkileniyor olma olasılığı çok yüksektir. Ayrıca akrabalar arasında kültür ve yaşam tarzı açısından bir uyum söz konusudur. Uyumlu olmak ise kişileri birbirlerine yakınlaştıran bir unsurdur. Akraba evliliği belli konularda eş seçimine yön veren önemli bir etken olsa da kişilerin ağırlıklı olarak akraba evliliklerine olumlu bakmadığı, pek çok araştırma sonucunda ortaya koyulmuştur (Akbaş ve Aydın, 2019; Usluoğlu vd., 2015; Bener ve Günay, 2013).

Eş seçimine yön veren en önemli değişkenlerden bir diğer ise dini inanç hususudur. Din, bugün pek çok konuda etkisinin azaldığı iddia edilen bir faktör olsa da pek çok insan ve toplum alt belirleyen olarak dini inançların etkisinde yaşamaktadır. Daha önceki yıllarda yapılan çalışmalarda kişiler, eş seçimlerinde aynı dinden olmayı çok önemsedikleri hatta ağırlıklı olarak flört döneminde aynı dinden olmayan biriyle evliliğe gitmeyecekleri yönünde ifadelerde bulunmuşlardır (Strauss, 1974; Durmazkul, 1991; Bacanlı, 2001). Sonrasında yapılan araştırmalarda ise dini inanç faktörü katılımcılar tarafından daha çok dünya görüşü, yaşam biçimi ve benzer dini görüş olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Günümüze daha yakın çalışmalardan edinilen bulgulara göre kişiler artık dini inanç kriterinden ortak dünya görüşü ve ortak manevi değerler bütününü anlamaktadır. Bu

nedenle de eş seçiminde eş adayının kendileriyle ortak dünya görüşü ve manevi değerde olmalarını önemli bulmaktadırlar (Pınar, Taşkın ve Eroğlu, 2008; Türkarslan ve Süleymanov, 2010; Bener, 2011).

Bahsi geçen aile, akrabalık ve din gibi faktörlerin yanı sıra eğitim düzeyi, yaş ve flört durumları da eş seçimine ciddi derecede etki eden faktörlerdir. Yaş, eş seçimine en çok etki eden bireysel faktörlerden biridir. Eş seçimi ve evlilik sürecinde yaş faktörü önemli bir yere sahiptir. Eş seçiminin sağlıklı olmasına yaptığı etkiyle birlikte, daha da önemlisi, kişilerin eş adaylarında yaş kriterine yönelik beklentileri, eş seçiminde önemli bir etken olmaktadır. Ağırlıklı olarak kadınlar, evlenecekleri erkeklerin yaşça kendilerinden büyük olmasını beklerken; erkekler ise yaşça kendilerinden daha küçük kadınları eş olarak seçme eğilimindedirler (Toro-Morn ve Sprecher, 2003, s. 22). Ondaş (2007)'ın çalışmasında, katılımcıların yarıdan fazlasının evlenmek için en uygun yaş olarak 26 ile 29 yaşları arasını uygun yaş aralığı olarak gördüğü bulunmuş ayrıca kadının yaşça eşinden büyük olmasının ise doğru görülmediği bulgusu elde edilmiştir. Gerek eski tarihli araştırmalarda gerekse tarih olarak bugüne yaklaşan araştırmalarda eş seçiminde kadının yaşının erkekten büyük olmasının evliliklerde sorun çıkardığına yönelik yerleşik bir kanaat mevcuttur (Tütengil, 1978; Surra, 1990; Soureh, 2011). Bununla birlikte, erkekler eş seçiminde kadının yaşını ve görüntüsünü daha önemli bulmaktadırlar. Kadınlara kıyasla erkeklerde yaş ve görsellik eş seçiminde daha belirleyici bir rol oynamaktadır (Langeroodi, Masoud ve Masoud, 2010, s. 408).

Eş seçimine yön veren bir diğer önemli faktör ise eğitim düzeyidir. Yapılan bir çalışmada kadın katılımcıların belirgin bir farkla erkek katılımcılara nazaran eş adaylarının eğitim düzeylerinin kendilerininkinden daha yüksek olmasını bekledikleri görülmüştür (Knox, Zusman ve Nieves, 1997, s. 446). Bununla birlikte, hem kadın hem erkekler çoğunlukla eş adaylarıyla aralarında bariz bir eğitim farkı olması durumunda evliliği tercih etmeyeceklerini belirtmişlerdir. Eğitimin eş seçimine etki etmesi hususunda genel eğilim eşler arası eğitim farkının çok yüksek olmaması yönündedir (Bilen, 2004, s. 51). Eğitim düzeyi özellikle modern zamanlarda kişilerin gündelik yaşantılarından gelir düzeyleri, sosyal statüleri, hayata bakış açılarına kadar pek çok konuda belirleyici işlev görmektedir. Bu nedenle eş seçimi konusunda eğitim düzeyleri arasındaki farkın çok bariz olmaması belirleyici olmaktadır. Eğitim düzeyinde eşler arası denklik eş seçimine belirgin bir biçimde yön verirken cinsiyete göre de eğitim düzeyine farklı bakış açıları söz konusudur.

Bariz bir fark olmamak koşuluyla erkekler kendilerinden daha düşük eğitim düzeyindeki kadınları eş olarak tercih etmeye eğilimli iken kadının eğitim düzeyinin erkekten yüksek olması istenen bir durum olarak ortaya çıkmamaktadır (Ondaş, 2007, s. 44). Sonuç olarak cinsiyete göre bir kısım farklı beklentiler mevcut olsa da kişiler genel eğilim olarak eş seçimlerini kendi eğitim düzeyine yakın ve denk kişiler arasından gerçekleştirmektedirler (Türkarslan ve Süleymanov, 2010, s. 37).

Schmitt (2003) tarafından 52 ulustan 16 288 katılımcı ile gerçekleştirilen bir araştırmada katılımcı erkeklerin kadınlara göre birden fazla cinsel partner ile uzun sayılamayacak birliktelikler yaşamaya eğilimli oldukları tespit edilmiştir. İlerleyen yıllarda yapılan başka bir araştırmaya göre ise (Ondaş, 2007), katılımcıların çok yüksek oranda eş adayının daha önce hiç evlenmemiş olmasını ve bakir olmasını istedikleri saptanmıştır. Bu bulgulardan anlaşıldığı üzere kişilerin eş seçimine etki eden beklentileri ile realite uyumlu görünmemektedir. Bu sonuçlara ek, belki tezat bir bulgu olarak ise kişilerin eş seçimlerini yapmadan evvel flört aşamasına olumlu baktıklarını ifade etmeleridir (Esmer, 1991). Bahsi geçen bulguları elde eden çalışma 1991 tarihlidir. Yani gençler o yıllardan bugüne değin eş seçimlerine kesin karar vermeden önce flört aşamasını yaşamak istemektedirler. Bu sonucu destekleyen bir diğer bulguyu da Ceylan (1994) elde etmiştir. Bu araştırmaya göre üniversiteye devam eden gençlerin büyük çoğunluğu eş seçimlerini kendileri yapmak istemekte ve bu seçimden önce flört aşamasını yaşamak istemektedirler. Bugüne daha yakın tarihlerde yapılan benzer araştırmalarda da (Ondaş, 2007, s. Yılmaz, 2012; Kalkan, 2012; ; Huang ve Lin, 2014) gençler eş seçimlerini kendileri yapmayı ve flört dönemini yaşamayı istediklerine yönelik bulgular ağırlıklı olarak ortaya çıkmaktadır. Tüm bu veri ve bulgulardan anlaşıldığı üzere kişisel tercih ve flört etme beklentisieş seçme sürecini etkilemektedir.

Türkarslan ve Süleymanov (2010) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre: "Türkiyeli erkek katılımcıların %22.9' u eş adayının beğendikleri bir mesleğinin olmasını, %21.6'sı eş adayının kendisinin zenginlik durumundan daha zengin olmasını, %18'i eş adayı olan kadının evlenebilmeleri için iş sahibi olmasını tercih etmiş, katılımcı olan Türkiyeli kadınların %72.1'evleneceği erkeğin eğitim durumunun kendilerinin eğitim durumundan daha iyi olmasını istemiş, katılımcı kadınların %62.8'i evleneceği kişinin sahibi olduğu mesleğin kendisini etkilemesini istediği" tespit edilmiştir. Yapılan çeşitli araştırmalarda kişiler, eşlerinin ekonomik özgürlük kazanmasını önemli bulmaktadır.

Özellikle kadınlar, eş olarak seçecekleri erkeklerin gelir düzeylerinin kendilerinden yukarda olmasını önemli bulmaktadırlar (Özkiraz, Arslanel ve Şengül, 2016; Arslan ve Arslan, 2015; Yalçın, Kılıçoğlu ve Acar, 2017). Gelir düzeyi eş seçimini ve evlilikleri etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak ortaya çıkar. Eşler arası tartışmaların birçoğu ekonomik kaynaklı sorunlardan ötürü yaşanabilmektedir. Bu nedenle modern zamanlarda yaşayan kişilerin çoğu, sağlıklı bir evliliğin yolunun ekonomik özgürlüğünü kazanabilmiş iki bireyin olmasından geçtiğini düşünmektedir. Ekonomik anlamda yetkin olmak genel olarak yaşadığı evin giderlerini karşılamak kadar küçük çapta değerlendirilmemektedir. Yalnızca giderlere yetecek bir ekonomik durum var etmek yerine ekonomik yetkinlik-olgunluk, kendi yaşam masraflarının tamamını karşılamayı, kendi ayakları üzerinde durabilmeyi ve kendisiyle birlikte ekonomik anlamda o kişiye bağlı olan kişilerin de giderlerini karşılayacak güçte olmayı ifade etmektedir. Bu nedenle özellikle kadınlar eş seçimlerinde ekonomik olgunluğa erişmiş erkekleri tercih etmektedirler. Benzer şekilde kadın ve erkek fark etmeksizin eş adaylarının ekonomik bağımsızlık elde etmeleri ve gelir düzeylerini kendilerini geçindirecek dereceye getirmiş olmaları eş seçiminde çok etkili bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Özkiraz vd., 2016, s. 254). Gelir düzeyi ve ekonomik olgunluk ve bağımsızlık faktörleriyle birlikte dolaylı olarak statü ve sosyal sınıf faktörü ortaya çıkmaktadır. Toplumsal statü ve sosyal sınıf her ne kadar yalnızca gelir düzeyi ile belirlenmiyor olsa da ekonomik gelirin büyük etkisi eş seçiminde sosyal sınıf ve statü faktörüne dikkat çekmektedir. Kişiler genel olarak benzer ve denk sosyal sınıftan insanları eş olarak seçme eğilimindedir. Yetişkinlerin geneli, farklı bir sosyal sınıftan olan kişilerle evliliğe olumlu yaklaşmamaktadır. Özellikle kadınlar, erkeklere göre başka bir sosyal sınıftan eş seçmeye daha olumsuz, kendi sosyal sınıflarından eş seçmeye daha meyilli olarak tespit edilmiştir (Güllü, Baytemir ve Demirtaş., 2018, s. 48).

Tablo 2.2. Eş seçimini etkileyen faktörler

Faktör kategorisi	Alt kategorisi	Faktör
Alt yapı ve içerikli ilgili faktörler	Ailenin temelleri	Boşanma Ailede zihinsel rahatsızlıklar Aile işlevsizliği Ailelerden destek
	Sosyokültürel faktörler	Evlilik yaşı Eğitim Gelir ve meslek Sosyal sınıf Köken
Kişisel özellikler ve davranışlar	Güncel şartlar	Arkadaş desteği İçsel ve dışsal baskı Duygusal sağlık, benlik saygısı, nörotizm ve depresyon Kişiler arası beceriler Geleneksellik Fiziksel sağlık
Çift etkileşim süreçleri	Homogami	Köken, sosyo-ekonomik durum, din, zeka, yaş ve statü benzerliği
	Kişiler arası benzerlik	Değer, tutum, inanç ve cinsiyet rolleri benzerliği
	Etkileşim süreçleri	Tanışıklık Birlikte yaşama Evlilik öncesi cinsel ilişki Evlilik öncesi hamilelik ve doğum İletişim becerileri

Kaynak: Kesici, 2015, s. 34.

Kişisel, sosyal ve toplumsal faktörlerin yanında romantizm, çekicilik, fiziksel görünüm, sağlık gibi faktörler de eş seçimine etki etmektedir. Gerek geçmişte gerekse günümüze yakın tarihlerde yapılan araştırmalarda fiziksel çekicilik, sağlıklı olma ve seksapalitenin eş seçiminde önemli olduğu tespit edilmiştir. Erkekler kadınlara göre fiziksel görünüme daha fazla dikkat ediyorken kadınlar ise sağlıklı ve çekici görünüme dikkat etmektedirler. Ancak cinsiyete göre farklılaşma olmaksızın tüm bireyler açısından eş adayının çekici, güzel görünümlü ve sağlıklı olması önemsenmektedir. Hayal edilen kadar güzel-yakışıklı-çekici olmayan veya kişinin çevresince eş adayının görüntüsünün

onaylanmaması gibi durumlar evliliğe giden yolda bireyleri olumsuz etkilemektedir. Eş seçiminde kadınların erkeklere göre daha seçici oldukları da bu hususta ek önemli bir bilgidir (Knox, Zusman ve Nieves, 1997; Toro-Morn ve Sprecher, 2003; Pınar, Taşkın ve Eroğlu, 2008; Bugay ve Tezer, 2008; Arslan ve Arslan, 2015). Eş seçme sürecinde önemle üstünde durulması gereken hususun kişisel özellikler ve kültürel birikim olduğu bireyler tarafından bilindiği halde insanların çoğu çekici ve sağlık olarak kendisiyle denk durumda kişilerle evlenme eğilimi sergilemektedirler. Cinsiyete göre fiziksel görünüş, sağlık ve zekâkriterlerinin öncelikleri değişse de bu kriterlerin eş seçimine yaptığı büyük etki değişmemektedir. Kadınlar öncelikli olarak zekâ ve sağlık kriterine dikkat ederken; erkekler fiziksel görünüm ve çekiciliğe dikkat etmektedir. Ama bunlar yalnızca öncelik sonralık sırasıdır ve önem sırası değişse bile bu faktörlerin büyük ölçüde eş seçimine yön verdiği unutulmamalıdır (Başar, 2009, s. 57).

"Tüm bu faktörlerin yanında eş adayları, evlilik öncesinde birbirlerini tanıma sürecini verimli şekilde değerlendirebilir, birbirlerinin değer yargılarını uygun bularak, birbirlerini denk görerek, birbirleri ile duygusal bağ kurarak, evlilik için gerekli asgari müştereklerde mutabık kalarak evlilik birliğini sağlıklı şekilde oluşturabilirler (Battal A., 2008, s. 21)." Ayrıca kararların ortak alınması, soyut-somut güç dengesinin olması, uzlaşma ve anlaşmaya eğilimli davranma, sahip olunan imkân ve gücün birleştirilerek ortak hareket yaratılması, sorumlulukların dengeli dağıtılması, sadakat gösterme, maddi-manevi tüm sorunların paylaşılması gibi ortak yaşama yapıcı tutumla yaklaşım göstermek eşleri birbirlerine karşı olumlu duygu ve düşüncelerle doldurarak eş seçiminin sağlıklı olmasını sağlamaktadır.

2.5. Eş Seçimine Yönelik Kuramlar

New Haven Eyaleti'nin bir şehrinde, yaşayan 1000 ve üstü katılımcıya ulaşarak "Eş seçiminde kültürel faktörlerin etkisi" adlı bir çalışma gerçekleştiren Hollingshead (1950), eş adayı arayan bireylerin kendileri ile benzer özelliklere, şartlara sahip bireyler ile ya da farklı özelliklere sahip eş adayları ile evliliği daha çekici bulup bulmadıklarını araştırmıştır. Çalışma sonucunda eş seçiminin ne gibi şartlara bağlı olarak yapıldığının tespit edilmesinden çok bu konudaki kuramların temelini oluşturan "Homogami ve Heterogami" kavramları ortaya çıkmış ve yayılmıştır. Bu iki kavramın eş seçimine genel bir bakış açısı yarattığı ve kişilerin bu iki genel çerçeveye sadık kalarak eş seçimi

gerçekleştirdikleri düşünülmektedir. Bu iki kavram benzerlikleri ve farklılıkları perspektif edinerek kişilerin hangisinin odağında eş seçimi yaptığına yönelik bir bakış açısı geliştirmektedir.

2.5.1. Homogami (Benzerlik) Kuramı

Bu kuram eş tercihlerine tarafların benzerlikleri ve bu benzerliklerin miktarının karar verdiğini baz almaktadır. Kurama göre evlenecek çiftler birbirlerine ne derece benziyorlarsa o kadar uyumu yakalayacaklar ve evliliklerinde meydana gelebilecek olası sorunlarla baş etmede benzerlikleri onlara kolaylık sağlayacaktır. Heider'in (1958) *Denge Kuramı*, Newcomb'un (1978) *Bilişsel Uyum Kuramı*, Byrne'ın (1969) *Pekiştirme Kuramı* Homogami kuramları çerçevesinde geliştirilmiş eş seçme kuramlarıdır. Eğitim düzeyi, gelir düzeyi, etnik köken, sosyokültürel durum gibi konularda eş adaylarının benzer olmasının karşı tarafı eş olarak benimseme ve uyumlu olma olasılıklarını artırdığı düşünülmektedir. Kurama göre; eş adayları benzer özelliklerinin fazla olduğu kişilerle evlendiklerinde geçinmeleri, uyum göstermeleri, ortak iletişim dili geliştirmeleri, sorunlara hızlı ve kalıcı çözüm üretmeleri kolaylaşmaktadır. Kişilerin eş seçiminde kriter olarak baz aldığı "ekonomik durumu, dini inançları, eğitim düzeyleri, aile yapıları" gibi faktörlerin benzerlik düzeyinin yüksek olmasının mutluluk ve uyum getireceği bu kuramın temel noktasıdır.

2.5.2. Heterogami (Zıtlık) Kuramı

Bu kuramda eşler arası uyumun sağlanması ve korunması için vurgulanan konu eşler arası benzerlikler değil zıtlıklardır. Kuram, eş adaylarının kişisel ve kültürel anlamda taşıdıkları zıtlıkların onları birbirlerine yakınlaştıracağını varsayar. Zıtlık kuramı; kültürel değerler, aile kurumunun sosyolojik ve toplumsal boyutu gibi kıstaslar eşliğinde ele alındığında farklı bir yaklaşımı ifade eder. İlkel toplumlardan bu yana eş seçiminde evlenecek kişiden ziyade ağırlıklı olarak aile ve toplum söz sahibi olmuştur. Aile, toplum ve yasalar ekseninde yapılan eş seçimi de genel olarak eş adaylarının benzerliğine dayanmıştır (Alkan, 1981, s. 83). Bu bağlamda eş adayının sosyal çevre, toplumsal normlar, ekonomik düzey, kişilik, eğitim durumu gibi hususlarda farklı ve zıt oluşu ancak kişiye bu özelliklerin çekici gelmesi ile sağlanabilecektir. Toplum, aile ve normlar ağırlıklı olarak eşler arası denkliği ve benzerliği vurguladığından (Özgüven, 2001) eş adaylarının

zıt ve farklı özellikler taşımasına bağlı yapılacak eş seçimi çoğu zaman ve ağırlıklı olarak kişisel düzeyde özelliklerin çekici bulunmasına bağlı olacaktır. Kişisel düzeyde eş adayının farklı ve zıt yönlerinin taraflarca çekici bulunması onların birbirlerini eş olarak seçme potansiyellerini artırabilecektir. Kişiler, farklılığa ve zıtlığa bağlı bilinçli bir eş seçimi yaptıklarında aralarında gerçekleşecek farklı paylaşımlar onların yaşamalarına katma değer olarak geri dönecektir. Farklı özellikler kişileri geliştirir ve zenginleştirir. Bu bağlamda zıtlıklara bağlı eş seçimi yapan çiftlerin bu farklılıkları ilişkilerine olumlu bir çeşitlilik olarak yansıyacaktır. Genel eğilim ve görüş eşlerin birbirlerine benzer özellikler taşımalarına yöneliktir. Örneğin Warren, eşlerin benzer ve farklı nitelikler taşımasını şu şekilde ifade etmiştir (Şen, 2009, s. 9-10): "Her ne kadar farklılık çekici olarak algılansa da çiftler arasındaki benzerlikler bankadaki paraları gibi, farklılıklar ise borçları gibidir." Warren, eşlerin farklılıklarla mücadele ederken tüm enerjilerini harcayacakları ve evliliklerini geliştirmek için kullanabilecekleri enerjiyi harcamış olacakları görüşündedir. Ortak hayat görüşü, amaçların benzer oluşu ve sosyal, kültürel, toplumsal niteliklerde benzer özellikler taşımak her zaman kolay bir ilişki yaşatsa da eş adaylarının zıt özellikler taşıması da farklı bir etkiyle çok başarılı ilişkiler yaratabilmektedir. Genel kabulün söylediği benzerlikleri büyütmek kadar farklılıkları birleştirerek zenginleştirme durumu da başarılı ilişkileri yaratmada denk bir etkiye sahip olabilmektedir.

2.5.3. Bütünleme Kuramı

Eş seçimi konusunda klasikler arasında yerini almış olan bu kuram Winch, Ktsanes ve Ktsanes tarafından 1955 yılındaki bir çalışma ile literatüre girmiştir. Bu kurama göre eş adayları birbirlerinde bulunan benzer veya farklı özellikler üzerinden giderek bir karar vermek yerine, kendilerinde eksik olduğunu düşündükleri durumlar, şartlar ve psikososyal özellikleri kıstas alarak eş seçimi yaparlar. Sosyal, kültürel, psikolojik vb. pek çok konuda olabilecek özelliklere göre eş adayları birbirlerini değerlendirerek kendilerinde gördükleri eksikleri karşı tarafın tamamlayabileceğini düşünürler. Eş adaylarında bulunulan bu tamamlama durumu kişileri tatmin eder ve eş adaylarıyla evlilik konusunda istekli olmalarını sağlar (Efe, 2013, s. 24). Bütünleme Kuramına göre; "Eş adaylarının karakter veya sosyo-kültürel olarak birbirlerinden farklı oldukları ancak bir eş adayında olmayan eksikliğin diğer eş adayında tam olması ile birbirlerini tamamlamalarını ve birbirlerine bu durumun çekici gelmesi ile yapılan seçimdir (Bacanlı, 2001, s. 77)." Benzerlikler kuramı,

kişinin kendisiyle benzer sosyal özelliklere sahip olan kişiyi eş seçme eğilimine yöneliktir. Din, ırk, kültür, sosyoekonomik düzey, eğitim gibi pek çok ve farklılaşabilecek kriterler baz alınarak kişiler kendileri gibi olan kişilere yakınlık göstererek eş olarak seçerler. Ancak birbirine benzer özellikler taşımaya bağlı olarak yapılan eş seçimi ve benzerlikler kuramı, tüm benzerlikler arasında eşin nasıl seçildiğini açıklamada yetersiz kalır (Parsons, 1997, s. 104). Birbirini tamamlayan özelliklere odaklanan Bütünleme Kuramında ise kişiler, evlenebilecekleri grup arasından kendi gereksinimlerini en çok doyurabilmeyi vaat eden kişiyi arar ve bulduğunu düşündüğünde eş olarak seçer. Bu süreç her iki tarafça yaşanır ve olumlu sonuçlanır ise karşılıklı bir eş seçimi yapılır ve ilişki başlar. Bu eşler arası gereksinmeler örüntüsü benzer ihtiyaçlardan geçmek yerine tamamlayıcı bir nitelik taşır. Bu kuramda eleştirilen bir nokta, kişilerin karşılıklı olarak birbirlerinin gereksinimleri tamamlaması durumuna bağlı olarak zıtlıklara bağlı bir seçim yapıldığıdır. Yani eğer kişiler karşılıklı olarak kendisinde olmayanı tamamladığı niteliklere göre eş seçimi yapmışsa birbirlerine benzemezler ve zıtlıklar üzerinden seçim yapmış olurlar. Örneğin başarılı olma gereksinimi yüksek düzeyde hisseden bir kişi başarılı olma gereksinimini düşük düzeyde hisseden bir kişi tarafından çekilecektir. Bu gibi gereksinimleri kaynak alarak yapılan seçimleri Winch ve diğerleri (1955), tip-I tamamlayıcıları olarak ifade etmişlerdir. Bir de tip-II tamamlayıcıları vardır. Bu tamamlayıcılar, Freudyen çıkarsama psikolojisinden ve sağduyudan esinlenilerek oluşturulmuşlardır. Bir tarafın gereksinim ya da özelliği diğer tarafın gereksinim ya da özelliği tarafından tamamlanır. Örneğin yüksek hükmetme gereksiniminde olan bir kişi yüksek itaatkârlık gereksinimindeki bir kişi tarafından çekilir. Bütünleme kuramı bahsi geçen bu tamamlama gereksinimleri üzerine kurulmuş olan klasikleşmiş bir eş seçme kuramıdır.

2.5.4. Psikanalitik Kuram

Freud, pek çok bilimsel araştırma ve bilim dalına temel oluşturan bir psikoseksüel gelişim dönemleri kuramı geliştirmiştir. Freud'un psikoseksüel gelişim dönemleri; oral dönem, anal dönem, fallik dönem, gizil dönem ve genital dönem olarak 5 ayrı gelişim aşamasından oluşur. Psikanalitik eş seçme kuramına göre ise kişi, psikoseksüel gelişim dönemlerini ya tamamlayarak büyür ya da belli bir dönemde takılı kalır ve eş seçimi bu takılma noktasına bağlı olarak yön bulur. Kurama göre eş seçimi yapacak kişi gelişim dönemlerini sağlıklı tamamlamamış ise eş seçimleri daha önceki dönemlerde etkin olan

dinamiklere göre yapılır. Yani psikoseksüel gelişim dönemlerinden olan fallik döneme saplanan ve ödipal kompleksini çözümlemeyi başaramamış bir erkek ya annesine benzeyen ya da annesinin tam zıttı bir eş seçimi yapacaktır. Aynı şekilde elektra kompleksiniçözümleyememiş bir kadın babası ile deneyimleri üzerinden eş seçimi yapar (Parsons, 1997, s. 18). Bilinen ve araştırmalarda sıkça genel bir eğilim olarak tespit edilen en belirgin eş seçme kuramlarından biri Freud"un psikanalitik kuramı olarak ortaya çıkmaktadır. Freud, eş seçme tercihlerinin oral, anal, fallik ve genital gelişim dönemlerinde belirlendiğini varsaymaktadır. Psikanalitik kurama göre yetişkinliğe erişmede erkekler açısından fallik dönemin oidipal kompleksini; kadınlar için elektra kompleksini çözümlemek oldukça zordur. Bu zorluğun bir sonucu olarak da fallik döneme saplanmış yetişkinlerin eş seçme eğiliminin genel olarak bu kompleksler tarafından belirleneceği varsayılmıştır. Bu varsayıma göre erkekler annelerine benzeyen ve yaş olarak kendilerinden büyük kadınları veya annelerinin tam zıttını; kadınlar ise babalarına benzeyen veya babalarının tam zıttı kişileri eş olarak seçme eğilimindedirler (Efe, 2013, s. 15). Anlaşıldığı üzere kuram, belli gelişim dönemlerinde belli özellikleri vurgulamaktadır. Buna bağlı olarak gelişim dönemleri içerisinde kişilerin eş tercihlerinin şekillendiğini var saymaktadır. Gelişim dönemleri sağlıklı tamamlanamadığında ise eş seçimine büyük ölçüde saplanılan dönemin özelliklerinin etki ettiği ileri sürülmektedir.

2.5.5. Süreç ve Süzgeç Kuramı

Eş seçimi oldukça komplike ve karmaşık bir süreçtir. Bu süreci açıklayan bir diğer kuram da süreç ve süzgeç (process and filter theory) kuramıdır. Tamamlanan gereksinimler ve benzerlik kuramlarından esinlenerek geliştirilmiş bu yaklaşım, 1962 yılında Kerckhoff ve Davis tarafından ortaya atılmıştır. Bu kuram ilk etapta eşlerin uyumlu özelliklerini gözden geçirerek birbirlerini tanımalarına odaklanır. Eş adayları birbirleriyle karşı karşıya geldiklerinde uyumlu olan özelliklerini süzgeçleyerek gözden geçirirler. Bu aşamayı geçiren çiftlerde sürecin olumlu ilerlemesi içerisinde psikolojik uyum ya da tamamlanan gereksinimler rol oynar. Yani eş adayları ilk etapta belli özelliklerini seçerek birbirlerine yakın olmaya karar verir. Sonrasında ise farklı özellikleri süzen bir diğer süzgeç devreye girer. İlk süzgeçleme süreci genel olarak iki tarafın da temel olarak eşlerinde aradıkları genel kıstasları içeren bir filtredir. İki tarafın da bu genel filtreleme sonucu olumlu olursa kişiler birbirlerini daha detaylı süzgeçleyebilecekleri bir sürece girmiş olurlar. İlk

süzgeçleme genellikle din, kültür, eğitim ve ekonomik düzey gibi bazı sosyal faktörlerin benzerliğini içerirken; süreç içerisinde tutum ve değerler ölçülmeye başlanır. En son süreçte ise gereksinimlerin tamamlanma süzgeci bulunur. Kuram, birbirine benzer çiftlerin gereksinimleri tamamlamayı daha mümkün kıldığını varsaymaktadır. Gereksinimleri açısından birbirleri ile oldukça benzer olan kadın ve erkek, bu gereksinimlerini karşılamak üzere oynamak istedikleri rolleri birbirlerinin yerlerine geçerek yerine getirebilmektedirler. Kuram, öz olarak belli süreçlerde belli süzgeçler ile eş adaylarının birbirlerini değerlendirmeleri ve süreçlerin başarılı olması halinde evliliğe gitmeleri üzerine kuruludur (Kerckhoff ve Davis, 1962, s. 295-303).

2.5.6. Uyaran-Değer-Rol Kuramı

1970 yılında Murstein tarafından geliştirilen bu kuramda, uyaran-değer-rol (UDR) dizisini izleyen, değiş-tokuş dengesinin eş ve flört ilişkisinin karşılıklı oluşumu ve sürdürülmesine yönelik kararlılığı belirlediği var sayılır. Karşılıklı değiş-tokuş temeline yerleştirilmiş kuramda; ilişkinin gelişimi içinde alınan komplike kararlar üç (UDR) aşamada değerlendirilir. Modelin ilk değerlendirme aşamasında fiziksel çekicilik, statü, eğitim düzeyi gibi denk uyarıcı değişkenlerin etkinliği bulunur. Kişiler eş adaylarını ilk aşamada bu tür değişkenlere göre değerlendirirler. Bu durum karşılıklı bir mübadeledir. Kişiler kendilerine göre önemli uyaranları test ederler ve iki taraf da bunu yapar. Karşılıklı uyaran değişiminin olumlu sonuçlanması durumunda ikinci aşamaya geçilir. İkinci aşama eş adaylarının birbirlerinin sahip oldukları değerleri karşılaştırdıkları bir aşamadır. Bu aşamada karşılıklı ilgiler, tutumlar, gereksinimler, inanç ve değerler karşılıklı ifade edilir. Değerlerin benzerliği konusunda bir farkındalık oluşması halinde rol değişimi evresi olan üçüncü basamağa doğru ilerlenir. Bazen veya sıkça bireylerin değerler aşamasında evlilik kararı alarak eş seçimi yapma durumları ortaya çıkabilmektedir. Bu aşamada evlilik kararı alındığında ifade edilen değerler yaşam şartlarında gözlenmemiş veya denenmemiştir. Yani kişiler farkına vardıkları değerleri henüz fiili olarak deneyimlemeden evlenmiş olurlar. Bu aşamayı da geride bırakan çiftler ise rol aşaması olan üçüncü evreye gelirler. Oldukça karmaşık olan bu aşamada çiftler, karşılıklı beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığını veya ilk iki aşamada farkına varılan ve ifade edilen değerlerin davranışla ne derece desteklendiğini deneyimleyebilirler. Yani, kısaca ilk iki aşamada ifade edilenlerin davranışa yansıması değerlendirilir. İlişki içinde karşılıklı oynanan rollere bakılarak

uygunluk belirlenir. Bu aşamayı karmaşık hale getiren unsurlardan biri davranıştan algılananların role ilişkin beklentiyle paralel olmasıdır. Örneğin bir erkek ilişki içerisinde kadının davranışlarını kendi kadın rolüne ilişkin beklentisine göre algılayacaktır. İlişki içerisinde tarafların gösterdikleri davranışların bir kısmının algılanışı algılayanın kendi yapısından etkilenmektedir. Kadın-erkek, karşısındaki rolden ne bekliyorsa davranışı da buna göre algılamaya odaklı olmaktadır. Algılar ise büyük bir yönüyle yalnızca kişiseldir. Örneğin aynı toplumda yaşayan bir erkek ideal eşin iyi bir anne olmasını beklerken diğeri ahlaklı olmasını bekleyebilmektedir. Aynı şekilde bir kadın iyi bir eşin iyi bir baba olmasıyla bağdaşık olduğunu düşünürken diğer dürüst olmasıyla bağdaştırabilmektedir. Bu bağlamda uyaran-değer-rol kuramı, eşlerin birbirlerinin beklentilerine uygun rolleri oynama yeteneğine bağlı olarak etkinleşen sosyal, kişilerarası ve bireysel parçaları olan algılardan etkilenen karmaşık yapıda bir eş seçme kuramıdır. Öz olarak kişiler birbirlerini belli uyaranlara göre değerlendirir, bu değerlemelerin olumlu olması durumunda birbirlerinin tutum ve değerlerine yönelik belli sözler söyler ve son aşamada bu sözlerin davranışlara dökülmüş rollerini deneyimler. Deneyimler sonucu karşılıklı kadın-erkek rolleri beklentileri karşılıyor ise eş seçimi gerçekleştirilir (Murstein, 1970, s. 468-475).

2.5.7. Cinsel Stratejiler Kuramı

Bu kuram, eş seçiminin köklerini biraz daha insan ırkının genetik ve evrimsel tarihinden alır. Kurama göre evrim süreci içerisinde gerek kadınlar gerekse erkekler, neslinin devamını sağlamak (üreme) adına gözettiği faydaların ağır bastığı kısa ve uzun dönemli ilişkiler yaşarlar (Buss ve Schmitt, 1993, s. 204). Cinsel stratejilerin yaşama geçirilmesi sürecinde ortaya çıkabilecek uyum sorunları için ise belli çözümlerin üretilmesi gerekir. Uzun veya kısa süreli olması farketmeksizin ilişkilerde muhakkak uyum sorunları yaşanır ve cinsel stratejinin uygulanması bu sorunların çözülebilmesine bağlıdır. Bu noktaya kadar incelenen bütün eş seçme kuramlarında cinsiyete göre farklılıklardan söz edilmiştir ancak cinsiyetin eş seçiminde çok etkin rol oynadığı en belirgin kuram cinsel stratejiler kuramıdır. Kadınlar, aileye yatırım yapma konusunda erkeklerden daha baskın düşünürler. Aileye yatırım konusunda ortaya çıkan bu asimetri ise erkeklerin eşleşme çabasına bağlı olarak ağırlıkta kısa süreli ilişkiler kurmasıyla sonuçlanır. Kısa ve uzun dönemli ilişkiler için her iki cins de farklı stratejiler kullanırlar. Her iki cinsin de yaşadığı üreme fırsat ve sınırlılığı gibi ortak sorunlar olsa da genel olarak cinsiyetler arası farklılık

belirgindir. Tarih içerisinde erkekler, kısa dönemli ilişkiler sırasında; (a) eş sayısı problemi, (b) hangi kadına cinsel olarak ulaşabileceği sorunu, (d) hangi kadının doğurgan olduğunu belirleme sorunu, (e) bağlılık ve yatırımı en aza indirgeme sorunu ile yüz yüze gelmiş ve çözümler üretmişlerdir. Uzun dönemli ilişkiler açısından ise; (a) üremeye elverişli kadını belirleme sorunu, (b) babalık rolünü yerine getirebilme sorunu, (c) aile ve eve ilişkin uğraşılar konusunda becerikli eşi bulma sorunu, (d) uzun dönemli ilişkiye bağlı olma isteğinde olan kadını bulma sorunu erkeklerin karşılaştıkları ve çözüm ürettikleri cinsel stratejik sorunlardan olagelmiştir. Erkekler genel olarak üreyeceği kadın sayısı, bulma ve ulaşma konusunda sorun yaşamış ve yaşamaktadırlar. Kadınların ise tarih boyunca üremek ve doğurganlık konusunda erkeğin sayısıyla ilgili sorunları olmamıştır. Erkeğin niteliği ve nitelikli erkek miktarı kadınların tarihinde sorun yaşadığı konular olmuştur. Erkeğin cinselliğe elverişliliği ve bu erkeklerin sayısı, kendisini ve çocuklarını güvence altına alacağı kaynakların niteliği, miktarı ve erkeğin genlerinin nitelikli olup olmadığı kadınların cinsel stratejilerinde çözmeleri gereken sorunlardan olmuştur. Kısa dönemli cinsel strateji konusunda kadınlar; (a) kaynakları kısa sürede kestirme sorunu, (b) müstakbel eşi uzun dönemli ilişki için değerlendirme sorunu ile yüz yüze gelmiştir. Kısa dönemli üreme stratejilerinde yaşanan bu sorunlar kadının uzun dönemli üreme ilişkilerine de yansımıştır. Uzun dönemli ilişkilerde ise; (a) kendisini ve çocuklarını geçindirebilecek kaynaklara sahip erkeği belirleme sorunu, (b) uzun dönemde kendisine ve çocuklarına bakabilmeye istekli erkeği belirleme sorunu, (c) iyi babalık becerisine sahip erkeği belirleme sorunu, (d) uzun dönemli ilişkiye hangi erkeğin daha yatkın ve istekli olduğunu belirleme sorunu (e) hangi erkeğin onu diğerlerinden ve dış tehlikelerden korumaya istekli olduğunu belirleme sorunu kadınların strateji geliştirmesi gereken sorunlardan olmuştur. Bahsi geçen bu stratejiler, sorunlar ve çözümler kadın ile erkeğin evrimi içerisinde gelişip değişerek günümüze aktarılmıştır. Bugün ise bu stratejiler kadın ve erkekler tarafından açıkça vurgulanmayan, bilinç ve farkındalık olmadan kullanılan otomatik çözümlere dönüşmüştür. Yani günümüzde kadın ve erkeklerin eş seçimlerinde tarihten bu yanan üremeye yönelik olarak kullandıkları stratejilerin bilinç dışı belirleyenler olarak devrede olduğu düşünülebilecektir(Buss ve Schmitt, 1993, s.206).

2.5.8. Evrimsel Kuram

Köklerini Darwin'in evrim teorisinden alan bu kuram, 1997 yılında Caporael tarafından geliştirilmiş sosyobiyolojik bir yaklaşımdır. Sosyobiyolojik ve evrimsel psikoloji yaklaşımları köklerini bencil gen ve her duruma uyum sağlama değerlerinden almaktadır. Kuram, tıpkı bağışıklık sistemi gibi insan davranışları ve öğrenmenin de doğal bir eleme ve değerlendirmeden geçerek evrimleştiğini varsaymaktadır. Yani insan nasıl ki biyolojik olarak atalarının değişme ve gelişme genlerinden üremişse; öğrenme ve davranış geliştirmesi de aynı eleme sürecinden geçmiştir. İnsanlık binyıllar boyun süren evriminde belli davranışları ve değerleri öğrenerek aktarmıştır. Evrimsel eş seçme kuramı da şunu belirtmektedir ki; "bugünkü eş seçme stratejileri insanın geçirmiş olduğu tarihsel evrimin bir sonucudur." Bu bağlamda eş seçimine yön verecek olan temel olgu ise üreme olacaktır. Kadın ve erkekler tarih boyunca eş seçimi konusunda çok farklı stratejiler geliştirmiştir. Ancak temelinde erkekler soyun devamını sağlama içgüdüsü ile doğurgan kadınları tercih etmektedirler. Erkekler sağlıklı ve fiziksel açıdan çekici olan kadınları doğurgan olarak niteleyerek bu kadınları eş olarak seçme eğilimindedir (Buss, 2015, s. 47). Fiziksel çekicilik bu noktada erkek için doğurganlığın bir göstergesi olarak önem kazanmaktadır. Kadının yaşı, sağlığı ve fiziksel özellikleri insan evriminin biyolojik seçilimine göre bugünkü eş seçimine yöne veren faktörler olmaktadır. Erkekler kadının yaş, fiziksel görünüm ve sağlığına dikkat ederek kadının doğurganlığına yönelik ipuçları edinmeye çalışırlar. Örneğin "pürüzsüz ve kusursuz bir cilt, parlak saç, beyaz dişler, berrak gözler ve dolgun dudaklar, canlı yürüyüş, diri vücut" kadının sağlığı ve doğurganlığı konusunda erkeğin ipuçlarıdır (Yıldırım, 2007, s. 28). Kadınlar ise kendisine ve çocuğuna bakabilecek ve ailesinin devamlılığını sağlayabilecek bir erkekle ilişki kurmak ister. Bu da kadının biyolojik evriminin neticesi olarak görülebilecek bir eş seçim kriteridir. "Kadınlar, erkeklerden genelde ebeveyn olarak yatırım imkânları istemektedirler." Kısaca; kadınlar, kendisine ve çocuğuna uzun dönemli yatırım yapacak, hamilelik süreci başladıktan sonra kendilerini terk etmeyecek eş adaylarını tercih ederler. Erkeğin doğurgan kadın araması, kadının uzun vadede kendisine yatırım yapacak bir erkek araması üreme olayının cinsiyetler arası farkından kaynaklanmaktadır. Üremenin erkekler için kısa süreli bir yatırım iken kadınlar için yıllar süren uzun vadeli bir yatırım olması eş seçiminde dikkat edilen kıstasları farklılaştırmaktadır. Üremeye bağlı eş seçiminin cinsiyetler arası farklılaşması ise bugüne; kadınların ekonomik kapasite, sosyal statü, yaş, hırs ve çalışkanlık, güvenilebilirlik ve istikrar, zekâ, benzerlik, bedensel güç, sağlık, aşk ve

bağlılık gibi özellikleri önemli bulması olarak yansımıştır. Erkelerde ise bu etkiler sağlık ve fiziksel çekiciliğin aranması olarak bugüne taşınmıştır. En son noktada ise "erkeklerin kadınların fiziksel çekiciliklerine; kadınların ise erkeklerin mal varlıklarına önem vermesi" şeklinde bugünkü eş seçme biçimini almıştır (Buss, 2015, s. 53).

2.5.9. Sosyal Rol Kuramı

Bu kuramın, evrim kuramına bir alternatif niteliği taşıdığı belirtilebilir. Kuram, insanların toplumsallaşma sürecinde belli davranışları öğrendiklerini varsaymaktadır. Sosyal rol kuramının bu temel var sayımı bugün, pek çok sosyal bilimin kabul ettiği bir temeldir. Sosyal bilimlere göre insanlar kalabalıklar halinde yaşamaya başladıklarından beri birtakım kalıp davranışlar geliştirmişler ve bugün bu davranışları yine sosyal öğrenmeler ile aktarmaktadırlar. Sosyalleşme süreci içerisinde aktarılan bu bilgiler insanların gelişimi, kişiliği ve cinsiyet farklarının oluşumu üzerinde güçlü şekilde etkilidir. Bugün, psikologlar insan gelişimi içerisinde geçirilen sürece oldukça büyük ilgi duymaktadırlar. Psikologların bu yoğun çabalarına rağmen pek çok sosyal kuram, insanın boş bir levha olduğunu ve yetişme süreci içerisinde aile, öğretmen, arkadaş ve toplum gibi ajanlarca şekillendirildiğini varsaymaktadır (Pinker, 2002, s. 33). Örneğin (Perilloux ve Buss, 2008, s. 59); "ailelerin kız ve erkek çocuklarını, geçirdikleri evrimsel uyum mekanizmalarına bağlı olarak toplumsal cinsiyet rol yüklemeleriyle tutarlı bir biçimde yetiştirmeleri sonucunda, kız çocukları erkek çocuklara göre kendilerini cinsel olarak sakınmayı daha çok öğrenmişlerdir." Sosyal rol kuramı da tam olarak böyle bir biçimde eş seçimini açıklamaya çalışmaktadır. Kurama göre, kadın ve erkelerin toplumsal rollerindeki farklılaşmalarına bağlı olarak eş seçimlerinde cinsiyete bağlı farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Sosyal rollerin farklı oluşu kadını ve erkeği eş konusunda da farklı beklenti ve ihtiyaçlara yöneltmektedir. Kurama göre; cinsiyete dayalı iş bölümü, kadın ve erkeğin rolleri, kadın ve erkekten beklentiler, nasıl yetiştirildikleri, sınıf ve cinsiyetler arası eşitsizlikler, ataerkil ideoloji ve sosyalleşme süreci bireyin eş seçiminde çok büyük roller oynamaktadır. Bir kültürde erkeğe ve kadına yüklenen sosyal roller eş seçimini belirlemektedir. Örneğin Amerikan toplumunda erkeğin ekonomik başarısı kadının ise fiziksel çekiciliği ve görünümü eş seçimlerine yön vermektedir. Bu toplumda, güzel ve çekici kadınlar tercih sebebiyken; kadınlarında uzun, zeki, yaşça büyük ve statü sahibi erkekleri eş olarak seçtiği belirtilmektedir (Brehm, 1985; Cameron, Oskamp ve

Sparks,1977). Toplumsal roller; erkeğin ekonomik gelir ve kazanç kapasitesine, kadınların ise fiziksel çekiciliklerine verilen değer sonucunda yapısal olarak üremektedir. Bu durumda sosyal rol kuramına göre; içinde yaşanılan toplumun cinsiyete yüklediği görevler doğrultusunda kadın ve erkeklerin eş seçimi şekillenmektedir.

2.6. Eş Seçimi ile Ruh Sağlığı İlişkisi

İnsan, doğası gereği belirli beklenti ve ihtiyaçlara sahiptir. Bu ihtiyaçlardan enkomplike ve doyurması güç olanlardan birisi ise ruhsal ve psikolojik ihtiyaçlardır. İnsanların sağlıklı oluş halleriihtiyaçlarını doyurma derecesi ile yüksek düzeyde bağlantılıdır. Bu noktada ruhsal sağlık, sağlıklı bir birey olabilmenin büyük bir parçasını oluşturur. İnsanların ruhsal sağlığı ise iş yaşamlarından yalnız kalabildikleri zaman dilimlerine kadar birçok değişken tarafından etkilenir. Yaşamın çok büyük bölümünün birlikte geçirildiği ve duygusal anlamda kişinin diğer yarısını ifade eden eşler ise tabiî olarak kişinin ruh sağlığının en büyük belirleyenleri arasındadır. Karşılıklı olarak eşlerin ruh sağlığı birbirlerine ve ilişkilerinin sağlığına doğrudan bağlıdır. Çünkü bir insan hayatının ve gündelik yaşamının bunlarla birlikte duygusal dünyasının neredeyse tamamını eşiyle paylaşır. Aydın (2018), bireylerin aile üyelerinin ve eşlerinin önemli sosyal destek kaynakları olabileceğini ve artan sosyal desteğin ise ruh sağlığı üzerinde olumlu etkiler yaratabileceği ve ruh sağlığının önemli koruyucularından biri olabileceğini vurgulamaktadır. Bireyin eşiyle yaşayacağı sorunlar ve olası uyuşmazlıklar, anlaşmazlıklar, kavga ve tartışmalar ise ruh sağlığını olumsuz yönde etkiler. Özellikle ilişkide bahsi geçen bu olumsuzlukların genel bir hal alması kalıcı ruhsal hasarlara, ruh sağlığının olumsuz etkilenmesinin olağan bir hal almasına, mutsuzluğa, gerginliğe ve ilerleyen aşamalarda çeşitli hastalık, majör depresyon, stres ve fiziksel sağlığı bozan etkilere kadar uzayabilmektedir. Evliliğin mutlu ve sağlıklı olması ise doğrudan eş seçimine bağlıdır. Eş seçiminin isabetli, ihtiyaç ve beklentilere yönelik yapılmış olması kişinin evlilik içerisindeki beklenti ve ihtiyaçlarının karşılanması aracılığıyla sonuçta ruh sağlığının olumlu seyretmesi ile son bulacaktır (Gülsün, Ak ve Bozkurt, 2009, s. 72).

Her insan çeşitli beklentilere sahiptir ve bu beklentilerinin yarattığı bazı ihtiyaçları tatmin edebilmek adına evlendiği düşünülebilir. Bu nedenle kişiden kişiye değişiklik gösterse de her insan evlilikten çeşitli beklentilere sahip olduğu için bir eş seçimi yapar. Bu bağlamda kişilerin eş seçimine bağlı ruh sağlığını ele almak için öncelikle eş seçimini

yaparken etkilendiği faktörleri incelemek gerekir. Eş seçiminde etkili olması muhtemel ve sağlıklı olan faktörler çalışma içerisinde incelenmiştir. Fakat her birey sağlıklı ve isabetli biçimde kendisini mutlu edecek sağlıklı eş seçimini başarılı bir şekilde yapabiliyor mu? Bu, oldukça kritik bir sorudur çünkü mutsuz evlilikler, mutsuz bireyler, sağlıksız ilişkiler, bozulan ruh sağlığı, boşanmalar gibi çiftleri kuşatmış olan çeşitli olumsuzlukların kökü hep aynı kaynaktan gelmektedir: "eş seçimi." Birey, eş seçimini yaparken kendisini etkileyen değişkenlerin hangisine öncelik tanımış ise ilişkisinde de bunun sonuçlarıyla yüzleşecektir. Genel görüş ve eğilim; kişisel beklenti ve ihtiyaçları doyuracak bir eş seçimi yapmanın mutlu bir ilişki getireceği yönündedir. O halde kişilerin önceliklerine beklenti ve ihtiyaçlarını koyarak eş seçme sürecini yürütmelerinin gerekliliği düşünülebilir (Canel, 2012, s. 54). Pek tabii beklenti ve ihtiyaçlar kişiseldir ve kişinin kendisini gerçekten mutlu edecek ihtiyaçları belirleme konusundaki başarısı önemli bir belirleyendir. Ancak, bu öznel ayrıntı dışında kişinin kendi ihtiyaç ve beklentilerini doğru saptadığı ve bu yönde eş seçimine gittiği varsayıldığında sağlıklı, mutlu ve uyumlu bir ilişki yaşaması muhtemeldir. Ancak her zaman kişilerin eş seçimlerine doğru belirleyiciler yön vermemektedir. Eş seçimini yaparken kişisel beklenti ve ihtiyaçların karşılanması yerine; çocuk sahibi olabilmek için toplum nezdinde meşrulaşma, bekâr hayatından memnun olmama nedeniyle evlilik düşünme, toplumun çoğunun evli olması nedeniyle çoğunluğa uyma, cinsel ihtiyaçları karşılama, kişisel yalnızlığı dindirme gibi sebeplerle kişiler eş seçimi yapabilmektedirler (Çaplı, 1992, s. 18-22). Evlilik, bahsi geçen bu ihtiyaçları da doyuran bir kurumdur fakat bahsi geçen bu geçici ve çözümünün evlilikte aranması yeterli olmayan etmenler bireyleri isabetsiz eş seçimi yapmaya götürebilmektedir. Çoğu insanın ise eşini neden seçtiğine yönelik bir cevabı bulunurken neden evlendiğine dair kesin ve net bir açıklaması bulunmayabilir. Pek çok insan aşk, mutluluk, psikolojik doyum gibi soyut ihtiyaçları karşılamak amaçlarına bağlı olarak eş seçimi yapmamaktadır. Sosyal, ailevi, ekonomik ve toplumsal pek çok değişkeni gözeterek eş seçimi yapan pek çok insan özünde evliliğin kendisine sağlayamayacağı beklentiler içerisinde eş seçmektedirler. Bu nedenlerle pek çok eş seçimi ve evlilik ekonomik, sosyal ve biyolojik beklentiye dayalı olarak gerçekleşir (Adasal, 1963, s. 398-404). Evliliğin karşılayamayacağı beklentilerle yapılan eş seçimleri, ilerleyen evlilik yaşantısında gerçeklerle yüzleşmeyi ve ne yazık ki çoğu zaman hayal kırıklığını beraberinde getirebilmektedir. İsabetli bir eş seçimi ruh sağlığını olumlu etkilerken isabetli olmayan eş seçimleri kişilere belli sıkıntılarla birlikte doğurduğu sonuçlara bağlı olarak olumsuz yönde etkilenen ruh sağlığını beraberinde

getirebilmektedir. Bireylerin genel olarak duygu düşünce vb. alanlarda paylaşımda bulunabilmek ve yalnızlıktan kurtulmak, evlilik ile bir yaşam düzenine kavuşma, güven hissedebilme, anne baba olup neslin devamlılığını sağlamak ve maddi koşullarını iyileştirmek ya da kariyerini ileriye taşımak gibi ekonomik beklentiler ile eş seçimi yaptıkları belirtilmektedir (Özgüven, 2014).

Bireyler, yukarda anlatılan ihtiyaçlarını gidermek amacıyla bir eş seçerek evlilik yoluna girmektedirler. Kriterlerden anlaşıldığı üzere ortak yaşam, duygusal gereksinmeler ve görev-sorumlulukların paylaşılma ve yaşam yükünün azaltılması beklentilerinin bireyleri tek yaşamdan çiftli yaşama sevk edebildiği görülmektedir. O halde, eş seçiminden beklenen bu ihtiyaçlar doyuma ulaştığı derecede kişiye olumlu, ulaşmadığı derecede olumsuz etkiler yaparak ruh sağlığının belirleyicilerinden olacaktır.

Eş seçimine bağlı ruh sağlığı ve evlilikle ilgili sonuçlardan bazıları ise şiddetli geçimsizlik, kavgalar, tartışmalar ve hatta ilerleyen aşamalarda şiddet olabilmektedir. Uyumsuzlukların büyüdüğü, eşler arası gerilimin olağanlaşıp artık evliliğin çatırdamaya başladığı noktadan itibaren kavga, şiddet, fiziksel ve ruhsal yaralanmalar yaşanmaktadır. Küçümseme, alay etme, aşağılanma, tehdit etme, suçlama, ekonomik kısıtlamalar, cinselliğiyle alay etme, istenmeyen cinselliğe zorlanma gibi sonuçlar da maalesef meydana gelebilmektedir. Eşi tarafından bu tür şiddet içerikli davranışlara maruz kalan kişinin ruh sağlığı olumsuz etkilenecek ve nihayetinde isabetsiz eş seçimi,çeşitli psikolojik ve fizyolojik bozuklukların ortaya çıkmasına sebebiyet verebilecektir. Bahsi geçen bu hususlar eş seçimi ve evliliklerin son aşamasında bireylere yaşatabileceği en olumsuz sonuçlar arasında görülmektedir (Kelleci, Gölbaşı, Erbaş ve Tuğut, 2009, s. 1589).

2.7. Eş Seçimini Sınırlandırıcı İnançlar

Kişilerin evliliğe yönelik birtakım beklenti ve istekleri bulunabilir. Bu beklenti ve istekler de eş seçimine yaptığı etki ile eş seçiminin çerçevesini belirler, yani sınırlarını çizer. Ev içi sorumlulukların paylaşımı, akraba ilişkileri, boş zamanları değerlendirme, çocuğa ilişkin sorumluluk ve görevler, problem çözme, karar verme, değerler, amaçlar, gelir yönetimi, duygu aktarımı, uyumlu hareket etme gibi eşten ve evlilikten pek çok beklenti sıralanabilir (Şener ve Terzioğlu, 2002, s. 44). Eş seçimi bu gibi beklenti, varsayım ve inançlar çerçevesinde sınırlandırılırken evliliğin sürdürülmesi ve başarısı da

yine bu sınırlandırıcı inançların ne derece uygulandığı ve karşılık bulduğuyla ilgili olur (Gökmen, 2001, s. 89).

Evlilik öncesinde her insanın kendi içerisinde taşıdığı bazı düşünceler vardır. Özel ilişkinin nasıl olması gerektiği, eşte hangi niteliklerin olmasının onları mutlu edeceği, partnere konulacak kural ve davranışlar gibi kişiye özel birtakım inançlarla taraflar ilişkiye dâhil olurlar. İlişkinin durumuna göre inançlar ilişkiyi yapılandırır. Örneğin romantik bir ilişki içerisinde sahip olunan inanç ve beklentiler, kişinin ideal romantik ilişki algısına göredir ve romantik ilişkiyi yapılandırır (Sprecher ve Metts, 1999, s. 835). Eş seçimine yönelik sınırlandırıcı inançlar, kişinin nasıl hissettiğini ve olaylara nasıl tepki vereceğini belirler. Bununla birlikte, yaşam doyumu ve ilişkiden elde edilecek doyum düzeyi de sınırlandırıcı inançlar tarafından belirlenir. Örneğin bir ilişki içerisinde kusuruz olması gerektiğine inanan bir kişi, hata yaptığı noktalarda yetersizlik hissine kapılabilir ve zayıf olduğu noktalarda cesaretsiz tutumlar sergileyerek eş arayışından veya mevcut ilişkisinden vazgeçebilir (Cobb, Larsonve Watson, 2003, s. 44). Eşler bir araya gelerek kendilerine özgü kural ve sınırları olan bir dünya kurarlar. İşte bu dünyanın doğası, ilişkinin nasıl olduğu ve nasıl olması gerektiğini kişilerin varsayımları ve standartları belirler. Bu varsayımlar ve standartlar, bilişsel süreçlerle var olan düşüncelerdir. Bilişsel süreçlerle meydana gelen varsayım ve standartlar oldukça kritik bir öneme sahiptir çünkü bireyin evliliğe ilişkin bilişsel süreçleri bir model oluşturarak eş seçme sürecine ve ilişkisine yön verecektir (Baucom ve Epstein., 1989, s. 493). Her ilişki doğası gereği doyum, uyumsuzluk ve çatışma gibi tezat kavramları bünyesinde barındırır. İlişkide yaşanan doyum, çatışma ve uyumsuzluk süreçlerini anlamak ise ilişkide bulunan standartları, varsayım ve beklentileri anlamaktan geçer.

2.7.1. Varsayımlar

Kişinin ilişkiler, insanlar, yaşantılar gibi konularda sahip oldukları otomatik yüklemelerdir. Varsayımların çoğu zaman kişinin karakterinin bir parçasını oluşturduğu düşünülebilir. Bu nedenle de ilişkiye ve bireye dair diğer bilişsel yapıları doğrudan etkileyebilmektedir. Evlilikteki anlaşmazlık ve uyuşmazlıkların bir bölümü de yine kişisel varsayımlarla ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin bir kadının "erkekler yalnızca cinsellikle ilgilenirler" şeklinde bir varsayıma sahip olması, eşinin davranışlarına çeşitli önyargılı yüklemeler yapmasına neden olacaktır. Bu önyargılı yüklemeler ise sonuçta eşler

arası uyuşmazlığı ve anlaşmazlığı getirebilmektedir. Bireyler doğru ve yanlış pek çok varsayımla yüklüdürler. Doğru varsayımlar, kişinin geçmiş deneyimleriyle birleşerek şu anki algısını etkileyerek, eşiyle ilişkisine rehberlik etmesini sağlayabilmektedir. Doğru olmayan varsayımlar ise ilişki içerisinde fonksiyonel olmayan tepkiler doğurabilmektedir (Baucom ve Epstein., 1989, s. 493-503).

2.7.2. Standartlar

Varsayımlar kişilerin sahip olduğu olumlu-olumsuz tüm ön fikirleri oluştururken; varsayımlardan farklı olarak standartlar, kişinin ilişkisine ve eşine yönelik nitelikleri içerir. Standartlar, kişi tarafından ilişkisinin ve eşinin nasıl olması gerektiğini belirleyen düşüncelerdir. Standartlar da tıpkı varsayımlar gibi olumlu-olumsuz nitelikte olabilmekte ve buna göre sonuçlar üretmektedirler. Örneğin ilişkide olduğu partnerine yönelik olarak bir kişi "Sen benim zihnimi okumalısın ve bende sana ne istediğimi ya da neye ihtiyacım olduğunu söylememeliyim." şeklinde bir standarda sahip olabilir. Böyle düşünen bir kişi için eşinin onu anlama kriterlerinin önemli göstergelerinden biri konuşmadan onu anlayabilmesidir. Bu, kişinin eşinin ilişki içerisinde karşılamasını beklediği bir standarttır. Bu karşılanmadığı takdirde kişiler çok büyük tepkiler verebilmekte ve aşırı olumsuz değerlendirmeler yapabilmektedir. Yine aynı örnek üzerinden gidilecek olursa konuşmadan anlaşılma standardına sahip olan bir kişinin eşi tarafından bu standardın yerine getirilememesi halinde "Ne istediğimi tahmin edememen ve bilememen korkunç bir şey buna dayanamam." şeklinde oldukça olumsuz bir değerlendirme yapması da olası görünmektedir. Örneğin, ilişkiye yönelik standardı "hiç karşı karşıya gelmemeli ve tartışmamalıyız" olan bir kişi, partnerinin bazı fikirsel tartışmalara girmek istediği noktalara geldiğinde "çok tartışıyoruz, ilişkimiz uyumsuz ve huzursuzluk artıyor" şeklinde bir çıkarım yapması beklenebilir. Örnekler çoğaltılabilecektir ancak önemli olan standartların ilişkiye nasıl yön verdiğidir. Çünkü standartlar tek başlarına olsalar bile işlevsiz değillerdir. Evrensel ahlaki ve etik kurallar gibi standartlar genel olarak ilişkilerde yol gösterici rol oynarlar. Bununla birlikte kişilerin ilişkiye yönelik standartları katı, aşırı ve yaşamın diğer alanlarını aksatan bir niteliğe büründüğünde bir problem kaynağına dönüşebilirler (Baucom ve Epstein., 1989, s. 494).

Bahsi geçen açıklamalar bağlamında standartlar ve varsayımların birbirine karıştırılmaması önem taşır. Varsayımlar ilişkinin gidişatına ilişkin belirlemelerde bulunan

bilişsel yapılar iken; standartlar ilişkilerin nasıl olması gerektiğini inşa eden bilişsel yapılardır. Standartlar, kişinin genel olarak bir ilişkiye yönelik kriterlerini meydana getirirken varsayımlar hali hazırda mevcut bir ilişkiye odaklanırlar. Standartlar genel olarak bir ilişkinin nasıl olması gerektiğine yönelik düşüncelerdir, varsayımlar ise mevcut ilişkinin nasıl olduğunu tayin ederler. Kişiler tarafından geliştirilen standartlar, varsayımlar ve yüklemeler fonksiyonel olmayan ve sınırlandırıcı inançları şekillendiren bilişsel yapılardır (Kurdek, 1992, s. 117).

2.7.3. Yüklemeler

İnsanlar her zaman kendi davranışları ve karşılarındaki insanların davranışlarından kaynaklı sonuçlarla ilgili sorumluluk almayabilirler. Kendi davranışları ile karşısındakinin davranışından bağımsız olarak kişiler olayların açıklaması olarak birtakım olay, olgu veya hususları gösterebilmektedirler. Davranışı açıklamada kullanılan bu unsurlar içsel veya dışsal nitelikli olabilmektedir. İçsel yüklemeler, kaynağını kişisel özellikler ve eğilimlerden alarak yapılan davranış açıklamalarıdır. Dışsal yüklemeler ise dış şartlara ve durumlara yönelik olarak gerçekleştirilen açıklamalardır (Plotnik, 2009, s. 78). Gerek sıkıntı yaşayan gerekse sıkıntı yaşamayan çiftler, eşlerinin olumsuz davranışlarının daha genel ve kalıcı olduğunu ifade etmektedirler. Her iki durumda da aynı sonuca ulaşılmasının en etkili faktörü ise yüklemelerdir. Bununla birlikte, ilişkisinde genel olarak problem yaşayan eşler, yaşanan olumsuzluklarla ilgili eşlerini suçlama eğilimindedirler. Bu eğilim, genel olarak sorunlu olmayan ilişkilerde olumlu bir tutumu vurgularken; genel olarak sorunların hâkim olduğu ilişkilerde eşlerin salt birbirlerini suçlamaları olumlu değerlendirilmemektedir (Baucom ve Epstein., 1989, s. 497).

2.7.4. Beklentiler

Beklentiler, eş seçiminde en etkin sınırlandırıcı inançlar olarak ortaya çıkmaktadırlar. Durumsal veya genellenmiş olarak ortaya çıkabilen beklentiler, karşılandığı sürece doyumun yaşanması mümkün olan önemli inançlardır. Beklentilere yönelik olarak ilişki içerisindeki davranışlar, tepkiler, olayları yorumlama, algılama ve değerlendirme gerçekleşir. Örneğin, kişi ilişkisinde genel olarak savunmacı davranışlar sergiliyorsa partneri tarafından eleştirileceği düşüncesiyle boyun eğici davranışlar ortaya koyabilecektir. Bu tür bir durumda kişinin eşiyle olan ilişkisindeki beklentileri belli ön

görüleri doğurur. Eleştirilme stresi altındaki kişi, "öyle olursa böyle olur, sonrasında nasıl olur" gibi kendi davranışına partnerinin tepkisi, partnerinin davranışına kendi tepkisi ve bunun sonucuna ilişkin öngörü oluşturur. Beklentiler oldukça önemlidir. Beklentileri karşılanmayan eşler, kişisel ya da yapısal engellerle yüz yüze gelebilmektedirler (Waller ve McLanahan, 2005, s. 57).

Kişilerin taşıdığı, bahsi geçen bu tür sınırlandırıcı inançlar rasyonel olsun veya olmasın ilişkide yer alırlar. Kişilerin ilişkilerde çeşitli beklentilere girmesi ve birtakım tutumlar oluşturması bu sınırlandırıcı inançlardan kaynaklı olarak meydana gelir. Sınırlandırıcı inançlar algıları biçimlendirir ve ilişki içerisinde gösterilecek tutumu belirleyerek uyumu azaltıcı veya artırıcı yönde etkiler. Tutum, algı ve uyumun sınırlandırıcı inançtan nasıl etkileneceği ise fonksiyonellikle ilgilidir. Fonksiyonel olmayan inançlar, evliliğe ve ilişkiye yönelik fonksiyonel olmayan tutumları yaratarak önyargı oluşturur. Bu şekilde fonksiyonel olmayan inançlar olumsuz kalıcı eğilimleri meydana getirirler (Fitness, 2006, s. 132).

2.7.5. Mitler

Düşünceyi destekleyecek kantılar bulunmuyor olmasına karşın bireyin inandığı ve yaşamını şekillendirebilecek güçlü bir bağlılık hissettiği inançlar mit olarak tanımlanmaktadır (Larson, 1988; Caldwell ve Wooley, 2008). Ayrıca mit, gerçek dünyadan ayrı ve aykırı olup hayal dünyasına ait olan inançlar şeklinde de tanımlanmaktadır (Pettazzoni, 1967). Bu araştırmada faydalanılan ölçeklerden REST'in geliştiricilerinden olan Larson (1988) eş seçimine yönelik de mitlerin bulunduğunu ifade etmektedir. Larson'a göre bu mitler evlilik yaşantısının ve eşin nasıl olması gerektiğine dair inançlardır ve kaynağı olarak ise filmler, televizyon yayınları ve diğer popüler yayınlar, arkadaşlar, yakın çevre ve bireyin kendi sınırlı deneyimleri gösterilebilecektir (Cihan-Güngör, Yılmaz ve Balcı-Çelik, 2011). Larson (1992), eş seçimini etkileyen 9 sınırlandırıcı inanç belirlemiştir. Bunlardan ilki, bireyin dünya üzerinde eşi olabilecek tek bir insanın bulunduğu inancına sahip olduğu *''yalnızca tek bir ideal eş vardır''* sınırlandırıcı inancıdır. İkincisi, bireyin karşısındaki kişiden her anlamda kusursuzluk beklediği *''mükemmelpartner''* inancı iken üçüncü inanç bireyin kendisinin herşeyi ile kusursuz olması gerektiğine inandığı *''mükemmel ben''* sınırlandırıcı inancıdır. Dördüncü inanç ilişkiye yöneliktir ve ''partnerimle kusursuz bir ilişkiye sahip olmalıyız ve evlenmeden

önce ilişkimizin devam edeceğinden kesin olarak emin olmalıyız'' benzeri bir düşünce yapısının hâkim olduğu bu inanç*''mükemmel ilişki''* inancı olarak isimlendirilmiştir. Beşinci sınırlandırı inanç eğer yeterince çaba göstermezsem evelenceğim kişi ile mutlu olamam düşüncesinin bulunduğu *''daha fazla çaba göstermeliyim''* inancıdır. Altıncı inançbir kişi ile evlenmek için yalnızca arada sevgi bağının bulunmasının gerektiğini öngören ‘*'sevgi yeterlidir''* inancıdır. Larson'un tanımladığı yedinci inanç evliliğin mutlu ve yüksek doyumlu olabilmesi için evlenmeden önce adayların birlikte yaşaması gerekliliğini içeren *''birlikte yaşama''* inancıdır. Sekizinci mit, bireyin kendisine benzer biri ile evelnmesi durumunda mutsuz olacağını ancak kendisine benzemeyen özelliklerde birisi ile evlenmesi halinde mutlu olabileceği düşüncesini içeren *''zıt kutuplar''* inancıdır. Dokuzuncu ve son mit ise eş seçimi ve evlilikte şans faktörünü ön plana çıkaran ve eş seçmenin aslında fazla çaba göstermenin bireyi doğru eş seçimine götürmeyeceğine inanılan ‘'seçim yapmak kolay olmalı'' sınırlandırıcı inancıdır (Cihan-Güngör ve diğerleri, 2011).

2.8. Eş Seçimi ve Sınırlandırıcı İnançlara Yönelik Türkiye'de Yapılan Çalışmalar

Cihan- Güngör ve diğerleri (2011), tarafından Romantizm ve Eş Seçme Tutumları Ölçeğini Türkçe'ye uyarlamak üzere Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi (n=193) ve Gazi Üniversitesi (n=281) Eğitim Fakültesi öğrencilerinden toplamda 474 öğrenci ile bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Yapılan bu çalışma sonucunda Cobb ve diğerleri (2003)'nin araştırması ile tutarlı olarak eş seçimini sınırlandırıcı inanç toplam puanlarında cinsiyet açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır. Alt faktörler açısından ise ‘'yalnız ve tek doğru'' alt faktöründe kadınlar ve ‘'beraber yaşama'' alt faktöründe ise erkekler lehine anlamlı bir fark bulunduğu sonucu paylaşılmıştır.

Öztunç ve Şener (2015), Romantizm ve Eş Seçme Tutumları ölçeğini (REST) kullanarak düzenledikleri çalışmada 236 üniversite öğrencisine ulaşmış ve cinsiyet, şiddet görme ve ebeveynlerin ayrılması faktörlerinin eş seçme tutumlarına etkisini incelemişlerdir. Bu araştırma neticesinde ebeveynlerin ayrılmış olmasının eş seçme tutumları açısından anlamlı bir fark yaratmadığı yönünde bir sonuç elde edilmiştir. Araştırma sonuçları cinsiyet açısından incelendiğinde ise bu faktörün zıt kutuplar, çaba göstermeme ve beraber yaşama alt faktörleri açısından anlamlı bir fark oluşturduğu

sonucuna ulaşılmıştır. Bu alt faktörler açısından ortalama puanlar genel olarak birbirlerine yakın iken beraber yaşama alt faktöründe erkekler kadınlara kıyasla yüksek bir puan ortalaması elde etmişlerdir. Şiddete maruz kalma açısından değerlendirildiğinde ise şiddet gören katılımcıların ‘’yalnız ve tek doğru’’ ile ‘’idealleştirme’’ sınırlandırıcı inançları açısından daha yüksek ortalamalar sergiledikleri görülmüştür.

Sancak- Aydın (2016), bilişsel davranışçı grup terapisi uygulamalarının üniversite mezunu bireylerin eş seçimini sınırlandırıcı inançları üzerindeki etkisinin araştırıldığı bir çalışma düzenlemiştir. Bu çalışmada katılımcılar iki gruba ayrılmıştır. Birinci grup, 14 erkek ve 14 kadın olmak üzere toplam 28 üniversite mezunu katılımcıdan oluşturulmuştur. İkinci grup ise 16 kadın ve 12 erkek olmak üzere yine 28 kişilik üniversite mezunu katılımcılardan oluşturulmuştur. Araştırmada veri toplamak için REST ölçeği, Romantik İnançlar Ölçeği ve Grup Değerlendirme Formu kullanılmıştır. Araştırmada deney gruplarına 5 hafta bilişsel davranışçı grup terapisi seansları uygulanmış, kontrol gruplarına ise herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Araştırma sonucunda bilişsel davranışçı grup terapisi uygulamalarının birinci deney grubu katılımcılarının sınırlandırıcı romantik inançları üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı ancak ikinci grup katılımcılarının sınırlandırıcı inançları üzerinde anlamlı bir etki yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özteke ve Kesici (2015), hâlihazırda 1 yıldan fazla süredir devam eden bir romantik ilişkisi bulunan 404 üniversite öğrencisi ile bağlanma stilleri, eş seçimini sınırlandırıcı inançlar ve beden imgesi baş etme stratejilerinin romantik ilişkide mükemmeliyetçiliği yordayıp yordamadığını araştıran bir çalışma düzenlemişlerdir. Bu araştırmada da eş seçimini sınırlandırıcı inançları belirleyebilmek adına REST kullanılmıştır. Araştırmasonuçlarına göre kendine yönelik mükemmeliyetçilik ile tam güven ve aşk yeterlidir sınırlandırıcı inançları arasında pozitif; zıt kutuplar sınırlandırıcı inancıyla ise negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Partnere yönelik mükemmeliyetçilik alt boyutnun ise idealleştirme ve çaba göstermeme sınırlandırıcı inançları ile pozitif; aşk yeterli sınırlandırıcı inancıyla ise negatif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu sonucu paylaşılmıştır.

Aydın ve Demir (2017) ise lisansüstü öğrencilerinin eş seçimine yönelik sınırlandırıcı inançlarını belirleyebilmek amacı ile nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji (olgubilim) desenine dayalı bir çalışma düzenlenmiştir. Bu çalışmada nişanlı

ya da evli olmayan 24 heteroseksüel lisasüstü öğrencisi ile Larson'un eş seçimine yönelik belirlediği 9 miti temel alan derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, araştırmacıların kendileri tarafından eş seçimine yönelik literatür göz önünde bulundurularak geliştirilen ve onbir açık uçlu soruyu içeren bir görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, en sık ortaya çıkan beş tema ''uyum, eğitim, benzer özelliklere sahip olma, iletişim ve politik görüş'' olmuştur. Eş seçimini sınırlandırıcı inançlar açısından ise en çok ortaya çıkan inanç birlikte yaşama olurken ardından mükemmel partner ve seçim yapmak kolay olmalı inançları gelmiştir. En az rastlanan sınırlandırıcı inanç ise ''farklılıklar çeker'' sınırlandırıcı inancı olmuştur.

Kasapkara ve Kasapkara (2014), tarafından yapılan araştırmada ise REST kullanılarak bireylerin eş seçme tutumları, inançları ve eşten beklentileri çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda Beraber Yaşama sınırlandırıcı inancına ''hiç katılmıyorum'' yanıtını veren katılımcıların ortalaması %49.3 olarak ortaya çıkmıştır. Hiç katılmıyorum yanıtının ağırlıkta olduğu diğer sınırlandırıcı inançlar ise %23.5 ile Yalnız ve Tek Doğru ve %20.6 ile Aşk Yeterli inançları olmuştur. Tamamen Katılıyorum yanıtının en çok verildği sınırlandırıcı inanç ise %27 ortalama ile Tam Güven sınırlandırıcı inancı olmuştur.

Kul (2019), taradından yapılan tez çalışmasında ise bireylerin kuşaklarına göre eş seçme tutumları belirlenmeye çalışılmıştır. Eş seçimine yönelik REST kullanılan bu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında Z kuşağı bireylerde kaygılı bağlanma ile ''beraber yaşama'' sınırlandırıcı inancı arasında pozitif yönlü hafif bir ilişki bulunmuştur. Kaçıngan bağlanmayla ise ''aşk yeterli'' alt faktörü arasında negatif yönlü orta derece bir ilişki tespit edilmiştir. Y kuşağı bireylere bakıldığında kaygılı bağlanma ile çaba göstermeme, idealleştirme ve sınırlandırıcı inanç toplam puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Kaçıngan bağlanmayla ise aşk yeterli, beraber yaşama ve sınırlandırıcı inanç toplam puanları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. X kuşağı açısından kaygılı bağlanma ile zıt kutuplar sınırlandırıcı inancı arasında pozitif yönlü orta derecede bir ilişki saptanmıştır. Kaçıngan bağlanmayla ise aşk yeterli ve sınırlandırıcı inanç toplam puanları arasında negatif yönlü bir lişki bulunmuştur. Diğer bir kuşak olan B kuşağında ise kaygılı bağlanma ile REST toplam puan ve alt faktörleri arasında bir ilişki tespit edilememiştir. Kaçıngan bağlanma açısından ise aşk yeterli, idealleştirme ve

sınırlandırıcı inanç toplam puanları arasında negatif yönlü ve orta derecede bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.

Sungur ve diğerleri (2017)'de kuşaklara göre eş seçme tutumlarını inceledikleri bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırmada 521 öğrenci, 62 akademisyen ve 53 idari personel olmak üzere toplam 636 katılımcıya İnönü Evlilik Tutum Ölçeği (İETÖ) ve REST uygulanmıştır. Araştırma sonucunda İETÖ ile REST arasında pozitif yönlü zayıf bir doğrusal ilişki bulunduğu tepit edilmiştir. REST ölçeğinin yalnız ve tek doğru ile tam güven alt faktörleri açısından kuşaklar arasında anlamlı bir fark oluşurken diğer alt faktörler açısından anlamlı bir fark bulunamamaıştır. REST ölçeğinde cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunamamakla birlikte alt faktörler açısından anlamlı farklılıklar ortaya çıktığı belirtilmiştir. Buna göre, beraber yaşama ve aşk yeterli sınırlandırıcı inançları açısından erkekler daha yüksek puanlar elde ederken; yalnız ve tek doğru, idealleştirme ve çaba göstermeme sınırlandırıcı inançları açısından kadın katılımcılar daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Anne ve babanın birliktelik durumu açısından bakıldığında bu değişkenin REST ölçeğinden ve alt faktörlerinden elde edilen puanları etkilemediği sonucuna ulaşıldığı paylaşılmıştır.

Tütengil (1978) tarafından İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin aile ve evlilik konusundaki görüşlerini belirlemek amacıyla 1 614 öğrenci ile yapılan araştırmada öğrencilerin, %49,4'ü ailenin toplumun temeli olduğunu, %75.3'ü evlenmede karşılıklı anlaşmanın çok önemli olduğunu, %45.6'sı evliliğin ana motifinin yakın bir arkadaş edinmek olduğunu belirtmiştir. Ayrıca öğrencilerin %68.9'u evlenilecek erkeğin iş güç sahibi olmasını çok önemli, %27.2'si askerliğini yapmış olmasını önemli bulmuştur. Öğrencilerin %52.4'ü kadının, erkekten yaşça büyük ve %56.5'i de erkekten eğitimli olmasını çok sakıncalı bulmuşlardır.

Uraz'ın (1979) 49'u kadın, 62'si erkek olmak üzere toplam 111 Hacettepe Üniversitesi öğrencisi ile yaptığı araştırmada, müstakbel eşe ilişkin dokuz beklenti boyutu belirlenmiştir. Bu boyutlar önem derecelerine göre kişilik özellikleri, evlilik ilişkileri, fiziksel özellikler, sosyal ilişkiler, duygusal özellikler, ekonomik tutum ve davranışlar, ekonomik durum, politik-ideolojik görüşler ve manevi değerler biçiminde sıralanmıştır. Fiziksel özellikler, manevi değerler ve evlilik ilişkileri boyutlarına verilen önem sıraları cinsiyet değişkeni ile ilişkili bulunmuştur. İlk iki boyuta erkek öğrenciler manidar düzeyde

önem verirlerken evlilik ilişkileri boyutuna ise kadın öğrenciler manidar düzeyde daha fazla önem vermişlerdir.

Durmazkul (1991) eş seçimi tercihlerinin neler olduğunu ve bu tercihlerin cinsiyetlere göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak üzere Hacettepe Üniversitesi öğrencileri ile araştırma yapmıştır. Araştırma bulgularına göre üniversite öğrencilerinin eş olarak seçecekleri kimse ile nikâh olmaksızın yaşamayı tercih etmedikleri gözlenmiştir. Bu oran kadın katılımcılarda erkeklere göre daha fazla olmuştur. Hem kadınlar hem de erkekler yüksek oranda eş olarak seçecekleri kişiyi kendileri seçmek istediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu eş olarak seçecekleri kişinin ideolojik görüşlerinin kendi ideolojik görüşlerine yakın olmasını tercih etmişlerdir. Evlenilecek kimsenin yaşının kendilerininkinden büyük olmasını isteyen kadınların oranı erkeklerden önemli düzeyde fazla bulunmuştur. Kadın ve erkek öğrenciler eş olarak seçecekleri kimsenin fiziki çekiciliğinin kendilerininki kadar olmasını tercih etmişlerdir. Kadın öğrenciler, eş olarak seçecekleri kimsenin ekonomik durumun kendilerinden fazla olmasını tercih etmişlerdir. Bu fark cinsiyetler arasında anlamlı bulunmuştur.

Ceylan'ın (1994) Cumhuriyet Üniversitesi öğrencileri ile yaptığı üniversite öğrencilerinin eş seçimindeki tercih ve beklentileri konulu araştırmasında, öğrencilerin eş seçimi tercihlerinin, sınıf, cinsiyet, aile biçimi ve çevre ve ailenin gelir düzeyi faktörlerinden etkilenip etkilenmediğini incelenmiştir. Araştırma sonucunda öğrenciler, evlenecekleri kişinin seçimi konusunda kendileri karar vermeyi tercih etmişlerdir. Yaşamı, sevgi ve duygusallığı bir eşle paylaşmak, çocuk sahibi olmak evliliği düşünme nedenlerinin başında gelmiştir. Ayrıca öğrenciler evlenecekleri kişide, erkeğin yaşının daha büyük olmasını veya eşlerin yaşlarının birbirine yakın olmasını tercih etmişlerdir. Bekâret öğrencilerin büyük çoğunluğu tarafından önemli bulunmuştur. Öğrenciler evlenecek kişilerde eğitim farkı olmamasını, ideolojik görüşlerinin yakın ya da aynı olmasını, dini inançların aynı olmasını, yaşlarının aynı olmasını tercih ederken, maddi durum farkının ve fiziksel çekiciliğin önemli olmadığını belirtmişlerdir. Öğrenciler, kadının aile açısından en önemli görevlerini eşine ve çocuklarına manevi destek olmak, aile içi uyumu ve huzuru sağlamak, annelik görevini yerine getirmek olarak görürken, erkeğin en önemli görevlerini de ailenin geçimini ve güvenini sağlamak olarak görmüşlerdir.

Kaya (2002) tarafından, Hacettepe Üniversitesi öğrencileri ile cinsiyetleri farklı öğrencilerin eş seçimi tercihlerine göre denetim odağı puanları arasında anlamlı bir farkın bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre, öğrencilerden ekonomik durumu benim için önemli değildir diyenlerin, ekonomik durumu benimle aynı olmalı diyenlere göre, yaşı benim için önemli değildir diyenlerin, yaşı benimle aynı olmalı diyenlere göre, evlilikten önce birlikte yaşamalıyım diyenlerin, evlilikten önce nikâhsız birlikteliği onaylamıyorum diyenlere göre daha içten denetimli oldukları bulunmuştur. Eş olarak seçeceğim kişinin eğitim düzeyi benimle aynı olsun diyen erkeklerin, benden farklı olmalı diyen erkeklere göre, eğitim düzeyi benim için önemli değildir diyen kadınların ise eğitim düzeyi benden farklı olmalı diyen kadınlara göre daha içten denetimli oldukları sonuçları elde edilmiştir.

Ondaş (2007) tarafından, üniversite öğrencilerinin evlilik ve eş seçimi ile ilgili görüşlerini incelemek amacıyla Gazi, Hacettepe ve Ankara Üniversitesi öğrencileri ile yapılan araştırma sonuçlarına göre araştırmaya katılan öğrencilerin yarısından fazlası en uygun evlenme yaşının 26-29, yarıya yakını ise 22-25 olması gerektiğini belirtmişlerdir. Evliliğin "neslin devamını sağladığı", "cinselliğin daha rahat yaşanmasına olanak tanıdığı" ve "daha düzenli bir hayat sağladığı" yargılarına, öğrencilerin büyük çoğunluğu katılmışlardır. Kadın ve erkek öğrenciler, evlenecekleri kişide bulunmasını istedikleri özellikleri cana yakın, hoşgörülü, dürüst, bilgili, kültürlü, çalışkan ve becerikli olarak belirtmişlerdir. Ayrıca öğrenciler evlenecekleri kişinin bağımsız gelir sahibi, daha önce evlenmemiş ve bakir/bakire olmasını istediklerini yüksek oranda belirtmişlerdir. Evlilikte kadının daha yüksek eğitimli olması ve daha yaşlı olması öğrencilerin büyük çoğunluğu tarafından istenmeyen özellik olarak saptanmıştır. Birinci ve dördüncü sınıf kadın ve erkek öğrenciler, eşlerden birinin aynı cinsiyetten, umursamaz, asabi, sinirli ve hırçın olmasını yüksek oranda evliliğe engel bir durum olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Tüzmen ve Özdağoğlu (2007) tarafından Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Doktora programına kayıtlı 23 bekâr öğrenciden oluşan bir grup ile eş seçimi kriterlerinin ve bu kriterlerin önem düzeylerinin belirlenmesini amaçlayan bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonunda doktora öğrencilerinin sevgi faktörünü daha fazla dikkate aldıkları gözlenmiştir. Bunun yanında aile faktörü ikinci, karakter faktörü ise üçüncü sırada yer almıştır.

Pınar ve diğerleri (2008) tarafından üniversite öğrencilerinin evliliğe bakışlarını incelemek üzere 2006-2007 öğretim yılı bahar döneminde, Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi son sınıfında okuyan ve flörtü olan öğrenciler (n=70) ile bir araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmada öğrencilerin, eşin iyi huylu olmasını %94.2, eğitimli olmasını %97.1, dünya görüşlerine uygun olmasını %81.4, güzel/yakışıklı olmasını %62.8 ve aynı kültürden olmasını %47.1 oranlarında önemsedikleri gözlenmiştir.

Keklik (2011) tarafından Hacettepe Üniversitesi öğrencileri (n=1126) ile yapılan eş seçimi tercihleri konulu araştırmada, üniversite son sınıf öğrencilerinin evlenmek üzere seçecekleri eşlerinde ne tür özellikleri önemsedikleri cinsiyet, dini inanışlar ve siyasi yönelimler açısından incelenmiştir. Yapılan analizler sonunda öğrencilerin en çok önem yüklediği 33 özellik, kişilik özellikleri, aile ilişkileri, güç/çekicilik ve benzerlik/geleneksellik adı altında dört faktörde toplanmıştır. Kadın öğrenciler dört faktörden üçünde (kişilik özellikleri, güç/çekicilik ve benzerlik/geleneksellik) erkeklerden daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Ancak bununla birlikte bütün faktörlerde, her iki cinsiyet de oldukça yüksek puanlar elde etmişlerdir. Öğrencilerin eş seçme tercihleri, aile ilişkileri ve benzerlik/geleneksellik boyutlarında, siyasi yönelime göre anlamlı farklılıklar göstermiştir. Sünni ailelerde yetişen öğrenciler, Alevi ailelerde yetişenlere oranla bütün faktörlerde de anlamlı derecede yüksek puanlar elde etmişlerdir. Bulgular, uluslararası literatürde yer alan çalışmalara kıyasla, Türkiye'deki öğrencilerin genel olarak evlenecekleri potansiyel eşe ilişkin birçok özelliğe daha çok anlam yüklediklerini göstermiştir.

Kuzgun (1992) tarafından yapılan bir çalışmada ergen ve yetişkin bireylerin karar verme stratejileri arasında önemli bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, öğrenci grubunun lise son sınıfta olmalarından dolayı meslek seçimi ve diğer bazı önemli karar yaşantıları geçirdikleri bir dönemde bulunmaları, sistemli hareket etme zorunluluğu duymalarına ve karar verme davranışı bakımından bir yetişkinden beklenen olgunluğu göstermeleri yardımcı olmuşolabilir şeklinde açıklanmıştır. Ya da karar verme davranışının yaş ile arttığı görüşünün biraz daha erken yaşlardaki bireyler için daha geçerli bir durum olabileceği ifade edilmiştir. Ayrıca cinsiyet değişkeni açısından, erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla içtepisel karar verme stratejisini benimsedikleri, kız öğrencilerin ise erkek öğrencilere göre daha bağımlı karar verme stratejisi benimsedikleri ve daha az kararsızlık karar verme yaşadıkları sonucu tespit edilmiştir.

Köse'nin (2002) Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik birinci sınıf öğrencileriyle yaptığı araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin benimsedikleri karar verme stratejisi açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Öğrencilerin algıladıkları sosyoekonomik düzeye göre Mantıklı Karar Verme stratejisi açısından anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Sosyoekonomik düzeyini yüksek algılayanlarla sosyoekonomik düzeyini orta algılayanların İçtepisel Karar Verme stratejisini ve Kararsızlık stratejisini benimsedikleri tespit edilmiştir.

Tiryaki (1997) tarafından üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen çalışmada İçtepisel Karar Verme stratejisini kadın öğrencilerin erkeklerden daha çok benimsediklerini, 1. sınıf öğrencilerinin Kararsızlık Karar Verme puan ortalamasının 4. sınıf öğrencilerinden daha yüksek olduğunu, karar verme stratejisi puan ortalamalarında anne ve babalarının eğitim düzeyinin ise anlamlı bir farka yol açmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ersever (1996) tarafından mantıklı karar verme konusunda verilen bir eğitimin ve etkileşim grubu desteğinin, bireylerin içtepisel karar verme stilini kullanma eğilimlerini azaltmada ve mantıklı karar verme stillerini arttırmada etkili olup olmadığını ortaya çıkartmaya yönelik gerçekleştirdiği araştırmada, iki deney grubuna katılan öğrencilerin içtepisel ve mantıklı karar verme alt ölçeklerinden elde ettikleri ön ve son ölçümler arasındaki fark incelenmiştir. Sonuç olarak her iki uygulamanın sonunda grup üyelerinin içtepisel karar verme eğilimlerinde azalma, mantıklı karar verme eğilimlerinde ise artma tespit edilmiştir (Yiğit, 2005).

Karar verme stratejileri ile ilgili olarak yurt içinde yapılan araştırmalar incelendiğinde cinsiyet, sınıf düzeyi, anne baba eğitim düzeyi, ailenin gelir düzeyi, anne baba tutumları, sosyoekonomik düzey, kendine saygı, psikolojik ihtiyaçlar gibi değişkenlerin dikkate alındığı görülmüştür. Araştırma bulguları farklı örneklemlerde farklı sonuçlar elde edilebildiğini göstermektedir.

2.9. Eş Seçimi ve Sınırlandırıcı İnançlara Yönelik Yurtdışında yapılan Çalışmalar

Cobb, Larson ve Watson (2003), bu araştırmada Türkçe uyarlaması kullanılan Romantizm ve Eş Seçme Tutumları Ölçeğini geliştirmek üzere hiç evlenmemiş bekâr

üniversite öğrencileri üzerinde bir çalışma yürütmüşlerdir. Ölçeğin geliştirilmesinde, daha önce de vurgulanan, Larson'un eş seçimine yönelik 9 sınırlandırıcı inancı temel alınmıştır. Bu araştırma sonucunda, ölçeğin 7 alt faktöründen elde edilen toplam sınırlandırıcı inanç puanlarında cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunamazken ölçeğin ''yalnız ve tek doğru, tam güven ile idealleştirme'' alt faktörlerinde kadınların daha yüksek ortalamalar elde ettiği ve anlamlı bir fark bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Eş seçiminde sınırlandırıcı inançlara yönelik çalışmaların bir diğerinde Priest, Burnett, Thompson, Vogel ve Schvaneveldt (2009) romantik ilişkilerde yaşanan ayrılıkların bireylerin eş seçimine yönelik sınırlandırıcı inançlarına etkisini inceledikleri bir araştırma düzenlemişlerdir. Bu araştırma neticesinde, ayrılık yaşamayan bireylerin eş seçimini sınırlandırıcı inançları ayrılık yaşayan bireylerden daha fazla devam ettirme eğiliminde oldukları saptanmıştır. En az bir defa ayrılık yaşayan bireylerin özellikle sevgi yeterlidir, yalnız ve tek doğru ile mükemmel partner inançlarına daha fazla sahip oldukları, ayrılık sayısı yüksek olan bireylerde ise sevgi yeterlidir ve zıt kutuplar sınırlandırıcı inançlarının düşük seviyede olduğu sonuçları elde edilmiştir. Sınırlandırıcı inançlara cinsiyet açısından bakıldığında ise tek anlamlı farkın ''fazla çaba gösterme'' sınırlandırıcı inancında oluştuğu ve kadın katılımcıların bu sınırlandırıcı inanca erkek katılımcılardan daha fazla sahip olduklarının belirtildiği görülebilmektedir. Evli ve nişanlı bireylerin ise seçim yapmak kolay olmalıdır ve sevgi yeterlidir inançlarını bekâr bireylere kıyasla daha fazla sürdürdükleri sonucu da bu araştırma ile ulaşılan sonuçlar arasında gösterilmektedir.

Reed- Fitzke, Greer, Gamboni, Rivera ve Ferraro (2019) tarafından yetişkinlerin eş seçimine yönelik inançlarını ve evlilik öncesi ya da sonrası dönemde danışmanlık almaya yönelik tutumlarını belirlemeye yönelik bir araştırma düzenlenmiştir. Bu araştırmada katılımcılar REST ölçeğinden elde ettikleri alt faktör ortalamalarına göre ''gerçekçiler, kaygılı gerçekçiler, romantikler ve kararsızlar'' olmak üzere dört farklı profile ayrılmışlardır. *Romantikler* yedi sınırlandırıcı inancın hiçbirinde en yüksek ortalamaya sahip olmamakla birlikte özellikle Aşk yeterli, Tam güven ile Yalnız ve tek doğru sınırlandırıcı inançlarına sahip bulunmuşlardır. *Gerçekçiler* altı sınırlandırıcı inanç alanında en düşük ortalamaya sahip bulunmuşlardır ki araştırmacılara göre bu durum *gerçekçilerin* başarılı bir evlilik yapabilecekleri eşi bulma konusundaki zorluklara yönelik bir farkındalıklarının bulunduğuna ancak mükemmel partner arayışı noktasında da bir kaygı yaşayabileceklerine işaret etmektedir.*Kararsızlar,* ise REST ölçeğinin alt

faktörlerinden en düşük veya en yüksek puanları almaktan ziyade tüm alt faktör ortalama puan elde eden katılımcılardan oluşturulmuştur.Araştırmacılar ayrıca, evlilik öncesi veya sonrası danışmanlık hizmetleri almaya karşı en olumsuz tutuma *kararsızların* sahip olduğunu belirtmiştir. *Gerçekçiler, romantikler ve kararsız gerçekçiler*in danışmanlık hizmetlerine başvurma konusunda daha istekli oldukları görülmüştür.

Diğer bir çalışmada Larson (2000), hiç evlenmemiş üniversite öğrencilerinin eş seçme sürecine dair mitlerini incelediği bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmanın sonucunda Larson tarafından, kadınların erkeklere göre, romantiklik düzeyi düşük öğrencilerin yüksek olanlara göre ve evlilik- aile kursunu tamamlamış olan öğrencilerin tamamlamamışlara göre eş seçimine yönelik mitlere daha az bağlı oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Sharp ve Ganong (2000) tarafından düzenlenen çalışmada ise üniversite öğrencilerinin gerçekçi olmayan aşırı romantik inançları incelenmiştir. Bu araştırma sonucunda hem deney grubu hem de kontrol grubunda erkek katılımcıların kadın katılımcılara kıyasla daha fazla gerçekçi olmayan inanca sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hoyt ve Hudson (1981) 1939'da yapılan eş seçiminde önemli özellikler araştırmasını üniversite öğrencileri ile tekrarlamışlardır. Araştırmaya katılan öğrenciler genel olarak aile yaşamını ilgilendiren özelliklerden daha çok sosyal özelliklere vurgu yapmışlardır. 1939"da yapılan araştırmada erkekler, evlenecekleri eşin sahip olması gereken özellikleri önem derecelerine göre güvenilir karaktere sahip olma, duygusal kararlılık ve hoş görünüm olarak sıralarken, bu araştırmada duygusal kararlılık, karşılıklı çekim ve güvenilir karaktere sahip olma biçiminde sıralanmıştır. 1939' da kadın katılımcılar tarafından önem derecelerine göre duygusal kararlılık, güvenilir karaktere sahip, hırslı ve çalışkan olma özellikleri ilk üç sırada vurgulanırken bu araştırmada, ilk üç sırada karşılıklı çekim, duygusal kararlılık ve güvenilir karaktere sahip olma özelliklerinin vurgulandığı yönünde bir sonuç elde edilmiştir.

Sprecher, Sullivan ve Hatfield (1994) tarafından bireylerin eş seçimi tercihlerinde fiziksel çekicilik, yaş ve sosyo-demografik değişkenlerin, cinsiyete, ırka ve yaş gruplarına göre değişip değişmediği araştırılmıştır. Araştırma ABD"de, 19-35 yaş aralığında, toplam 1329 kişinin katılımı ile yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre kadınlar, eş olarak seçecekleri kişide fiziksel çekiciliği erkeklere göre daha az önemsemişlerdir. Bunun

yanında kadınlar, eş olarak seçecekleri kişinin eğitiminin, kazancının ve yaşının kendilerinden daha fazla olmasını istemişlerdir. Erkeklerin kendilerinden daha eğitimli olmasını isteyen kadınların daha çok 19-22 yaş grubunda yer aldıkları gözlenmiştir. Erkekler, kadınların kendilerinden yaş olarak daha küçük olmasını, kazançlarının ve eğitimlerinin daha az olmasını tercih etmişlerdir. Eş olarak seçecekleri kişinin kendilerinden yaş olarak daha küçük olmasını isteyen erkeklerin, daha çok 28-35 yaş grubunda yer aldıkları gözlenmiştir. Eş olarak seçecekleri kişinin kendilerinden daha küçük olmasını isteyen kadınların da daha çok 28-35 yaş grubunda oldukları gözlenmiştir. Kadınların kendilerinden daha az kazancı olmasını isteyen erkeklerin daha çok 23-27 yaş grubunda yer aldıkları gözlenmiştir. Erkekler fiziksel çekiciliği az olan kadınları daha az tercih etmişlerdir. Kadınlar, eş olarak seçecekleri kişinin çocuğunun olmasını erkeklere göre daha az sorun olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Erkekler, kadınlara göre eş olarak seçecekleri kişinin diğer bir ırktan olmasını daha fazla tercih etmişlerdir. Eş olarak seçecekleri kişinin çocuğunun olmasını sorun olarak görmeyen kadınların daha çok 28-35 yaş grubunda yer aldıkları gözlenmiştir. Hem siyah hem de beyaz kadınlar, erkeklere göre eş olarak seçecekleri kişinin sürekli bir işinin olmamasını daha az tercih etmişlerdir.

Knox, Zusman ve Nieves (1997) California State Üniversitesi öğrencileri ile flört ve eş seçimi tercihleri konusunda benzer özelliklerin ne kadar dikkate alındığını incelemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Öğrencilerden cinsel değerler, dini değerler, yaş, aynı aile statüsü, çocuk sahibi olma, zekâ, ırk, fiziksel görünüm, eğitim ve iş özelliklerinin önem derecelerini "0" önemli değil ile "10" çok önemli arasında derecelemeleri istenmiştir. Elde edilen bulgulara göre genel olarak eş seçiminde benzer özelliklerin oldukça fazla önemsendiği ortaya konulmuştur. Flört ilişkisinde kadınlar erkeklere göre istatistiksel olarak manidar bir farkla flörtlerinin eğitimli olmasını dikkate almışlardır. Kadınlar aynı zamanda flörtlerinin iyi bir işi olmasını erkeklerden daha çok önemsemişlerdir. Diğer yandan erkekler, fiziksel özellikleri kadınlardan daha çok vurgulamışlardır. Eş seçimi açısından ele alındığındaysa, kadınlar benzer dini değerlere sahip erkekleri daha çok tercih etmişlerdir. Aynı aile statüsü, çocuk isteme, eşin eğitimli olması, iş sahibi olması kızlar tarafından daha çok vurgulanan özellikler olurken, erkekler flört ilişkisinde olduğu gibi eş seçiminde de fiziksel görünümü, kızlardan daha fazla oranda vurgulamışlardır. Kadın ve erkeklere "benzerliklerin mutlu bir evliliğe neden olup olmayacağı" sorulduğunda ise grubun tamamı da anlamlı biçimde benzerliğin mutluluk

getireceğini ifade etmişlerdir. Ancak kadınlar, benzerliğin ilişkide mutluluk sağlayacağını erkeklere göre manidar biçimde daha fazla belirtmişlerdir.

Pines ve Yoshikawa (2006) tarafından, 93 Amerikalı ve 83 İsrailli olmak üzere yaş ortalamaları 23 olan toplam 182 kişi ile yapılan araştırmada, romantik çekicilik üzerinde cinsiyet ve kültürün rolü incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre erkeklerin, fiziksel görünüme kadınlardan daha çok önem verdikleri gözlenmiştir. Erkekler aynı zamanda kadınların kişiliğine, fiziksel görünümlerinden daha çok önem vermişlerdir. Hem kadınlar hem de erkekler statü özelliğini önemserken, kadınların tamamına yakını, en fazla oranda erkeklerin kişiliğini önemsemişlerdir. Amerikalılar statü özelliğini %8 oranında önemserken, İsraillilerden hiçbiri bu özelliği önemsememiştir. Ayrıca kadınların, cinsellik özelliğini erkeklerden anlamlı düzeyde daha fazla önemsedikleri gözlenmiştir.

Schmitt (2003) tarafından Kuzey ve Güney Amerika, Batı, Doğu ve Güney Avrupa, Orta Doğu, Afrika, Okyanusya, Güney ve Doğu Asya olmak üzere dünyanın 10 farklı bölgesinde, 52 ulustan 16 288 kişi ile yapılan kültürlerarası araştırmada, kadın ve erkeklerin kısa dönemli ilişki yaşamaya karşı tutumları araştırılmıştır. Araştırma sonunda erkeklerin, birden fazla cinsel eş ile birlikte kısa dönemli ilişki yaşamaya kadınlara oranla daha fazla eğilimli oldukları görülmüştür. Her iki cinsiyetin de konu ile ilgili tutumlarının anlamlı bir biçimde farklılaştığı ve bu farkın evrensel olarak gözlendiği ifade edilmiştir.

Toro-Morn ve Sprecher (2003) Çinli ve Amerikalı üniversite öğrencilerinin eş seçme tercihlerini iki kültür açısından araştırmışlardır. Çinli örneklem grubu, Lanzhou Üniversitesi, Northwest National Minorities Üniversitesi ve kuzey doğu Çin‟de yer alan Tıp Okulu öğrencisi toplam 648 öğrenciden oluşurken, Amerikalı örneklem grubu 735 öğrenciden oluşmak üzere güneydoğu ve doğu Amerikan üniversitelerinden ve Kanada‟daki bazı üniversitelerden oluşmuştur. Araştırma sonunda Amerikalı kadın ve erkek öğrenciler arasında eş seçme tercihlerinin birbirlerine benzediği gözlenmiştir. Bununla birlikte, erkekler kadınlara göre eş tercihlerinde fiziksel çekicilik ve seksi görünümü güçlü bir biçimde daha çok önemsemişlerdir. Ayrıca erkekler eşin yaşça kendilerinden daha küçük olmasını, kadınlara göre oldukça yüksek derecede vurgulamışlardır. Kadınlar ise eşin cana yakın, nezaketli, çocuk isteyen, yüksek kazanç potansiyeline sahip, yüksek sosyal statüye sahip ve varlıklı olmasını erkeklere oranla anlamlı bir biçimde daha yüksek oranda önemsemişlerdir. Ayrıca her iki grupta da kadın

katılımcılar, evlenecekleri erkeklerin kendilerinden yaşça daha büyük olmasını anlamlı bir biçimde daha yüksek oranda tercih etmişlerdir.

Tolmacz, Goldzweig ve Guttman, (2004) tarafından yapılan araştırmada, bağlanma türleri, ideal eş imgesi ve ideal benlik ve anne imgesi arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma sonunda, bağlanma türü ile ideal eş imgesi arasında ilişki olduğu doğrulanmıştır. Bağlanma türlerinin, bireyin ideal eş imgesi ile ideal benlik ve anne imgesi arasındaki ilişkinin ortaya çıkmasında etkili olduğu saptanmıştır. Bağlanma türlerinin, bireyin kişilik oluşumunu etkilediği ve romantik ilişkilerinin niteliğini belirlediği yönündeki kanının da böylelikle desteklendiği düşünülebilecektir. Aynı zamanda, farklı bağlanma türlerine sahip bireylerin, kişiler arası ilişkileri içine alan görevlerde kullandıkları baş etme stratejilerinin farklı olduğu yönündeki yargının da doğrulandığı söylenebilecektir. Güvenli bağlanma türüne sahip erkeklerin, diğer iki (güvensiz) bağlanma türüne sahip erkeklerden ideal eş imgesi ile ideal benlik ve anne imgesi ilişkisi açısından farklılıklaştıkları bulunmuştur. Güvensiz bağlanma türüne sahip erkeklerin ideal eş imgeleri ile ideal benlik ve anne imgeleri arasındaki ilişkiye göre tercih yaptıkları gözlenirken, güvenli bağlanmaya sahip erkelerin tercihlerinde böyle bir ilişkinin etkili olmadığı gözlenmiştir. Bu durum, güvenli bağlanmaya sahip bireylerin, yaşantılara açıklık ve esneklik, toplumsal ve bireysel kararları alırken yeni bilgilere başvurmaya daha istekli olmaları gibi özelliklerinin varlığı ile ilişkilendirilmiştir. Bu araştırmada, güvenli ve güvensiz (kaçınma-kaygılı), bağlanma türüne sahip erkekler arasında ortaya çıkan fark, güvensiz bağlanma türüne sahip erkeklerin, önemli gördükleri kararları verirken daha az zarar görmelerini sağlayacak mekanizmalar geliştirmiş olmaları ile açıklanmıştır.

Soureh (2011) tarafından Türkiye‟de Gazi (n=384) ve İran'da Tebriz Üniversitesi (n=374)'nden araştırmaya katılan öğrencilerin eş seçimi ile ilgili görüşleri incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, her iki ülkenin öğrencileri de en uygun evlenme yaşını genelde 26-29 aralığında belirtmişlerdir. Bu yaş aralığını belirten Türk öğrencilerin oranı, İranlı öğrencilerinden anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin, evlenecekleri kişiye kimin karar vermesi gerektiğine ilişkin görüşlerinde, Türk öğrenciler daha çok kendilerinin karar vermeleri gerektiğini belirtirken, İranlı öğrenciler daha çok aileleriyle birlikte karar vermeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin eş seçiminde tercih ettikleri ölçütler incelendiğinde, her iki grupta da dürüst, saygılı, sadık, cana yakın, iyi meslek, iyi maddi gelir ve güvenilir kişiliğe sahip olmak ölçütlerinin ilk sıralarda yer

aldığı görülmüştür. Dürüst, evine bağlı, karşılıklı sevgi verebilen, saygılı, okuma kültürüne sahip olma özelliklerini Türk öğrencilerin İranlı öğrencilere göre daha çok tercih ettikleri sonucu elde edilmiştir. Anlayışlı olma, giyim tarzının istediği gibi olması, ilgi alanının benzer olması, fiziki ve ruhsal açıdan sağlıklı olma özelliklerini ise İranlı öğrenciler, Türk öğrencilere göre daha çok tercih etmişlerdir. Her iki grupta da kadın öğrenciler eve bağlı, saygılı, iyi maddi gelir sahibi, fiziksel olarak çekici, iyi meslek sahibi, benzer eğitim düzeyi ve iyi sosyal statü sahibi olma ölçütlerini erkeklere göre daha çok tercih etmişlerdir. Erkekler ise iyi yemek yapma özelliğini kadınlara göre daha çok tercih etmişlerdir. Sosyal alan öğrencileri eve bağlı, iyi maddi gelir ve iyi meslek sahibi olma özelliklerini fen alanı öğrencilerine göre daha çok tercih ederken, fen alanı öğrencileri de fiziksel olarak çekici ve iyi yemek yapma özelliklerini sosyal alan öğrencilerine göre daha çok tercih etmişlerdir.

Lunneborg'un (1978) cinsiyet ve karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi ele aldığı araştırmasında, lise ve üniversite öğrencilerinin karar verme stilleri arasında cinsiyet açısından herhangi bir farklılık görülmemiştir. Kadınların ve erkeklerin planlı, bağımlı ve sezgisel karar verme stilleri puan ortalamalarının birbirine yakın olduğu, en yüksek ortalamanın ise sezgisel karar verme stiline ait olduğu bulunmuştur.

2.10. Benlik Kavramı ve İlişkili Kavramlar

Benlik kavramının ilk ele alınışı batılı sosyal bilimciler tarafından bireyci toplumların özelliklerine odaklanılarak terminolojik biçimde olmuştur. Bu araştırmalarda bireyci toplumların benlik özelliklerinden etkilenilerek benlik kavramı bu çıkış noktasından başlanarak ele alınmıştır (Kağıtçıbaşı, 2017, s. 247). Ele alınmaya başlandığı ilk günlerden bu yana ve bugün de pek çok araştırmacı için kişiliği etkileyen en güçlü etken benlik olarak görülmektedir. Benlik, en yalın ifadesiyle bireyin kendi kişiliği hakkındaki düşüncelerinin tamamıdır. İnsanın kendin tanıma ve değerlendirme şekli benlik olarak ifade edilir. Bu ifadelerden hareketle benlik; insanın kendini tanıma ve değerlendirme biçimi, kişiliğin öznel yanı ve insanın iç varlığının tamamıdır (Baymur, 1972, s. 264; Köknel, 2005, s. 77; Cüceloğlu, 2006, s. 427; Özoğlu, 1976, s. 93-94).

Kişinin duygu, algı ve zihin dünyasının tamamını kapsayan benlik, insan kişiliğinin temelinde bulunur. Benlik, bir tür kişisel değerlendirme ve algıdır. İnsanın kendini nasıl gördüğü, nasıl konumlandırdığı, kendisine ne tür anlamlar yüklediği ve kendini neyle ifade

ettiği gibi kişinin kendini tanımlayabilmesi benlik algısıyla mümkün olabilir. Benlik, algıları, duyguları, zihinsel fonksiyonları, bilişsel süreçleri içine alan kapsamlı bir dünya olarak düşünülebilir. Çünkü bireyin kim olduğuna ve kendini nasıl gördüğüne dair düşüncelerin ve anlam yüklemelerinin tamamı benlik kavramı içindedir (Tutar, 2014, s. 66). Benlik, kendi kişiliğinin kişinin kendisi tarafından kendine ifadesi ve tanımıdır. Bu yönüyle kişiye yön veren temel kaynaklardan birisi olarak görülebilecektir. Kişiler, çevrelerini algılarken, değerlendirirken, yapılandırırken ve tüm bunlara karşı tepki, davranış geliştirirken benlik en önemli dayanaklardan biri olarak devrededir. Bu bağlamda benlik, kimlik ve kişilikten farklı olarak daha kapsayıcı bir kavram olarak görülebilir. Çünkü kimlik ve kişiliğe ve hatta bireye ait tüm ayırıcı nitelikleri taşıyan husus benliktir (Özoğlu, 1976, s. 93-94). Benlik, kimlik ve kişilik kavramlarından farklı ve geniş kapsamlıdır ancak kişilik ile benlik arasında ayırım yapan kesin sınırlar yoktur. Benlik ve kişilik iç içe ve kompleks haldedir ancak benliği, kişilikten ayıran farklı özellikler bulunur (Zel, 2011, s. 50). Benlik kavramının net olarak anlaşılabilmesi ve biliş, duygu, algı, kimlik, kişilik gibi ilişkili olduğu kavramlardan ayırt edilebilmesi için şu kriterlerin aranması gerekir (Baymur, 1972, s. 285):

- ✓ Ben neyim? Bu sorunun cevabını bazı kimseler, daha çok olumsuz olarak cevaplandırabilirken, bazıları ise kendisi hakkında daha olumlu bir düşüncede bulunabilir.
- ✓ Ben ne yapabilirim? Benim ne gibi yeteneklerim var? Kendimizde ne gibi yetenekler olduğuna ilişkin düşünceler, benliğin bir yanını oluşturur.
- ✓ Benim için neler değerlidir? Ben ne yapmalıyım ve ne yapmamalıyım?Kişinin yaşadığı topluma ve kendine göre oluşturduğu değer yargıları da benliğin önemli bir yanını temsil etmektedir.
- ✓ Hayatta ne istiyorum? Kişinin emel ve idealleri (doktor, öğretmen, iyi bir ev hanımı, sosyeteye mensup iyi giyinen bir insan olmak gibi) de benliğin diğer bir önemli yanını oluşturur.

Benlik, yalnızca insanın soyut tarafına ait bir kavram değildir. Değer yargıları, erdemler, beceri ve yetenekler kadar görünüş, beden özellikleri ve yapısı da benlik algısı kapsamında insana biçim verir. Bahsi geçen fiziksel özellikler benlik kavramının ikincil yanına aittir. Yani kişilerin uzun-kısa, kilolu-zayıf, sarışın, esmer, kumral, düz-kıvırcık saçlı olması gibi görünüşe ait fiziksel özellikleri de onların kendilerine bakış açısı olan

benlik kavramını etkiler fakat bu etkiler ikincildir. O halde benlik, birinci derecede psişik, ikinci derecede tensel bir kavram olarak düşünülebilir (Baymur, 1972, s. 286).

Benlik kavramı, kişisel bir algı olarak kişinin kendini algılama biçimi, dış dünyayı algılama ve tepki verme biçimi olmakla birlikte başkalarının kişiyi nasıl değerlendirdiğine yönelik inançları da kapsayan bir kavramdır. Yani bireyin başkaları tarafından nasıl algılandığına dair düşünceleri ve bakış açısı, başkalarının gözündeki benliği ve gelecekte olmak istediği ideal benliği de benlik algısı içerisinde yer alır. Böylece benlik içsel ve dışsal, soyut ve somut, geçmiş, şimdi ve geleceği de içeren geniş kapsamlı ve çok boyutlu bir nitelik kazanır (Özoğlu, 1976, s. 94; Kulaksızoğlu, 2007, s. 113). Benlik, bahsi geçen nitelikleriyle üç ayrı biçimde ele alınabilir ancak gerçek benlik kişinin kendisi hakkındaki fikir ve değerlendirmeleridir (Özoğlu, 1976, s. 93-94). Gerçek benlik kadar önemli olan bir diğer husus ideal benliktir. Kişinin olmak istediği moral düzeyi, gerçekleştirmek ve başarmak istediği emeller, amaçlar ve bunlara duyduğu özlem, ideal benliği meydana getirir. İdeal benlik ile gerçek benlik arasında çok önemli bir bağ ve etkilenme bulunur. İdeal benlik ile gerçek benlik arasında bir uyum ve tutarlılık olduğu sürece kişinin sağlıklı bir ruh halinden bahsetmek çok olasıdır. Çünkü kişiler, benlik tasarımına uygun davrandıkça ve yaşadıkça daha rahat hissetme eğilimindedirler. Tam aksi durumda ise yani kişiler, ideal benliğine, benlik tasarımına uyumlu ve paralel olmayan davranış ve yaşantılar sürdürdüklerinde endişe düzeyleri artar ve huzursuzlaşırlar. Bu mekanizmayı çalıştıran pek çok çark bulunsa da en temelinde bulunanlardan biri, kişinin kendi değer yargıları ve ideallerine uygun yaşantılar içinde olduğunda özsaygı, güven ve mutluluk düzeyinin artmasıdır. Bu bağlamda ruhsal açıdan en sağlıklı bireyin (benlik kavramı perspektifinden) kendi ideal benliği ve benlik tasarımına en uygun biçimde yaşayan kişi olduğu söylenebilir (Baymur, 1972, s. 286- 288).

"Benlik terimi, bireyde hem zihinsel hem de fiziksel niteliklerde bir toplam ve bireyde sahip olunan özelliklerin, kendini değerlendirmesi durumunu belirtmektedir (Lawrence, 1988). Diğer bir tanıma göre ise bireyin kişilik özelliklerinin kendine bulma derecesi hakkına dair değerlendirme bütünü olma durumudur (Kuzgun, 1983)." Benlik, boyutları açısından ele alınacak olduğunda ise; bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olmak üzere üç tipte olduğu görülebilir. Benlik, içinde barındırdığı ilişkili kavramlarla, tipleriyle, saygı gibi değer yargılarıyla ve kişilerin fiziksel varlıklarıyla bir bütün olarak ele alınmalıdır (Pişkin, 2003, s. 27).

2.11. Benlik Modelleri

Bu kısımda benlik modelleri üç ana kırılma noktası ve devamında gelişen kuramlara göre ele alınmıştır.

2.11.1. Psikanalitik Kuram ve Devamındaki Benlik Modelleri

Sosyal bilimler alanında birçok araştırmaya temel teşkil eden Psikanalitik Kuram, Sigmund Freud (1856-1939) tarafından geliştirilmiştir. Kuram, kişilerin bireyin çocukluk yaşantılarının ve travmalarının gelecekteki yaşamına olan etkisi üzerinden belli varsayımlara dayanır (Korkut-Owen vd., 2012, s. 569). Freud, psikoloji biliminin kurucusu olarak gelişim dönemleri, kişilik ve kimlik gelişimi gibi pek çok unsuru Psikanalitik Kuram ile açıklamıştır. Benlik kavramı da psikanalitik kuram çerçevesinde açıklanan kavramlardan biri olmuştur. Bu kuramda benlik, id (alt benlik), ego (benlik) ve süperego (üst benlik) olarak üç yönlü bir yapıda ele alınmıştır. Cinsellik ve saldırganlık ana dürtülerinin eksene konulduğu ve bireyin en kaba en ilkel yanını oluşturan İd, kalıtımsal dürtüler ve arzuların bulunduğu kısımdır. Kuramda id, zevk alma duyusuyla çalışan, gecikmeye ve ertelemeye tahammülü olmayan, ihtiyaç hissettiği anda ne olursa olsun ihtiyacını gidermeyi isteyen bir yapıdır (Cüceloğlu, 2000, s. 407). Gerçeklik ilkesiyle çalışarak id'in istek ve arzularını uygun şartlar sağlanana kadar bastıran ego ise, kişinin iç dünyası ile toplumun normları arasında bir hakem işlevindedir (Arı, Üre ve Yılmaz, 1999, s. 52). Ego, id'in danışmanı ve yol göstericisidir (Cüceloğlu, 2000, s. 407). Kişiliğin ahlaki yönünü ise süperego temsil eder. Kişilerin davranışlarının toplumsal normlara uygunluğunu kontrol eden süperego, bireyin toplumun onay verdiği şekilde davranmasını sağlar. Süperego, toplumsallaşma ve sosyalleşme ile ilgili olduğundan çocuğun aile ve arkadaşlarıyla ilk etkileşimleri sonucu öğrenilir. İd, ego ve süperego birleşerek kişiliği meydana getirir (Korkut-Owen vd., 2012, s. 570).

Alfred Adler'in Bireysel Psikoloji (1870-1937) yaklaşımında ise, kişilik bir bütün olarak ele alınmıştır. Kurama göre kişilik sistematik olarak anlaşılması mümkün ve içinde yaşanılan bir unsurdur. Bununla birlikte aile, sosyal ve kültürel çevreden ayrıştırılarak ele alınamaz. İnsanın sosyal bir varlık olduğu ana varsayımına en çok odaklanan kuramlardan biridir. İnsanın amaç ve istekleri bulunduğu sosyal ortam içerisinde oluşur, doyurulur ve tutumlar gelişir. Kurama göre kendi ihtiyacı doğrultusunda birey bir amaç geliştirir ve bu

amacı gerçekleştirmek üzere davranışlarına yön verir. "Adler'in bireysel psikolojisinin temel dayanağı, bireyin kendisini önemli hissetmesi ve aşağılık duygusu ile başa çıkmak için çabalamasıdır (Arı vd., 1999, s. 93-94)." Kurama göre aşağılık duygusunun temelleri bebeklik döneminde gerçekten aciz ve yardıma muhtaç durumda olmayla atılır ve insan ömrü boyunca bu temelde şekillen aşağılık duygusuyla başa çıkmaya çalışır. Bu duygudan kurtulmak ve başkalarından üstün olmak konusunda ciddi çabalar harcanır (Cüceloğlu, 2000, s. 416).

Carl Gustav Jung ve Analitik Psikoloji (1875-1961) kuramına göre benlik insanda doğuştan var olan bir olgudur. Birey eksiksiz ve tam olmak dürtüsüyle kendini geliştirme çabası gösterir. Analitik Psikoloji, evrensel bir benlik tanımı yapmıştır (Budak, 2000, s. 124). Analitik Psikolojiye göre bilinç düzeyi ve bilinçaltı olmak üzere kişilik iki kısımdan oluşmaktadır. "Benlik, egonun şablonudur, kolektif bilinçaltını örgütleyen arketipler ve persona, anima, animus gibi diğer bütün arketipleri içine alır ve hepsi uyum içerisinde çalışarak benliğin oluşmasına katkı sağlar (Jung ve diğerleri., 2009, s. 66-69)."

Karen Horney ve Bütüncül Yaklaşım (1885-1952) kuramında insanların tek bir potansiyel ile doğdukları varsayılır. Benlik değeri, var olan bu potansiyeli gerçekleştirme çabasıyla ortaya çıkar. Bu kurama göre kişiliği güven duygusu ve doyum eğilimi yönlendirir. Bireyin kendinde olan yetenekleri bilmesi, bu yeteneklerin diğer insanlar tarafından desteklenmesi ve onanması yüksek benlik değerini ve güven duygusunu oluşturur. Bireyin benlik değerinin olumsuz etkilenmesi ve doyumsuzluk yaşanması ise çevreden yönelen anksiyetelere bağlı olarak ortaya çıkar. Ayrımcılık, saygı görmeme, üstünlük, ilgisizlik ve takdir edilmeme gibi nedenlerle birey çevresinden kaynaklı anksiyeteler yaşayabilmektedir (Aslan, 1992, s.10; Çapan ve Korkut Owen, 2017).

Erich Fromm ve Hümanistik Psikanaliz (1900-1980) yaklaşımında, birey ve toplum arasındaki bağlantıya odaklanılır. Kurama göre bireyselleşme sürecinde toplum önemlidir çünkü benlik, toplum tarafından sunulan şartlar ekseninde gelişim göstermektedir. Kurama göre özgürlükçü, tercih hakkı sunan ve iradesine vurgu yapılan yerlerde benlik yüksek gelişim gösterme eğiliminde olurken; otoriter, kısıtlayıcı ve baskıcı tutumların varlığında bu hususlar benlik gelişimini engelleyici etki yaparlar. Benlik, kuramda toplumsal şartlarla açıklanır ancak aynı zamanda kuramda benliğin kişi için önemine de vurgu yapılır.

Kurama göre sağlıklı ve güçlü yapıda olmayan benlik algıları, kişilerin yalnız ve çaresiz hissetmesine neden olabilmektedir (Dokuyan, 2015, s. 16).

Harry Stack Sullivan ve Kişiler Arası İlişkiler Kuramı (1892-1949), benliği üç önemli sistem üzerine kurar. Bu sistemde insan ilişkileri büyük bir önem kazanır. "İyi ben", "kötü ben", "ben ve ben olmayan" olmak üzere üç sistemde benlik açıklanır. Kurama göre iyi ben sistemi kişi takdir edildiğinde, hoşgörüyle karşılandığında, sevgi ve değer gördüğünde ortaya çıkar ve oluşumu da yine bu şartlara bağlıdır. İyi ben kısmının ortaya çıkması çocuğun bu ortamda yetişmesi ve olumlu duygular biriktirmesiyle mümkün olmaktadır. Tam aksi gerçekleşip kişinin hoşgörüyle karşılanmadığı, hakaretlere maruz kaldığı ve değer göremediği durumlarda ise kötü ben kısmı meydana gelir. Görülen kötü muameleler, bireyde kaygı yaratır. Böyle kaygılı bir ortamda yetişen çocuk ise kendini olumsuz değerlendirme eğilimine gösterebilir. Annenin çocuğa yüksek düzey ve sıklıkta hoşgörüsüz davranması ve çocukta çok büyük kaygılara neden olmasıyla benlik sisteminin ben ve ben olmayan kısım ortaya çıkar. Bir bütün şeklinde ele alındığında ise benlik sistemleri, bireyin tedbirli davranarak güvenliğini sağlamasını ve kişilerle iletişimler kurmasını sağlayan bir yapı olarak görülebilir (Yanbastı, 1990, s. 123-124).

Erik H. Erikson ve Psiko-Sosyal Gelişim Teorisi (1902-1994), gelişimi sekiz temel evrede ele almıştır. Bahsi geçen her evrede bireyi bekleyen bir psikososyal bunalım bulunur. Her psikososyal bunalım olumlu ve olumsuz iki karşıt uçta olası çözümleri içerir. Bebeklik döneminde güvene karşı güvensizlik, ilk çocukluk döneminin ilk yarısında özerkliğe karşı utanç ve kuşku, ikinci yarısında girişkenliğe karşı suçluluk; Orta çocukluk döneminde, çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu; ergenlik döneminde kimliğe karşı rol karmaşası, genç yetişkinlikte yakınlığa karşı yalıtılmışlık; orta yetişkinlikte üretkenliğe karşı durgunluk; ileri yetişkinlikte ise bütünlüğe karşı umutsuzluk bu kuramın sekiz gelişim evresidir (Gander ve Gardiner 2001, s. 491). Çocukların her bir aşamada karşılaştığı bunalımları sağlıklı bir biçimde atlatıp diğer düzeye geçmelerinde ailenin rolü oldukça büyüktür (Bee ve Boyd, 2009, s. 523; Santrock, 2014, s. 244).

2.11.2. Hümanistik (insancıl) Kuram

Carl R. Rogers ve Fenomenolojik Benlik Kuramı (1902-1987) insancıl psikoloji ve bütüncül yaklaşıma dayalı bir eksende ilerlemektedir. Kurama göre birey, kendini

gerçekleştirme çabasıyla güdülenir ve istekli hale gelir. Bu harekete geçme ve uyarılmayı doyurmak için ise gizil güçlerini etkin hale getirir. Kendini gerçekleştirme hemen her sosyal bilim alanında bir ihtiyaç bazında kabul görmüş olsa da bu kuram kendini gerçekleştirme ihtiyacının doğumdan beri var olduğunu söyler. Kişi, kendini gerçekleştirme çabası içinde iken çevresi ise onu kendi istekleri doğrultusunda yönlendirme ve kendi davranış kalıplarına sevk etme telkinindedir. Aksi takdirde kabul görmeyeceği, sevilmeyeceği ve değer verilmeyeceği yönünde bireye yükleme yapar. Bebekliğinden itibaren çevresi tarafından bu yoğun yönlendirmeye maruz kalan insan, kendisi için değil başkaları için yaşaması ve başkalarının istek ve beklentilerine göre hareket etmesi gerektiği düşüncesini öğrenir. Oysa birey, kendi varlığının farkına vardığı süreç ve düzeyde dengeli, sağlıklı, gerçekçi, kendine ve başkalarına faydalı olacak biçimde davranabilecektir (Arı vd., 1999, s. 97-100).

Abraham H. Maslow ve İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı (1908-1970), sosyal bilimlerde sıklıkla incelenen kuramlardan olup hümanistik yaklaşımın diğer önemli sacayağıdır. Bu kuramda diğer kuramların aksine birey tek bir ihtiyacın güdümünde ele alınmaz. Kurama göre bireylerin basamaksal olarak sıralanmış bir dizi ihtiyacı bulunur ve bireyi harekete geçirerek motive eden hususlar da bu ihtiyaçlardır. Kuram, bahsi geçen ihtiyaçları beş temel düzeyde ele alır. Basamaksal olarak yukarıya doğru sıralanan bu ihtiyaçların temelinde fizyolojik ihtiyaçlar bulunmak üzere sırasıyla güvenlik, sevgi, aidiyet, saygı ve en son olarak kendini gerçekleştirme bulunur (Ergin ve Yıldız, 2010, s. 195-196). Bu ihtiyaçlar bir hiyerarşi şeklinde sıralanır. Yani bir ihtiyaç doyurulmadan diğer basamakta bulunan ihtiyaca geçilememektedir. Benlik de bu kurgu içerisinde gerçekleşir ve kendini gerçekleştirme aşamasına kadar bir dizi yol izler (Cüceloğlu, 2000, s. 430).

2.11.3. Albert Bandura ve Sosyal Öğrenme Kuramı

Bandura, sosyal öğrenme kuramında içsel ve dışsal süreçlerin tamamı şeklinde bir benlik açıklaması yapar. İnanç, düşünce ve beklentilerden oluşan içsel süreçler ile ödül ve cezalardan oluşan dışsal süreçler sürekli etkileşim halinde ve birbirlerini tamamlar nitelikte çalışarak benliği meydana getirir. İçsel ve dışsal mekanizmalar bireyin davranışları üzerinde etkilidir ve onlara yön verirler. Örneğin, sevmediği bir dersin ödevini yapmak istemeyen bir öğrenci içsel tutumlarının davranışına yön vermesiyle karşı karşıyadır. Buna karşılık ödevi yapanlara öğretmenin ödül vaat etmesi ise dışsal bir tutumun davranışına

yön vermesi durumunu oluşturur. Ödüllendirme koşullanmasıyla ödevini yapan öğrenci dersi öğrendiğini fark ederse sevmediği dersi sevmeye başlayarak içsel tutumunun değişmesi sonucuna ulaşabilir. Böylece dışsal bir tutum içsel bir tutumu değiştirmiş olur. Bu kuramda dikkat çekici olan diğer bir yan ise yalnızca ödül-ceza gibi koşullanmaların değil, gözlemlemenin de bireyler üzerinde ciddi öğrenme etkilerinin olduğu yönündedir. Kurama göre bireyler bir davranışı gözlemleyerek öğrenip kendi tutumları haline getirebilmektedirler (Ergin ve Yıldız, 2010, s. 199).

2.11.4. Morris Rosenberg'in Kuramı

Rosenberg, benlik kavramını benliğin kendisi olmadığını, resmi olduğunu ifade ederek tanımlamıştır. Kurama göre benlik, yaşam boyu gelişimini sürdürerek içinde bulunulan çevreden etkilenir. Çevre içerisinde gerçekleştirilen hareketler ve davranışlar ile bireyin kendisini olumlu ve olumsuz olarak değerlendirmesinin sonucunda benlik algısı oluşur. Birey, yaşadığı sürece bir çevre içerisinde etkin olduğu için de benlik algısı bir inşa süreci gibi yapılıp bitmek yerine dinamik biçimde devam eder. Bireyin davranışlarını değerlendirme sonucunun olumlu olduğu süre ve düzeyde benlik saygısı yüksek olur. Kurama göre benlik algısı çocukluk döneminde edinilen deneyimlere bağlıdır. Birey kendini değerlendirmenin ilk köklerini çocukluk yıllarında edindiği olumlu-olumsuz, iyi hissetme, kaygılı olma gibi deneyimlerden alır. Yetişkinlik döneminde bireyin kendisine yönelik değerlendirmelerinin temeli çocuklukta edinilen deneyimlerdir. Benlik algısının güçlü ve değerinin yüksek olması arzu edilen sonuçtur. Çünkü yüksek benlik değerine sahip kişler yüksek yaşam amaçlarına sahip olarak karşılaştıkları zorlukları daha başarılı biçimde atlatabilmektedirler. Bu tür kişiler genel olarak hayata pozitif bakmakta ve iyimser olma eğilimindedirler. Düşük benlik değerindeki bireyler ise negatif ve karamsar perspektife sahip olma eğilimindedirler (Şeremet, 2006, s. 42).

2.12. Toplulukçu ve Bireyci Kültür Yapıları ve Benlik ile İlişkisi

İnsan, kültürel bir çevrede, çevre kültürünün de etkisiyle şekillenen bir canlıdır. Bu nedenle insanın benliği, sosyalizasyon sürecinin yaşandığı ve tamamlandığı kültür ekseninde biçimlenir (Baymur 1972; Hogg ve Reid, 2006; Taylor, Davis-Kean ve Malanchuk, 2007; Aronson vd., 2012; Kağıtçıbaşı, 2012). Bu noktada kültür olgusu ile insanın etkileşimi önem kazanır. Kültür, insanların içinde yaşadıkları fiziksel ve toplumsal çevreye uyum gösterme çabalarının bir neticesi olarak ortaya çıkan bir yaşam biçimidir (Yörükoğlu, 1992, s. 75).

Kültür; "davranışlarımızı, düşüncelerimizi, algılarımızı, değerlerimizi, amaçlarımızı, ahlakımızı ve bilişsel süreçlerimizi şekillendiren bir yapıdır. Kültür bir toplumda geçerli olan ve paylaşılan adet, gelenek, görenek, töre, normlar, inanç ve inanışlar, maddi ve manevi değerler, toplumun sahip olduğu edebiyat, sanat, tarih ve coğrafyayı içeren ve zaman süreci içerisinde toplumda üretilmiş olan ve toplumun öteki üyeleri ile paylaşılan her şeyi kapsar. Kültür "toplumun kişilik yapısıdır (Cohen, 1999, s. 117)."

Toplumun nasıl işlediği, günlük hayatın sürdürülme biçimi, yapılması mümkün olan ve olmayan davranışlar, kuralların ihlali halinde olabilecekler kültürün belirlediği bazı hususlardır. Yani kültür birey için, toplumsal hayata katılım koşullarını düzenleyen bir işleve sahiptir denilebilir (Newman, 2013, s. 64). Yaptığı etkiler, kapladığı alan ve işlevleriyle görüldüğü üzere kültür, insan benliğine şekil veren en büyük, önemli ve kapsamlı faktörlerden biridir. Kültür, düşünce, duygu, algı, güdü ve bilişi etkileyerek benlik gelişimine yön verir. Kültürü değişken olarak kabul eden benlik açıklamalarından da anlaşılacağı üzere benlik kadar komplike ve soyut bir kavrama kültür kadar geniş kapsamlı bir olgunun etkisi de oldukça karmaşık, iç içe geçmiş ve büyük kapsamlıdır. Öyle ki her kültürde benlik algısı ve tanımı bile farklılık gösterir; Filipinler'de benlik "Kapwa" (benlik ve ötekilerin birliği), Japonya'da "Amae" (yaşam boyu bağlılığı ifade eden grup benliği), Afrika'da çocuğa isim konulmasından ölümüne kadar devam eden "sosyal benlik", Amerika'da bireyciliğin öne çıktığı "Ethos" kavramıyla ve Çin'de benlik "başkaları ile ilişkili olarak tanımlanır (Kağıtçıbaşı, 2012, s. 43)".

Kültürlere göre benlik algısının farklılaşması hem sosyolojik hem de psikolojik açıdan önemli olduğundan bu konuda pek çok araştırma yapılmış ve farklı kültürlere göre benlik algısının nasıl farklılaştığı gözlenmiştir. Kültürlerarası önemli çalışmalardan biri olan Shweder ve Bourne (1984), araştırmalarında Amerika ve Hindistan kültürlerinin benliğe bakış açıları ve benlik yapılarını incelemişlerdir. Araştırmada iki kültür arasında farklılık gösteren benlik özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda *Amerikalı* katılımcıların *bireysel (benmerkezci)* benlik yapılarına sahip oldukları; *Hintlilerin* ise içinde yaşadıkları insan ilişkilerinden etkilenen ortama bağlı ve *ilişkisel-sosyomerkezci* benlik yapılarında oldukları tespit edilmiştir. Aynı yılda Miller (1984) tarafından yine Amerikalı ve Hintli deneklerin kullanıldığı bir çalışmada ise benliğin ilişkisel kavramsallaştırılmasının başkaları hakkında yapılan atıfları da etkilediği saptanmıştır. Bununla birlikte katılımcılara bazı sosyal olaylara insanların olumsuz tepki gösterme nedenleri sorulmuştur. Katılımcılardan Amerikalı olanlar kişisel atıflarla açıklama yaparken; Hintli olanlar bağlamsal atıflar yapmışlardır. O halde kültür

öğesi dâhil edilmediğinde dahi "bireyci benlik anlayışında benliğin çevreden etkilenmediği için kalıcı ve soyut özelliklere sahip olduğu, ilişkisel benlik anlayışında ise benliğin ortama ve çevreye göre değişmekte olduğu" sonucuna ulaşılabilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2012, s. 51).

Benlik kavramı, bilimsel araştırmalara ilk konu edilmeye başlandığı zamanlar, çalışmaların batı toplumlarını baz alması ve o toplumlarda yapılması, benliğin bireyci özelliklerinin vurgulanması sonucunu doğurmuştur. Sonrasında ise batı kültürlerinin bireyselleşme çerçevesinde kültürü kavramsallaştırdıkları fark edilerek toplulukçu kültürlerin de araştırılmasına başlanmıştır. Çünkü bireyselleşme odaklı batı kültürleri, benliği de bu düzlem ve bu çıkış noktasından ele alarak açıklamıştır. Bu açıklamalar hem yalnızca batı kültürünü ifade etmesinden ötürü hem de benliğin yalnızca belli kısımlarını vurgulayarak kavramın bilimsel açıdan yetersiz ele alınmasına neden olması dolayısıyla, tüm kültürlerdeki benlik kavramı araştırmalara konu olmuştur. Benlik kavramının bilimsel araştırmalarda netlik kazanması için karşılaşılan kültüre bağlı farklılaşma bile tek başına kültürün benlik üzerindeki etkisini açıklamakta yeterlidir. Çünkü açıktır ki benlik kavramının bilimsel açıdan rasyonel ele alınması bile kültürel etkiden bağımsız gerçekleşememiştir. Kültürün benlik kavramına yaptığı etkiyi kültürlerarası düzeyde ele alan araştırmalar ortaya çıkmıştır. Bu araştırmalarla birlikte kültürün benlik üzerindeki etkisi "bireycilik-toplulukçuluk" ekseninde incelenmeye başlanmıştır. Bu çerçevede en önemli çalışmalardan biri Geert Hofsdete tarafından yapılan kültürlerarası çalışmalardır. Hofsdete 2001 yılında "Kültürün Sonuçları" isimli kitabında kültür içi ve kültürlerarası değer farklılıklarının en iyi biçimde bireycilik ve toplulukçuluk boyutuyla açıklandığını ortaya koymuştur. Sonrasında yapılan çalışmalarda da bu boyut özellikle önem kazanmıştır. Yapılan bu çalışmalar oldukça geniş bilimsel veri, bilgi ve bulgular üretmiş olmakla birlikte benliğin kültürel çevrede ele alınmasını da sağlamışlardır (Kağıtçıbaşı, 2010, s. 59).

Kültürlere göre duygu, düşünce ve davranım farklılıklarının bulunması öz olarak kültürlerdeki benlik yapılarının farklı olmasından kaynaklanır. Kültürler öylesine köklü ve eski tarihlere dayanan olgulardır ki farklı olmaları ve farklı benlik yapıları üretmeleri çok doğal görülebilir. Kültürel etkiye bağlı olarak ortaya çıkan benlik yapısı ise bireysel davranışların tüm yönlerini etkiler (Kağıtçıbaşı, 2010, s. 53). Yaşam alanını düzenleyen kurallar sistemi ve sosyoekonomik çevre farklılıklarının oluşması kültürel farklılıkları meydana getirir. Her kültürün içinde bulunan üyeden kendi kültürü farklı şeyler bekler ve üyeler de yaşamlarını bu

beklentilere göre bütünleştirip düzenlediği için kültürlere bağlı benlik yapılarının farklılığı ortaya çıkar (Ercan, 2008, s. 87).

Farklı kültürel ortamlarda farklı şekillerde benlik kavramsallaştırmaları yapılır. Toplumun sahip olduğu kültür ve sosyokültürel yapı, benlik oluşumu ve gelişimi sırasındaki psikolojik süreçlere de etki eder. Bu konu üzerinde yapılan araştırmalar (Markus, Mullally ve Kitayama, 1997; Hofsdete, 2001; Hogg vd., 2006), insanların bilişsel, sosyal ve psikolojik süreçleri ile bir dizi davranışlarının kültüre göre değişim gösteren benlik yapılarını türettiğini saptamışlardır. Bu çalışmalara göre kültürler, insanların bilişsel, sosyal ve psikolojik süreçlerini etkilemek yoluyla benlik yapılarında farklılaşmayı meydana getirmektedirler. O halde insanların davranış, düşünüş, algı, tepki ve değerlendirmeleri ile seçim yapmaları, yakın-uzak çevre ilişkilerinin bilişsel, sosyal ve psikolojik süreçlerden bağımsız gerçekleşemeyeceği dikkate alındığında, kültürden soyutlanmış ve arınmış bir benlik yapısının düşünülemeyeceği ortaya çıkacaktır. İnsanların bu gibi işlemlerinde bilişsel, sosyal ve psikolojik süreçler doğrudan yönlendiricidir ve kültür de bu yönlendiricilere şekil veren öğe olarak benlik üzerinde belirleyici bir işleve sahiptir.

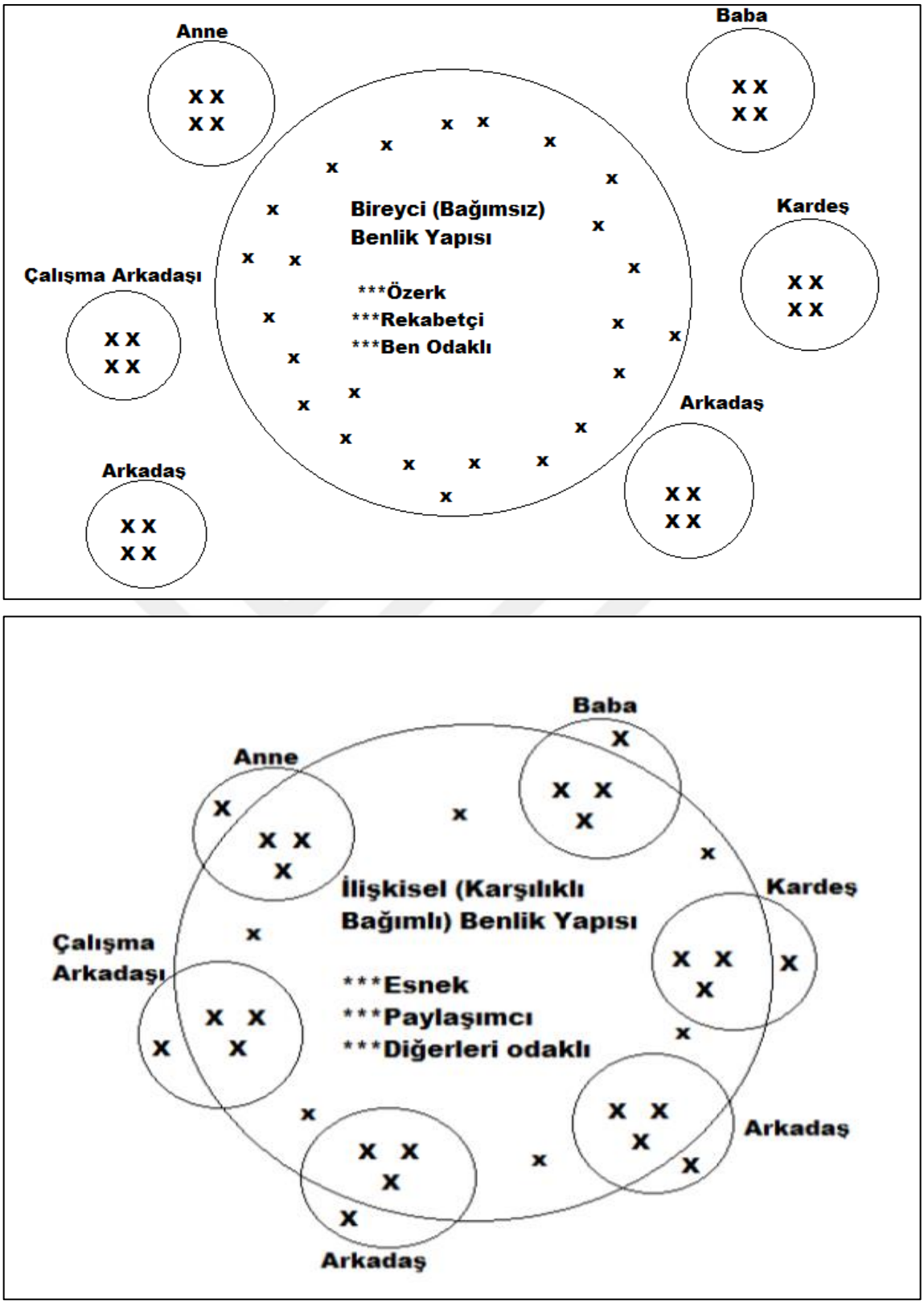
Kültürün benliğe etkisi konusunda pek çok uluslararası çalışma yapılmış ve kültür-benlik farklılaşması pek çok farklı boyutta ele alınmıştır.

> "Parsons (1951) benliğe yönelme- topluluğa yönelme, Kluckhohn ve Strodtbeck (1961) özel çıkarları arayış-topluluğun ortak çıkarlarını arayış, Triandis (1995) benmerkezci-diğermerkezci, Triandis (1989) özel benlik-kamusal benlik, Markus ve Kitayama (1991) özerk (bağımsız) benlik ve ilişkisel (karşılıklı bağımlı) benlik, Kağıtçıbaşı (2012) ilişkisel benlik-ayrık benlik gibi boyutlandırmalar mevcuttur. Ancak Kashima ve Hardie'nin (2000) "ilişkisellik" "bireycilik" "toplulukçuluk" benlik yapıları sınıflandırmasının benliğin daha geniş kapsamlı ele alınmasını sağladığı kabul edilmiştir".

Benliği kültürlerarası ele alan çalışmalarda benlik yapılarının farklılaşması Batı ve Doğu kültürlerinin karşılaştırılması şeklinde yapılmıştır. Genel itibariyle ise Batı kültürlerinde bireyler, özerk benlik yapısına, Doğu ve geçiş kültürlerde ise bireyler ilişkisel ve toplulukçu benlik yapısına daha eğilimlilerdir. Bireyci benlik yapılarında ben ve ötekiler arasındaki geçiş ve sınırlar daha belirgin ve özerk bir yapıdadır. Toplulukçu benlik yapısında sınırlar bireyci benlik yapılarına kıyasla daha geçirgendir. İlişkisel benlik yapısında ise sınırlar daha esnek biçimdedir. Bireyci benlik; duygu, düşünce, yetenek gibi içsel özelliklerini öne çıkarır ve sosyal ortamlardan etkilenmeme eğilimindedir. İlişkisel (Karşılıklı bağımlı) benlik ise, insan ilişkilerine çok sıkı biçimde bağlıdır. Bu benlik yapısındaki kişilerde, sosyal ortamlar, duygu, düşünce gibi nitelikler oldukça büyük bir etki gücüne sahiptir. Bu nedenle ilişkisel benlik

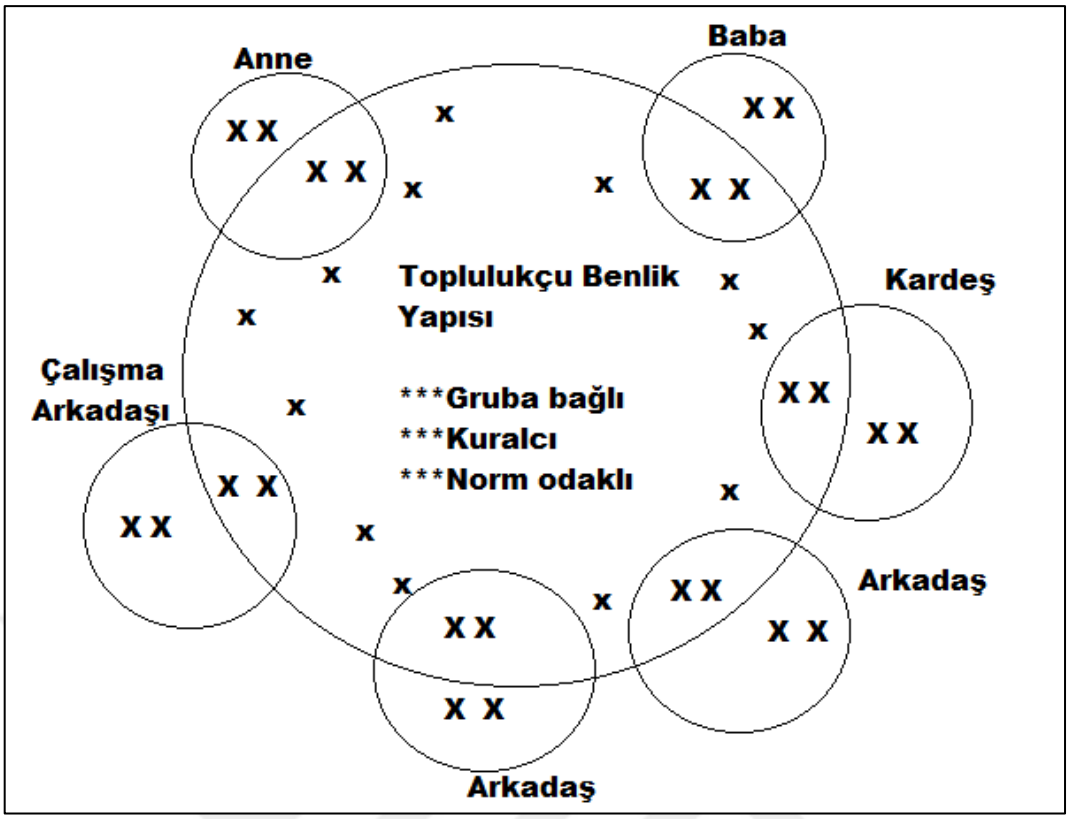
yapısındaki kişilerin duygu, düşünce ve davranışları diğer insanların duygu, düşünce ve eylemlerine göre biçim alır. Toplulukçu benliğin ise ilişkisel benliğe benzer özellikleri vardır. Toplulukçu benlik, sınırların toplumsal norm ve kurallar tarafından belirlenmesi hususunda farklılık gösterir. Ayrıca toplulukçu benlik yapısında; gruba ve topluluğa aidiyet, bağlılık, grubun ve toplumun hedef ve çıkarları bireysel eylemlerin şekillenmesinde belirleyici konumdadır.

Bireycilik, ilişkisellik ve toplulukçuluk yapıları, "soyut ve çok boyutlu bir kavram olan kültürün etkilediği toplumsal kurumlar üzerinden kültürün ait olduğu toplum açısından değerlendirilmesi" imkânı tanır. Kültürden etkilenen benlik yapılarının hangi faktörlerden etkilendiklerinin belirlenmesi, bu değerlemenin nesnel biçimde yapılmasına bağlıdır. Bu değerlendirme doğru biçimde yapıldığında, kültürel yönelimin davranışsal imgelemleri tespit edilmiş olacaktır (Kağıtçıbaşı, 1996, s. 31-47). Bu bağlamda bireyci, ilişkisel ve toplulukçu kültür yapılarının hangi kültürel kurumlar tarafından temsil edildiğinin saptanması önem taşır. Hofsdete'ye (2001) göre; "bireycilik üyesi olunan toplumsal gruplardan duygusal olarak bağımsız olmak; ilişkisellik ve toplulukçuluk ise içinde bulunulan toplumsal gruplara ve sosyal sisteme bağımlılıktır".

Şekil2.3. Bireyci, ilişkisel ve toplulukçu benlik yapıları

Kaynak: Başay, 2015, s. 28-30

Şekil 2.3. (Devamı). Bireyci, ilişkisel ve toplulukçu benlik yapıları

Batı kültüründe çocuk yetiştirme ve bireyselleşme konularında; kalabalıktan sıyrılmak, kendini göstermek, özgürce ifade edebilme, farklı olmak, kişisel amaçlara sahip olmak ve bunları gerçekleştirmek, özgüven sahibi olmak, içgüdülerine güvenmek, özerklik ve otonomi gibi kişisel değerlere çok vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda bireyci kültürün yarattığı benlik yapısı, başkalarından açıkça ayırılan sınırlar çizer (Kağıtçıbaşı, 2010, s. 57). Bireyci kültürlerde, kişisel çıkarlar her zaman benliğin önemli bir parçasını temsil eder. Buna bağlı olarak da bireyler kendi kişilikleri, yetenekleri, özgüvenleri, başarıları ve ekonomik göstergeleri gibi kendilerine özgü bağımsız göstergelerle ön plana çıkarlar. Benlik yapısının bu gibi etmenler odağında gelişmesine bağlı olarak kişiler, uzmanlık durumları ve statüleri gibi göstergeler üzerinden değer ve saygı görürler (Bellah vd., 1985, s. 33). Doğu kültürlerinde ise bireylerden ziyade sorumluluklar; kişisel hedeflerden çok toplumun hedef ve normları önem kazanır. Bu nedenle toplulukçu kültürlerde grup kimliği bireysel kimlikten daha önemlidir (Gergen, 1991, s. 81). İlişkili benlik yapısını meydanagetiren kültürlerde ise kimliğin gruptan ayrıştırılması önemli bulunmaz ve değerli görülmez. Bu kültürlerde insanların birbirine bağlılığı esastır. Benzer biçimde toplulukçu kültürlerde kendini öne çıkarmaya çalışan kişi hoş görülmemektedir. Bu kültürlerde kendi başına farklılık yaratmaktansa grubun bir üyesi olabilmek daha önemli bulunur. Grubu

vurgulayan yaklaşıma bağlı olarak ise başkalarıyla uyumlu olmak ve onlarla bağını sürdürmek baş kural sayılır (Markus ve Kitayama, 1991, s. 25).

Bireyci, ilişkisel ve toplulukçu benlik yapılarının belirgin özellikleri şöyle sıralanabilir (Kağıtçıbaşı, 2010, s. 63):

- ✓ *Bireyci benlik yapısı;* özerktir, eyleme geçerken kişisel hedef ve çıkarlarını önde tutar, kendi başarısına odaklanmıştır, yarışmacı/rekabetçidir, davranışlarında kişisel haz elde etmeye önem verir.
- ✓ *İlişkisel benlik yapısı;* başkalarına bağımlıdır, eyleme geçerken başkalarının hedef ve çıkarlarını önde tutar hem kendi hem de yakın çevresindekilerle birlikte başarılı olmaya odaklanmıştır, işbirlikçidir, davranışlarında yakın çevresindeki kişilerin isteklerini önde tutar.
- ✓ *Toplulukçu benlikyapısı;* ait olduğu toplum/gruba bağımlıdır, eyleme geçerken ait olduğu toplum/grubun hedef ve çıkarlarını önde tutar, ait olduğu toplum/grubun başarılı olmasına odaklanır, bu sayede kendisi de başarılı olur, toplumcudur, davranışlarında ait olduğu toplum/grubun kural ve normlarını önde tutar.

Kültürler ve yarattığı benlik yapıları konusunda düşülen en genel ve büyük yanılgılardan birisi "toplulukçu kültürlerde sadece toplulukçu benlik yapısı, bireyci kültürlerde sadece bireyci benlik yapısı bulunur" şeklinde değerlendirme yapmaktır. Bu tür ayırımlar genel bir eğilimi temsil eder ve unutulmamalıdır ki yakın çevre benlik üzerinde çok etkilidir. Yani yakın çevre hangi kültürü ne derece yaşıyorsa bireyin benlik yapısı da o yönde etkilenecektir. Kültürlerin alt gruplarında bile benlik yapılarının çok büyük ve bariz biçimde farklılaşabildiği bilinmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010, s. 69). Kültürel düzeydeki bu ayrımlar benliğin yorumlanma biçimindeki farklılıkları ve sosyal ilişkilerin nasıl anlaşıldığını yansıtan bir nitelik taşır. Bu nedenle bireyci kültürlerde toplulukçu benlik, toplulukçu kültürlerde bireyci benlik yapısına rastlanabilir. "Benliğin ve sosyal ilişkilerin üzerinde yükseldiği temel, kişi merkezli yeni toplumlarda görece birbirinden bağımsızdır. Buna karşılık, geleneksel/grup merkezli eski toplumlarda karşılıklı bağımlılık ilişkisi egemendir (Başay, 2015, s. 33)."

Benliğin kültüre göre yorumlanma farklılığı, sosyal bilimcilerin yaptığı kültürlerarası çalışmalarda net olarak ortaya koyulmuştur. Bu araştırmaların sonucundan anlaşılması gereken belli kültürler belli benlik yapılarını oluşturur ve bu değişmezdir, yorumu değildir.

Anlaşılması gereken ve yapılması nesnel olan yorum; farklı kültürlere göre genel eğilimler çizen farklı benlik yapıları vardır. Benlik yapıları birbirinden farklı özelliklere sahiptir fakat özde benlik olarak adlandırılan bir olgu mevcuttur. Kültür-benlik ilişkisinden anlaşıldığı üzere (Başay, 2015, s. 33); "Benlik yapılarının arasındaki temel ayrım, bireyci benlik yapısının kendi içinde yeterli, bireyselleşmiş, ayrık ve bağımsız ve diğer kişilerden kesin sınırlarla ayrışmış olması, ilişkisel (karşılıklı bağımlı) benliğin sınırlarının yakın çevre ile ilişkilere göre belirlendiğinden daha esnek ve değişken özelliklere sahip olması ve toplulukçu benliğin ise sınırlarının toplum normları tarafından belirlenmesinden ötürü ilişkisel benlik ile karşılaştırıldığında görece daha belirgin olmasıdır."

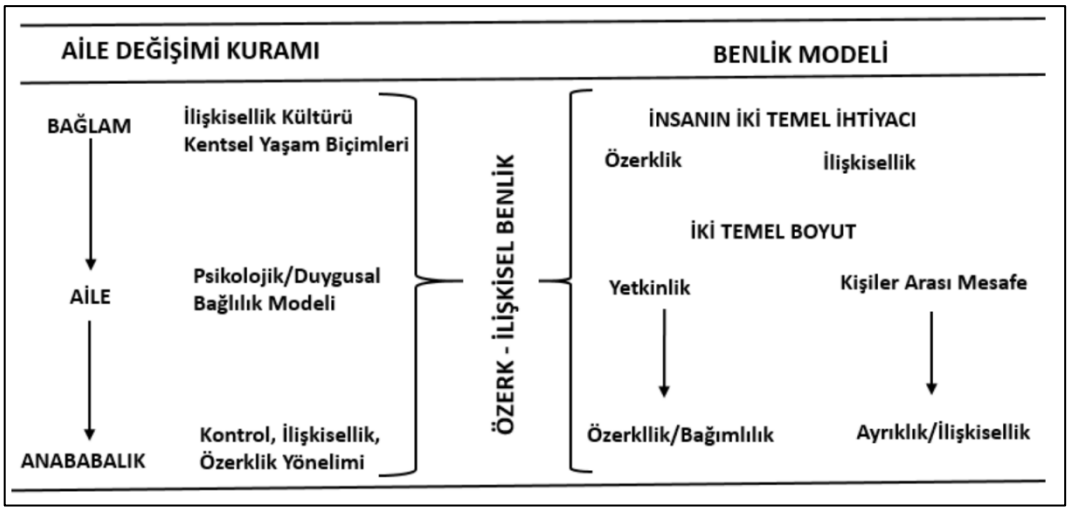
2.13. Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın Benlik Modeli

1975 yılında yapılan Türkiye Çocuğun Değeri (ÇD) Araştırmasında, ülkedeki sosyoekonomik gelişmeler ile birlikte çocuğun yaşlılık dönemi güvencesi değerinin ve ekonomik/faydacıl değerinin azaldığı yönünde sonuçlar elde edilmiştir. Bunun yanı sıra, ailelerin yaşlılık evrelerinde çocuklarından ekonomik anlamda destek olma beklentileri de bu bulgu ile paralel görülebilecek bir biçimde düşüş sergilemiştir. İlk etapta bu durum, genç bireylerin anne ve babalarından eskiye kıyasla daha fazla bağımsız hale gelmeleri ve ailenin çekirdek aile yapısına doğru evrilmesi şeklinde yorumlanmıştır. Ancak ÇD araştırmasının bulguları daha yakından incelenecek olduğunda, bu değişimlerin yalnız çocuklar tarafından karşılanan maddi ihtiyaçlarla ilintili gerçekleştiği anlaşılabilecektir. Bu duruma yönelik olarak ÇD araştırmasında, yaşanan sosyoekonomik değişmelerle birlikte faydacıl ÇD'nin düşmüş, psikolojik ÇD'nin ise önemli ölçüde yükselmiş olduğu bulgusu elde edilmiştir. İlk araştırmaya dâhil olan diğer ülkelerde defaydacıl ÇD'nin düşmesi artan sosyoekonomik statü ile ilişkili bulunurken, psikolojik ÇD'nin sosyoekonomik statü ile değişmediği yönünde bulgulara ulaşılmıştır (Fawcett, 1983). Bu, ilk araştırmanın faydacıl ÇD'de ve sonrasındaki araştırmanın ise psikolojik ÇD'de yansımasını bulduğu, ailedeki kuşaklararası maddi ve duygusal (psikolojik) bağımlılıklar arasında kavramsal farklılaşmalar yaratmıştır (Kağıtçıbaşı, 1990, 1996). İlk araştırma bulgularını yeniden kavramsallaştırma yönündeki çabaların, sosyoekonomik değişim aracılığı ile aile değişim kuramının önünü açmış olması açısından önem arz ettiği düşünülmektedir. Burada aile örüntüsü açısından üç farklı prototip öne sürülmüştür. Bunlardan ilki, *"bağımlılık aile modeli"*dir ve daha çok tarımsal üretime dayalı kırsal alanlarda rastlanan bu modelde

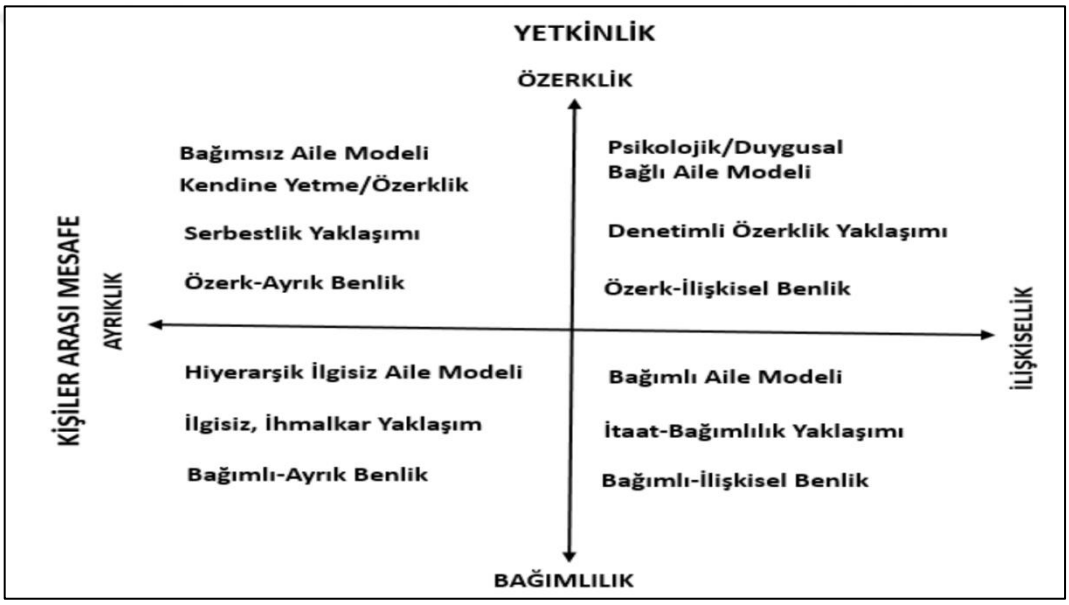
kişilerin güçlü bağlarla birbirlerine bağlı oldukları ve psikolojik ve ekonomik anlamda aileye bağımlılığın yüksek olduğu bir sistem mevcuttur. Bağımlı aile modeline zıt yönde görülebilecek ikinci aile örüntüsü*"bağımsızlık"* örüntüsüdür. Bu aile örüntüsüne modernizmin etkisine girmiş, sanayileşmiş kent bölgelerinde daha çok rastlanıldığı belirtilmektedir. Modelin öne sürdüğü üçüncü aile örüntüsü ise "*psikolojik (duygusal) bağımlılık modeli*" dir ki bu model ilk iki aile örüntüsü olan bağımlılık ve bağımsızlık örüntülerinin harmanlanması gibi görülebilecektir. Bu aile örüntüsü sosyoekonomik anlamda gelişim göstermiş ancak ilişkisellik kültürünün de sürdürüldüğü kentsel bölgelerde daha sık görülmektedir. Toplumda yaşanan sosyoekonomik değişimlerin maddi bağımlılıkları azalttığı ancak buna karşın duygusal/psikolojik bağımlılıkların devam ettiğine işaret eden ÇD araştırması bulguları ve diğer bazı araştırmalar da bunu destekler nitelikte sonuçlar paylaşmaktadırlar (Ataca ve Sunar, 1999; Duben, 1982; Erelcin, 1988; İmamoğlu, 1987; Yang, 1988). Bu sebepten, yaşanan bu tür değişmeler modernleşmiş Batı tarzı aile örüntüsüne doğru bir değişimi göstermekle birlikte ailelerin çekirdekleşmesini ifade etmemektedir. Bu durumda, bireylerin ekonomik bağımsızlıklarını duygusal/psikolojik bağımlılık ile bir araya getiren özgün bir aile örüntüsü ortaya çıkmaktadır. İlk araştırmadaki kuşaklararası maddi bağımlılığın azaldığı yönündeki bulgu da göz önünde bulundurulduğunda, ortaya çıkan bu özgün örüntünün geleneksel (kırsal/düşük SES) aile örüntüsünden farklılık gösterdiği düşünülebilecektir. Bu özgün yapı, aile içerisinde duygusal bağımlılığı da bünyesinde barındırma noktasındaBatılı aile örüntüsüprototipine göre de farklılık sergilemektedir (Dekovic, Pels, & Model, 2006; Jose, Huntsinger, Huntsinger& Liaw, 2000; Kağıtçıbaşı, 1990, 1996; Phalet & Schönpflug, 2001; Stewart, Bond, Deeds, & Chung, 1999).

Aile değişim modelinin çocuk yetiştirmeye ilişkin önemli çıkarımları bulunmaktadır. Bölümün geride kalan kısmında, kırsal bölgelerde ve düşük sosyoekonomik statüde daha çok rastlanan bağımlılık aile modelinde ebeveynlerin yaşlılık dönemi ve ekonomik ihtiyaçlar anlamında kendilerini güvende hissedebilmek adına çocuklarına bağımlı oldukları belirtilmişti. Bu bağlamda geleneksel bağımlılık aile modelinde, itaat yönelimli çocuk yetiştirmek ve çocuklara ilişkiselliği ve aileye bağımlılığı telkin etmek amaçlanmaktadır. Bu noktada, yetiştirilen çocuğun özerk bir birey olması arzu edilen bir durum değildir çünkü çocuğun özerk bir birey olmasının ileride kendi ihtiyaçlarını ailesinin ve ebeveynlerinin ihtiyaçlarının önünde görebileceği anlamına geleceği düşünülebilir. Ancak sosyoekonomik gelişmeler ile birlikte, önceden kazanç olarak

görülen çocukların artık ekonomik maliyetleri yükselmekte ve ebeveynlerinin de bağımlılık aile modelinde vurgulanan yapının aksine çocukları olmadan da yaşlılığını garanti altına alabileceği kaynaklar artmaktadır. Bununla birlikte, özerklik modeli okul başarısını desteklemesi ve bireyleri uzmanlaşmış istihdam alanlarına yöneltmesi aracılığı ile modernize yaşama daha kolay uyum sağlayabilir görünmektedir. Bu durumun, ilişkiselliğin değerini sürdürmesine olanak sağlamakla birlikte özerk bireyler yetişmesinin de yolunu açtığı düşünülebilecektir. Yine de güçlü aile bağlarının bireyselleşmeden daha istenir oluşu nedeniyle aile yapılarında ebeveyn denetimi de etkisini sürdürmektedir. Sonuç olarak, bu özgün yapının ortaya çıkardığı benlik ne tam olarak bağımsız aile örüntüsü (Batı)'nün geliştirdiği bireysel benliği ne de geleneksel bağımlı ailenin geliştirdiği kolektif benliktir. Bu özgün benlik ikisinden de farklı ''özerk-ilişkisel benlik''tir (Kağıtçıbaşı, 1996, 2004). Yukarıda bahsi geçen kavramlaştırmalar ilk ÇD Araştırmasına dayanmaktadır. Ancak yaşam alanının gelişmişliği, kentsel yerleşim karşısında kırsal yerleşimin konumu, eğitim seviyesi ve istihdam alanındaki farklılıklar gibi sosyoekonomik gelişmeye ilişkin farklı göstergelerin kullanıldığı 1975 ÇD Araştırmasındaki karşılaştırmalar, kesitsel bir nitelik taşımaktaydı. Bu araştırmada, eğitim ve refah düzeyinin çeşitliliğinin ve kentsel karşısında kırsal yaşamın konumunun ÇD'deki değişimin belirleyicileri olduğu sonuçlarına ulaşılmıştı. Bu kesitsel araştırmanın sonuçlarında, kırsaldan kentsele ve gelenekselden moderne doğru gerçekleşen hareketliliğin ve artan eğitim seviyesi ile refah düzeyinin aynı doğrultuda değişimler ile desteklenmesinin gerekliliği paylaşılmıştır. 1975 ÇD Araştırmasının kısmi bir tekrarı olması ve Kağıtçıbaşı'nın aile değişimi ve benlik gelişimi modelinin sınanmasına yardımcı olması nedeniyle güncel araştırma, bize zaman içindeki değişime dair daha doğrudan kanıtlar sağlayabilmektedir (Aydın, 2019).

Şekil 2.4. Özerk-ilişkisel benliğe doğru iki değişik kuramsal yol (Kağıtçıbaşı, 2010)

Şekil 2.5. Yetkinlik, kişiler arası mesafe ve bağlamında benlikler (Kağıtçıbaşı, 2010)

Sanayileşme, iş bölümü, ekonomik sistemlerin acımasız hale gelmesi ve geleneklerin zayıflaması, ailenin yaşama mücadelesi içine girmesi gibi sebeplerle kadının iş ve toplum hayatına girmesi ve etkisinin günden güne artması, kaçınılmaz bir hal almıştır. Geleneksel, evine bağlı ve kadını gözeten erkek rolünün değişmesi, kadının geleceğe yönelik kaygılarını arttırmış ve bir meslek sahibi olma ve toplumda yer edinme kaygısı ağır basmaya başlamıştır. Bir anlamda kadınlar, iş yaşamında ve toplumsal anlamda erkeklerle rekabet edebilir hale gelmiştir. Toplumsal yaşam düzlemindeki bu değişimler aile yapısına da etki etmiş ve aile üyesi bireylerin rollerinde de değişmeler meydana gelmiştir. Günümüze gelindiğinde, toplumda kadınlar yalnız çocuk yetiştiren bir anne ve ‘’evinin hanımı’’ modelinden iş hayatında da aktif rol alan bir meslek kadınına doğru dönüşüm

yaşamıştır. Erkek egemen toplum yapısı kırılmaya başlamış, cinsiyetler arasında fırsat eşitliği düşünceleri ağırlık kazanmaya başlamıştır. Eşlerin her ikisinin de çalıştığı çift kariyerli bu yeni aile modelinde aile taleplerinin her iki eşin iş talepleriyle uyum sağlaması gerçeğini de ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple, iş yerlerinde de çalışanların aile düzenlerini gözeten politikalar günden güne daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. İşverenler tarafından desteklenen aile-iş politikaları, çalışan bireylerin ev taleplerinde olduğu gibi, işyerindeki performanslarını da önemli ölçüde etkileyebilecektir. Diğer bir bakış açısından ise işyeri ile aile idaresi arasında yaşanan ikilemlerin yalnızca kadınlarla ilişkili görülmemesi gerekir. İşyeri- aile olgusu erkekler için de kadınlarda olduğu kadar büyük bir öneme sahiptir. Birey düzeyinde işyeri ile aile sistemi arasında yaşanan ikilemler aile ile birlikte bireyin bir parçası olduğu işyeri organizasyonunu ve daha geniş çerçeveden düşünülürse tüm toplum yapısını etkileyebilecektir. Türk toplumu dünya çapındaki gelişmeleri yakından takip etmektedir. Özellikle endüstriyelleşme, bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeler tüm dünyayı etkilediği gibi Türk toplum ve aile yapısını da etkilemektedir. 1970'lerde ortalama evlenme yaşı erkeklerde 22, kadınlarda 17 iken, 2011'de erkeklerde 28,6, kadınlarda 24,7'ye yükselmiştir. Hane halkı kişi sayısı azalmıştır. Günümüzde hanelerin çoğunluğunda (%75) 3 ve daha az sayıda kişi yaşamaktadır. Yapılan evlilik sayısı göz önüne alındığında büyük çoğunluğun (%96) bir defa evlilik yapmış olması aynı zamanda çok eşliliğin yaygın olmadığını da göstermektedir. Boşanma oranları yıllara göre bir değişim gösterse de kaba istatistiksel verilere dayalı olarak Türk toplumunda ailenin çözülme sürecinin başladığını öne sürmek abartılı bir düşünce olarak görülebilecektir. Çünkü Türk toplum yapısı dayanışmacı bir karakter arz ettiğinden boşanmalarda öncelikle ailenin bir arada kalmasından yana tavır alınır. Boşanma sürecinin ardından toplum, özellikle kadınlar açısından bireylere ''dul'' etiketinin de yapıştırılması ile yalnız yaşamanın oldukça zor bir hal almasına neden olabilmektedir. Geçmişe göre farklı olan durum; kadının eğitim ve kariyer sahibi olması, boşanma durumlarında eşlerin daha hızlı karar almalarını ve toplumsal baskıya daha kolay karşı koymalarını sağlamıştır. Aile içerisinde de kadın ve erkeğin rol ve statülerinde çeşitli değişimler meydana gelmiştir. Bir zamanlar kas gücüne dayalı işler yerine günümüzde belli bir donanıma sahip bireylerin meslek edindikleri görülmektedir (Tunç, 2016, s. 9). Meslek alanlarındaki genişleme aynı zamanda cinsiyetler arasındaki meslek farklılıklarını da birbirine yakın hale getirmiştir. Annelerin iş yaşamı ile annelik sorumlulukları arasındaki dengeye bakıldığında annenin çalışmasının, işyerine ayırdığı enerjinin ve zamanın çocuklarına ayırabileceği zaman ve

enerjiyi kısıtladığı düşüncesi üzerinden ilerlediği görülebilecektir. Böylece kadının çalışması, aile ve çocuklar üzerinde olası sonuçlarının tartışılmasına, babanın aile içinde rolünün ve dolayısıyla aile yapısının yeniden şekillenmesine neden olmuştur (Tunç, 2016, s. 23).

Aile üyelerinin rollerinde meydana gelen tüm bu değişmelere karşın Türk toplumunda aile kurumun öneminin hala varlığını önemli ölçüde sürdürdüğü düşünülebilir. Tam bu noktada klasik Türk aile yapısı ile Batı toplumlarında yaygın olarak rastlanan aile yapıları arasındaki farklılıkları tekrar vurgulamakta fayda görülmektedir. Önceden de vurgulandığı üzere, Türkiye'de batılılaşma sürecinin başlaması ve Cumhuriyet reformlarının etkisini hissettirmeye başlaması ile aileler de belirgin dönüşümler yaşamaya başlamıştır. Toplumda kadın-erkek ilişkileri ve dengesi çağdaş düzenlemeler ışığında şekillenmeye başlamıştır. Eğitim, siyaset, gündelik hayata katılım gibi modern koşullara göre önemli hukuk reformları da yapılmaktadır. Tüm bu reformların ışığında ilerlemekle birlikte Türk toplumu aile yapısının özündeki hem çağdaş hem de geleneksel yönlerini koruyarak geleceğe taşımaya devam etmektedir. Dayanışma, yardımlaşma, evliliğin en temel meşruluk sistemi olarak çalışması ve kadının annelik rolünün önemi bu özellikler arasında sayılabilir (Erol ve Aloğlu, 2017, s. 95).

2.14. Benlik Kurgusu ile Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki

Benlik kavramı, bireyin fiziksel, ruhsal, duygusal, sosyal alanlarda sahip olduğu özelliklerin ve inançlarının bir toplamı şeklinde görülebilir. Bu kavram, çevredeki diğer insanların davranışları, söylemleri ve tepkileri ile şekillenebilen kişisel bir deneyimi ifade etmektedir. (Güngörmüş, 2000, s. 72).

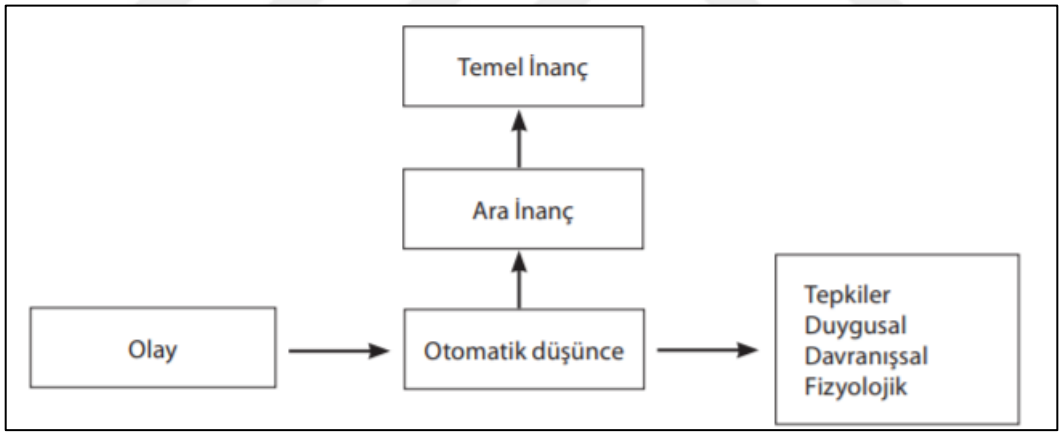
Literatüre bakıldığında, bireylerin ruhsal sağlıklarının önemli belirleyicilerinden birisi olduğu düşünülen mutluluk düzeyinin benlik saygısı ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu ve benlik saygısının da mutluluk düzeyinin önemli belirleyicilerinden birisi olduğu yönünde sonuçlar elde edildiği görülebilecektir(Furnham ve Cheng, 2000; Shackelford, 2001). Diener ve Diener tarafından 5 kıta, 31 ülke ve 49 üniversiteden olmak üzere farklı kültürlerden gelen 13 000 üniversite öğrencisi ile yapılan araştırma sonucunda benlik saygısının yaşam doyumu düzeyinin önemli yordayıcılarından birisi olduğu yönünde bir bulgu elde edilmiştir. Yine aynı çalışmada benlik saygısı ile mutluluk arasında pozitif

yönde anlamlı (r= .47) bir ilişki bulunduğu saptanmıştır. Farklı kültürlerden, kıtalardan ve ülkelerden katılımcıların bulunduğu bu araştırmada ayrıca benlik saygısı ile mutluluk düzeyi arasındaki ilişkinin bireyci kültürlerde kolektivist kültürlere kıyasla daha güçlü olduğu sonucuna ulaşıldığı da paylaşılmıştır. Araştırmacılar bu sonucu, bireyci kültürlerde kişilerin mutluluk düzeylerini kendi tutumlarına ve davranışlarının sonuçlarına göre şekillendirmeleri ile bağlantılı yorumlamışlardır. Bunun tam aksine, kolektivist kültürlerde ise bireylerin mutluluk düzeylerini kendi tutum ve davranışlarından ziyade aidiyet hissettikleri grupla ilişkilendirdikleri düşüncesi de araştırmacılar tarafından paylaşılmıştır. Lyubomirsky, Tkach ve Di Matteo (2006) ise mutluluk ve benlik saygısının farklı kavramlar olup olmadığı yönünde bir araştırma tasarlamışlardır. Bu araştırmanın neticesinde, mutluluk ile benlik saygısının birbirlerinden farklı kavramlar oldukları ve aralarında anlamlı ve güçlü bir ilişki (r= .58) bulunduğu sonucuna ulaşıldığı paylaşılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, mutluluk düzeyinin önemli belirleyicileri dışadönüklük gibi kişilik özellikleri, sosyal ilişki düzeyi ve sahip olunan yaşam amaçları iken benlik saygısının belirleyicileri ise eylemlilik (agency) ile iyimserlik ve düşük umutsuzluk düzeyi gibi motive ediciler olarak ortaya çıkmıştır. DeNeve ve Cooper (1998) ise bireylerin kişilik özelliklerinin mutluluk düzeyleri ile arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmeye yönelik bir meta-analiz çalışması yapmışlardır. Bu meta-analiz çalışmasının sonucunda araştırmacılar benlik saygısının mutluluk düzeyinin güçlü yordayıcılarından birisi olduğunu ve aralarında r=.31 düzeyinde bir ilişki saptandığı sonucuna ulaştıklarını bildirmişlerdir. Araştırmalar, bireylerin olumlu benlik özelliklerinin psikolojik iyi oluş hallerinin yükselmesine katkı sağladığı ve ve iyi oluş düzeyleri yüksek olan bireylerin de daha üretken olup rollerinin ve sorumluluklarının gerekliliklerini daha iyi bir şekilde yerine getirebildiklerini paylaşmışlardır (Diener ve Seligman, 2002; Lyubomirsky, King ve Diener, 2005). Bu sebeple benlik ve bağlantılı kavramların iyi oluş hali ile ilişkisini araştıran çalışmalar da literatüre katkı sağlama anlamında önemli görülmektedir. Literatür incelendiğinde bu iki kavram arasındaki ilişkiye yönelik çalışmalar bulunduğu görülebilmektedir. Türk toplumununbahse konu bu araştırmaların çoğunlukla yürütüldüğü bireyselci toplumlardan farklı olarak toplulukçuluğun ve aile bağlarının daha ağırlıklı bir yapısının olduğu belirtilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2005). Bu sebeple, benzer araştırmaların Türk toplumunda tekrarlanması hem toplumumuzda benlik ile ruh sağlığına dair kavramlar arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi açısından hem de kültürlerarası psikoloji alanına katkı sağlaması açısından önemli görülmektedir.

Benlik ile ruh sağlığı arasındaki ilişkiye dair düşüncelerin önemli bir bileşeni olarak bilişsel yapıların da ele alınması önemli olacaktır. Bireyler arasından kendisine dair olumlu örgütlenmiş inançlara sahip olanların öz güven ve öz saygı düzeylerinin daha yüksek olduğu ve diğer bireylere karşı da daha saygılı ve ilgili olabildikleri belirtilmektedir. Olumlu benlik algısına sahip olmak bireylerin yaşam doyumu ve verimlilik düzeylerini arttırmaktadır. Olumlu benlik özelliklerine sahip ve benlik saygısı yüksek olan bireylerin zorlayıcı yaşamsal olaylar karşısında daha esnek davranabildikleri, başa çıkma mekanizmalarını daha efektif bir biçimde kullanabildikleri ve böylece ruhsal açıdan da daha sağlıklı oldukları düşünülmektedir. Böylece belirtilenin aksi durumda ise bireylerin ruh sağlığı çerçevesinde daha fazla problemle karşı karşıya kalması beklenilmektedir. Bununla ilişkili bir çalışmada benlik saygısı düşük olan bireylerin ilkel savunma mekanizmalarından inkâra dayalı mekanizmalara daha fazla başvurduğu ve kendilerine dair olumsuzlukları bastırma eğiliminde oldukları; benlik saygısı yüksek bireylerin ise daha esnek oldukları ve eksik veya zayıf oldukları yönlerine karşı daha kabul edici olabildikleri ve dış görünüme daha az bağımlı, daha az otoriter oldukları belirtilmiştir (Ootim, 1998). Yapılan diğer bazı araştırmalarda ise benlik saygısının ve olumlu benlik özelliklerinin artışının ruhsal sağlıkta artışıve psikopatolojik semptomlarda ise azalmayı sağladığı yönünde sonuçlar elde edildiği belirtilmektedir (Huang, 1999; Fan ve Jiyuan, 2001; Landazabal, Perez ve Mozaz, 2008; akt. Hiçdurmaz ve Öz, 2011). Bu bölümde vurgulanan araştırmalardan ve bilgilerden de anlaşılabileceği üzere benlik ile ilişkili olumsuz yapılar bireylerin ruh sağlığı belirleyicilerini de önemli ölçüde olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu bilgilerden hareketle alınacak erken önlemlerin benlik gelişimine olumlu katkılar yapması aracılığı ile bireylerin yaşamlarında ruhsal problemleri deneyimleme ihtimalini azaltacağı da düşünülebilir. Benliğe yönelik inanç ve düşüncelerin bireyin çevresini tanımaya başladığı ilk anlarda olumaya başladığı ve sonrasında daha yerleşik özellikler halini alan benliğin bireylerin düşünce yapılarını ve hafız süreçleri üzerinde de şekillendirici bir etkisi olduğunu hatırlayacak olursak bu erken önlemlerin bireylerin düşünce ve inançlarını temel alan bilişsel yaklaşıma dayalı olmasının etkili bir yöntem olacağı düşünülebilecektir.

Beck (1995), depresyon, kaygı bozuklukları vb. birçok bozukluğun temelinde bireylerin sahip oldukları çarpıtılmış düşünceleri ile işlevsel olmayan varsayımlarının ve kurallarının bulunduğunu düşünmekteydi. Tüm bu gerçekçi olmayan bilişsel yapıların ise bireyin tüm gelişim sürecinde ortaya çıkan yanlış ve eksik öğrenmelerden kaynaklanmakta

olduğunu belirtmekteydi. Beck'in öncüsü olduğu Bilişsel Davranışçı yaklaşımda bireyin gerçekçi ve işlevsel olmayan bilişsel yapılarının farkına varabilmesi, bu bilişlerin duygu ve davranışlarına ve bunlar aracılığı ile benliğine etkisini anlayabilmesi ve bu işlevsel olmayan bilişlerin yerine alternatif işlevsel bilişsel yapıları kurabilme sürecinde eşlik edilmeye çalışılır. Bu yaklaşımda, bireyin ifade edebildiği düşüncelerinden yola çıkılarak görece daha derindeki bilişsel yapılarına ulaşılması hedeflenir. Bireyin bilişsel süreçlerinin kavramsallaştırılmasında üç farklı bileşenden faydalanılır. Bu 3 bileşen dıştan içe katmanlar şeklinde ele alınabilir. Bu çerçevede, en yüzeysel katmanda bireyin otomatik düşünceleri, orta katmanda ara inançları ve keşfedilmesi daha güç görülebilecek en derindeki katmanda ise temel inançları bulunur. Beck (1995), bireyin bir olaya ilişkin anlık, kendiliğinden gelen, önceden düşünülmemiş yorumlarını otomatik düşünce olarak tanımlamaktadır. Bu düşünceler, daha az filtreden geçen ve ara inançlar ile temel inançlara göre daha doğal gelişen düşüncelerdir ve oldukça zengin içeriğe sahip bir yapıda olabilmektedir. Bilişsel Davranışçı yaklaşım, bu işlevsel olamayan otomatik düşüncelerin psikolojik bozuklukların gelişiminin de temelinde yer aldığı varsayımından yola çıkmaktadır.

Şekil 2.6. Bilişsel model

Kaynak: Hiçdurmaz ve Öz, 2011, s. 71.

Hiçdurmaz ve Öz (2011), otomatik düşüncelerin anlaşılmaya çalışılmasının, bireylerin olaylara verdikleri tepkilerin temelini anlamamızı da kolaylaştırabileceğini ifade etmektedirler. İşlevsel olmayan otomatik düşünceler bazı özelliklere sahiptirler. Bu düşünceler son derece özgül ve otonom bir yapıya sahiptirler. Bireyin bu düşünceleri ortaya çıkarmak için bir çaba sarf etmesi gerekmez ve çoğunlukla refleksif olarak ortaya çıkarlar. Oldukça öznel ve tekrarlayıcı bir yapısı olabilen otomatik düşünceler, birey

tarafından son derece anlamlı ve gerçekçi görünüp başkaları tarafından mantıksız ve anlamsız bulunabilmektedir. Bu düşüncelerin, bireyi işlevsel olmayan bir olumlu düşünce yapısına götüren bazı kişilik bozuklukları dışında genel itibariyle olumsuz içeriğe sahip olduğu belirtilmektedir. Düşünceye sahip olan kişi, kısa cümleler halinde ifade edilebilen bu otomatik düşüncelerin her zaman farkında olamayabilir ancak kısa bir sorgulama süreci ile bu düşüncelere yönelik bir farkındalık geliştirilebilecektir (Türkçapar, 2009, s. 19). Daha önceden vurgulanan üç katmanlı yapı düşünüldüğünde en yüzeysel katman olan otomatik düşüncelerin temelinde kişinin dile getirmekte güçlük yaşasa dahi inanıyor olduğu ara inançları, kural ve sayıltıları bulunmaktadır. Bu kural ve sayıltılar ifade edilemese dahi davranışların bir düzenleyicisi olarak görülmektedirler. Diğer bir ifade ile bireylerin kendilerinin ve diğer bireylerin davranışlarına, deneyimledikleri durumlara ilişkin görece daha kalıcı hale gelmiş kural ve beklentileri olarak görülebilir (Burns, 1980, s. 64). Çoğu zaman koşul cümleleri halinde ifade edilen ara inançlara ‘’Eğer başarılı olamazsam arkadaşlarım beni sevmezler’’ gibi cümleler örnek gösterilebilecektir. Ara inançlara ulaşılması ve değiştirilmesi süreci otomatik düşüncelere kıyasla daha zor görülebilir ancak ulaşılması ve değiştirilmesinin en güç olduğu düşünülen, en derin katmandaki temel inançlar olarak ifade edilmektedir (Campbell, 1990, s. 540).

2.15. Benlik Modellerine Yönelik Türkiye ve Yurtdışı Çalışmaları

Göregenli (1995)’nin, bireyci-toplulukçu benlik ölçeğinin Türkçeye uyarlamasını gerçekleştirdiği çalışması sonucunda, Türk kültürünün benlik yapıları açısından salt olarak “bireyci ya da toplulukçu” olarak sınıflandırılamayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Ercan (2013), Ankara ilinde farklı sosyoekonomik düzeyleri temsil eden semtlerde ikamet eden 590 bireyden İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu benlik ölçeğini kullanarak veri topladığı bir araştırma düzenlemiştir. Bu araştırma sonucunda, bireylerin içerisinde yaşadıkları toplumsal bağlamın benlik kurgularının şekillenmesinde önemli bir rol oynadığı ve bu bulgunun Çiğdem Kağıtçıbaşı’nın Özerk- İlişkisel benlik modeli önerisini destekler nitelikte olduğu belirtilmiştir.

İmamoğlu (1998, 2003), üniversite öğrencilerinin benlik yapılarını iki farklı araştırmayla incelemiştir. İlk olarak 1998 yılında yaptığı çalışmanın sonucunda, üniversite öğrencilerinin bireyselleşme eğilimi göstermekte olduğunu, 2003 yılında yaptığı çalışmaya

göre ise, bireyselleşme ve ilişkililik boyutlarının birbirine taban tabana zıt boyutlar olmadığı, sadece farklı boyutlar olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kurt (2000), bireyci-ilişkisel ve kalıplaşmış-kopuk benlik yapılarını bağımsızlık düzeyi açısından inceledikleri araştırmaya göre, bireyci ve ilişkisel benlik yapısına sahip katılımcılar, diğer katılımcılardan bağımsızlık düzeyi açısından daha yüksek puan almıştır. Fakat araştırmacı Batılı ve Türk kültürlerinde bağımsızlık ve kopukluğun farklı anlamlara gelebileceğini de vurgulamıştır.

Gezici ve Güvenç (2003), 217 kadının katılımıyla benlik kurgusu, çalışma durumu ve yaş arasında ilişki olup olmadığını ortaya çıkarmak için bir çalışma yapmıştır. Araştırma bulgularına göre, benlik kurgusunda ortaya çıkan farklılıklarda çalışma durumu ve yaşın etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, uzmanlık gerektiren işlerde çalışan kadınların, bireyleşme ve özerkleşme eğilimi, vasıfsız işte çalışan kadınlara göre daha yüksektir. Yani çalışılan işin niteliği özerkleşme eğilimi etkilemektedir. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre, yaş düzeyinin de benlik kurgularını etkilediği saptanmamıştır. Genç yetişkin kadınların, yetişkin kadınlardan daha fazlaözerkleşme eğilimi sergilediği, yetişkin kadınların ise genç yetişkin kadınlardan daha fazla duygusal bütünleşme ve ilişkisellik eğilimi sergilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Çukur, De Guzman ve Carlo (2004), ABD, Türkiye ve Filipinler vatandaşı olan katılımcılar üzerinde yürüttüğü çalışmada, benlik yapıları ve değer yönelimleri arasındaki farklılık ve benzerlikleri kültürlerarası düzeyde ortaya çıkarmak istemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, üç kültürde de ilişkisel benlik yapısı ve tutucu değerlerin dindarlık ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tuncer (2005), Aile Bağlamında Benlik Ölçeğini kullanarak, benlik stilleri ve tutumlar arasındaki ilişkiyi incelmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların benlik yapısı puanlarının sıralaması; ilişkisel benlik puanı, özerk-ilişkisel benlik ve özerk benlik puanı şeklinde olmuştur.

Carpenter ve Karakitapoğlu Aygün (2005) tarafından Türk öğrenciler ile Meksika ve Avrupa kökenli ABD'li öğrencilerin geliştirdikleri benlik kavramlarının karşılaştırıldığı bir bir araştırma düzenlenmiştir. Bu karşılaştırmada, kişisel kimlik, sosyal kimlik ve toplulukçu kimlik şeklinde üçlü bir ayrıma gitmişlerdir. Araştırma bulgularına göre, her iki

kültürde kimlik sıralamasının, kişisel kimlik, sosyal kimlik ve toplulukçu kimlik şeklinde aynı olarak sıralandığınıtespit etmişlerdir. Bununla beraber, Türk ve Meksika kökenli öğrencilerin, Avrupa kökenli öğrencilere göre, kişisel, sosyal ve toplulukçu benlik yapısının önemini daha fazla vurguladıkları gözlenmiştir.

Sato ve Cameron (1999), Kanada ve Japonya kültürlerini benlik yapıları açısından karşılaştırdıkları ve üniversite öğrencileriyle yaptıkları araştırmanın sonuçlarına göre Kanadalı öğrenciler karşılıklı bağımlı benlik yapısı alt ölçeğinden aldıkları puanların, aynı ölçekte Japon öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu, bunun yanı sıra, bağımsız benlik yapısı alt ölçeği açısından iki kültür arasında anlamlı bir fark olmadığını tespit etmişlerdir.

Kashima ve Hardie (2000), Avustralya‟ da benlik yapılarını saptamak amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre; erkek katılımcıların kadınlardan daha toplulukçu eğilimler sergiledikleri, kadın katılımcıların ise erkeklerden daha ilişkisel eğilimler sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca bireyci benlik yapısı bakımından, cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Katılımcıların benlik tiplerinin oransal dağılımına bakıldığında ise, bireyci benlik yapısı %47.2,ilişkisel benlik yapısı %36.1, bireyci ilişkisel alt benlik yapısı %6.9, ilişkisel toplulukçu alt benlik yapısı %3.7, bireyci toplulukçu alt benlik yapısı %3.2, ve toplulukçu benlik yapısı %2.8 şeklinde sıralanmıştır.

Abdo (2001), tarafından bireyci ve toplulukçu benlik yapılarının Lübnan'daki dağılım oranlarını belirleyebilmek amacı ile bir araştırma yürütülmüştür. Araştırma bulgularına göre, araştırmaya katılanların %67.3'ünün toplulukçu benlik yapısına, %27' sinin ise bireyci benlik yapısına sahip olduğunu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra katılımcılardan Arapça konuşanlar, İngilizce ve Fransızca konuşanlara göre, Müslümanların ise Hristiyan ve diğer dinlere mensup olan katılımcılara göre daha yüksek oranda toplulukçu benlik yapısına sahip oldukları gözlenmiştir.

Bresnahan, Chiu ve Levine (2004), benlik yapılarını üçlü model şeklinde ele aldıkları çalışmada, ABD ve Tayvan vatandaşı katılımcıları benlik yapıları açısından karşılaştırmışlardır. Araştırmaya katılan ABD vatandaşlarının bireyci ve toplulukçu benlik yapıları alt ölçeği puanlarının, karşılıklı bağımlı benlik yapısı alt ölçeği puanlarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca araştırmaya katılan kadınlar, karşılıklı

bağımlı benlik yapısı alt ölçeğinden erkeklere göre, anlamlı olarak yüksek puanlar almışlardır.

Kashima ve diğerleri (2004), Avustralya, Almanya, Japonya, İngiltere ve Kore'de üniversite öğrencilerinin toplulukçu benlik yapısı araştırması konulu çalışmanın bulgularına göre, Avustralya, Almanya, İngiltere ve Kore ile karşılaştırıldığında, Japon öğrencilerin toplulukçu benlik yapısı ölçeğinden anlamlı düzeyde yüksek puanlar aldıkları, Koreli öğrencilerin ise, toplulukçu benlik yapısı ölçeğinden düşük puanlar aldıkları gözlenmiştir.

Üskül, Hynie ve Lalonde (2004), Kanadalı ve Türk katılımcıları benlik yapısı konusunda karşılaştırdıkları araştırmanın sonucuna göre, Türk katılımcılar karşılıklı bağımlı benlik yapısı alt ölçeğinden, diğer katılımcılara göre anlamlı olarak yüksek puanlar almakla birlikte, bağımsız benlik yapısı alt ölçeği puanlarında her iki kültürden katılımcılar arasında anlamlı bir fark bulunmadığı gözlenmiştir.

Kashima ve diğerleri (2005), benlik yapısı eğilimlerinin kültürlerarası anlamda farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, bütün bireyler kendilerini gruplarından bağımsız ve daha varoluşsal bir biçimde algılama eğiliminde oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

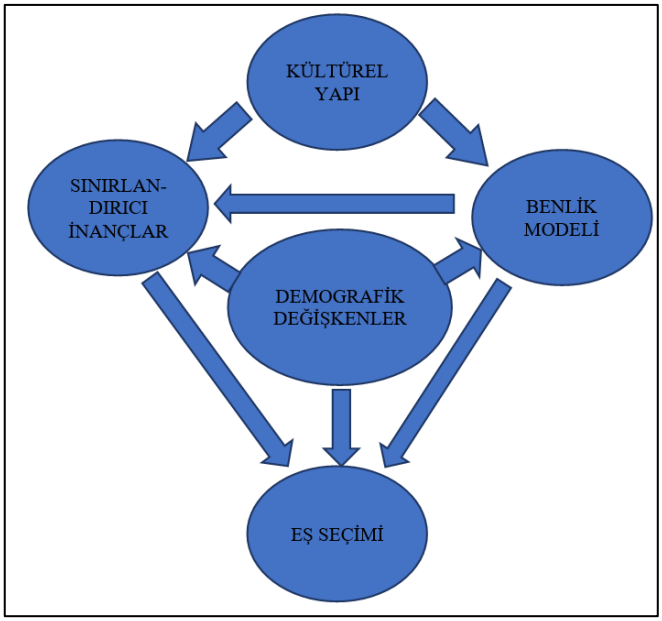
Hardie ve diğerleri (2005), Avustralyalı öğrencilerle ilişkisel, bireysel ve toplulukçu benlik yapılarının yaşanılan stres durumları, manevi seviye ve sağlık üzerindeki etkilerini konu edindikleri araştırmada, araştırmaya katılanların %29‟ unun tek bir benlik yapısına sahip olduğu belirlemişlerdir. Yani katılımcılardan 25‟ inin ilişkisel benlik yapısı, 49‟unun bireyci benlik yapısı ve 29‟ unun ise toplulukçu benlik yapısı eğilimleri sergilediği belirlenmiştir.

3. ARAŞTIRMA

3.1. Materyal ve Yöntem

3.1.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, bilimsel araştırma modellerinden tarama modeline göre yapılmış, mevcut durumu tanımlamaya yönelik betimsel bir çalışmadır. Araştırmada yaşamının çoğunu Türkiye'nin iki büyük metropol şehri Ankara ile İstanbul'da geçirmiş bireylerden ve Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan geleneksel şehirleri Şanlıurfa ve Mardin'de geçirmiş 18-27 yaş aralığındaki bekâr bireylerin eş seçiminde sınırlandırıcı inançlarının ve benlik modellerinin belirlenmesi ve bunlar arasındaki ilişkinin açıklanmaya çalışılması amaçlanmıştır. Bu araştırma modelinde, bireylerin içerisinde yetiştiği kültürel yapı benlik modellerine ve sınırlandırıcı inançlara etki etmektedir. Akabinde, benlik modelleri, eş seçiminde sınırlandırıcı inançları ve bu sınırlandırıcı inançlar da eş seçme sürecini etkilemektedir. Ayrıca benlik modelleri, sınırlandırıcı inançların aracı etkisi olmadan da çeşitli yollarla eş seçme sürecine etki etmektedir. Araştırmanın demografik değişkenleri ise eş seçimini ve benlik modellerini bağımsız bir biçimde etkilemektedir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1. Araştırma modeli

3.1.2. Veri Toplama Araçları

3.1.2.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu, araştırmaya katılan bireylerin çeşitli demografik özelliklerini belirlemek amacı ile araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu formda katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni hal, yaşamının çoğunu geçirdiği şehir, eğitim düzeyi, anne ve babalarının eğitim düzeyi ile varsa ebeveyn kaybı veya boşanması gibi alanlarda bilgi edinmeye yönelik sorular bulunmaktadır. Bu formda, katılımcıların kimlik bilgilerini içeren herhangi bir soru bulunmamaktadır.

3.1.2.2. Romantizm ve Eş Seçme Tutumları Ölçeği (REST)

Cobb, Larson ve Watson (2003) tarafından eş seçiminde sınırlandırıcı inançların belirlenebilmesi adına geliştirilmiştir. REST, toplamda 32 maddeden oluşmakta ve 1 (Hiç Katılmıyorum) ila 7 (Tamamen Katılıyorum) seçenekleri arasında değişen 7'li Likert tipi bir derecelendirmeye göre yanıtlanmaktadır. REST, daha önce hiç evlenmemiş, lise üstü eğitim seviyesine sahip, 18- 27 yaş aralığındaki bireylere uygulanmıştır. Maddelere verilen cevapların değerlerinin toplanması suretiyle ölçek puanları hesaplanmaktadır. Ölçeğin 8 faktörlü bir yapısı bulunmaktadır. Ölçekte 7 alt faktör (yalnız ve tek doğru, aşk yeterli, beraber yaşama, tam güven, idealleştirme, çaba göstermeme, zıt kutuplar) için 28 madde bulunurken 8. Faktör 4 çeldirici maddeyi içermektedir. REST'in uygulamasından bir toplam puan ve alt faktörler için de ayrı puanlar elde edilebilmektedir. Toplam puan açısından en düşük puan 28, en yüksek puan ise 140 olup bu puanların düşüklüğü ve yüksekliği katılmcının eş seçimini sınırlandırıcı inançları ile doğru orantılıdır. Yani ölçekten 45 puan alan bir katılımcının eş seçimini sınırlandırıcı inanç düzeyi, ölçekten 50 puan alan bir katılımcıya göre daha düşüktür. REST'in Türkçe uyarlaması ile geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları Cihan- Güngör, Yılmaz ve Balcı- Çelik tarafından 2007-2008 öğretim yılı içerisinde Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde eğitimine devam eden 474 öğrenci ile yürütülen çalışma neticesinde yapılmıştır. REST' in yapı geçerliliğinin belirlenmesi adına betimleyici faktör analizi ve faktörleştirmenin gerçekleştirilebilmesi adına ise temel bileşenler analizi tekniğine başvurulmuştur. İlişkili maddelerin bir araya getirilip bir faktör oluşturması ve bu

faktörlerin daha kolay yorumlanabilmesi adına ise Varimax eksen döndürme tekniği kullanılmıştır. Faktör analizleri sonucunda 7 alt faktör elde edilmiştir ve bu faktörler toplam varyansın %49.84'ünü açıklamaktadır. Ölçek maddelerinin faktör yük değerleri en düşük .31 ile en yüksek .93 değerleri arasında değişmektedir. Tam güven alt faktörü en düşük .31 ile en yüksek .74 arasında değişen 5 maddeden oluşmakta ve varyansın %2.74'ünü açıklamaktadır. Zıt kutuplar alt faktörü en düşük -.55 ile en yüksek -.83 arasında değişen 4 maddeden oluşup varyansın %2.16'sını açıklamaktadır. Yalnız ve Tek Doğru alt faktörüiki maddeden oluşup bu maddelerin faktör yük değerleri . 71 ile .80'dir ve varyansın %1.63'ünü açıklamaktadır. Aşk Yeterli alt faktörüen düşük .43 ile en yüksek .69 arasında değişen 6 maddeden oluşup varyansın %2.32'sini açıklamaktadır. Çaba göstermeme alt faktörüen düşük .41 ile en yüksek .69 arasında değişen üç maddeden oluşmakta ve varyansın %1.50'sini açıklamaktadır. Beraber Yaşama alt faktörüen düşük .89 ile en yüksek .93 arasında değişen 4 maddeden oluşmakta ve varyansın %3.68'ini açıklamaktadır. İdealleştirme alt faktörüise en düşük .51 ile en yüksek .70 arasında değişen 4 maddeden oluşup varyansın %1.77'sini açıklamaktadır. Ölçeğin güvenirlik puanlarının belirlenebilmesi adına Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanmış ve test-tekrar test tekniğine başvurulmuştur. REST'in iç tutarlılık katsayısı .65 olarak hesaplanmış ve ölçeğin iki hafta ara ile 181 katılımcıya uygulanması neticesinde Pearson Korelasyon Katsayısı r= .61 olarak bulunmuştur (Cihan- Güngör, Yılmaz ve Balcı- Çelik, 2011.)

3.1.2.3. Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği (ÖİBÖ)

Kağıtçıbaşı, Baydar ve Cemalcılar (2006) tarafından, Kağıtçıbaşı'nın Aile Değişimi Kuramı ve Özerk-Ilişkisel Benlik Modeli (1996a) temel alınarak en az lise eğitimi görmüş, şehirlerde yaşayan üniversite öğrencileri ve yetişkin örneklemler üzerinde geliştirildi. Ölçekte 1 (kesinlikle katılmıyorum) ve 5 (tamamen katılıyorum) arasında derecelendirilen 27 madde bulunmaktadır. Özerklik (Autonomous), İlişkisellik (Related) ve Özerk-Ilişkisel (Autonomous-Related) olmak üzere üç alt ölçek vardır. Her bir alt ölçekte 9'ar madde bulunmaktadır.Ölçeğin Cronbach Alpha katsayıları sırasıyla Özerk benlik için 0.76, ilişkisel benlik için0.72, özerk-ilişkisel benlik için 0.80'dir. Bu araştırmada,ÖİBÖ'nin "Özerklik" ve "Ilişkisellik" alt ölçekleri kullanılmıştır. İlişkisellik alt ölçeği 9 maddeden, Özerklik alt ölçeği 9 maddeden oluşmak üzere ölçekte toplamda 18 madde bulunmaktadır. "Yakınlarımla aramdaki bağ, kendimi huzur ve güven içinde hissetmemi sağlıyor." İlişkisellik faktörünü, "Kararlarımda yakınlarımın etkisi

çok azdır.” ifadesi ise özerklik faktörünü ifade eden madde örnekleridir. Maddelerin puanlanması 1 (Kesinlikle Katılmıyorum) ve 5 (Tamamen Katılıyorum) arasında değişen 5’li likert tipi bir derecelendirme ile yapılmaktadır. Bu iki alt ölçekten elde edilen ortalamalar ölçüt alınarak dört farklı benlik modeli elde edilmektedir. Özerklik ve ilişkisellik alt ölçeklerine ait ortalamaların üstünde puan alanlar “Özerk-Ilişkisel” benliğe, altında puan alanlar “Bağımlı-Ayrık” benliğe, ilişkisellik alt ölçeğinden yüksek, özerklik alt ölçeğinden düşük puan alanlar “İlişkisel” benliğe, bunun tersi durumda olanlar “Özerk” benliğe sahiptirler. Kağıtçıbaşı’na (2010) göre, bunlar arasında psikopatolojik veya uyumsuz olanı “Bağımlı-Ayrık” benlik, en sağlıklı olanı ise “Özerk-Ilişkisel” benliktir.Benlik modellerini belirlemek için kullanılan kesme puanları ise Aydın (2019) tarafından 2 farklı örneklem üzerinde yürütülen bir çalışma neticesinde belirlenmiştir. İlk örneklemden elde edilen veriler üzerinde Açıklayıcı Faktör Analizi yapılmış ve faktörleştirmenin yapılabilmesi adına Temel Bileşenler Analizine başvurulumuştur. ÖİBÖ’nün güvenirliğinin belirlenebilmesi adına Madde Toplam Korelasyonu ve Cronbachs’s Alpha teknikleri kullanılmıştır. Alt faktörler arasındaki kroelasyonun belirlenebilmesi adına Pearson Korelasyon Katsayısı tekniği kullanılmıştır. Benlik modellerinin kesme puanlarının belirlenebilmesi için ise ÖİBÖ verileri üzerinde hiyerarşik olmayan kümeleme yöntemlerinden K-Ortalama tekniğine başvurulmuştur. Bu çalışmaya göre katılımcının benlik modelini belirleyebilmek için, kesme puanları şöyledir: Özerk-Ayrık benlik modeline sahip olan kişinin ilişkisellik puanı 27.31’in altında, özerklik puanı 35.86’nın üstünde, Bağımlı-İlişkisel benlik modeline sahip olan kişinin ilişkisellik puanı 39.33’ün üstünde, özerklik puanı 22.39’un altında, Özerk-İklişkisel benlik modeline sahip olan kişinin ilişkisellik puanı 35,45’in üstünde, özerklik puanı 31.45’in üstünde; Bağımlı-Ayrık benlik modeline sahip olan kişinin ilişkisellik puanı 32.77’nin altında, özerklik puanı 24.90’ın altında olmalıdır.Araştırmada kullanılan ‘’Özerklik ve İlişkisellik’’ alt ölçeklerine ait güvenirlik puanlarını inceleyecek olursak, özerklik alt ölçeğinin madde-toplam güvenirliğinin .31 ve .54 arasında değişmektedir, Cronbach güvenirliği .76’dır. İlişkisellik alt ölçeğinin madde-toplam güvenirliği .18 ve .48 arasında değişmektedir. 1. ve 3. maddelerin güvenirliklerinin (.18 ve .22) düşük olduğu görülmektedir, Cronbach Alpha değeri ise .66’dır. Ölçeğin geçerlilik puanlarına bakıldığında ise Özerklik alt ölçeğinin; orjinalinde olduğu gibi 9 maddeden oluştuğu, Özerklik alt ölçeğinin; KMO değeri’nin .75, Barttlet’ının 001 düzeyinde anlamlı, maddelerin faktör yüklerinin .42 ve .68 arasında değiştiği, açıklanan toplam varyansının .35,40 olduğu ; ilişkisellik alt ölçeğinin orjinalinde olduğu gibi, 9 maddeden oluştuğu, KMO değerinin .71, Barttlet’ının 001 düzeyinde anlamlı, faktör yüklerinin .48 ve .84

arasında değiştiği, açıklanan toplam varyansının ise .57,38 olduğu görülebilmektedir (Aydın, 2019).

3.1.3. Verilerin Toplanma Süreci

Verilerin toplanması için katılımcılar ile çevrimiçi ortamda iletişime geçilmiş, araştırmanın konusu ve araştırma çerçevesinde uygulanacak ölçeklere dair bilgilendirme yapılmıştır. Bu sürecin ardından, gönüllü olarak araştırmaya katılmak isteyen bireylere Demografik Bilgi Formu, Romantizm ve Eş Seçme Tutumları Ölçeği ile Özerk İlişkisel Benlik Ölçeği'ni içeren tez anketi gönderilmiş ve uygulanmıştır.

3.1.4. Verilerin Analiz Süreci

Araştırmaya katılan 18-27 yaş aralığındaki 531 bireyden elde edilen veriler incelenmiştir. Tez anketi ile elde edilen veriler SPSS 23.00 programı aracılığı ile analiz edilmiştir. 50 sorudan oluşan tez anketinin iç tutarlılık katsayısını belirlemek için Cronbach's Alpha güvenirlik analizinden yararlanılmıştır. Tez araştırmasının çalışma grubunun maddelere verdikleri yanıtlara göre REST ile ÖİBÖ'nün alt faktörlerine ilişkin ortalama ve Standard sapmaların belirlendiği tanımlayıcı istatistikler verilmiştir. ÖİBÖ'nün kesme puanlarının belirlenmesinde K Ortalama Kümeleme Analizi tekniği kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıp dağılmadığının test edilebilmesi adına Kolmogorov&Simirnov ve Shapiro&Wilks normallik dağılımı testleri uygulanmıştır. REST ve ÖİBÖ'nün alt faktörleri arasındaki ilişkinin belirlenebilmesi için ise Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı tekniğine başvurulmuştur. Ölçeklerin alt faktörleri açısından cinsiyete göre anlamlı bir fark oluşup oluşmadığının sınanabilmesi için parametrik olmayan yöntemlerden Mann- Whitney U testinden faydalanılmıştır. Ölçeklerin alt faktörlerinin yaşanılan şehre, eğitim durumuna ve ebeveynlerin eğitim durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenebilmesinde ise parametrik olmayan yöntemlerden Kruskal-Wallis Testi kullanılmıştır.

3.1.5. Evren ve Örneklem

Bu araştırmada Türkiye'nin geleneksel şehirleri evrenini temsilen Şanlıurfa ve Mardin şehirleri örneklem olarak belirlenmiş ve yaşamının çoğunu bu şehirlerde geçirmiş

olan 18-27 yaş aralığındaki 226 bireyden (104 Mardin, 122 Şanlıurfa) veri toplanmıştır. Araştırmanın diğer bir evreni olan metropol şehirleri temsilen ise İstanbul ve Ankara illeri örneklem olarak seçilmiş ve yaşamının çoğunu bu şehirlerde geçirmiş olan 18-27 yaş aralığındaki 305 bireyden (188 Ankara, 117 İstanbul) veri elde edilmiştir. Araştırmanın verileri tesadüfi örnekleme metoduna başvurularak toplanmıştır.

3.1.6. Etik Kurul ve Ölçek Kullanım İzinleri

Bu araştırmanın yapılabilmesi adına Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır. Bunun yanı sıra araştırmada eş seçimini sınırlandırıcı inançları belirleyebilmek maksadıyla kullanılan Romantizm ve Eş Seçme Tutumları Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasını yapan Doç. Dr. Hüdayar Cihan'dan kullanım izni alınmıştır (s.153, Ek-1). Benlik modellerinin belirlenebilmesine yönelik ise Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği'nin geçerlilik, güvenirlik ve kesme puanlarını belirlemek üzere çalışma gerçekleştiren Doç. Dr. Kamile Bahar Aydın'dan kullanım izni alınmış (s.154, Ek-2) ve kendisinin düzenlediği ölçek formu kullanılmıştır.

3.2. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, araştırmanın amacına ve hipotezlerinin sınanmasına yönelik toplanan verilerin istatistikselanaliz işlemlerine tabi tutulması sonucunda elde edilen bulgular ve bu bulgulara dair tablolar paylaşılmıştır.

3.2.1. Tez Anketinin Güvenirlik Analizi

Toplamda 531 kişilik örnekleme uygulanan,REST ve ÖİBÖ olmak üzere iki ölçeğe ait beşli likert tipi 50 maddeyi (soruyu) içerentez anketinin güvenirliğinin analiz edilmesi için Cronbach'ın Alfa istatistiği testi uygulanmış ve sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.1.Tez anketiningenel güvenirlik testi sonuçları

Cronbach's Alpha	N of Items
,729	50

Yapılan güvenilirlik analizi sonucunda elde edilen Cronbach'ın Alfa değerinin, 0.729 gibi bir değer çıktığı görülmüştür. Bu sonuçlara göre, tez anketinin güvenilirliğinin yüksek düzeyli ve kabul edilebilir bir değer olduğu görülmektedir.

3.2.2. Katılımcıların Demografik Bilgiler

Tablo 3.2. Katılımcıların demografik bilgileri

Demografik Bilgiler		Sayı	Oran(%)
Cinsiyetiniz nedir ?	Erkek	241	45,4%
	Kadın	290	54,6%
Yaşamınızın çoğunluğunu hangi şehirde geçirdiniz?	Ankara	188	35,4%
	İstanbul	117	22,0%
	Mardin	104	19,6%
	Şanlıurfa	122	23,0%
Eğitim düzeyiniz nedir ?	Lise	67	12,6%
	Lisans	373	70,2%
	Lisansüstü	91	17,1%
Annenizin eğitim düzeyi nedir ?	Okur yazar değil	26	4,9%
	İlkokul	164	30,9%
	Ortaokul	102	19,2%
	Lise	127	23,9%
	Lisans	95	17,9%
	Lisansüstü	17	3,2%
Babanızın eğitim düzeyi	Okur yazar değil	1	0,2%
	İlkokul	55	10,4%
	Ortaokul	56	10,5%
	Lise	161	30,3%
	Lisans	200	37,7%
	Lisansüstü	58	10,9%
Kaç yaşındasınız ?	18,0	21	4,0%
	19,0	30	5,6%
	20,0	60	11,3%
	21,0	59	11,1%
	22,0	47	8,9%
	23,0	56	10,5%
	24,0	78	14,7%
	25,0	66	12,4%
	26,0	65	12,2%
	27,0	49	9,2%
Annenizle babanız siz kaç yaşındayken boşandılar ? Lütfen rakamla belirtiniz.	Evliler	496	93,4%
	2,0	1	0,2%
	3,0	1	0,2%
	4,0	1	0,2%
	5,0	1	0,2%
	7,0	3	0,6%
	9,0	1	0,2%
	10,0	4	0,8%
	11,0	1	0,2%
	13,0	3	0,6%
	14,0	2	0,4%
	16,0	7	1,3%
	17,0	2	0,4%
	18,0	2	0,4%
	20,0	1	0,2%
	21,0	1	0,2%
	23,0	1	0,2%
	24,0	2	0,4%
	25,0	1	0,2%

Tablo 3.2. (Devam). Katılımcıların demografik bilgileri

Demografik Bilgiler		Sayı	Oran(%)
Anneniz siz kaç yaşındayken vefat etti ? Lütfen rakamla belirtiniz.	Sağ	515	97,0%
	1,0	1	0,2%
	2,0	2	0,4%
	11,0	1	0,2%
	12,0	2	0,4%
	13,0	1	0,2%
	14,0	2	0,4%
	16,0	3	0,6%
	17,0	1	0,2%
	25,0	1	0,2%
	26,0	1	0,2%
	27,0	1	0,2%
Babanız siz kaç yaşındayken vefat etti ? Lütfen rakamla belirtiniz.	Sağ	503	94,7%
	1,0	1	0,2%
	4,0	1	0,2%
	6,0	1	0,2%
	8,0	1	0,2%
	10,0	2	0,4%
	12,0	3	0,6%
	13,0	1	0,2%
	14,0	2	0,4%
	16,0	1	0,2%
	18,0	1	0,2%
	19,0	2	0,4%
	20,0	1	0,2%
	21,0	3	0,6%
	23,0	2	0,4%
	24,0	4	0,8%
	25,0	2	0,4%

Katılımcılardan toplanan cevapların madde ortalamaları aşağıdaki tabloda verilmiştir;

Katılımcıların demografik bilgilerinin ardından hesaplanan, alt faktörlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.3.ÖİBÖ ve REST alt faktörlerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler

Alt Faktörler	**Ortalama**	**Std.S**	**Kolmogorov&Simirnov**	**ShapiroWilk**
Özerk Benlik Modeli	24,7062	4,80137	0,000*	0,000*
İlişkisel Benlik Modeli	32,8663	5,88210	0,000*	0,000*
Eş Seçme	96,7043	12,7564	0,000*	0,000*
Beraber Yaşama	9,3371	4,82499	0,000*	0,000*
Yalnız ve Tek Doğru	12,2618	3,05503	0,000*	0,000*
Aşk Yeterli	11,8927	3,51892	0,000*	0,000*
Çaba Gösterme	13,0659	3,44955	0,000*	0,000*
İdealleştirme	11,8041	3,38522	0,000*	0,000*
Zıt Kutuplar	9,4124	3,18862	0,000*	0,000*
Tam Güven	14,1507	3,28804	0,000*	0,000*
Gözlem Sayısı (N)			**531**	

K.G. Kolmogorov&Simirnov Normallik Sınaması İstatistiği, *H_0: Verilerin dağılımı normal dağılıma uygundur*

Tablo 3.3 incelendiğinde verilerin normal dağılıp dağılmadığını test eden normallik sınaması sonucunda tüm alt faktörler için normallik varsayımının sağlandığını iddia eden hipotezin Kolmogorov&Simirnov ve Shapiro&Wilks testleri açısından reddedilmesi gerektiği görülmektedir. Bu durumda verilerin normal dağılmadığı söylenebilir ve analizler için parametrik olmayan yöntemlerin kullanılması daha uygun olacaktır.

Tablo 3.2 araştırmaya katılan 18- 27 yaş aralığındaki 531 bireyin demografik bilgilerini göstermektedir. Bu tablo incelendiğinde araştırmaya katılan 531 bireyin cinsiyetlerinin 240 erkek, 290 kadın şeklinde ayrıldığı görülebilmektedir. Araştırma açısından önem arz eden diğer bir demografik değişken ise katılımcıların yaşamlarının çoğunu geçirdikleri şehirdir. Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya 188 katılımcının Ankara, 122 katılımcının Şanlıurfa, 117 katılımcının İstanbul ve 104 katılımcının ise Mardin ilinde yaşamının çoğunu geçirdiğini belirterek dâhil oldukları sonucuna ulaşılabilmektedir. Katılımcıların yaş açısından dağılımına bakılacak olursa, 18 yaşında 21 katılımcının, 19 yaşında 30 katılımcının, 20 yaşında 60 katılımcının, 21 yaşında 59 katılımcının, 22 yaşında 47 katılımcının, 23 yaşında 56 katılımcının, 24 yaşında 78 katılımcının, 25 yaşında 66 katılımcının, 26 yaşında 65 katılımcının ve 27 yaşında ise 49 katılımcının araştırmaya dâhil olduğu görülmektedir. Araştırmanın katılımcılarının eğitim düzeyleri incelendiğinde araştırmaya 373 katılımcı ile ağırlıklı olarak lisans mezunu bireylerin katıldığı, 91 katılımcının lisansüstü eğitim düzeyine sahip olduğu ve 67 katılımcının ise lise düzeyinde eğitime sahip oldukları sonucuna varılabilmektedir. Araştırmada kullanılan Özerk İlişkisel Benlik Ölçeğinin en az lise düzeyinde eğitim görmüş bireylere uygulanmak üzere geliştirilmiş olması sebebiyle eğitim düzeyi lisenin altında olan bireyler araştırmaya katılım gösterememiştir. Diğer bir demografik değişken olarak ise katılımcılar ebeveynlerinin eğitim durumlarını belirtmişlerdir. Katılımcıların annelerinin eğitim durumuna bakılacak olursa 26 katılımcının annesinin okuryazar olmadığı, 164 katılımcının annesinin ilkokul, 102 katılımcının annesinin ortaokul, 127 katılımcının annesinin lise, 95 katılımcının annesinin lisans ve 17 katılımcının annesinin ise lisansüstü düzeyde eğitime sahip oldukları sonucuna varılabilmektedir. Katılımcıların babalarının eğitim durumuna bakılacak olursa 1 katılımcının babasının okuryazar olmadığı, 55 katılımcının babasının ilkokul, 56 katılımcının babasının ortaokul, 161 katılımcının babasının lise, 200 katılımcının babasının lisans ve 58 katılımcının babasının lisansüstü düzeyde eğitime sahip oldukları görülebilmektedir. Katılımcıların anne ve babalarının eğitim durumlarını karşılaştıracak olduğumuzda katılımcıların anneleri arasında en çok görülen eğitim

durumunun lise mezuniyeti,babalar arasında ise lisans mezuniyeti olduğu verisi dikkati çekmektedir. Okur yazar değil, ilkokul ve ortaokul mezunu düzeyindeki eğitim seviyeleri katılımcıların anneleri arasında babalarından daha fazla görülürken; lise, lisans ve lisansüstü eğitim düzeyi, katılımcıların babalarında annelerine kıyasla daha fazla bildirilmiştir. Buradan katılımcıların babalarının annelerine göre daha yüksek eğitim seviyesine sahip oldukları sonucuna ulaşılabilmektedir.

Bu aşamadan sonra araştırmanın hipotezlerinin sınanabilmesi adına yapılan test sonuçları ve tablolar paylaşılacaktır.

3.2.3. ÖİBÖ ve REST Alt Faktörleri Arasındaki İlişki Yapısını Gösteren Pearson Korelasyon Analizi Tablosu

Tablo 3.4.ÖİBÖ ve REST alt faktörleri arası korelasyon tablosu

		İlişkisel Benlik Modeli	Özerk Benlik Modeli	Eş Seçme	Beraber Yaşama	Yalnız ve Tek Doğru	Aşk Yeterli	Çaba Gösterme	İdealleştirme	Zıt Kutuplar	Tam Güven
İlişkisel Benlik Modeli	P	1	-,694**	,275**	-,222**	,348**	,177**	,445**	,066	-,382**	,341**
Özerk Benlik Modeli	P	-,694**	1	-,200**	,286**	-,362**	-,221**	-,390**	-,023	,376**	-,280**
Eş Seçme	P	,275**	-,200**	1	,280**	,599**	,652**	,578**	,470**	,002	,694**
Beraber Yaşama	P	-,222**	,286**	,280**	1	-,296**	-,013	-,266**	,034	,261**	,053
Yalnız ve Tek Doğru	P	,348**	-,362**	,599**	-,296**	1	,484**	,532**	,226**	-,319**	,402**
Aşk Yeterli	P	,177**	-,221**	,652**	-,013	,484**	1	,389**	,107*	-,169**	,367**
Çaba Gösterme	P	,445**	-,390**	,578**	-,266**	,532**	,389**	1	,101*	-,311**	,482**
İdealleştirme	P	,066	-,023	,470**	,034	,226**	,107*	,101*	1	-,057	,264**
Zıt Kutuplar	P	-,382**	,376**	,002	,261**	-,319**	-,169**	-,311**	-,057	1	-,247**
Tam Güven	P	,341**	-,280**	,694**	,053	,402**	,367**	,482**	,264**	-,247**	1

$** \ \%1 \ güven \ düzeyinde \ anlamlı \ korelasyon \ katsayılarını \ ifade \ etmektedir \ (H_0: \rho_k = 0 \ (Korelasyon \ katsayısı \ anlamsızdır)$

Korelasyon tablosu incelendiğinde, ilişkisel benlik modeli ile özerk benlik modeli arasında güçlü negatif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir (ρ=-0,694). Eş seçme ile ilişkisel benlik arasında pozitif yönlü zayıf (ρ=0,275), eş seçme ile özerk benlik arasında ise zayıf şiddetli negatif bir ilişkinin varlığından bahsedilebilir (ρ=-0,200).

Bireylerin eş seçimleri ve benlik algılarının cinsiyete göre değişkenlik gösterip göstermediğini araştıran Mann-Whitney U testi sonuçları aşağıda verilmiştir;

Tablo 3.5.ÖİBÖ ve REST alt faktörlerinin cinsiyetlere göre ortalamaları

Alt Faktörler	Cinsiyet	N	Ortalama	Std.Sapma
Beraber Yaşama	Erkek	241	9,9668	4,63309
	Kadın	290	8,8138	4,92573
Yalnız ve Tek Doğru	Erkek	241	12,1701	3,34167
	Kadın	290	12,3379	2,79822
Aşk Yeterli	Erkek	241	12,4523	3,87927
	Kadın	290	11,4276	3,11985
Çaba Gösterme	Erkek	241	13,1950	4,06091
	Kadın	290	12,9586	2,84642
İdealleştirme	Erkek	241	11,6515	3,84530
	Kadın	290	11,9310	2,94976
Zıt Kutuplar	Erkek	241	9,2033	3,60499
	Kadın	290	9,5862	2,79046
Tam Güven	Erkek	241	14,4855	3,46182
	Kadın	290	13,8724	3,11503
Eş Seçme	Erkek	241	97,5560	14,25621
	Kadın	290	95,9966	11,33739
İlişkisel Benlik Modeli	Erkek	241	31,9668	6,55545
	Kadın	290	33,6138	5,15059
Özerk Benlik Modeli	Erkek	241	24,1992	5,22830
	Kadın	290	25,1276	4,38000

Tablo 3.6. Cinsiyete göre Mann Whitney U Testi sonuçları

Alt Faktörler	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	p.
Beraber Yaşama	29248,5	71443,5	-3,283	0,001*
Yalnız ve Tek Doğru	34456	63617	-0,279	0,78
Aşk Yeterli	29063	71258	-3,356	0,001*
Çaba Gösterme	30548	72743	-2,511	0,012*
İdealleştirme	31731	60892	-1,835	0,067
Zıt Kutuplar	30186,5	59347,5	-2,721	0,007*
Tam Güven	29926	72121	-2,865	0,004*
Eş Seçme	32263	74458	-1,524	0,127
İlişkisel Benlik Modeli	30798	59959	-2,361	0,018*
Özerk Benlik Modeli	29991,5	59152,5	-2,82	0,005*

**p≤0,05 $H_0: \mu_1 = \mu_2$ (Kadın ve erkeklerin ilgili alt faktör açısından algıları arasındaki fark istatistiksel olarak önemsizdir)*

Tablo 3.6 incelendiğinde, kadınların ve erkeklerin ilgili alt faktörler açısından grup ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak önemsiz olduğunu iddia eden sıfır hipotezinin beraber yaşama, aşk yeterli, çaba gösterme, zıt kutuplar, tam güven, ilişkisel ve özerk benlik modelleri açısından %95 güvenilirlikle reddedilebileceği görülmektedir (p≤0,05). Ancak söz konusu hipotezin yalnız ve tek doğru, idealleştirme ve eş seçme alt faktörleri açısından ise reddedilemeyeceği görülmektedir (p≥0,05). Buna göre, cinsiyet istatistiksel olarak; beraber yaşama, aşk yeterli, çaba gösterme, zıt kutuplar, tam güven, ilişkisel ve özerk benlik modelleri üzerinde etkili iken Eş seçiminde sınırlandırıcı inançların toplam puanını ifade eden ‘’Eş Seçme’’ ile Yalnız ve Tek Doğru ile İdealleştirme alt faktörleri üzerinde etkili değildir denebilir.

3.2.4. Yaşanılan İlin Eş Seçimini Sınırlandırıcı İnançlar ve Benlik Modellerine Etkisi

Kişilerin yaşadıkları ilin ilgilenilen değişkenler üzerindeki etkisini araştıran Kruskal Wallis testi sonuçları aşağıda verilmiştir;

Tablo 3.7.Yaşanılan ile göre ÖİBÖ ve REST alt faktörlerinin ortalamaları

Alt Faktörler	Yaşadığınız şehir							
	Ankara		İstanbul		Mardin		Şanlıurfa	
	Ort.	Std.S	Ort.	Std.S	Ort.	Std.S	Ort.	Std.S
Beraber Yaşama	8,72	5,17	11,36	5,21	8,62	4,06	8,96	3,93
Yalnız ve Tek Doğru	12,13	2,93	11,59	3,17	12,87	3,29	12,59	2,81
Aşk Yeterli	11,04	3,19	12,00	3,58	12,48	3,90	12,60	3,37
Çaba Göstermeme	12,24	3,15	12,56	3,30	14,46	3,88	13,63	3,20
İdealleştirme	11,72	3,10	11,38	2,97	12,03	4,30	12,15	3,30
Zıt Kutuplar	9,73	2,81	10,50	3,30	7,84	3,21	9,23	3,10
Tam Güven	13,57	3,46	13,49	3,35	15,60	2,82	14,45	2,92
Eş Seçme	93,98	13,51	97,56	12,42	98,87	13,51	98,24	10,42
İlişkisel Benlik Modeli	32,81	5,50	32,09	6,43	34,33	5,89	32,46	5,75
Özerk Benlik Modeli	25,58	4,37	26,25	4,86	21,96	4,58	24,22	4,56

Tablo 3.8. Yaşanılan ile göre Kruskal Wallis Testi sonuçları

Alt Faktörler	X^2	S.d.	p.
Beraber Yaşama	26,265	3	0,000*
Yalnız ve Tek Doğru	12,119	3	0,007*
Aşk Yeterli	19,705	3	0,000*
Çaba Gösterme	51,862	3	0,000*
İdealleştirme	2,49	3	0,477
Zıt Kutuplar	57,224	3	0,000*
Tam Güven	36,432	3	0,000*
Eş Seçme	12,677	3	0,005*
İlişkisel Benlik Modeli	13,493	3	0,004*
Özerk Benlik Modeli	59,639	3	0,000*
Beraber Yaşama	26,265	3	0,000*

*p≤0,05 $H_0: \mu_1 = \mu_2 \dots \mu_n$ (Yaşanılan ilin ilgili alt faktör açısından algıları arasındaki fark istatistiksel olarak önemsizdir)

Tablo 3.8 incelendiğinde, illere göre grup ortalamaları arasındaki farkın önemsiz olduğunu iddia eden sıfır hipotezinin idealleştirme alt faktörü dışındaki diğer tüm alt faktörler için reddedilmesi gerektiği görülmektedir (p≤0,05). Buna göre yaşanılan ilin idealleştirme dışındaki diğer alt faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etki yarattığı %95 güvenilirlikle söylenebilir.

Tablo 3.7 incelendiğinde ilişkisel benlik modeli açısından en yüksek ortalamanın Mardin'de en düşük ortalamanın ise İstanbul'da olduğu görülmektedir. Özerk benlik modeli açısından ise en yüksek ortalama İstanbul'dayken en düşük ortalama Mardin'dedir.

3.2.5. Katılımcıların Eğitim Durumunun Eş Seçimini Sınırlandırıcı İnançlar ve Benlik Modellerine Etkisi

Bireylerin eğitim durumlarının ilgilenilen değişkenler üzerindeki etkisini araştıran Kruskal Wallis testi sonuçları aşağıda verilmiştir;

Tablo 3.9.Eğitim durumuna göre ÖİBÖ ve REST alt faktörleri ortalamaları

Alt Faktörler		N	Ort.	Std.Sapma
Beraber Yaşama	Lise	67	8,7313	4,22683
	Lisans	373	9,1582	4,80190
	Lisansüstü	91	10,5165	5,18408
Yalnız ve Tek Doğru	Lise	67	13,1642	3,37817
	Lisans	373	12,4611	2,88428
	Lisansüstü	91	10,7802	3,03609
Aşk Yeterli	Lise	67	12,6716	3,83124
	Lisans	373	11,9517	3,45366
	Lisansüstü	91	11,0769	3,42290
Çaba Gösterme	Lise	67	14,4179	4,13466
	Lisans	373	13,2359	3,09232
	Lisansüstü	91	11,3736	3,69278
İdealleştirme	Lise	67	12,0746	3,94782
	Lisans	373	12,0161	3,33679
	Lisansüstü	91	10,7363	2,93952
Zıt Kutuplar	Lise	67	8,5672	3,97044
	Lisans	373	9,4021	2,98638
	Lisansüstü	91	10,0769	3,23602
Tam Güven	Lise	67	15,0597	3,21870
	Lisans	373	14,2735	3,21376
	Lisansüstü	91	12,9780	3,36313
Eş Seçme	Lise	67	99,4776	14,27475
	Lisans	373	97,4236	12,37074
	Lisansüstü	91	91,7143	11,96874
İlişkisel Benlik Modeli	Lise	67	33,0299	7,83150
	Lisans	373	33,1850	5,34816
	Lisansüstü	91	31,4396	6,16839
Özerk Benlik Modeli	Lise	67	23,0299	5,91088
	Lisans	373	24,5657	4,47503
	Lisansüstü	91	26,5165	4,67704

Tablo 3.10. Bireylerin eğitim durumlarına göre Kruskal Wallis Testi sonuçları

Alt Faktörler	X^2	S.d.	p.
Beraber Yaşama	5,439	2	0,066
Yalnız ve Tek Doğru	27,565	2	0,000*
Aşk Yeterli	7,996	2	0,018*
Çaba Gösterme	38,947	2	0,000*
İdealleştirme	10,546	2	0,005*
Zıt Kutuplar	13,946	2	0,001*
Tam Güven	19,803	2	0,000*
Eş Seçme	21,241	2	0,000*
İlişkisel Benlik Modeli	10,172	2	0,006*
Özerk Benlik Modeli	26,087	2	0,000*

*p≤0,05 $H_0: \mu_1 = \mu_2 \ldots \mu_n$ (Bireylerin eğitim durumları açısından ilgili alt faktör algıları arasındaki fark istatistiksel olarak önemsizdir)

Tablo 3.11 incelendiğinde, bireylerin eğitim durumlarına göre grup ortalamaları arasındaki farkın önemsiz olduğunu iddia eden sıfır hipotezinin beraber yaşama alt faktörü dışındaki diğer tüm alt faktörler için reddedilmesi gerektiği görülmektedir ($p \leq 0,05$). Buna göre eğitim durumunun beraber yaşama dışındaki diğer alt faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etki yarattığı %95 güvenilirlikle söylenebilir.

3.2.6. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumunun Eş Seçimini Sınırlandırıcı İnançlar ve Benlik Modellerine Etkisi

Bireylerin anne eğitim durumlarının ilgilenilen değişkenler üzerindeki etkisini araştıran Kruskal Wallis testi sonuçları aşağıda verilmiştir;

Tablo 3.11. Bireylerin anne eğitim durumlarına göre ÖİBÖ ve REST alt faktörleri ortalamaları

Alt Faktörler		N	Ort.	Std.Sapma
Beraber Yaşama	Okur yazar değil	26	6,3077	2,82516
	İlkokul	164	8,1463	4,43943
	Ortaokul	102	8,6961	4,34591
	Lise	127	9,8819	4,85931
	Lisans	95	11,4000	5,00510
	Lisansüstü	17	13,7059	5,05921
Yalnız ve Tek Doğru	Okur yazar değil	26	12,4615	3,17781
	İlkokul	164	13,1098	2,66772
	Ortaokul	102	13,0980	2,58522
	Lise	127	11,9528	3,06506
	Lisans	95	10,6526	3,25762
	Lisansüstü	17	10,0588	3,03048
Aşk Yeterli	Okur yazar değil	26	12,4615	3,24013
	İlkokul	164	12,3841	3,45594
	Ortaokul	102	12,9216	3,39390
	Lise	127	11,5118	3,38734
	Lisans	95	10,5158	3,45753
	Lisansüstü	17	10,6471	3,87203
Çaba Gösterme	Okur yazar değil	26	14,4615	2,73102
	İlkokul	164	13,9756	2,69503
	Ortaokul	102	13,6765	3,30964
	Lise	127	12,7008	3,25702
	Lisans	95	10,9895	4,19598
	Lisansüstü	17	12,8235	3,41386
İdealleştirme	Okur yazar değil	26	11,8462	3,86463
	İlkokul	164	12,0915	3,25560
	Ortaokul	102	11,7647	3,59641
	Lise	127	11,6142	3,38073
	Lisans	95	11,5368	3,35112
	Lisansüstü	17	12,1176	2,99755
Zıt Kutuplar	Okur yazar değil	26	8,5385	3,22776
	İlkokul	164	8,9817	2,96497
	Ortaokul	102	8,6569	2,88559
	Lise	127	9,7087	2,99765
	Lisans	95	10,6000	3,49285
	Lisansüstü	17	10,5882	4,31652

Tablo 3.11. **(Devam)**. Bireylerin anne eğitim durumlarına göreÖİBÖ ve REST alt faktörleri ortalamaları

Alt Faktörler		N	Ort.	Std.Sapma
Tam Güven	Okur yazar değil	26	14,4615	3,15253
	İlkokul	164	14,8232	2,84127
	Ortaokul	102	14,4804	3,49464
	Lise	127	14,0315	3,26583
	Lisans	95	12,8737	3,51968
	Lisansüstü	17	13,2353	3,21188
Eş Seçme	Okur yazar değil	26	95,8846	12,00442
	İlkokul	164	99,0915	11,04803
	Ortaokul	102	98,3627	13,02837
	Lise	127	95,9528	12,31263
	Lisans	95	91,8842	15,31295
	Lisansüstü	17	97,5294	7,64949
İlişkisel Benlik Modeli	Okur yazar değil	26	34,4615	5,12430
	İlkokul	164	34,2561	4,59744
	Ortaokul	102	32,9412	5,77091
	Lise	127	32,6850	6,03653
	Lisans	95	30,3789	6,92387
	Lisansüstü	17	31,8235	6,98423
Özerk Benlik Modeli	Okur yazar değil	26	22,0769	4,34440
	İlkokul	164	24,0732	4,36883
	Ortaokul	102	23,9216	5,07310
	Lise	127	24,9685	4,64611
	Lisans	95	26,5474	4,99525
	Lisansüstü	17	27,2941	3,68722

Tablo 3.12.Bireylerin anne eğitim durumlarına göre Kruskal Wallis Testi sonuçları

Alt Faktörler	X^2	S.d.	p.
Beraber Yaşama	51,553	5	0,000*
Yalnız ve Tek Doğru	51,219	5	0,000*
Aşk Yeterli	32,362	5	0,000*
Çaba Gösterme	37,711	5	0,000*
İdealleştirme	3,071	5	0,689
Zıt Kutuplar	22,071	5	0,001*
Tam Güven	22,753	5	0,000*
Eş Seçme	15,31	5	0,009*
İlişkisel Benlik Modeli	20,324	5	0,001*
Özerk Benlik Modeli	32,985	5	0,000*

*p≤0,05 $H_0: \mu_1 = \mu_2 \ldots \mu_n$ (Bireylerin anne eğitim durumları açısından ilgili alt faktör algıları arasındaki fark istatistiksel olarak önemsizdir)

Tablo 3.12 incelendiğinde, bireylerin anne eğitim durumlarına göre grup ortalamaları arasındaki farkın önemsiz olduğunu iddia eden sıfır hipotezinin idealleştirme alt faktörü dışındaki diğer tüm alt faktörler için reddedilmesi gerektiği görülmektedir (p≤0,05). Buna göre anne eğitim durumunun idealleştirme dışındaki diğer alt faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etki yarattığı %95 güvenilirlikle söylenebilir.

3.2.7. Katılımcıların Babalarının Eğitim Durumunun Eş Seçimini Sınırlandırıcı İnançlar ve Benlik Modellerine Etkisi

Bireylerin baba eğitim durumlarının ilgilenilen değişkenler üzerindeki etkisini araştıran Kruskal Wallis testi sonuçları aşağıda verilmiştir;

Tablo 3.13. Bireylerin baba eğitim durumlarına göre ÖİBÖ ve REST alt faktörleri ortalamaları

Alt Faktörler		N	Ort.	Std.Sapma
Beraber Yaşama	Okur yazar değil	1	6,0000	.
	İlkokul	55	8,2545	4,76569
	Ortaokul	56	8,1250	4,92881
	Lise	161	9,5342	4,58125
	Lisans	200	9,3450	4,75489
	Lisansüstü	58	11,0172	5,28318
Yalnız ve Tek Doğru	Okur yazar değil	1	16,0000	.
	İlkokul	55	12,8727	2,60380
	Ortaokul	56	13,3036	2,55072
	Lise	161	12,4845	2,98141
	Lisans	200	12,2500	2,98194
	Lisansüstü	58	10,0345	3,35065
Aşk Yeterli	Okur yazar değil	1	11,0000	.
	İlkokul	55	11,8727	3,39419
	Ortaokul	56	12,8750	2,91119
	Lise	161	12,0559	3,45733
	Lisans	200	12,1550	3,61612
	Lisansüstü	58	9,6207	3,21088
Çaba Gösterme	Okur yazar değil	1	15,0000	.
	İlkokul	55	13,0727	2,78125
	Ortaokul	56	13,4821	3,01506
	Lise	161	13,6087	2,84643
	Lisans	200	13,1400	3,56426
	Lisansüstü	58	10,8621	4,62809
İdealleştirme	Okur yazar değil	1	10,0000	.
	İlkokul	55	11,8000	3,08761
	Ortaokul	56	12,7143	3,65172
	Lise	161	12,0373	3,38358
	Lisans	200	11,5000	3,39524
	Lisansüstü	58	11,3621	3,27510
Zıt Kutuplar	Okur yazar değil	1	10,0000	.
	İlkokul	55	9,7818	2,79345
	Ortaokul	56	9,0714	2,90365
	Lise	161	9,1118	3,08827
	Lisans	200	9,3450	3,17591
	Lisansüstü	58	10,4483	3,92550
Tam Güven	Okur yazar değil	1	15,0000	.
	İlkokul	55	14,5818	3,21853
	Ortaokul	56	14,9464	2,95678
	Lise	161	14,6025	2,89024
	Lisans	200	14,0700	3,47931
	Lisansüstü	58	11,9828	3,21996

Tablo 3.13. (Devam). Bireylerin baba eğitim durumlarına göre ÖİBÖ ve REST alt faktörleri ortalamaları

Alt Faktörler		N	Ort.	Std.Sapma
Eş Seçme	Okur yazar değil	1	97,0000	.
	İlkokul	55	97,3091	13,90826
	Ortaokul	56	99,9643	9,72338
	Lise	161	98,5093	10,80400
	Lisans	200	96,6000	13,44709
	Lisansüstü	58	88,3276	13,71820
İlişkisel Benlik Modeli	Okur yazar değil	1	34,0000	.
	İlkokul	55	33,5091	4,63830
	Ortaokul	56	33,2857	5,21785
	Lise	161	33,7391	5,57732
	Lisans	200	32,8700	5,93288
	Lisansüstü	58	29,3966	7,06099
Özerk Benlik Modeli	Okur yazar değil	1	24,0000	.
	İlkokul	55	24,8364	4,31948
	Ortaokul	56	24,3393	4,80256
	Lise	161	23,9565	4,66550
	Lisans	200	24,7450	4,75954
	Lisansüstü	58	26,8966	5,25387

Tablo 3.14.Bireylerin baba eğitim durumlarına göre Kruskal Wallis Testi sonuçları

Alt Faktörler	X^2	S.d.	p.
Beraber Yaşama	15,063	4	0,005*
Yalnız ve Tek Doğru	32,613	4	0,000*
Aşk Yeterli	29,704	4	0,000*
Çaba Gösterme	14,015	4	0,007*
İdealleştirme	7,921	4	0,095
Zıt Kutuplar	6,069	4	0,194
Tam Güven	29,458	4	0,000*
Eş Seçme	26,353	4	0,000*
İlişkisel Benlik Modeli	19,086	4	0,001*
Özerk Benlik Modeli	14,515	4	0,006*

*p≤0,05 $H_0: \mu_1 = \mu_2 \ldots \mu_n$ (Bireylerin baba eğitim durumları açısından ilgili alt faktör algıları arasındaki fark istatistiksel olarak önemsizdir)

Tablo 3.14 incelendiğinde, bireylerin baba eğitim durumlarına göre grup ortalamaları arasındaki farkın önemsiz olduğunu iddia eden sıfır hipotezinin idealleştirme ve zıt kutuplar alt faktörleri dışındaki diğer tüm alt faktörler için reddedilmesi gerektiği görülmektedir (p≤0,05). Buna göre baba eğitim durumunun idealleştirme ve zıt kutuplaştırma dışındaki diğer alt faktörler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etki yarattığı %95 güvenilirlikle söylenebilir.

3.2.8. ÖİBÖ'nün Kesme Puanlarını Belirlemek Üzere Yapılan K Ortalama Kümeleme Analizi Sonuçları

Tablo 3.15.K-ortalama kümeleme analizi sonucu ortaya çıkan kesme puanları

	Özerk Ayrık	Bağımlı İlişkisel	Özerk İlişkisel	Bağımlı Ayrık	F	P
Özerklik	34,08	19,61	24,73	27,53	420,650	0,000*
İlişkisellik	18,98	38,07	34,67	28,68	783,575	0,000*

*p<0,05

K-ortalamalar tekniği ile yapılan kümeleme analizi sonuçlarına göre kesme puanları yukarıda verilmiştir.

Bu kesme puanlarına göre belirlenen grupların ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını test eden tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre de grup ortalamaları arasındaki farkın önemsiz olduğunu iddia eden sıfır hipotezinin %95 güvenilirlikle reddedileceği görülmektedir. Buna göre kümeler arasında özerklik puanı ($p<0,05$) ve ilişkisellik puanları ($p<0,05$) açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Bu araştırmada kesme puanlarının analizleri yapılırken Aydın (2019)'ın çalışmasında belirtilen kriterler esas alınmıştır. Aydın (2019)'ın kriterleri esas alınarak bu araştırmanın örneklemi üzerinde elde edilen kesme puanlarını karşılaştıracak olursak Aydın (2019)'ın çalışmasında Özerk- Ayrık benlik için 27, 31 ilişkisellik ile 35,86 özerklik puanı, Bağımlı- İlişkisel benlik için 39,33 ilişkisellik ve 22,39 özerklik puanı, Özerk- İlişkisel benlik için 35,45 ilişkisellik ve 31,45 özerklik puanı, Bağımlı- Ayrık benlik için ise 32,77 ilişkisellik ve 24,90 özerklik puanı sınır olarak belirlenmiştir. Tablo 3.15. incelendiğinde Aydın (2019)'ın çalışmasında elde edilen kesme puanları ile bu araştırmada elde edilen kesme puanları arasındaki farklılık görülebilecek ve karşılaştırılabilecektir.

Tablo 3.16.Kümelere atanan birey sayıları

Küme	Sayı	Oran(%)
Bağımlı İlişkisel	153	28,8%
Özerk İlişkisel	196	36,9%
Özerk Ayrık	40	7,5%
Bağımlı Ayrık	142	26,7%

3.3. Tartışma

Bu araştırma, temelde bireylerin eş seçimini sınırlandırıcı inançları ile benlik modelleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve bu değişkenler arasındaki ilişkinin ortaya koyulabilmesi adına yapılmıştır. Literatürde Başay (2015), Bilir (2016), Aydın ve Demir (2017), Botwin, Buss ve Shackelford (1997) tarafından yapılan araştırmalar vb. diğer araştırmalar da bu değişkenler arasındaki ilişkiye yönelik tasarlanmıştır. Ancak bu araştırmanın özgünlüğünün sağlanabilmesi adına adeta bir kültür mozaiği olarak görülebilecek ülkemizin geleneksel yapısını temsilen Şanlıurfa ve Mardin şehirleri ile ülkemizde modernizmin ve bireyci kültür yapısının etkisinin en fazla hissedildiği Ankara ve İstanbul şehirlerinde yaşamının çoğunu geçirmiş bireylerden veri toplanmıştır. Böylece, bireylerin yaşamları boyunca en fazla deneyimledikleri kültürel yapının eş seçme sürecindeki inançlarına ve benlik modellerine etkisinin de tespit edilebilmesine çalışılmıştır. Bunun yanı sıra katılımcılar, Erikson'un psikososyal gelişim kuramı ve TÜİK evlenme yaşı istatistikleri de göz önünde bulundurularak, 18-27 yaş aralığındaki bireyler arasından seçilmiştir. Katılımcıların bekârlık statülerinden hiç evlenmemiş bireyler olmaları da araştırmanın kriterlerinden biri olmuştur. Boşanmış veya eşini kaybetmiş bireylerin araştırmaya dâhil edilmemesinin nedeni bireylerin eş seçimini sınırlandırıcı inançları üzerinde evlilik süreci, eşi kaybetme ve yas ile boşanma süreci gibi yaşantıların etkisinin mümkün olabildiğince kontrol edilmesini sağlamaya çalışarak kültürün eş seçimini sınırlandırıcı inançlara ve benlik modellerine etkisini daha berrak bir şekilde ortaya koyabilmektir. Araştırmada bu değişkenlere yönelik verilerin elde edilebilmesi adına araştırmacı tarafından hazırlanan Demografik Bilgi Formunun yanı sıra Romantizm ve Eş Seçme Tutumları (REST) ölçeği ile Özerk - İlişkisel Benlik ölçekleri (ÖİBÖ) kullanılmıştır. Bilimsel araştırmalar yapılırken çeşitli değişkenleri ölçmek amacıyla kullanılacak araçların standardize edilmiş ve geçerlilik ile güvenirlik gibi özelliklere sahip araçlar olmasının önemi vurgulanmaktadır (Ercan ve Kan, 2004; Şencan, 2005, s.1-2). Bu araştırmada REST ve ÖİBÖ' nin tercih edilmesinin nedeni Türkçe'ye uyarlamalarının yapılmış olması ve ayrıca yapılan çalışmalar sonucunda geçerlilik ve güvenirliklerinin güçlü bir biçimde ortaya koyulmuş olmasıdır. Bu ölçeklerden ÖİBÖ yalnızca lise ve üstü eğitim seviyesine sahip bireylere uygulanmak üzere geliştirilmiştir. Bu nedenle araştırmanın katılımcıları da yalnızca lise ve üstü eğitim seviyesine sahip bireylerden seçilmiştir. Bu durum, 18- 27 yaş aralığında ve hiç evlenmemiş olup lise düzeyinden düşük eğitime sahip bireylerin araştırmaya dâhil edilememesi yönünden bir kısıtlılık yaratmıştır.

Ayrıca veriler, katılımcılara çevrimiçi ortamda ulaşılarak toplanmıştır. Araştırmalarda, çevrimiçi ortamda veri toplamanın çeşitli avantaj ve dezavantajlarından bahsedilmektedir. Baş (2010) çevrimiçi anketin hızlı uygulanabilir, düşük maliyetli, farklı tasarımlara imkân tanıyan ve çeşitli yazılımlara uyum sağlayabilen yapısının avantajlı yönleri olduğunu belirtmektedir. Dezavantajlar olarak ise internet kullanmayan bireylerin araştırmaya dâhil edilememesi, gizlilik ve doğrulama problemleri, verilerin kaybolma ihtimalinin bulunması, bilgisayar programları arasındaki farklılıkların yaratabileceği olumsuzluklar gibi problem alanları vurgulanmaktadır.

Araştırmanın bulgularına bakılacak olursa temelde hem literatürün büyük bir kısmı ile hem de bu araştırmanın temel düşüncesi ile tutarlı olarak eş seçimini sınırlandırıcı inançlar ile özerk ve ilişkisel benlik modelleri arasında bir ilişki saptanmış ve şehirler arasında da anlamlı bir fark oluştuğu görülüp kültür yapısının da eş seçimini sınırlandırıcı inançları ve benlik modellerini etkilediği düşünülmüştür. Özerk ve İlişkisel benlik modelleri, eş seçimini sınırlandırıcı inançların tamamı ile zıt yönde bir ilişkiye sahip bulunmuştur. Yani, bir sınırlandırıcı inanç ilişkisel benlik ile pozitif yönde bir korelasyona sahipse özerk benlik modeli ile negatif yönde bir korelasyona sahip olmaktadır. Özerk ve İlişkisel benlik modelleri ile en güçlü korelasyona sahip sınırlandırıcı inanç ise ‘’çaba göstermeme’’ sınırlandırıcı inancı olmuştur. Cinsiyet açısından bakıldığında erkek katılımcıların eş seçimini sınırlandırıcı inanç düzeylerinin kadın katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülebilmektedir (Tablo 3.5.). Bu çerçevede*, ‘’Erkek katılımcıların eş seçimini sınırlandırıcı inanç düzeylerinin kadın katılımcılara göre daha yüksek olması beklenmektedir’’* şeklinde kurulmuş olan Hipotez 7’nin doğrulandığı sonucuna ulaşılabilmektedir. Ayrıca eş seçme sürecindeki çeşitli faktörlerin cinsiyetle ilişkisini inceleyen; Uraz (1979), Durmazkul (1991), Ceylan (1994), Kaya (2002), Kuzgun (1992), Schmitt (2003), Toro-Morn ve Sprecher (2003) ile Sprecher, Sullivan ve Hatfield (1994)’ ın çalışmaları da bu araştırmada Hipotez 7’yi ve ilgili sonuçları da destekler nitelikte görülmektedir. Cinsiyet açısından ulaşılan diğer bir sonuç ise cinsiyetin eş seçimini sınırlandırıcı inanç toplam puanına anlamlı bir etkisinin olmadığı yönünde olmuştur (Tablo 3.6.). Bu bulgu ise REST’i geliştirmek üzere Cobb ve diğerleri (2003) ile ölçeğin Türkçe’ye uyarlama çalışmalarını yapan Cihan- Güngör ve diğerleri (2011)’nin araştırmalarında elde ettikleri sonuçlar ile tutarlı görünmektedir. Özerk-İlişkisel Benlik ölçeği (ÖİBÖ)’nden elde edilen puanlara göre Aydın (2019), ilişkisel benlik puanı 32,77’nin altında ve özerk benlik puanı 24,90’ın altında bulunan bireylerin Kağıtçıbaşı

(2010)'nın psikopatolojik benlik olarak gördüğü Bağımlı- Ayrık benlik modeline sahip olduğunu belirtmektedir. Bu kesme puanları çerçevesinde benlik modelleri ile cinsiyet arasındaki ilişki tartışılacak olursa araştırmanın erkek katılımcılarının özerk ve ilişkisel benlik puanlarının Bağımlı- Ayrık benlik modeli sınırları içerisinde bulunduğu görülebilmektedir (Tablo 3.5.). Bu bulguya göre psikopatolojik benlik yapısının erkeklerde kadınlara kıyasla daha yaygın görüldüğü yönünde bir izlenim edinilmektedir. Böylelikle, araştırmanın *''Bağımlı-Ayrık benlik modeline erkek katılımcılarda, kadınlara kıyasla daha fazla rastlanması beklenmektedir''* şeklinde kurulmuş olan 8 numaralı hipotezinin desteklendiği düşünülebilecektir. Bu bulgu ve ilgili hipotez ayrıca , Chiu ve Levine (2004) ile Kashima ve Hardie (2000) tarafından yapılan çalışmaların sonuçları ile de temellendirilip desteklenebilecektir.

Yaşamın çoğunun geçirildiği il açısından bulgular tartışılacak olursa ilk olarak hem Şanlıurfa hem de Mardin ilinde ortalama ilişkisellik puanının özerklik puanından daha yüksek olduğu görülebilmektedir. İstanbul ve Ankara'da ise yine ilişkisellik puanları özerklik puanlarından yüksek olmakla birlikte Şanlıurfa ve Mardin'e kıyasla ilişkisellik puanı daha düşük, özerklik puanı ise daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgular araştırmanın hem *'' Şanlıurfa ve Mardin illerinin ilişkisel benlik ortalama puanlarının özerk benlik ortalama puanlarından daha yüksek olması beklenmektedir''* şeklinde kurulmuş olan 1 numaralı hipotezini hem de *''İstanbul ve Ankara illerinde ilişkisel benlik ortalama puanının özerk benlik ortalama puanından yüksek olması ve bu illerin özerklik ortalama puanlarının Şanlıurfa ve Mardin illerine nazaran daha yüksek olması beklenmektedir''* şeklinde kurulmuş olan 2 numaralı hipotezini destekler nitelikte görülmektedir. Ayrıca, bireylerin içinde yaşadıkları kültürün benlik ve kişilik özelliklerine etkisini vurgulayan Üskül, Hynie ve Lalonde (2004), Kashima ve diğerleri (2004), Bresnahan, Chiu ve Levine (2004), Sato ve Cameron (1999), Carpenter ve Karakitapoğlu-Aygün (2005) tarafından yapılan araştırmalarla da aynı doğrultuda olduğu ve bu çalışmalarca da desteklendiği de söylenebilecektir. Aydın (2019) tarafından belirlenen ÖİBÖ kesme puanlarına bakıldığında ise erkek katılımcılarda olduğu gibi yaşamının çoğunu Şanlıurfa ilinde geçirmiş katılımcıların da kesme puanlarının, Kağıtçıbaşı (2010) tarafından psikopatolojik benlik olarak görülen Bağımlı- Ayrık benlik modelinin sınrıları içerisinde yer aldığı görülmektedir. Böylelikle, Şanlıurfa ilinde psikopatolojik benliğin İstanbul, Ankara ve Mardin illerine kıyasla daha yaygın görüldüğü izlenimi paylaşılabilecektir.

Eş seçimini sınırlandırıcı inanç toplam puanları açısından illere bakıldığında ise İstanbul ve Ankara'nın Şanlıurfa ve Mardin'e kıyasla daha düşük bir ortalamaya sahip olduğu görülebilmektedir (Tablo 3.7.). Bu bulgular araştırmanın 3 numaralı hipotezi *olan '' Yaşamının çoğunu Şanlıurfa ve Mardin illerinde geçirmiş olan bireylerde, İstanbul ve Ankara illerinde geçirmiş olan bireylere göre eş seçimini sınırlandırıcı inanç ortalama puanlarının daha yüksek olması beklenmektedir ''* hipotezini doğrular nitelikte bir sonuç elde edildiği şeklinde yorumlanmaktadır. Ulaşılan bu sonuç da literatürde Efe (2013, s.9), Yıldırım (2019, s.25) ile Cohan ve Kleinbaum (2002, s.22) tarafından vurgulanan, içerisinde bulunulan kültürel ve toplumsal yapının eş seçme sürecine etki ettiği yönündeki fikirleri ile aynı doğrultuda görülebilecektir. REST'in alt faktörlerini yaşanılan ile göre değerlendirecek ve elde edilen bulguları tartışacak olursak (Tablo 3.7.), Aşk yeterli sınırlandırıcı inancının ortalama puanlarının Şanlıurfa ve Mardin illerinde Ankara ve İstanbul illerine kıyasla daha yüksek olduğu; Beraber Yaşama sınırlandırıcı inancının ortalama puanlarının en yüksek İstanbulda sonrasında ise sırasıyla Şanlıurfa, Ankara ve Mardin illerinde bulunduğu; Zıt kutuplar alt faktörü açısından ortalama puanlar incelendiğinde ise İstanbul ve Ankara illerinin ortalama puanlarının Şanlıurfa ve Mardin illerinden daha yüksek olduğu görülebilmektedir. Bu bulgulara bakıldığında araştırmanın *''Eş seçimini sınırlandırıcı inançlardan "aşk yeterli, beraber yaşama ve zıt kutuplar" sınırlandırıcı inançlarına, yaşamının çoğunu İstanbul ve Ankara illerinde geçirmiş olan bireylerde, Şanlıurfa ve Mardin illerinde geçirmiş olan bireylere kıyasla daha yüksek bir ortalama puan ile rastlanması beklenmektedir''* şeklinde kurulmuş olan 4 numaralı hipotezinin Aşk yeterli ve Beraber Yaşama sınırlandırıcı inançları açısından reddedildiği ve hipotezin doğrulanamadığı görülmektedir. REST'in diğer alt faktörlerine bakıldığında ise " çaba göstermeme, yalnız ve tek doğru, idealleştirme ile tam güven" sınırlandırıcı inançlarına Şanlıurfa ve Mardin illerinde Ankara ve İstanbul'a kıyasla daha yüksek bir ortalama ile rastlandığı görülebilmektedir. Bu kapsamda araştırmanın, *'' Eş seçimini sınırlandırıcı inançlardan " çaba göstermeme, yalnız ve tek doğru, idealleştirme ile tam güven" sınırlandırıcı inançları açısından yaşamının çoğunu Şanlıurfa ve Mardin illerinde geçirmiş olan bireylerde, İstanbul ve Ankara illerinde geçirmiş olan bireylere kıyasla daha yüksek bir ortalama puan elde edilmesi beklenmektedir''* şeklinde kurulmuş olan 5 numaralı hipotezinin tüm alt faktörler açısından doğrulandığı belirtilebilecektir.

Katılımcıların eğitim durumlarının benlik modelleri ile ilişkisi tartışılacak olduğunda eğitim seviyesi lisansüstü olan katılımcıların ilişkisel benlik açısından en düşük, özerk

benlik açısından ise en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülebilecektir (Tablo 3.9.). Elde edilen diğer bir bulgu ise lisansüstü eğitime sahip katılımcıların aksine lise düzeyinde eğitim sahip olan katılımcılar ilişkisel benlik açısından en yüksek, özerk benlik açısından ise en düşük ortalama puana sahip bulunmuştur. Bu bulgular araştırmanın, *''Eğitim düzeyi lisansüstü olan bireylerin ilişkisellik puan ortalamalarının lise ve lisans mezunu katılımcıların ilişkisellik puan ortalamalarından daha düşük olması; özerklik puan ortalamalarının ise lisansüstü eğitim düzeyine sahip katılımcılarda lisans ve lise düzeyinde eğitime sahip katılımcılardan daha yüksek olması beklenmektedir''* şeklinde kurulmuş olan 10 numaralı hipotezini destekler niteliktedir. Eş seçimini sınırlandırıcı inanç toplam puanları açısından ise lise düzeyinde eğitime sahip katılımcıların en yüksek ortalamayı sergilediği sonrasında ise lisans ve lisansüstü mezunlarının geldiği görülebilmektedir. Bu bulgunun araştırmanın 9 numaralı hipotezi olan *'' Eğitim düzeyi lise olan bireylerin eş seçimini sınırlandırıcı inançlarının lisans ve lisansüstü mezunlarına göre daha fazla olması beklenmektedir ''* hipotezini doğrular nitelikte görüldüğü söylenebilecektir. Alt faktörler açısından ise '' Beraber Yaşama ve Zıt Kutuplar'' sınırlandırıcı inançlarının Lisansüstü eğitim seviyesine sahip bireylerde lisans ve lise eğitim düzeyine sahip bireylerden daha fazla görüldüğü sonucuna ulaşılırken; ''Aşk Yeterli, Çaba Göstermeme, Yalnız ve Tek Doğru, İdealleştirme ve Tam Güven'' sınırlandırıcı inançlarına en yüksek, eğitim düzeyi lise olan katılımcılarda rastlanmış sonrasında lisans mezunları gelmiş ve en düşük düzeyde ise lisansüstü düzeyinde eğitime sahip katılımcılarda görülmüştür. Bu sonuçlara göre, artan eğitim düzeyinin özerk benlik yapısını desteklediği ve eş seçimini sınırlandırıcı inanç düzeyini ise azalttığı yönünde bir sonuca ulaşıldığı düşünülebilecektir. Literatüre bakıldığında bu sonucun eğitim seviyesinin eş seçme sürecindeki önemini vurgulayan Bilen (2004, s. 51), Türkarslan ve Süleymanov (2010, s. 37) ve Ondaş (2007, s. 44) vb.çalışmalarca desteklendiği ifade edilebilecektir.

Araştırmanın bulgularını ebeveynlerin eğitim durumu açısından ele aldığımızda (Tablo 3.11.) eş seçimini sınırlandırıcı inançlara en fazla annesi ilkokul mezunu olan katılımcılarda sonrasında ise sırasıyla ortaokul, lisansüstü, lise, okuryazar değil ve en düşük lisans eğitim seviyelerinde rastlanmıştır. Bu karmaşık sıralamaya bakıldığında araştırmanın *'' Annesinin eğitim düzeyi lise düzeyinde ve daha düşük olan bireylerde eş seçimini sınırlandırıcı inançlara ebeveynlerinin eğitim düzeyi lise ve üzeri olan bireylerden daha fazla rastlanması beklenmektedir''* şeklinde kurulmuş olan 13 numaralı hipotezinin desteklenmediği yönünde bir sonuca ulaşıldığı ifade edilebilir. Benlik modellerine

bakıldığında ise ilişkisel benlik modelinin annesi okur-yazar olmayan katılımcılarda; özerk benliğin ise annesi lisansüstü seviyesinde eğitime sahip katılımcılarda en yüksek ortalamalar ile görüldüğü anlaşılmaktadır. Baba eğitim seviyesine bakıldığında da (Tablo 3.13.) ilişkisel benliğin babası okur- yazar olmayan katılımcılar arasında; özerk benliğin ise babası lisansüstü düzeyinde eğitime sahip katılımcılarda en yüksek ortalama ile görüldüğü ifade edilebilecektir. Bu sonuçlar Kağıtçıbaşı (1996)'nın araştırmasında vurguladığı, ebeveynlerin eğitim düzeyi ile benlik modelleri arasındaki ilişki ile de aynı doğrultuda görülmektedir. Bunun yanı sıra bu bulgular, araştırmanın ebeveynlerin eğitim düzeyine göre *'' Anne eğitim düzeyi açısından benlik yapıları incelenecek olursa, ilişkisel benlik yapısının anne eğitim düzeyi '' okuryazar değil'' seviyesinde olan katılımcılarda; özerk benlik yapısının ise anne eğitim düzeyi ''lisansüstü'' seviyesinde olan bireylerde diğer eğitim seviyelerine oranla daha yüksek ortalama ile görülmesi beklenmektedir''* şeklinde kurulmuş olan 14 numaralı hipotezini ve *'' Baba eğitim düzeyi açısından benlik yapıları incelenecek olursa, ilişkisel benlik yapısının baba eğitim düzeyi '' okuryazar değil'' seviyesinde olan katılımcılarda; özerk benlik yapısının ise baba eğitim düzeyi ''lisansüstü'' seviyesinde olan bireylerde diğer eğitim seviyelerine oranla daha yüksek ortalama ile görülmesi beklenmektedir''* şeklinde kurulmuş olan 16 numaralı hipotezini destekler nitelikte görülmektedir. Özkan (1994) ile Baybek ve Yavuz (2005) tarafından yapılan çalışmaların da ebeveynlerin eğitim seviyesinin bireylerin benlik özellikleri ile ilişkisini vurgulaması açısından bu bulgulara temel oluşturduğu düşünülebilir. Baba eğitim seviyesi açısından eş seçimini sınırlandırıcı inançlara bakıldığında (Tablo 3.13.) ise eş seçimini sınırlandırıcı inanç düzeyinin baba eğitim düzeyi ortaokul seviyesinde olan katılımcılar arasında en yüksek olduğu, sonrasında sırasıyla lise, ilkokul, okuryazar değil, lisans ve en düşük lisansüstü eğitim seviyelerinde görüldüğü yönünde bir bulgu ile karşılaşılmaktadır. Böylece, araştırmanın *'' Babasının eğitim düzeyi lise düzeyinde ve daha düşük olan bireylerde eş seçimini sınırlandırıcı inançlara ebeveynlerinin eğitim düzeyi lise ve üzeri olan bireylerden daha fazla rastlanması beklenmektedir''* şeklinde kurulmuş olan 15 numaralı hipotezinin desteklendiği sonucu paylaşılabilecektir.

Bu tartışmaların tümünün nihayetinde, bu araştırmanın bireylerin yaşamlarını büyük ölçüde etkileyen eş seçme sürecine ve yaşamları süresince sahip oldukları benlik yapılarına dair farkındalık oluşturulması, bu değişkenler üzerinde kültürün etkisinin incelenmeye çalışılması ve tüm bunların bireylerin ruh sağlıkları ve iyilik halleri ile bağlantısının ortaya konmaya çalışılması anlamında topluma ve bilime katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar

1- REST ölçeğinin 7 alt faktörü de özerk ve ilişkisel benlik modelleri ile zıt yönlü korelasyona sahip bulunmuştur.

2- Çaba göstermeme sınırlandırıcı inancı ilişkisel benlik ile pozitif özerk benlik ile negatif yönde en güçlü korelasyona sahip sınırlandırıcı inanç olmuştur.

3- Eş seçimini sınırlandırıcı inançlara erkek katılımcılarda kadın katılımcılara kıyasla daha yüksek ortalama ile rastlanmıştır.

4- Kağıtçıbaşı (2010) tarafından psikopatolojik benlik olarak tanımlanan Bağımlı-Ayrık benlik modeli erkeklerde daha fazla görülmektedir.

5- İstanbul, Ankara, Şanlıurfa ve Mardin şehirlerinde ortalama ilişkisellik puanı özerklik puanından daha yüksektir. Ancak İstanbul ve Ankara'nın özerklik ortalaması Şanlıurfa ve Mardine göre daha yüksek, ilişkisellik ortalaması ise daha düşüktür.

6- İstanbul ve Ankara'nın eş seçimini sınırlandırıcı inanç ortalamalarının Şanlıurfa ve Mardin'den daha düşük olduğu görülmüştür

7- Aşk yeterli sınırlandırıcı İnancına Şanlıurfa ve Mardin'de Ankara ve İstanbula kıyasla daha yüksek bir ortalama ile rastlanmıştır. Beraber Yaşama sınırlandırıcı inancına ise en fazla İstanbul'da rastlanmış ve arkasından sırasıyla Şanlıurfa, Ankara ve Mardin illeri gelmiştir. REST'in diğer 5 alt faktörü için ise en yüksek ortalama Mardin'de olmak üzere Şanlıurfa, Ankara, İstanbul sıralaması oluşmuştur.

8- Bağımlı- Ayrık benlik modeline Şanlıurfa ilinde daha sık rastlanmaktadır.

9- Artan eğitim seviyesi eş seçimini sınırlandırıcı inançları azaltırken özerk benlik yapısını desteklemektedir.

10- Beraber yaşama ve Zıt kutuplar sınırlandırıcı inançlarına lisansüstü eğitim seviyesinde en yüksek oranda rastlanmış; Aşk yeterli, Çaba göstermeme, Yalnız ve tek doğru, İdealleştirme ve Tam Güven sınırlandırıcı inançları ise lise düzeyinde eğitime sahip bireylerde en yüksek ortalama ile görülmüştür.

11- Ebeveynlerin eğitim düzeyinin yükselmesi özerk benlik yapısını desteklemektedir.

12- Babası lisans ve lisansüstü eğitime sahip olan bireylerde eş seçimini sınırlandırıcı inançlara daha az rastlanmıştır.

4.2. Öneriler

1- Bu araştırmada veriler çevrimiçi ortamda ulaşılan katılımcılardan toplanmıştır. Çevrimiçi ortamda veri toplamanın maliyeti azaltma, katılımcılara cevaplama zamanını kontrol etme olanağı tanıması ve mesafe problemlerini ortadan kaldırarak uzak mesafedeki katılımcılara ulaşabilmeyi kolaylaştırması gibi avantajları ile birlikte yalnızca konuya hassas kişilerin katılımından kaynaklı seçim hatası, ankete erişimde yaşanabilecek problemler, araştırmanın öneminin yeterince anlaşılamaması gibi dezavantajları da beraberinde getirebileceği belirtilmektedir (Çakıroğlu, 2007). Bu araştırmanın benzeri katılımcılara yüz yüze anket kağıtları verilerek veya eşit sayıda çevrimiçi ortamda ve anket kağıtları ile veri toplanarak yapılabilir.

2- Araştırmada, Özerk- İlişkisel Benlik Ölçeğinin yalnızca lise ve üstü eğitim düzeyine sahip bireyler ile uygulanmak üzere geliştirilmesi temelinde eğitim düzeyi lise, lisans ve lisansüstü olan bireyler katılımcı olarak araştırmaya dâhil edilebilmiştir. Benlik modellerini belirleyebilmek üzere geliştirilecek ve eğitim düzeyi ilkokul olan veya okuryazar olmayan bireylere de uygulanabilecek bir ölçek geliştirilerek benzeri bir araştırma tüm eğitim seviyesindeki bireyleri kapsayacak şekilde yapılabilecektir.

3- Araştırmanın çalışma grubunu geleneksel yapıyı temsilen yaşamının çoğunu Şanlıurfa ve Mardin'de geçirmiş bireyler oluştururken, modernizmin etkisindeki bölgeleri temsilen yaşamının çoğunu Türkiye'nin iki büyük metropolü olan İstanbul ve Ankara'da geçirmiş bireyler oluşturmaktadır. Ancak Türkiye'de

geleneksel yapıyı ve modernizmin etkisini yansıtan daha pek çok bölge ve şehir bulunmaktadır. Bu sebeple, hem gelenekselliği hem de modernizmin etkisini temsilen daha fazla şehirden veri toplanarak eş seçimini sınırlandırıcı inançlar ve benlik modellerine dair daha genelgeçer bir çalışma yapılabilecektir.

4- Türkiye'nin tüm coğrafi bölgelerinden ve hatta tüm şehirlerinden veriler toplanarak ülkenin eş seçimi ve benlik modellerine dair haritasını çıkarabilecek bir çalışma tasarlanabilecektir.

5- Bu araştırma, eş seçimine dair inançların evlilik ve boşanma sürecinin beraberinde getirdiği deneyimlerden etkilenmemiş olması adına daha önce hiç evlenmemiş genç bireylerin katılımıyla yürütülmüştür. Sonraki araştırmacılar tarafından, eşi ölmüş veya eşinden boşanmış olup mevcut dönemde bekâr olan bireylerin de dâhil edildiği bir araştırma yürütülerek bekârlık statülerinin eş seçimini sınırlandırıcı inançlara etkisinin araştırıldığı bir çalışma yürütülebilecektir.

6- REST ölçeği hiç evlenmemiş bireyler için geliştirilmiş bir ölçek olup bu araştırmanın katılımcıları da yalnızca hiç evlenmemiş genç bireylerdir. Evli bireylere de uygulanabilecek bir ölçeğin kullanılması veya geliştirilmesi ile benzer bir araştırma evli ve bekâr bireylerin eş seçimini sınırlandırıcı inançlarının karşılaştırılabilmesine olanak sağlayacak şekilde düzenlenebilir.

7- Eş seçimini sınırlandırıcı inançlar üzerinde sosyal medya kullanımı, dini yönelim, ailenin sosyo-ekonomik seviyesi gibi değişkenlerin etkisini inceleyen çalışmalar yapılabilir. Bu değişkenlerin bireylerin benlik modelleri ile ilişkisi de araştırılarak eş seçimi ve benlik modellerine dair literatüre katkı sunulabilir.

8- Üniversitelerde eş seçimini sınırlandırıcı inançlar ve benlik modellerine yönelik farkındalık arttırıcı eğitimler, seminerler ve faaliyetler düzenlenebilir.

9- Aile danışmanlığı merkezlerinde, eş seçme sürecinde bulunan bireylere sınırlandırıcı inançlara yönelik eğitimler ve farkındalık arttırıcı oturumlar düzenlenebilir. Bu süreçlere benlik modellerinin de dâhil edilmesi ile kendini tanıma düzeyi yükselen bireylerin daha isabetli eş seçimi yapmalarına katkı sağlanabilir.

10- En başta, eş seçiminin ve evliliğin önemli bir gelişimsel görev olduğu genç yetişkinlik dönemindeki bireyler olmak üzere, 18 yaş ve sonrasındaki bütün bekar bireylere Bekâr Danışmanlığı (Aydın, 2017, 2019) hizmetleri sunularak eş veya partner seçimi üzerine bilinçlendirme ve karar alma süreçleri daha sağlıklı hale getirilebilir. Aydın'a (2019) göre, Bekâr Danışmanlığının iki temel amacı vardır. Bunlardan biri, bireyi kaliteli bekâr hayatına hazırlamak, diğeri ise sağlıklı evlilik ve aile hayatına hazırlamaktır. Sağlıklı evlilik ve aile hayatına hazırlama amacını gerçekleştirmede yapılabilecek en önemli çalışmalardan biri *eş seçimini* etkin kılmaktır. Doğru eş seçimi, evlendikten sonraki hayatta ortaya çıkabilecek birçok sorun için önleyici işlevde bulunabilir.

11- Üniversitelerde eş seçimi alanında verilen derslerin ve lisansüstü programların sayılarının arttırılması ile hem danışanlara sunulan hizmetin niteliğinin artması hem de alanda uzmanlaşmış kişilerin sayısının ve akademik çalışmaların artması ile daha geniş kitlelere ulaşma fırsatı sağlanarak toplumun genelinde eş seçimini sınırlandırıcı inançların azalması ve daha isabetli eş seçimi yapılabilmesi amaçlarına katkı sağlanabilir.

12- Araştırma içerisinde eş seçiminin hem Türkiye'de hem de dünyanın çeşitli bölgelerinde geçirdiği değişim ele alınmış ve yapılan bazı araştırma sonuçları paylaşılmıştır. Hofstede (2001), Türkiye'de toplulukçu kültürün hâkim olması ile birlikte bireyci kültür yapısının da görüldüğünü ve toplumda bir değişim yaşandığını belirtmiştir. TÜİK (2017, 2018) verileri de boşanma oranının günden güne artış gösterdiğini ve ortalama evlilik yaşının hem erkekler hem de kadınlar açısından yükseldiği sonuçlarını paylaşmıştır. Ayrıca, Türkiye açısından gelenekselden moderne ve batılılaşmaya eş seçimi açısından ise görücü usulünden flört sonucu evliliklere doğru bir hareket olduğu belirtilmektedir. Bu veriler de göz önünde bulundurularak hem Türkiye içinde hem de Türkiye ile yurtdışı arasında eş seçme sürecinde yaşanan değişimleri ele alacak boylamsal bir çalışma düzenlenebilir.

5. KAYNAKLAR

Abuzer, C. (2004). Şanlıurfa'da toplumsal değişme ve Harran Üniversitesinin bu değişime etkisi. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *13*(13): 65-84.

Acemoğlu, H., Ceylan, A., Saka, G. ve Ertem, M. (2005). Diyarbakır'da erken yaş evlilikleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *8*(8).

Açıkgöz, Ö. (2007). Şehir, şehir toplumu ve şehir sosyolojisi. *Sosyoloji Konferansları*, 35: 57-83.

Adasal, R. (1963). *Cinsiyet, Aşk, Evlilik.* Turhan Kitabevi, Ankara.

Ağdemir, S. (1991). Aile ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *1*(1).

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., & Waters, E. Wall. S. (1978). *Patterns Of Attachment: A Psychological Study Of The Strange Situation*. Hillsdale, Lawlence Erlbaum Associates.

Akbaş, Y. ve Aydın, M. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının proje tabanlı öğrenme (ptö) algılarının incelenmesi. *Yyü Eğitim Fakültesi Dergisi*, *16*(1):678-693.

Aktaş, G. (2015). Türkiye'de Aile Sosyolojisi Çalışmalarına Genel Bir Bakış. *Sosyoloji Konferansları*, 52:419-441.

Akyüz, Ç. (2018). Berdel evliliği üzerine kalitatif bir araştırma: Mardin örneği. *Folklor Akademi Dergisi*, 1(1):17-34.

Alkan T. (1981). *Kadın-Erkek Eşitsizliği Sorunu.* Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.

Altuntaş, S., ve Atlı, A. (2015). Eş seçme stratejileri envanteri geliştirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *12*(32): 123-135.

Amato, P. R., Booth, A., Johnson, D. R., Johnson, D. R., & Rogers, S. J. (2007). *Alone Together: How Marriage İn America İs Changing*. Harvard University Press.

Arı, R., Üre, Ö. ve Yılmaz, H. (1999). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Konya, Mikro Basım Yayın Dağıtım.

Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M. Çeviri: Gündüz O. (2012). *Sosyal Psikoloji*. İstanbul, Kaknüs Yayınları.

Arslan, D. A. ve Arslan, G. (2015). Kırsal Türkiye'de, geçmişten geleceğe kadın, evlilik ve aile. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(37):629-684.

Aslan, E. (1992). Benlik kavramı ve bireyin yaşamındaki etkileri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *4*(4):7-14.

Ataca, B.,& Sunar, D. (1999). Continuity and change in Turkish urban family life. *Psychology and Developing Societies, 11*(1):77-90.

Avşaroğlu, S. ve Üre, Ö. (2007). Üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme ve stresle başaçıkma stillerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18: 85-100.

Aydın, G. S. ve Demir, A. (2017). Lisansüstü öğrencilerinin eş seçimini etkileyen ve sınırlandıran görüş ve inançları. *Ege Eğitim Dergisi*, *18*(2): 627-652.

Aydın, K. B. (2016). Sosyal destek ve önemi. *Hedefe doğru insan: Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Sempozyumu*, 506-522.

Aydın, K. B. (2017). Bekar danışmanlığı ve özerk-ilişkisel bekar danışmanlığı modeli: Türkiye'de yeni bir kavram, araştırma, uzmanlık ve çalışma alanı. *TURAN-SAM, 9*(36), 707-715.

Aydın, K. B. (2018). Bekâr popülasyonlar için önerilen yasal düzenlemeler. *Ankara Barosu Dergisi*, *76*(3): 251-286.

Aydın, K. B. (2019). Özerk-ilişkisel benlik ölçeğinin geçerliği, güvenirliği ve öznel esenlik hali ile ilişkisi. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 4(8): 1-19.

Aydın, K. B. (2019). *Bekâr Danışmanlığı: Hayata Hazırlar.* Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.

Aydın, O. ve Baran, G. (2010). Toplumsal değişme sürecinde evlenme ve boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *21*(2): 117-126.

Aynakulova, G. (2006). Kırgızlarda evlilik ve evlenme törenleri. *Millî Folklor*, 9: 95-106.

Aytepe, O. (2004). Ankara'nın merkez ve başkent olması. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, *9*(33): 15-22

Ayyash-Abdo, H. (2001). Individualism and collectivism: The case of Lebanon. *Social Behavior and Personality: an international journal*, *29*(5): 503-518.

Bacanlı, H. ve Terzi, İ. (2013). *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi.* İstanbul, Açılım Kitap.

Bacanlı, H. (2001). Eş seçimi tercihleri. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*, 2 (15): 7-16.

Bachofen, J. (1861). *The Mothers, Myth, Religion and Mother Right.* Princeton University Press.

Barich, R. R.,& Bielby, D. D. (1996). Rethinking marriage: change and stability in expectations, 1967-1994. *Journal Of Family Issues*, *17*(2): 139-169.

Bartholomew, K.,& Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. *Journal Of Personality And Social Psychology*, *61*(2): 226-244.

Baş, T. (2010). *Anket, nasıl yapılır, uygulanır, değerlendirilir.* Ankara: Seçkin Yayıncılık, 271.

Başar, H. (2009). Eski Türklerde Aile, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul:Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Başay, A. C. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Benlik Yapısı ve Eş Seçme Kriterleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.

Battal, A. (2008). *Boşanma Sebepleri, Bilimsel Araştırma Projesi Uygulama Sonuçları.* İstanbul: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Akademik Dayanışma Araştırma ve Geliştirme Vakfı Eflatun Matbaacılık.

Baucom, D. H. & Epstein, N., (1989). Cognitive-Behavioral Marital Therapy. In: *Comprehensive Handbook Of Cognitive Therapy*, Springer, New York, Ny, 491-513.

Baybek, H. ve Yavuz, S. (2005). Muğla üniversitesi öğrencilerinin benlik saygılarının incelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14): 73-95.

Bayer, A. (2013). Değişen toplumsal yapıda aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *4*(8): 101-129.

Baymur, F. B. (1972). *Genel Psikoloji*. İstanbul, İnkılap Yayınları.

Bayraktar, A. N. (2013). Başkent Ankara'da cumhuriyet sonrası yaşanan büyük değişim: modern yaşam kurgusu ve modern mekânlar. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, *4*(1): 67-80.

Beck, J.S. (1995). *Cognitive Therapy: Basics and Beyond*. New York, Guillford Press.

Bee, H. L., Boyd, D. R. (2009). Çeviri: Gündüz, O. *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. İstanbul, Kaknüs yayınları.

Bejanyan, K., Marshall, T. C., & Ferenczi, N. (2015). Associations of collectivism with relationship commitment, passion, and mate preferences: Opposing roles of parental influence and family allocentrism. *PloS one*, *10*(2): 1-24.

Bellah, R. N., Madsen, R., Sullivan, W. M., Swidler, A., & Tipton, S. M. (1985). *Habits of the Heart: İndividualism and Commitment in American Life*. Berkeley, University of California Press.

Bener, M. (2011). Dindarlık-Eş Seçimi İlişkisi: Sdü Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.

Bener, Ö. ve Günay, G. (2012). Gençlerin evlilik ve aile yaşamına ilişkin tutumları. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *2*(1): 1-27.

Bilen, M. (2004). *Sağlıklı İnsan İlişkileri*. Ankara, Anı Yayıncılık.

Bilir, E. S. (2016). Türkiye'deki Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişkilerinde İşlevsel Olmayan İlişki İnançları ile İlişkisel Benlik Tutumlarının Bağlanma Kuramı Çerçevesinde Araştırılması, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul: Maltepe Üniversitesi.

Booth, A., Johnson, D. R., Branaman, A., & Sica, A. (1995). Belief and behavior: does religion matter in today's marriage?. *Journal Of Marriage And The Family*, 57(3): 661-671.

Botwin, M. D., Buss, D. M., & Shackelford, T. K. (1997). Personality and mate preferences: Five factors in mate selection and marital satisfaction. *Journal of personality*, *65*(1): 107-136.

Bowlby, J. (1977). The making and breaking of affectional bonds: ıı. some principles of psychotherapy: the fiftieth maudsley lecture (Expanded Version). *The British Journal Of Psychiatry*, *130*(5): 421-431.

Bowlby, J. (1980). *Attachment And Loss: Separation: Anxiety And Anger* (Vol. 2). New York, Vintage Books.

Brehm, S. S. (1985). *Intimate Relationships*, New York: Random House.

Bresnahan, M. J., Chiu, H. C., & Levine, T. R. (2004). Self-construal as a predictor of communal and exchange orientation in Taiwan and the USA. *Asian Journal of Social Psychology*, *7*(2): 187-203.

Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.

Bugay, A., ve Tezer, E. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Evlenecekleri Eşlerde Aradıkları Özellikler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23:36-40.

Burns, D. (1980). *Feelinggood: The new mood therapy*.

Buss, D. M. (2000). The evolution of happiness. *American Psychologist*, *55*(1): 15-23.

Buss, D. M., Abbott, M., Angleitner, A., Asherian, A., Biaggio, A., Blanco-Villasenor, A., ... & Ekehammar, B. (1990). International preferences in selecting mates: A study of 37 cultures. *Journal of cross-cultural psychology*, *21*(1): 5-47.

Buss, D. M.,& Barnes, M. (1986). Preferences in human mate selection. *Journal of personality and social psychology*, *50*(3): 559.

Buss, D. M.,& Schmitt, D. P. (1993). Sexual strategies theory: an evolutionary perspective on human mating. *Psychological Review*, *100*(2): 204-232.

Buss, D.M. (2015). *Evolutionary psychology: The new science of the mind*. 5th. ed. New York, Routledge.

Buunk, A. P., Park, J. H., & Duncan, L. A. (2010). Cultural variation in parental influence on mate choice. *Cross-Cultural Research*, *44*(1): 23-40.

Byrne, D. (1969). Attitudes And Attraction. In: *Advances İn Experimental Social Psychology* (Vol. 4). Academic Press, 35-89.

Caldwell, B. E.,& Woolley, S. R. (2008). Marriage and family therapists' endorsement of myths about marriage. *The American Journal of Family Therapy*, *36*(5): 367-387.

Cameron, C., Oskamp, S.& Sparks, W. (1977). Courtship American style: newspaper ads. *Family Coordinator*, 26(1): 27-30.

Campbell, J. D. (1990). Self-esteem and clarity of the self-concept. *Journal of personality and social psychology*, *59*(3): 538.

Can, İ. (2013). Ailenin Tarihsel Gelişimi: Dünü Bugünü Yarını. İçinde: Aydın M (editör). *Sistematik Aile Sosyolojisi*, 65-91.

Canel, A. N. (2012). *Evlilik ve Aile Hayatı.* İstanbul, Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

Cann, A., Mangum, J. L., & Wells, M. (2001). Distress in response to relationship infidelity: The roles of gender and attitudes about relationships. *Journal of Sex Research*, *38*(3): 185-190.

Carpenter, S.,& Karakitapoglu-Aygün, Z. (2005). Importance and descriptiveness of self-aspects: A cross-cultural comparison. *Cross-cultural research*, *39*(3): 293-321.

Ceylan, F. (1994). Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimindeki Tercih Ve Beklentileri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.

Chu, S., Hardaker, R., & Lycett, J. E. (2007). Too good to be 'true'? the handicap of high socio-economic status in attractive males. *Personality And Individual Differences*, *42*(7):1291-1300.

Cobb, N. P., Larson, J. H., & Watson, W. L. (2003). Development of the attitudes about romance and mate selection scale. *Family Relations*, *52*(3): 222-231.

Cohan, C. L.,& Kleinbaum, S. (2002). Toward a greater understanding of the cohabitation effect: premarital cohabitation and marital communication. *Journal Of Marriage And Family*, *64*(1):180-192.

Cohen, P. N.,& Blanchi, S. M. (1999). Marriage, children, and women's employment: what do we know. *Monthly Labor Review*, 122(12): 22-31.

Collins, W. A. (2003). More than myth: the developmental significance of romantic relationships during adolescence. *Journal Of Research On Adolescence*,13(1):1-24.

Creamer, M. & Campbell, I. M. (1988). The role of interpersonal perception in dyadic adjustment. *Journal Of Clinical Psychology*, 44(3): 424-430.

Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan İnsana.* İstanbul, Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan Davranışı*. İstanbul, Remzi Kitapevi.

Çakır, H. (2013). Sosyo-kültürel ve ekonomik faktörler çerçevesinde erken evlilikler: Ankara Pursaklar örneği, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.

Çapan, E.B. ve Korkut Owen, F. (2017). Çocukların kendilik değerini geliştirmede kendilik değeri geliştirme programı ve sosyal ve duygusal eğitim programının etkililiği. *Electronic Journal of Social Sciences*, *16*(62):756-769.

Çaplı, O. (1992). *Evlenmeye Hazır Mısınız?,*1. Baskı. Ankara, Bilgi Yayınevi.

Çarıkçı, İ. ve Koyuncu, O. (2010). Bireyci-toplumcu kültür ve girişimcilik eğilimi arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 3: 1-18.

Çelik, İ. A. ve Vural, F. (2018). Suriyeli mülteci kadınların kuma dramı: Kilis ili örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, *8*(14): 13-13.

Çelik, V. (2001). *Okul Kültürü ve Yönetimi.* Ankara, Pegem Yayıncılık.

Çukur, C. S., De Guzman, M. R. T., & Carlo, G. (2004). Religiosity, values, and horizontal and vertical individualism-Collectivism: A study of Turkey, the United States, and the Philippines. *The Journal of social psychology*, *144*(6): 613-634.

Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye'de aile ve kadın emeği. *Toplum ve Bilim,* 86:139-170.

Dekovic, M., Pels, T., & Model, S. (2006). *Child Rearing in Six Ethnic Families: The Multi-Cultural Dutch Experience*. Edwin Mellen Press.

Demir, A.,& Fışıloğlu, H. (1999). Loneliness and marital adjustment of Turkish couples. *The Journal of Psychology, 133*(2): 230-240.

Demir, K. ve Çabuk, S. (2010). Türkiye'de metropoliten kentlerin nüfus gelişimi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *1*(28): 193-215.

DeNeve, K. M.,& Cooper, H. (1998). The happy personality: A meta-analysis of 137 personality traits and subjective well-being. *Psychological bulletin*, *124*(2): 197.

Diener, E.,& Diener, M. (2009). Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. In *Culture and well-being*. Dordrecht, Springer, 71-91.

Diener, E.,& Seligman, M. E. (2002). Very happy people. *Psychological science, 13*(1): 81-84.

Dokuyan, M. (2015). 12. sınıf öğrencilerinde algılanan anne-baba tutumları ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2*(2): 1-21.

Duben, A. (1982). The significance of family and kinship in urban Turkey. İn: Ç. Kagitcibasi (ed.). *Sex Roles, Family and Community in Turkey*, Bloomington, İndiana University Press, 73-99.

Durmazkul, A. (1991). Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi Tercihleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Eddy, J. M., Heyman, R. E., & Weiss, R. L. (1991). An empirical evaluation of the Dyadic Adjustment Scale: Exploring the differences between marital" satisfaction" and" adjustment.". *Behavioral Assessment,* 13(3):199-220.

Edmundson, M. L. (2005). Marriage Myths And Dysfunctional Relationship Beliefs Among Undergraduates, Child and Family Studies, Master Thesis, Knoxville: University of Tennessee.

Efe, E. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçme Eğilimleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Ellison, C. G., Burdette, A. M., &Bradford Wilcox, W. (2010). The couple that prays together: race and ethnicity, religion, and relationship quality among working-age adults. *Journal Of Marriage And Family*, *72*(4): 963-975.

Engels, F.,& Somer, K. (1974). *Ailenin, özel mülkiyetin ve devletin kökeni*. Sol Yayınları.

Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N. ve Alpkan, R. L. (2005). Marital adjustment. *Düşünen Adam: The Journal Of Psychiatry And Neurological Sciences*, 18 (1):39-47.

Ercan, H. (2008). Genç yetişkinlerin aşk biçemleri ve benlik tipleri. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktota Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

Ercan, H. (2013). Genç yetişkinlerde benlik kurgusu üzerine bir çalışma.*Journal of World of Turks*, *5*(2):157-178.

Ercan, İ. ve Kan, İ. (2004). Ölçeklerde güvenirlik ve geçerlik. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 30*(3):211-216.

Erelçin, F. G. (1988). Collectivistic Norms in Turkey: Tendency to Give and Receive Support, İnstitute of Social Sciences, Department of Psychology, Master Thesis, İstanbul: Boğaziçi University.

Ergin, H. ve Yıldız, S. A. (2010). *Gelişim Psikolojisi*. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Erikson, E. H. (1946). Ego development and historical change: clinical notes. *The Psychoanalytic Study of the Child*, *2*(1): 359-396.

Erol, P. Ö. ve Aloğlu, E. (2017). Çocuğun değeri ve aile değişimi: türkiye'den otuz yıllık bir portre. *Sosyoloji Dergisi*, (35): 77-101.

Ersanlı, K. ve Kalkan, M. (2008). *Evlilik İlişkilerini Geliştirme (Kuram ve Uygulama).* Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Ersever, H. Ö. (1996). Karar Verme Becerileri Kazandırma Programının Ve Etkileşim Grubu Deneyiminin Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stilleri Üzerindeki Etkileri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

Ertaş, M. (2011). Kentsel dönüşüm çalışmalarında sosyal boyutun incelenmesi: Ankara ve Londra örnekleri. *Selçuk-Teknik Dergisi, 10*(1):1-18.

Eryılmaz, A., ve Ercan, L. (2016). Beliren yetişkinlikte romantik yakınlığı başlatma: yakınlığa karşı yalıtılmışlık mı?. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(34):119-127.

Esmer, Y. (1991). Her yönüyle kadın. Türkiye aile yıllığı. Ankara, T.C. Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Fan, F.,& Jiyuan, F. U. (2001). Self-concept and mental health of college students. *Chinese Mental Health Journal, 15*(2):76-77.

Farajzadeh, N. (2011). Türk Ve İranlı Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi İle İlgili Görüşleri, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi üniversitesi.

Fawcett, J. T. (1983). Perceptions of the value of children: Satisfactions and costs. *Determinants of Fertility in Developing Countries*, 1:347-369.

Fındıkoğlu, Z.F. (1950). *Metodoloji Nazariyeleri*. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Fışıloğlu, H. (2001). *Aile Ve Evlilik Terapisi Kurs Notları*. Ankara, ODTÜ SEM.

Fidan, F.,& Yeşil, Y. (2018). Nedenleri ve sonuçları itibariyle başlık parası: başlık parasıyla evlenen kadınlar üzerine bir araştırma. *Journal of Current Researches on Social Sciences, 8*(1):151-164.

Fitness, J. (2006). The emotionally intelligent marriage. İn: J. Ciarrochi, J. Forgas & J. Majer (eds). *Emotional İntelligence İn Everyday Life*, 2nd ed. New York, Psychology Press, 129-139.

Furnham, A.,& Cheng, H. (2000). Perceived parental behaviour, self-esteem and happiness. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 35*(10):463-470.

Gabardi, L.,& Rosen, L. (1993). Intimate relationships: college students from divorced and intact families. *Journal Of Divorce & Remarriage, 18*(3-4):25-56.

Gangestad, S. W., Haselton, M. G., & Buss, D. M. (2006). Evolutionary foundations of cultural variation: Evoked culture and mate preferences. *Psychological Inquiry, 17*(2):75-95.

Gardner, W. L., Gabriel, S., & Lee, A. Y. (1999). "I" value freedom, but "we" value relationships: Self-construal priming mirrors cultural differences in judgment. *Psychological Science*, *10*(4):321-326.

Gergen, K. J. (1991). *The saturated self: Dilemmas of identity in contemporary life* (Vol. 166). New York, Basic books.

Gezici, M. ve Güvenç, G. (2003). Çalışan kadınların ve ev kadınlarının benlik algısı ve benlik kurgusu açısından karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, *18*(51):1-14.

Giddens, A. (1993). Sosyoloji: Eleştirel Bir Yaklaşım, Çeviri: R. Esengün, İ. Öğretir.İstanbul, İhtar Yayıncılık.

Giddens, A. (2012). Sosyoloji. Çeviri: Cemal Güzel. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Giddens, A., Duneier, M., Appelbaum, R. P., & Carr, D. S. (1996). *Introduction to sociology*. WW Norton.

Gittins, J., Glazebrook, K., & Weber, R. (2011). *Multi-Armed Bandit Allocation İndices*. New Jersey, John Wiley & Sons.

Goodwin, R. B. (1998). Personal relationships and social change: The realpolitik of cross-cultural research in transient cultures. *Journal of Social and Personal Relationships*, *15*(2):227-247.

Gökmen, A. (2001). Evli Eşlerin Birbirlerine Yönelik Kontrolcülük Ve Bağımlılık Algılarının Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Gönen, S. (2011). Türk kültüründe kız kaçırarak evliliğin köy seyirlik oyunlarındaki izleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, *1*(29):45-55.

Göregenli, M. (1995). Toplumumuzda bireycilik-toplulukçuluk eğilimleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, *11*:1-13.

Göregenli, M. (1997). Individualist-collectivist tendencies in a Turkish sample. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *28*(6):787-794.

Granic, I., Hollenstein, T., Dishion, T. J., & Patterson, G. R. (2003). Longitudinal analysis of flexibility and reorganization in early adolescence: A dynamic systems study of family interactions. *Developmental Psychology*, *39*(3): 606-617.

Güllü, A., Baytemir, K. ve Demirtaş, A. S. (2018). Yüklemeler ve evlilik doyumunun yordayıcısı olarak yapılandırmacı düşünme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* 17(66):766-778.

Gülsün, M., Ak, M. ve Bozkurt, A. (2009). Psikiyatrik açıdan evlilik ve cinsellik. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 1*(1):68-79.

Günal, V. (2005). Mardin ilinde kültürel turizm potansiyeli. *Marmara Coğrafya Dergisi,* 11: 91- 122.

Güngör, H. C., Yılmaz, M. ve Balcı S. Ç. (2011). Romantizm ve eş seçimi tutum ölçeğinin uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*, 4(36):180-188.

Güngörmüş, O. (2000). *Ana-Baba Okulu*. İstanbul, Remzi Kitapevi.

Gürhan, N. (2017). Toplumsal değişme ve yemek kültürü üzerine sosyolojik bir çözümleme: Mardin örneği. *Journal of International Social Research*, *10*(54): 561-570.

Güven, F. (2016). Kars kültüründe kız kaçırma/kaçışma geleneğinin sosyokültürel arka planı. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, *4*(8):197-205.

Hallaç, S.,& Öz, F. (2014). Aile kavramına kuramsal bir bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *6*(2):142-153.

Hamby, S.L. & Sugarman, S.B. (1996). Power And Partner Violence: A Metaanalytic Review, In : *Theorizing About Gender Socialization And Power İn Family Violence*, Symposium Conducted At The Annual Meeting Of The American Psychological Association Annual Meeting, Toronto, Ontario.

Hardie, E., Kashima, E., & Pridmore, P. (2005). The influence of relational, individual and collective self-aspects on stress, uplifts and health. *Self and Identity, 4*(1): 1-24.

Hatfield, E.,& Sprecher, S. (1995). Men's and women's preferences in marital partners in the United States, Russia, and Japan. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *26*(6):728-750.

Havıland, W. A. (2002). *Kültürel Antropoloj*, Çeviri: Erguvan D. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Hayward, M. & Zhang, Z. (2006). Gender, the marital life course and cardiovascular disease in late midlife. *Journal Of Marriage And Family*, 68(3):639-657.

Heider (1958)'den Akratan, Kelley, H. H.,& Michela, J. L. (1980). Attribution theory and research. *Annual Review Of Psychology*, *31*(1):457-501.

Hiçdurmaz, D., ve Öz, F. (2011). Benliğin bilişsel yaklaşımla güçlendirilmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Nursing Journal*, *18*(2):68-78.

Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations*. California, Sage publications.

Hofstede, G.,& Bond, M. H. (1984). Hofstede's culture dimensions: An independent validation using Rokeach's value survey. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *15*(4):417-433.

Hogg, M. A.,& Reid, S. A. (2006). Social identity, self-categorization, and the communication of group norms. *Communication Theory, 16*(1):7-30.

Hollingshead, A. B. (1950). Cultural factors in the selection of marriage mates. *American Sociological Review*, *15*(5):619-627.

Hoyt, L. L.,& Hudson, J. W. (1981). Personal characteristics important in mate preference among college students. *Social Behavior And Personality: An İnternational Journal*, *9*(1):93-96.

Hsu, F. L. (1983). *Rugged İndividualism Reconsidered: Essays in Psychological Anthropology*. Knoxville, University of Tennessee Press.

Huang, C. C., Lin, T. C., Tsay, C. H. H., Lin, T. C. Ve Yoon, J. (2014). Knowledge withholding intentions in teams: the roles of normative conformity, affective bonding, rational choice and social cognition. *Decision Support Systems*, *67*: 53-65.

Huang, X. (1999). Correlation between self-esteem and mental health of the secondary normal school students. *Chinese Journal of Clinical Psychology*, *8*(2):102-103.

Ingoldsby, B. B. (2006). Mate selection and marriage. İn: B. İngoldsby & S. Smith (eds). *Families in global and multicultural perspective*, 2nd ed. Sage Publications, 2:133-146.

İçli, G. (1997). Aile araştırmalarında yöntem ve yaklaşım. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 3(3):59-68.

İmamoğlu, E. O. (1987). An interdependence model of human development. In: Ç. Kagıtçıbası (Ed.), *Growth and progress*. Lisse, Netherlands, Swets & Zeitlinger, 138–145.

İmamoğlu, E. O. (1998). Individualism and collectivism in a model and scale of balanced differentiation and integration. *The Journal of Psychology*, *132*(1): 95-105.

İmamoğlu, E. O. (2003). Individuation and relatedness: Not opposing but distinct and complementary. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, *129*(4): 367-402.

Jansz, J. (1991). Person, self, and moral demands ındividualism contested by collectivism. Leiden, LSWO Press.

Jennings, A. M., Salts, C., & Smith, T. A. (1992). Attitudes toward marriage: effects of parental conflict, family structure, and gender. *Journal Of Divorce & Remarriage*, *17*(1-2):67-80.

Johnson, M. D. (2012). Healthy marriage initiatives: on the need for empiricism in policy implementation. *American Psychologist*, *67*(4):296.

Jose, P. E., Huntsinger, C. S., Huntsinger, P. R., & Liaw, F. R. (2000). Parental values and practices relevant to young children's social development in Taiwan and the United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *31*(6):677-702.

Jung, S. C., De Fruyt, F., De Clercq, B. J., Miller, J., Rolland, J. P., Taris, R., ... & Van Hiel, A. (2009). Assessing personality at risk in personnel selection and

development. *European Journal Of Personality: Published For The European Association Of Personality Psychology*, *23*(1):51-69.

Kagitcibasi, C. (1997). Individualism and collectivism. *Handbook of Cross-Cultural Psychology*, 3, 1-49.

Kagitcibasi, C.,& Kâğıtçıbaşı, Ç. (1996a). *Family and human development across cultures: A view from the other side*. Mahvah, New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates.

Kağıtçıbaşı, Ç, (2017). *Family, self, and human development across cultures: Theory and applications*. Routledge.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1996b). Özerk-ilişkisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11(37):36-43.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1996c). *İnsan, Aile, Kültür*. İstanbul, Remzi Kitabevi.

Kâğıtçıbaşı, Ç. (2004). *Yeni İnsan Ve İnsanlar*, 10. Baskı. İstanbul, Evrim Yayınevi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, Aile Ve İnsan Gelişimi: Kültürel Psikoloji*. İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Benlik, Aile Ve İnsan Gelişimi,* 3. Baskı. İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç., Baydar, N. ve Cemalcılar, Z. (2006). *Autonomy and Relatedness Scales (Progress Report).* Istanbul: Koç University.

Kağıtçıbaşı, Ç., Sunar, D., Bekman, S., ve Cemalcılar, Z. (2005). *Erken Müdahalenin Erişkinlikte Süren Etkileri*. İstanbul, Açev.

Kağıtçıbaşı, Ç., ve Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş*. İstanbul, Evrim Yayınevi.

Kalkan, M. (2012). Eş Seçimi Ve Eş Seçiminde Önemli Faktörler. İçinde: M. Kalkan ve Z. Hamamcı. (Editör). *Evlilik Öncesi Psikolojik Danışma*. Ankara, Anı Yayıncılık, 9-20.

Kalkan, M.,& Ersanli, E. (2009). The effects of the cognitive-behavioral marriage enrichment program on the dysfunctional attitudes of couples. *Hacettepe University Journal of Education*, 36:129-135.

Kalkan, M., ve Yalçın, İ. (2012). Evlilik Öncesi Psikolojik Danışmada Alıştırmalar. M. Kalkan & Z. Hamamcı (Editör). *Evlilik Öncesi Psikolojik Danışma.* Ankara, Anı Yayıncılık,163-186.

Kana, D. (2006). İstanbulda kentleşme ve değişim: "İstanbul", Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sinema- Tv Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Kasapkara, A., ve Kasapkara, B. (2014). 20-30 Yaş grubu bekâr erkeklerin eş seçimine yönelik tutumları ve eşten beklentilerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Journal of International Social Research, 7*(34), 792-800.

Kasatura, İ. (2014). *Eş Seçiminden Evliliğe.* İstanbul, Remzi Yayınevi.

Kashima, E. S.,& Hardie, E. A. (2000). The development and validation of the Relational, Individual, and Collective Self-aspects (RIC) Scale. *Asian Journal of Social Psychology*, *3*(1):19-48.

Kashima, Y., Kashima, E., Chiu, C. Y., Farsides, T., Gelfand, M., Hong, Y. Y., ... & Yzerbyt, V. (2005). Culture, essentialism, and agency: Are individuals universally believed to be more real entities than groups?. *European Journal of Social Psychology*, *35*(2):147-169.

Kashima, Y., Kashima, E., Farsides, T., Kim, U., Strack, F., Werth, L., & Yuki, M. (2004). Culture and context-sensitive self: The amount and meaning of context-sensitivity of phenomenal self differ across cultures. *Self and Identity*, *3*(2):125-141.

Kaya, M. [Mahmut]. (2013). Modernleşme Sürecinde Aşiretlerin Dönüşümü: Şanlıurfa Aile ve Aşiret Dernekleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.

Kaya, M. [Mehmet]. (2002). Cinsiyetleri farklı üniversite öğrencilerinin eş seçimi tercihlerine göre denetim odakları, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Kaygalak, S., Usta, Ö., ve Günlü, E. (2013). Mardin'de turizm gelişimi ile otantik olgusu arasındaki ilişkinin sosyolojik açıdan değerlendirilmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, *24*(2): 237-249.

Keklik, İ. (2011). Mate selection preferences of turkish university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 44: 129-148.

Kelleci, M., Gölbaşı, Z., Erbaş, N., ve Tuğut, N. (2009). Eş şiddetinin kadınların ruh sağlığına etkileri. *Turkiye Klinikleri Journal Of Medical Sciences*, *29*(6):1587-1593.

Kemeç, A., ve Yıldızan, A. P. (2018). Gelişmişlik düzeyi farklı ülkelerdeki metropol kentlerin (londra, istanbul, dakka) karşılaştırılması. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, 1:16- 26.

Kerckhoff, A. C.,& Davis, K. E. (1962). Value consensus and need complementarity in mate selection. *American Sociological Review*, 27(3):295-303.

Kesici, Ş., (2015). Bağlanma, Eş Seçiminde Sınırlandırıcı İnançlar Ve Beden İmgesi Baş Etme Stratejilerinin Romantik İlişkilerde Mükemmeliyetçiliği Yordaması, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.

Klein, D. M.,& White, J. M. (1996). *Family theories: An introduction*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 149-177.

Kluckhohn, F. R. & Strodtbeck, F. L. (1961). *Variations in Value Orientations.* Evanston, IL: Row, Peterson.

Knox, D., Zusman, M. & Nieves, W. (1997). College students‟ homogamous preferences for a date and mate. *College Student Journal,* 31: 445-448.

Korkut-Owen, F., Kepir, D. D., Özdemir, S., Ulaş, Ö., ve Yılmaz, O. (2012). Üniversite öğrencilerinin bölüm seçme nedenleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8*(3):135-151.

Köknel, Ö. (2005). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*, 17. Baskı. İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.

Köroğlu, T. (2013). Üniversite Gençliğinin Evlilik, Aile Ve Boşanma Konusundaki Düşünce Ve Görüşleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Karabük: Karabük Üniversitesi.

Köse, A. (2002). Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Birinci Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyet Ve Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzey Açısından Psikolojik İhtiyaçları Ve Karar Verme Stratejilerinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Emstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Krıch, A. (1995). *Aşkın Anatomisi*, Çeviri: Harmancı M. İstanbul, Say Yayınları.

Kul, H. (2019). Kuşaklara göre Yakın İlişkilerde Yaşantılar, Romantizm ve Eş Seçimi Tutumları Arasındaki İlişkilerin Araştırılması, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi.

Kulaksızoğlu, A. (2007). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul, Remzi Kitabevi.

Kurdek, L. (1992). Dimensionality of the Dyadic Adjustment Scale: Evidence from heterosexual and homosexual couples. *Journal Of Family Psychology,* 64: 22–35.

Kurt, A. (2000). Benlik Tipleri ile İlgili Üç Kavramsal Model ve Ölçeğin Kültür ve Toplumsal Cinsiyetle İlişkili Olarak Karşılaştırılması. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Kurt, A. O., ve Göler, M. E. (2017). Anadolu'da İlk Tapınak: Göbeklitepe. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, 21*(2):1107-1138.

Kuzgun, Y. (1992). Karar Stratejileri Ölçeği: Geliştirilmesi Ve Standardizasyonu. *Vıı. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları.* Ankara, Türk Psikologlar Derneği.161-170.

Landazabal, M. G., Pérez, J. I., & Mozaz, M. (2008). Self-concept, self-esteem and psychopathological symptoms. *Psicothema, 20*(1):114-123.

Langeroodi, R. R., Masoud, A. & Masoud H. (2011). The investigation of biological and psychological of marriage criteria from the view points of ıranian university students with that of their parents. *Procedia - Social And Behavioral Sciences.* 28:406-410.

Larson, J. H. (1988). The marriage quiz: college students' beliefs in selected myths about marriage. *Family Relations, 37*(1):3-11.

Larson, J. H. (1992). “You're my one and only”: Premarital counseling for unrealistic beliefs about mate selection. *American Journal of Family Therapy, 20*(3):242-253.

Larson, J. H. (2000). *Should We Stay Together?: A Scientifically Proven Method for Evaluating Your Relationship and İmproving İts Chances for Long-term Success*. San Fransisco, Jossey-Bass Inc Pub.

Larson, J. H., Benson, M. J., Wilson, S. M., & Medora, N. (1998). Family of origin influences on marital attitudes and readiness for marriage in late adolescents. *Journal of Family Issues, 19*(6):750-768.

Lawrence, D. (2006). *Enhancing Self-Esteem in the Classroom*. Pennsylvania, Pine Forge Press.

Lee, G. R.,& Stone, L. H. (1980). Mate-selection systems and criteria: Variation according to family structure. *Journal of Marriage and the Family*, 42(2):319-326.

Lin, Y. C.,& Raghubir, P. (2005). Gender differences in unrealistic optimism about marriage and divorce: are men more optimistic and women more realistic?. *Personality And Social Psychology Bulletin*, *31*(2):198-207.

Lunneborg, P. W. (1978). Sex and career decision-making styles. *Journal Of Counseling Psychology*, *25*(4):299.

Luo, S.,& Klohnen, E. C. (2005). Assortative mating and marital quality in newlyweds: a couple-centered approach. *Journal of personality and social psychology*, *88*(2):304.

Lyubomirsky, S., King, L., & Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success?. *Psychological bulletin*, *131*(6):803.

Lyubomirsky, S., Tkach, C., & DiMatteo, M. R. (2006). What are the differences between happiness and self-esteem. *Social indicators research*, *78*(3):363-404.

Maraş, A. M. (1986). *Peygamberler Şehri Şanlıurfa*. Ankara, Birlik Yayınları.

Markus, H. R., Mullally, P. R., & Kitayama, S. (1997). Selfways: Diversity in Modes of Cultural Participation. In: *Emory symposia in cognition*. Cambridge University Press, 13-61.

Markus, H. R.,& Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, *98*(2):224.

Miller, J. G. (1984). Culture and the development of everyday social explanation. *Journal of Personality and Social Psychology*, *46*(5):961.

Montoya, R. M., Horton, R. S., & Kirchner, J. (2008). Is actual similarity necessary for attraction? A meta-analysis of actual and perceived similarity. *Journal of Social and Personal Relationships*, *25*(6):889-922.

Morgan, L. H. (1877). *Ancient Society; or, Researches in the Lines of Human Progress from Savagery, Through Barbarism to Civilization*. H. Holt.

Möller, A. T. Ve Van Zyl, P. (1991). Relationship beliefs, interpersonal perception and marital adjustment. *Journal Of Clinical Psychology*, 47(1):28-33.

Murstein, B. I. (1970). Stimulus. Value. Role: a theory of marital choice. *Journal Of Marriage And The Family*, 32(3):465-481.

Nacak, M., Yağmurlu, B., Durgel, E., ve Van de Vijver, F. (2011). Metropol ve Anadolu'da ebeveynlik: biliş ve davranışlarda şehrin ve eğitim düzeyinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi, 26*(67):85-100.

Newcomb, T. M. (1978). The acquaintance process: looking mainly backward. *Journal Of Personality And Social Psychology, 36*(10):1075.

Newman, D. M. (2013). Sosyoloji Günlük Yaşamın Mimarisini Keşfetmek. Çeviri: Arslan D.A. Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.

Oktay, T. (2016). Metropol kent yönetimi yaklaşımları ve uygulama modelleri. *Strategic Public Management Journal, 2*(4):49-71.

Oktuğ, B. Z., Yıldırım, Ö., ve Seray, M. (2013). Bireycilik/Toplulukçuluk ile bireysel yenilikçilik eğilimi arasındaki ilişkide içsel motivasyonun biçimlendirici rolü. *Eskisehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(2):1-22.

Ondaş, B. (2007*).* Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Ve Eş Seçimiyle İlgili Görüşlerinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.

Ootim, B. (1998). Self-esteem. *Nursing Management, 4*(10):24-25.

Örnek, S.V. (1979). *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk*. Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Özcoşar, İ. (2017). Şehir ve Kimlik: Mardinli Kimliklerin Tarihi Arka Planı. *Kadim Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, 1*(1-2):1-21.

Özgen, D. G., Ekşi, H., ve Kardaş, S. (2017). Eş seçim stratejileri, mükemmeliyetçilik ve değer tercihlerinin evlenmemiş bireylerin duygusal ilişki tercihlerine etkisinin lojistik regresyon analizi ile incelenmesi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2*(2):78-91.

Özgüven, İ. E. (1997). *Cinsellik ve Cinsel Yaşam*. Ankara, Pdrem yayınları.

Özgüven, İ. E. (2014). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Özgüven, İ.E. (2001). *Ailede İletişim Ve Yaşam.* Ankara, Pdrem Yayınları.

Özkan, İ. (1994). Benlik saygısını etkileyen etkenler. *Düşünen Adam, 7*(3):4-9.

Özkiraz, A., Arslanel, M. N., ve Şengül, T. (2016). Gaziosmanpaşa Üniversitesi öğrencilerinin aile kurumuna bakışı. *Ataturk University Journal Of Economics & Administrative Sciences, 30*(2):243-268.

Özoğlu, S. Ç. (1976). Psikolojik danışmada benlik kavramı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 8*(1):93-111.

Özteke, H. İ., ve Kesici, Ş. (2015). Bağlanma, eş seçiminde sınırlandırıcı inançlar ve beden imgesi baş etme stratejilerinin romantik ilişkilerde mükemmeliyetçiliği yordaması, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.

Öztunç, H., ve Şener, Ö. (2015). Cinsiyet, ayrılmış ebeveyn ve şiddet görme faktörlerinin gençlerin eş seçim tutumları üzerinde etkisi. *Journal of Academic Studies*, *17*(66):143-166.

Parsons Tt. (1997). Sources And Stages Of Mate Selection, Relationship Development And Marriage. *The Sciences & Engineering*, 58(9): 5196.

Perilloux, C.,& Buss, D. M. (2008). Breaking up romantic relationships: costs experienced and coping strategies deployed. *Evolutionary Psychology*, *6*(1):164-181.

Pettazzoni, R. (1967). The Truth of Myth. In: *Essays on the History of Religions*. Leiden, Brill Publishing, 11-23.

Phalet, K.,& Schönpflug, U. (2001). Intergenerational transmission of collectivism and achievement values in two acculturation contexts: The case of Turkish families in Germany and Turkish and Moroccan families in the Netherlands. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *32*(2):186-201.

Pınar, G., Taşkın, L., ve Eroğlu, K. (2008). Başkent üniversitesi öğrenci yurdunda kalan gençlerin toplumsal cinsiyet rol kalıplarına ilişkin tutumları. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, *15*(1):47-57.

Pines- Gassman, A.,&Yoshikawa, H. (2006). Five-year effects of an anti-poverty program on marriage among never-married mothers. *Journal Of Policy Analysis And Management: The Journal Of The Association For Public Policy Analysis And Management*, *25*(1):11-30.

Pinker, S. (2002). The Blank Slate. New York, Ny: Norton.

Pişkin, M. (2003). Okullarımızda Yaygın Bir Sorun: Akran Zorbalığı. *Vıı. Ulusal Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Kongresi Bildiri Özetleri*, 125.

Plotnik, R., Geniş, T., Çiftçi, S. D., ve Dağ, H. (2009). *Psikoloji'ye Giriş*. Kaknüs Yayınları.

Priest, J., Burnett, M., Thompson, R., Vogel, A., & Schvaneveldt, P. (2009). Relationship dissolution and romance and mate selection myths. *Family Science Review*, 14:48-57.

Reed-Fitzke, K., Lucier-Greer, M., Gamboni, C. M., Rivera, P. M., & Ferraro, A. J. (2019). Beliefs about romance and mate selection and ıntentions to seek pre-or post-marital counseling: a latent profile analysis of emerging adults. *Marriage & Family Review*, 56(1):1-19.

Riggio, H. R.,& Weiser, D. A. (2008). Attitudes toward marriage: embeddedness and outcomes in personal relationships. *Personal Relationships*, *15*(1):123-140.

Sancak Aydın, G. (2016). The Effectiveness of a Cognitive Behavioral Group Program on Constraining Beliefs About Mate Selection and Romantic Beliefs of Graduate Students, İnstitute of Social Sciences, Faculty of Education Sciences, Doctoral Dissertation, Ankara: Middle East Technical University.

Santrock, J. W. (2014). *Yaşam boyu gelişim*. Çeviri: Yüksel G. Ankara, Nobel Yayıncılık.

Sargın, S. (2007). Türkiye'de üniversitelerin gelişim süreci ve bölgesel dağılımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (5):133-150.

Sato, T.,& Cameron, J. E. (1999). The relationship between collective self-esteem and self-construal in Japan and Canada. *The Journal of Social Psychology*, *139*(4):426-435.

Sayın, Ö. (1987). Aile içi ilişkilerin toplum ve birey boyutunda çözümlenmesi. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, 1: 77-97.

Schmitt, D. P. (2003). Universal sex differences in the desire for sexual ariety: tests from 52 nations, 6 continents, and 13 islands. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 85 (1):85–104.

Schwartz, S. H. (1994). Beyond İndividualism/Collectivism: New Cultural Dimensions of Values. Kim, U. E., Triandis, H. C., Kâğitçibaşi, Ç. E., Choi, S. C. E., & Yoon, G. E. (*edt.), Individualism and collectivism: Theory, method, and applications*. Sage Publications, Inc.

Sezen, L. (2005). Türkiye'de evlenme biçimleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, *11*(27):185-195.

Shackelford, T. K. (2001). Self-esteem in marriage. *Personality and Individual Differences*, *30*(3):371-390.

Sharp, E. A.,& Ganong, L. H. (2000). Raising awareness about marital expectations: Are unrealistic beliefs changed by integrative teaching?. *Family relations*, *49*(1):71-76.

Shweder, R. A.,& Bourne, L. (1984). Does the concept of the person vary cross-culturally? In R. A. Shweder & R. A. Levine (Eds.), *Culture theory: Essays on mind, self, and emotion*. Cambridge, Cambridge University Press, 158–199.

Simpson, R. (2016). Singleness and self-identity: The significance of partnership status in the narratives of never-married women. *Journal of Social and Personal Relationships*, 33(3):385-400.

Soureh, F. N. (2011). Türk Ve İranlı Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi İle İlgili Görüşleri, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.

Sprecher, S., Sullivan, Q., & Hatfield, E. (1994). Mate selection preferences: gender differences examined in a national sample. *Journal Of Personality And Social Psychology*, *66*(6):1074.

Sprecher, S.,& Metts, S. (1999). Romantic beliefs: their influence on relationships and patterns of change over time. *Journal Of Social And Personal Relationships*, *16*(6):834-851.

Sroufe, L. A.,& Waters, E. (1977). Attachment as an organizational construct. *Child Development*, 48(4):1184-1199.

Stewart, S. M., Bond, M. H., Deeds, O., & Chung, S. F. (1999). Intergenerational patterns of values and autonomy expectations in cultures of relatedness and separateness. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *30*(5):575-593.

Straus, M.A., Gelles, R.J. & Steınmetz, S.K. (2009*). Behind Closed Doors: Violence İn The American Family*. New Brunswick (U.S.A.) and London (U.K.), Transaction Publishers.

Strauss, J. S. (1974). The diagnosis and understanding of schizophrenia. part ııı. speculations on the processes that underlie schizophrenic symptoms and signs. *Schizophrenia Bulletin*, 11: 61-69.

Sumbas, E., ve Durmuş, E. (2018). Romantik yakınlığı başlatmanın yordayıcısı olarak cinsiyet ve romantik ilişki inançları. *Journal of International Social Research, 11*(55):714-720.

Sun, Y. (2001). Family environment and adolescents' well-being before and after parents' marital disruption: A longitudinal analysis. *Journal of Marriage and Family*, *63*(3):697-713.

Sungur, M. A., Duyar, N., Yıkılmaz, H., Boyacı, R., Urhan, H. M., Çetin, G., ... & İspaha, T. Evlilik ve eş seçme tutumuna kuşakların etkisi: x ve y kuşaklarının karşılaştırması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *28*(1):69-92.

Surra, C. A. (1990). Research and theory on mate selection and premarital relationships in the 1980's. *Journal Of Marriage And The Family*, 52(4):844-865.

Şahin, M. C. (2005). Türkiye de gençliğin toplumsal kimliği ve popüler tüketim kültürü. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *25*(2):157-181.

Şahinalp, M. (2005). Şanlıurfa şehrinin kültürel fonksiyonu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 11: 65-80.

Şen, B. (2009). Evlenmek Üzere Başvuruda Bulunan Bir Grup Nişanlı Çiftin Evlilik Ve "Evlilik Öncesi Çift Eğitimi" Ne İlişkin Bilgi Görüş Ve Değerlendirmeleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve geçerlilik.* Ankara, Hüner Şencan.

Şendil, G., ve Korkut, Y. (2012). Evli çiftlerdeki çift uyumu ve evlilik çatışmasının demografik özellikler açısından incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 28:15-34.

Şener, A., ve Terzioğlu, G. (2002). *Ailede Eşler Arası Uyuma Etki Eden Faktörlerin Araştırılması.* Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Şentürk, Ü. (2012). *Sosyolojik Açıdan Parçalanmış Aile Ve Çocuk İlişkisi*. İstanbul, Kum Saati Yayınları.

Şeremet, E. Ö. (2006). Okulöncesi Dönemi Çocuklarının (5-6 yaş) Kendilik Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Tacoğlu, T. P. (2011). Türkiye'de gerçekleştirilen geleneksel evlilik çeşitlerinin nedenleri ve evlilikler üzerinde törenin etkisi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2*(4):114-143.

Tahincioğlu, A. N. Y. (2010). Namusun ve namus cinayetlerinin cinsiyet eşitsizlikleri bağlamında analizi: Şanlıurfa örneği. *Kültür ve İletişim, 13*(2):131-158.

Tan, H. (1970). Akademik Psikolojide Ego Ve Benlik "Self" Kavramı. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler ve beşeri Bilimler Dergisi, 2*(1):3-16.

Tanrıkulu, D. (1985). Ankarada eğlence yaşamı 1928-1938. *Mimarlık,2*(3):22-27.

Tarhan, N. (2007). *Makul Çözüm: Aile İçi İletişim Rehberi*. İstanbul, Timaş Yayınları.

Taylor, L. D., Davis-Kean, P., & Malanchuk, O. (2007). Self-esteem, academic self-concept, and aggression at school. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, *33*(2):130-136.

Tezcan, S., ve Coşkun, Y. (2004). Türkiye'de 20. yüzyilin son çeyreğinde kadinlarda ilk evlenme yaşi değişimi ve günümüz evlilik özellikleri. *Nüfusbilim, 26*(1):15-34.

Thornton, A.,& Freedman, D. (1982). Changing attitudes toward marriage and single life. *Family Planning Perspectives*, *14*(6):297-303.

Thornton, A.,& Young-Demarco, L. (2001). Four decades of trends in attitudes toward family issues in the united states: the 1960's through the 1990's. *Journal Of Marriage And Family*, *63*(4):1009-1037.

Timur, S. (1979). Türkiye'de aile yapısının belirleyicileri. *Türk Toplumunda Kadın*, 117-132.

Tiryaki, M. G. (1997). Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Tolmacz, R., Goldzweig, G., & Guttman, R. (2004). Attachment styles and the ideal image of a mate. *European Psychologist*, *9*(2):87-95.

Toro-Morn, M.,& Sprecher, S. (2003). A cross-cultural comparison of mate preferences among university students; the united states vs. the people's republic of china (Prc). *Journal Of Comparative Family Studies*, *34*(2):151.

Triandis, H. C. (1989). The self and social behavior in differing cultural contexts. *Psychological review*, *96*(3):506.

Triandis, H. C. (1994). *Culture and social behavior*. New York, Mc Graw & Hill.

Triandis, H. C. (1995). *İndividualism and Collectivism.* Westview, Boulder CO.

Triandis, H. C., Bontempo, R., Villareal, M. J., Asai, M., & Lucca, N. (1988). Individualism and collectivism: Cross-cultural perspectives on self-ingroup relationships. *Journal of personality and Social Psychology*, 54(2): 323-338.

Tuncer, G. (2005). The Self in Family Context and Traditional Family Values on Attitudes Toward Paternalistic Leadership Style. Social Sciences and Humanities, Master Thesis, İstanbul: Koç University.

Tunç, S. (2016). Kadın Çalışanların Cam Tavan Engelleri İle Algılanan Örgütsel Adalet Arasındaki İlişki: Eskişehir Bankacılık Sektöründe Uygulama, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

Turan, A. (1991). Törelerimizde 'Kalın'(Başlık) Âdeti. *Milli Folklor, 2*(12):39-42.

Tutar, H. (2014). *Örgütsel Psikoloji*. Ankara, Detay Yayıncılık.

Türkarslan, N. ve Yurtkuran, S. (2007). *Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinin Evliliğin Kuruluşuna İlişkin Görüş Ve Düşünceleri.* T.C.Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yay., Bilim Serisi. Ankara, Afşaroğlu Matbaası.

Türkarslan, N., ve Süleymanov, A. (2010). Üniversite son sınıf öğrencilerinin evlilik konusundaki görüş ve düşünceleri-azerbaycan ve türkiye karşılaştırması. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 5: 54-66.

Türkçapar, H. (2009). *Bilişsel terapi: Temel İlkeler ve Uygulama*. Ankara, HYB Yayıncılık.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2017). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri (02. 03. 2018). (http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27593) internet adresinden 13.11.2018 tarihinde alınmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2018). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları (01.02.2019). (http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=30709) internet adresinden 05.03.2019 tarihinde alınmıştır.

Tütengil, C. (1978). Aile Ve Evlilik Araştırması Sonuçları I. *Sosyoloji Konferansları*, 16: 1-16.

Tüzmen, A. ve Özdağoğlu, A. (2007). Doktora öğrencilerinin eş seçiminde önem verdikleri kriterlerin analitik hiyerarşi süreci yöntemi ile belirlenmesi. *İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi,* 21(1):215-232.

Uğurlu, S. B. (2007). Bellek, tarih ve kültür: Murathan Mungan'da Mardin imgesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, *4*(2): 1-23.

Uluç, A. V., ve Karasu, M. A. (2015). Kente yerleşmiş aşiret üyelerinin kentlileşme eğilimleri üzerine bir çalışma: Şanlıurfa örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, *13*(1): 201-232.

Unıted Natıons, (1997). Principles And Recommendations For Populations And Housing Censuses, Statistical Papers, Series M., No.67, Rev.1.

Uraz, G. (1979). Müstakbel Eşten Beklentiler Üzerine Bir İnceleme, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Uskun, E. (2001). Akraba evlilikleri. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, *10*(2):54-56.

Usluoğlu, F., Atıcı, M., ve Avcıbay, B. V. (2015). Kadınların eş seçimleri hakkındaki görüşleri: nitel bir çalışma. *Journal Of Human Sciences*, *12*(2):1484-1502.

Üskül, A. K., Hynie, M., & Lalonde, R. N. (2004). Interdependence as a mediator between culture and interpersonal closeness for Euro-Canadians and Turks. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 35*(2):174-191.

Waite, L. J.,& Lehrer, E. L. (2003). The benefits from marriage and religion in the united states: a comparative analysis. *Population And Development Review*, *29*(2):255-275.

Waldron, I., Weiss, C. C., & Hughes, M. E. (1997). Marital status effects on health: Are there differences between never married women and divorced and separated women?. *Social Science & Medicine*, *45*(9):1387-1397.

Waller, M. R.,& Mclanahan, S. S. (2005). "His" and "her" marriage expectations: determinants and consequences. *Journal Of Marriage and Family*, *67*(1):53-67.

Warren, N.C. (1999). *How to Know if Someone is Worth Pursuing in Two Dates or Less.* Nashville, Thomas Nelson Publishers.

White, S. G. Ve Hatcher, C. (1984). Couple complementarity and similarity: a review of the literature. *American Journal Of Family Therapy*, 12(1):15-25.

Williams, K. (2003). Has the future of marriage arrived? A contemporary examination of gender, marriage and psychological well-being. *Journal Of Health And Social Behavior*, 44: 470-487.

Willoughby, B. J. Carroll, J. S.,& Busby, D. M., (2010). Compatibility or restraint? the effects of sexual timing on marriage relationships. *Journal Of Family Psychology*, *24*(6): 766-774.

Willoughby, B. J., Carroll, J. S., Vitas, J. M., & Hill, L. M. (2012). “When are you getting married?” the intergenerational transmission of attitudes regarding marital timing and marital importance. *Journal Of Family Issues*, *33*(2): 223-245.

Winch, R. F., Ktsanes, T., & Ktsanes, V. (1955). Empirical elaboration of the theory of complementary needs in mate-selection. *The Journal Of Abnormal And Social Psychology*, *51*(3): 508-513.

Yalçın, H. (2014). Evlilik uyumu ile sosyodemografik özellikler arasındaki ilişki. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, *3*(1): 250-261.

Yalçın, H., Arslan Kılıçoğlu, E., ve Acar, A. (2017). Gençlerin Evlilik Ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *Journal Of International Social Research*, *10*(52): 858-865.

Yanbastı, G. (1990). *Kişilik kuramları: Ders Kitabı*. İzmir, Ege Üniversitesi Basımevi.

Yang, C.F. (1988). Familism and development: An examination of the role of family in contemporary China Mainland, Hong Kong, and Taiwan. In D. Sinha & H.S.R. Kao (Eds.), *Social values and development: Asian perspectives.* London, Sage Publications, 93–123.

Yazan, Ü. (1989). İleri endüstri toplumlarında aile kurumu üzerine bir araştırma. *Sosyoloji Dergisi*, *3*(1):147-174.

Yıldırım, A. (2001). Sınır Ötesi Evlilikler ve Sınır Çokkarılılığı: "İthal Kumalar", Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Antropoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Burdur: Mehmet Âkif Ersoy Üniversitesi.

Yıldırım, H.N. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılığı Düzeyleri İle Evliliğe Yükledikleri Anlam Ve Eş Seçme Kriterleri Arasındaki İlişki, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi.

Yıldırım, İ. (2007). Üniversite öğrencilerinin eş seçme kriterleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(27):15-30.

Yıldırım, Ş. (2017). Görücü Usulü Evlenen ve Flört Ederek Evlenen Çiftlerin Duygusal Farkındalık ve Duyguları İfade Etme Düzeylerinin Evlilik Doyumuna Etkisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi.

Yılmaz, Ö. (2012). Hıristiyan mistik ve islam tasavvuf geleneğinde kadın imgesi ve evlilik konusuna kısa bir bakış. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *13*(2):49-65.

Yılmazçoban, M. (2011). Evlilikte çiftleri etkileyen unsurlar ve arkadaşlık ilkeleri. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *1*(1): 178-195.

Yörükoğlu, A. (1992). *Ana-Baba ve Çocuk. Ailede Çocuk Eğitimi,* 5. Baskı. İstanbul,Evrim Matbaacılık.

Yurtkuran-Demirkan, S., Ersoz, A. G., Şen, R .B., Ertekin, E., Sezgin, O., Turgut, A. M., Şehitoğlu, N. (2009). *Boşanma Nedenleri Araştırması.* Ankara, T. C. Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

Yücel, M. (2007). *Berdel: Evlilik İttifakı.* İstanbul, Kesit Yayınları.

Yüksel, A. (2018). Küçük Osmanlı şehri Ankara'nın modern Türkiye'nin batılı başkentine dönüşümünde tiyatronun rolü. *DTCF Dergisi*, *35*(1).

Yüksel, M. Ş. (2010). Levirate in Turkish culture and it's implementation among the Tımurıds. *Turkish Studies*, *5*(3):2027-2058.

Zel, U. (2011). *Kişi-Kültür Uyumunun Kariyer Planlaması Üzerindeki Etkileri.* İstanbul, Doğuş Üniversitesi Yayınları.

Zhang, S.,& Kline, S. L. (2009). Can i make my own decision? A cross-cultural study of perceived social network influence in mate selection. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *40*(1):3-23.

6. EKLER

EK-1. Romantizm ve Eş Seçme Tutumları Ölçeği Kullanım İzni

Doç. Dr. Hüdayar Cihan

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Psikoloji Bölümü

Çubuk /Ankara

Tel: 0 (312) 4667408 /3528

E-posta: hudayarcg@yahoo.com

Associate Professor Hüdayar Cihan

Ankara Yıldırım Beyazıt University

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Psychology

Çubuk /Ankara /Turkey

Phone: +90 (312) 4667408 /3528

E-mail: hudayarcg@yahoo.com

EK-2.Özerk İlişkisel Benlik Ölçeği Kullanım İzni

Doç. Dr. Kâmile Bahar Aydın

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Psikoloji Bölümü

Çubuk /Ankara

Tel: 0 (312) 4667408

E-posta: bedap2015@yahoo.com

Associate ProfessorKamile Bahar Aydın

Ankara Yıldırım Beyazıt University

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Psychology

Çubuk /Ankara /Turkey

Phone: +90 (312) 4667408

E-mail:bedap2015@yahoo.com

EK-3. Etik Kurul Onayı

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ (AYBÜ)
ETİK KURULU
PROJE ONAY BELGESİ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü/Fakültesi Klinik Psikoloji bölümü akademisyenlerinden / öğrencilerinden Ahmet SARAÇ'in, Hiç Evlenmemiş Bekârların Genetik Modelleri ile Eş Seçimini Sınırlandırıcı Normlar Arasındaki İlişki: İstanbul, Ankara, Şanlıurfa ve Mardin Örneklemi Üzerine Bir İnceleme adlı araştırması değerlendirilmiştir. *(Bu kısım başvuru sahibi tarafından doldurulmalıdır)*

Proje etik açısından uygun bulunmuştur.	☑
Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.	☐
Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.	☐

AYBÜ ETİK KURULU KARARI (Etik Kurul tarafından doldurulacaktır)	
Araştırma kodu (Yıl – Araştırma sıra no)	2018 – 449
Başvuru formunun Etik Kurula ulaştığı tarih	17.12.2018
Etik Kurul Karar toplantı tarihi ve karar no	02.01.2019 – 22.
Yer	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Esenboğa Külliyesi
Katılımcılar	Formda imzası bulunan üyelerimiz toplantıya katılmıştır.

KURUL BAŞKANI, BAŞKAN YARDIMCISI VE ÜYELER:

		İMZA
Prof. Dr. Cem Şafak ÇUKUR	**Başkan**	
Prof. Dr. Tekin AKDEMİR	**Bşk. Yrd.**	
Prof. Dr. Seldağ GÜNEŞ PESCHKE	**Üye**	
Doç. Dr. Özge GÖKBULUT ÖZDEMİR	**Üye**	
Dr. Ögr. Üyesi Fatma DOĞAN GÜZEL	**Üye**	
Dr. Ögr. Üyesi Behlül TOKUR	**Üye**	
Dr. Ögr. Üyesi Şule KAYA	**Üye**	
Dr. Ögr. Üyesi Birgül ÖZKAN	**Üye**	

EK-4. Demografik Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz

( ) Erkek ( ) Kadın

2. Yaşınız

( ) 18 ( ) 19 ( ) 20 ( ) 21 ( ) 22 ( ) 23 ( ) 24 ( ) 25 ( ) 26 ( ) 27

3. Medeni Haliniz

( ) Evli ( ) Hiç Evlenmemiş ( ) Eşi Ölmüş ( ) Boşanmış

4. Yaşamınızın <u>çoğunluğunu</u> aşağıdaki şehirlerden hangisinde geçirdiyseniz lütfen o şehri işaretleyiniz.

( ) İstanbul ( ) Ankara ( )Şanlıurfa ( ) Mardin

4. Eğitim Düzeyiniz

( ) Lise ( ) Lisans ( ) Lisansüstü

5. Annenizin Eğitim Düzeyi

( ) Okuma yazması yok ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Lisans ( ) Lisansüstü

6. Babanızın Eğitim Düzeyi

( ) Okuma yazması yok ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Lisans ( ) Lisansüstü

YETİŞTİĞİNİZ AİLE ORTAMI

1) Annemle babam, ben ……....yaşındayken boşandılar. (Boşanmadılarsa, hiçbir şey yazmayınız)
2) Babam, ben ……...yaşındayken öldü. (Halen yaşıyorsa hiçbir şey yazmayınız)
3) Annem, ben ……....yaşındayken öldü. (Halen yaşıyorsa hiçbir şey yazmayınız)

EK-5.Romantizm ve Eş Seçme Tutumları Ölçeği Örnek Maddeleri

Sayın Katılımcı;

Bu ölçek, bireylerin eş seçimine yönelik inançlarını belirlemeye yöneliktir. Aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra, sizi en iyi yansıttığını düşündüğünüz ifadeyi ilgili paranteze (X) işareti koyarak belirtiniz. Bu bir test olmadığından cevaplar doğru ve yanlış olarak değerlendirilmeyecektir. Önemli olan vereceğiniz cevapların sizi doğru olarak yansıtmasıdır. Ölçekteki hiç bir maddeyi boş bırakmadan cevaplayınız. Burada ifade ettiğiniz bilgiler sadece bu çalışma için kullanılacak olup, başka bir amaçla kullanılmayacaktır. Adınızı veya kimlik bilgilerinizi belirten herhangi bir ifade yazmayınız.

Yardımlarınız için teşekkür ederiz.

Açıklama: Aşağıdaki ifadelerden her birini okuduktan sonra, bu ifadeye ne ölçüde katıldığınızı gösteren sütuna ait olan kutucuğun içini (**X**)şeklinde işaretleyiniz.		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1	Çoğu yaşıtlarım gibi, ben de bir gün evleneceğimden eminim.	( )	( )	( )	( )	( )
2	**Evlenmem için uygun olan tek bir gerçek aşk vardır, o da evleneceğim kişiyle olan aşktır.**	( )	( )	( )	( )	( )
3	Birbirimize karşı hissettiğimiz sevgi, evlenmek için asgari eyde yeterli bir neden olmalıdır.	( )	( )	( )	( )	( )

EK-6.Özerk İlişkisel Benlik Ölçeği Örnek Maddeleri

Bu ankette kişilerin kendileri ve ilişkileri hakkında cümleler bulunmaktadır. **Kendinize çok yakın hissettiğiniz kişi veya kişilerle olan ilişkinizi düşünerek,** her cümlede 1 -5 arası beş seçenekten birini sayının üzerine X işareti koyarak işaretleyiniz. **Cümlelerde 1 en az, 5 en fazla uygunluğu ifade etmektedir.**

Kesinlikle Katılmıyorum = 1
Katılmıyorum = 2
Kararsızım= 3
Katılıyorum = 4
Tamamen Katılıyorum = 5

	Kesinlikle Katılmıyoru	**Katılmıyoru**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Tamamen Katılıyorum**
1) Kendimi çok yakın hissettiğim insanların desteğine ihtiyaç duyarım.	1	2	3	4	5
2)Yakınlarımla olan ilişkimde mesafeli olmak isterim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
3) Genelde kendimle ilgili şeyleri kendime saklarım.	1	2	3	4	5

7. ÖZGEÇMİŞ

İsim : Ahmet

Soyisim : SARAÇ

Doğum yeri : Şanlıurfa

Doğum Yılı : 1995

E-posta : pskahmetsarac@outlook.com.tr

Eğitim Geçmişi

2001-2009 : Özel Çağlayan İlköğretim Okulu

2009-2013 : Murat Koleji

2013-2017 : Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / Psikoloji Bölümü

Mesleki Geçmişi

Kasım 2017- Haziran 2018 : Sembol Psikolojik Danışmanlık Merkezi

Haziran 2018- devam ediyor : İnternational Organization for Migration (İOM Turkey)